

**SOTAHISTORIAALLINEN
AIKAKAUSKIRJA**

3

1984

TOIMITUSKUNTA

**Matti Lappalainen,
Jaakko Ilvessalo, Markku Palokangas,
Seppo Rautia, Eero Elfvengren**

ENGLISH SUMMARIES

Lars Karlsson

**SOTAHISTORIALLINEN
AIKAKAUSKIRJA**

3

Helsinki 1984

**SOTAHISTORIALLISEN SEURAN JA
SOTATIETEEN LAITOKSEN
JULKAISUJA**

JOURNAL OF MILITARY HISTORY
3

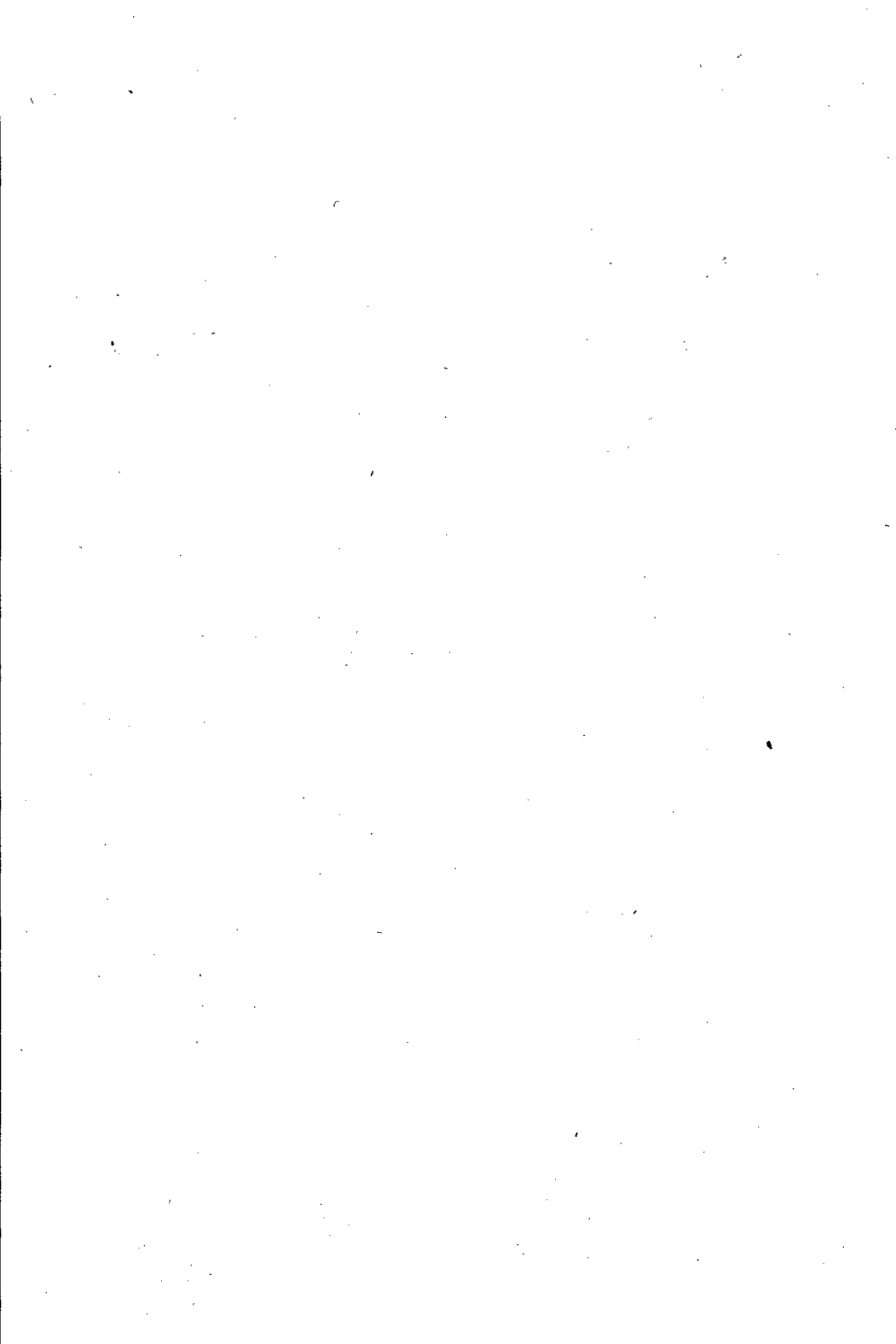
PUBLISHED BY:
THE SOCIETY FOR MILITARY HISTORY AND
THE INSTITUTE OF MILITARY SCIENCE

Pohjois-Karjalan Kirjapaino Oy
Joensuu 1984

SISÄLLYS

MATTI LAPPALAINEN	sivu
Ajan saatossa tutkimusta tukien ja perinteitä vaalien. Sotahistoriallisen Seuran neljältä vuosikymmeneltä	6
SAMPO AHTO:	
Sotateoriat maailmansotien välisenä aikana	96
KAI VON FIEANDT:	
Haminan kadettien arvomaailma 1860-luvulla ja sen heijastuminen Turkin sotaan	145
SIRKKA SYRJÖ:	
Kleinehin hotellista santarmihallituksen taloon. Yleisesikunnan ja sotaväen esikunnan sijoituspaikoista ja ulkonaisista puitteista vuosina 1918—1925	195
PAAVO TALVIO:	
Vuosien 1919—1939 joukko-osastoliput. Lippuhistoriallinen katsaus	214
HEIKKI POHJANPÄÄ:	
Joukko-osastohistorioiden bibliografia	253
EERO ELFVENGREN — TAPIO KOSKIMIES:	
Jääkäriliike jälkitarkastelussa. Jääkäriliikeseminaari Seinäjoella 17.—18. 6. 1983	269
MARTTI TURTOLA — SAMPO AHTO:	
Katsaus sotahistoriaan liittyviin tutkimuksiin ja kirjoituksiin 1982—1983	287
MATTI LAPPALAINEN — MARKKU MELKKO:	
Sotatieteen laitos esittäytyy III. Sotamuseo uudistusten edessä	296
SOTAHISTORIALLINEN SEURA r.y.:	
Toiminnasta vuosina 1982—1983	
Jäsenistö 1983	305

LUKIJALLE

Nyt ilmestynyttä Sotahistoriallista aikakauskirja 3:a voidaan pitää Sotahistoriallisen Seuran 40-vuotisjuhlajulkaisuna. Tapahtuma on pyritty monin eri tavoin ottamaan huomioon kirjan sisällössä. Aikakauskirjaan sisältyvät seuran 40-vuotishistoriikki, sen julkaisujen bibliografia, toimintakertomus kahden viime vuoden ajalta sekä sen jäsenistö vuonna 1983. Kirjan sisällössäkin on tavoiteltu mahdollisimman suurta monipuolisuutta ja jatkettu perinteisiä katsauksia.

Unohtamatta lainkaan Sotamuseon tai Sotatieteen Laitoksen panosta toisena julkaisijana niin oman säännöllisesti ilmestyvän julkaisun olemassaoloa voidaan pitää tällaisen seuran toiminnan kannalta erittäin merkityksellisenä, sillä painettu sana säilyy. Seuran historiikissa on seikkaperäisesti käsitelty seuran julkaisutoimintaa ja sen eri vaiheita, joten tässä yhteydessä asiaan ei ole syytä puuttua sen tarkemmin. Todettakoon kuitenkin, että julkaisijoitten tavoitteena on aina ollut pyrkimys osaltaan elävöittää ja laajentaa sotahistorian tutkimusta ja harrastusta maassamme. Vuosi-aikakauskirjojen sisällössä on pyritty ottamaan huomioon Suomen sotiin liittyvät merkkivuodet, sotahistorian tutkimuksen katvealueet, puolustusvoimien oman perinnetoiminnan täydentäminen ja tukeminen sekä tietysti lukijakunnan toiveet. Näiden periaatteiden mukaan ja pitämällä yllä kirjoitusten riittävän korkeaa tasoa lienee syytä myös tulevaisuudessa jatkaa. Aikakauskirjan seuraava numero ilmestyy vuonna 1986, johon toivotaankin edellä mainitut vaatimukset täyttäviä kirjoituksia.

Seuran julkaisutoimintaa tulevaisuudessa ajateltaessa tulee esille joukko kysymyksiä, voitaisiinko aikakauskirjan julkaiseminen muuttaa jokavuotiseksi, voitaisiinko julkaisuyhteistyötä käynnistää muiden tiedeellisten seurojen kanssa, mitä uusia kirjoitussarjoja voitaisiin aloittaa aikakauskirjassa jne. Omana ongelmanaan on erillissarjajulkaisun jatkaminen J. Toiviaisen ansiokkaan ”Porrassalmi 1789”-kirjan jälkeen. Kuitenkin on muistettava, että julkaisutoimintaa rajoittavat taloudelliset seikat.

Lopuksi huomautettakoon, että toimituskunta jättää kirjoittajille vastuun heidän esittämistään mielipiteistä.

TOIMITUSKUNTA

Matti Lappalainen

AJAN SAATOSSA TUTKIMUSTA TUKIEN JA PERINTEITÄ VAA- LIEN

Sotahistoriallisen Seuran neljältä vuosikymmeneltä

**Nykyisen Sotahistoriallinen Seura r.y:n — Krigshistoriska Samfundet
r.f:n — esivaiheista ja organisoitumisesta**

Vuoden 1920 Sotahistoriallinen Seura

Monessa merkittävässä asiassa alkuunpanijana ja toteuttajana toimineen kenraaliluutnantti Hannes (Johannes) Ignatiuksen nimikirjassa on merkintä: ”Suomen Sotahistoriallisen Seuran perustaja ja puheenjohtaja vuodesta 1920.”¹ Hänen elämäkerrassaan kerrotaan lisäksi, että ”Suomen Sotatieteellinen Seura sulautui vuonna 1926 (?) osastona Suomen Sotahistorialliseen Seuraan.”² Tämän kirjoittaja ei ole kuitenkaan löytänyt asiasta virallista pöytäkirjamerkintää.

Perustetun Suomen Sotatieteellisen Seura r.y:n sääntöihin sisällytettiinkin alunperin sotahistoriallinen jaosto. Tämä oli luonnollista, koska muun muassa sotahistoriallinen julkaisuutoiminta oli tämän seuran ja jos sen edeltäjän, Sotakorkeakoulun Upseerikerhon toiminnassa varsin keskeisenä toimintamuotona.

Itsenäisen Suomen syntyminen vahvisti ymmärrettävästi kiinnostusta omaa historiaa ja sen tutkimusta kohtaan. Tämä koski myös sotahistoriaa. Olihan 1920-luvun alussa asetettu Vapaussodan historiakomitea, jonka puheenjohtajana silloinen kenraalimajuri Ignatius myös tunnetulla tarmollaan toimi. Hänen aloitteestaan syntynyt, varsin lyhyen aikaa toiminut Sotahistoriallinen Seura pyrki saattamaan nimenomaan omaa sotahistoriaamme tunnetuksi koko kansan keskuudessa. Ohjelmaan kuuluivat lähinnä alan tutkimuksen aikaansaaminen ja julkaiseminen sekä esitelmä- ja keskustelutilaisuudet. Nämä samat toimintamuodot kuuluvat luonnollisina nykyisenkin Sotahistoriallinen Seura ry:n ohjelmaan. Parin välivaiheen jälkeen on vanha Ignatiuksen aikainen nimikin uudelleen käytössä.

Ignatiuksen perustama seura ehti laatia itselleen säännöt ja pitää kouksia lyhyenä toimintakautenaan. Seuran sihteeriys on ollut silloisen

Kenraalimajuri Johannes (Hannes) Ignatius (1871—1941), vuonna 1920 perustetun Sotahistoriallisen Seuran puheenjohtaja. SA-kuva.

Major General Johannes (Hannes) Ignatius (1871—1941), Chairman of the Society for War History founded in 1920.

Everstiluutnantti (myöhemmin eversti) Heikki Nurmio, Sotahistoriallisen toimiston päällikkö 1925 ja 1928—1944 sekä vuonna 1920 perustetun Sotahistoriallisen Seuran sihteeri. SA-kuva.

Lieutenant Colonel (later Colonel) Heikki Nurmio, Chief of the War History Office 1925 and 1928—1944 and Secretary of the Society for War History founded in 1920.

jääkärikapteenin Heikki Nurmion, josta sittemmin tuli vuonna 1925 Yleisesikuntaan perustetun Sotahistoriallisen toimiston päällikkö lähes kahdeksikymmeneksi vuodeksi, asiantuntevissa aloitteellisissa käsissä. Tämä aloitteellisuus näkyi niissä kirjoituksissa, joissa hän ajoi sotahistorian tutkimusyksikön perustamista silloiseen sotaväkeen.

Ignatiuksen seuran jäsenistö lienee ollut varsin suppea. Tähän viittaa maininta seuran liittämistä jaostona perustettuun Suomen Sotatieteelliseen Seuraan, jonka jäsenistö ensisijaisesti tuli koostumaan Sotakorkeakoulun käyneistä upseereista. Myöhemmin 1960-luvulta lähtien perustettujen harrastajapiirien, mukaanlukien vuonna 1972 perustetun sotahistorian piirin³, toiminta on mahdollistanut muiden asianharrastajien kuin varsinaisten seuran jäsenten osallistumisen sen toimintaan.

Ignatiuksen seura ja mainittu Suomen Sotatieteellisen Seuran sotahistoriallinen jaosto eivät mahdollistaneet kaikille asianharrastajille, sotilaille ja siviileille yhtä hyvin soveltuvaa yhteistoimintaa. Tämä asia rupe-
si korjaantumaan kun jatkosodan viimeisen vuoden alkupuolella perus-
tettiin Sotamuistoyhdistys r.y. — Krigsminnessamfundet r.f., joka kan-
nettuaan välillä vuodesta 1949 alkaen nimeä Sotamuseoseura r.y. —
Krigsmuseisamfundet r.f., vuonna 1957 nimettiin nykyiseksi Sotahistori-
allinen Seura r.y. — Krigshistoriska Samfundet r.f.:ksi. Mikäli jäsenpoh-
jaa pidetään kriteerinä, vuotta 1944 voitaneen pitää nykyisen seuramme
perustamisvuotena ehkä paremmin kuin vuotta 1920, jolloin sai alkunsa
mainittu kenraalimajuri Ignatiuksen perustama, tosin samanniminen
seura.

Sota kokoaa sotahistorian harrastajat —
vuonna 1944 syntyy Sotamuistoyhdistys
r.y. — Krigsminnessföreningen r.f.

Neljä vuosikymmentä sitten käynnissä ollut sotamme, kovat koke-
mukset ja taistelu olemassaolosta vahvensivat sotahistorian harrastusta
ja yleistä kiinnostusta sitä kohtaan. Sota rajoitti luonnollisesti toiminta-
mahdollisuuksia, mutta koettiin tarpeelliseksi kootuin vapaaehtoisin voi-
min antaa tukea niille puolustusvoimien toimille ja pyrinöille, joilla oli
tarkoituksena muun muassa sotahistoriallisten muistojen tallentaminen.
Tätä vartenhan olivat olemassa, tosin silloin evakuoituina, Sotamuseo ja
Sota-arkisto Päämajan sotahistoriallisen toimiston lisäksi.

Paitsi omia tiedostettuja perustamislähtökohtia, naapurimaassamme
Ruotsissa tuloksellisesti toiminut yhdistys ”Föreningen Armémusei Vän-
ner”, jonka toiminnasta vuonna 1920 perustetun seuran sihteeri, sodan
ajan Päämajamme sotahistoriallisen toimiston päällikkö, ansioitunut
historiantutkija ja tutkimuksen organisoiija, eversti H. Nurmio, näyttää
olleen hyvin perillä.

Lausunnossaan Päämajan komento-osaston päällikölle 1. 2. 1944,
eversti Nurmio toteaa muun muassa:

”Ajatus samanlaisen kannatusyhdistyksen (edellä mainittu ruotsalainen) perustamiseksi on lukuisia kertoja ollut suunnittelun alaisena meidän Sotamuseolautakunnassamme⁴ ja museo- ja arkistomiesten piirissä. . .

Tällaisen (Sotamuistoyhdistyksen) toiminta tulee ilman epäilyttä meillä mitä tehokkaimmalla tavalla hyödyttämään Sotamuseota ja Sota-arkistoa ja yleensä sotamuistojen keruuta. Sen tarpeellisuus on yhä ilmeisempi, kun ymmärrettävistä syistä nämä molemmat laitokset vain niukasti voivat saada valtion rahallista avustusta sodan aikana ja kauan sen jälkeenkin toimintansa tukemiseksi.

*Kannatan siis mitä lämpimimmän tätä yhdistystä ja sen toimintaa ja toivon, että se saisi Päämajan taholta kaikkea asian arvon mukaista tukea ja arvostusta”.*⁵

Kyseessä oli vahva puoltava kannanotto sota-aikana ymmärrettävän Päämajalta pyydetyn toimilupa-anomuksen puolesta.

Ajatuksen Sotamuistoyhdistyksen perustamisesta on tietävästi ensimmäisenä esittänyt valtionarkeologi, tohtori Carl Axel Nordman joltamansa mainitun Sotamuseolautakunnan kokouksessa vuonna 1942. Pari sen vuotta kului siis ajatuksen kypsymiseen konkreettiseksi yhdistyksen perustamistapahtumaksi.

Vuoden 1943 loppupuolelle tultaessa asia oli edennyt niin pitkälle, että mainitun vuoden marraskuun 13. päivänä pidettiin Suomen Messujen huoneistossa kokous, jossa keskusteltiin Sotamuseon kannatusyhdistyksen perustamisesta. Kokouksen, johon osallistui 17 henkeä, koollekutsujana oli silloinen kapteeni Reino Wilhelm Palmroth ja puheenjohtajina toimivat professori Viljo Johannes Mansikka sekä maisteri Toivo Okkola. Kuultuaan toimitusjohtaja Harry Röneholmin alustuksen asiasta ja keskusteltuaan siitä kokouksen puheenvuorojen käyttäjät olivat pöytäkirjan mukaan yksimielisiä siitä, että kannatusyhdistys oli perustettava. Sen tuli olla Sotamuseota tukeva aatteellinen, myös varoja keräävä yhteisö, joka olisi myös puolustusvoimia ja Sotamuseota yhdistävä elin.

Asiaa kehittämään muodostettiin toimikunta tehtävinään sääntöehdotuksen laatiminen ja perustavan kokouksen koolle kutsuminen vielä samassa kuussa (!). Toimikuntaan nimettiin maisteri Torsten Steinby, sotilasvirkailla Olavi Parkkinen, toimitusjohtaja H. Röneholm, filosofian tohtori C. A. Nordman sekä maisteri Lauri Kujala. Tässä kokouksessa oli jo esillä nimiehdotuksena Sotamuistoyhdistys.⁶

Valtionarkeologi, Sotamuseolautakunnan puheenjohtaja, filosofian tohtori C. A. Nordman, Sotamuistoyhdistyksen "isä". Kuva: Museovirasto.

Dr. Phil. C. A. Nordman, State Archeologist, Chairman of the War Museum Committee, "father" of the War Memento Society.

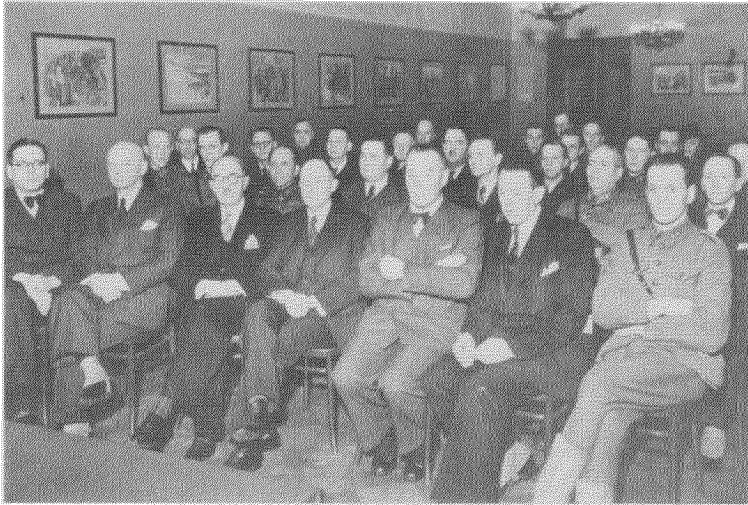
Kapteeni (myöh. majuri ja kamarineuvos) R. W. Palmroth kutsui vuoden 1943 marraskuulla Helsinkiin koolle Sotamuistoyhdistyksen perustamista valmistelleen kokouksen. SA-kuva.

Captain (later Major and Chamber Counsellor) R. W. Palmroth summoned a meeting in Helsinki in November 1943 to prepare the founding of the War Memento Society.

Sotamuistoyhdistyksen arkistossa olevan päiväämättömän asiakirjan (luonnos?) mukaan on jatkosodan loppuvaiheissa tai sen jo päätyttyä ollut ainakin suunnitteilla Päämajan Aseveljet r.y:n Sotamuseon asevelikerho. Mainituissa säännöissä sanotaan että ”Kerhon varsinaiseksi jäseneksi voi kerhojohto hyväksyä jokaisen Sotamuseossa sodan 1941—1944 aikana vähintään kolme kuukautta palvelleen aseveljen”. Edelleen todettiin, että ”Jos kerho lopettaa toimintansa on sen hallussa oleva omaisuus luovutettava Sotamuseoyhdistys r.y:lle.” Tällä lienee tarkoitettu Sotamuistoyhdistystä.

Sotamuistoyhdistys r.y. — Krigsminnesföreningen r.f. — yhteisön perustava kokous pidettiin perinnerikkaassa ympäristössä Katajanokan Upseerikerholla 18. päivänä tammikuuta vuonna 1944. Seuraavan päi-

Ratkaisevan askeleen ottajat. Sotamuistoyhdistys r.y:n perustava kokous Katajanokan Upseerikerholla Helsingissä tammikuun 18. päivänä 1944. Eturivissä keskellä yhdistyksen puheenjohtajaksi valittu professori Einar W. Juva. Kuva: US Arkisto.

The decisive personalities. The founding meeting of the War Memento Society at the Katajanokka Officers' Mess in Helsinki on 18 January 1944. Front centre Professor Einar W. Juva, chairman elect.

vän Helsingin Sanomat kertoo tapahtuneesta otsikolla ”Sotamuistoyhdistys perustettu”. Uutisessa mainitaan, että ennakoilta toimeenpantu jäsenmerkintä oli tuottanut kolmattasataa asiasta kiinnostunutta.⁸ Tämä on osapuilleen sama kuin seuran jäsenmäärä oli 1970-luvulla. Perusteilla olevan yhdistyksen hyväksi oli myös ennakoilta tehty varsin huomattavia lahjoituksia.

Perustavan kokouksen avasi asiaa selvittäneen toimikunnan puolesta johtaja H. Rönehholm, joka myös valittiin perustavan kokouksen puheenjohtajaksi. Kokous hyväksyi sääntöehdotuksen sekä valitsi väliaikaisen johtokunnan tehtävinään huolehtia yhdistyksen rekisteröimisestä ja vuosikokouksen valmistelemisestä. Puheenjohtajaksi valittiin professori, Turun yliopiston rehtori Einar W. Juva, ansioitunut historioitsija, sihteeriksi maisteri Eino S. Suolahti, myös alalla ansioitunut, ja rahastonhoitajaksi kamreeri Väinö S. Varheenmaa.

Kärjistynyt sotilaspoliittinen tilanne aiheutti sen, että kevääksi 1944 suunniteltua vuosikokousta ei saatu aikaan. Säännöt painettiin ja julkaistiin molemmilla kotimaisilla kielillä perustetun yhdistyksen suunniteltua toimintaa esittelevä pamfletti ”Mihin Sotamuistoyhdistys pyrkii”. Yhdistysrekisteriin yhdistys hyväksyttiin 11. 9. 1944.

Sodan jälkeisten ”vaaran vuosien” olosuhteissa Sotamuistoyhdistyksen toiminta, jolle kevät 1944 oli luvannut hyvää alkua, jäi varsin vähäiseksi. Vuosikokouksen pito siirtyi pitkälle tulevaisuuteen. Asian omakseen tunteneita henkilöitä vallinnut asiantila vaivasi ja toivottiin uutta hedelmällistä alkua yhdistyksen toiminnalle. Niinpä väliaikainen johtokunta päätti 11. 1. 1949 ryhtyä toimenpiteisiin yhdistyksen toiminnan aloittamiseksi uudelleen.⁹ Toiminta elpyikin vuosikymmenen lopulla samalla kun yhdistys sai uudeksi nimekseen Sotamuseoseura r.y. — Krigsmuseisamfundet r.f.

Sotamuistoyhdistyksestä Sotamuseoseuraksi — uusi tuleminen

Helmikuun 18. päivänä 1949 oli maamme johtavassa päivälehdessä uutinen, joka kertoi seuraavaa:

”Torstai-iltana (17. 2. 1949, kirjoittajan huomautus) pidettiin Katajanokan upseerikerholla Sotamuseoseuran vuosikokous, joka seura nyt uudestaan perustettuna jatkaa vuonna 1944 perustetun Sotamuistoyhdistyksen toimintaa ja jonka sääntöjen mukaan tarkoituksena on tukea sekä sotamuseon että sota-arkiston toimintaa ja edelleen edistää ase- ja varushistoriallista tutkimusta yleensä maassamme. Kokouksen avasi prof Einar W. Juva, jonka jälkeen kokouksen puheenjohtajaksi valittiin kenraaliluutnantti H. Öhqvist . . .”¹⁰

Yllä mainitut nimet heijastavat sitä kiinnostusta ja arvostusta, jota maamme johtavissa tiedemies- ja sotilaspireissä tunnettiin tärkeäksi katsottua organisoitua yhdistystoimintaa kohtaan. Uusimuotoisen seuran edellyttämät nimen ja sääntöjen muutokset saatiin yhdistysrekisteriin 2. 10. 1949. Sotamuseoseura r.y. — Krigsmuseisamfundet r.f:n sijasta oli ehdolla ollut myös nimi Sotamuseon ystävät r.y. — Krigsmuseets vänner r.f.

Toimintapiiri laajenee — muodostetaan
Sotahistoriallinen Seura r.y. — Krigshis-
toriska Samfundet r.f.

Sekä sodan aikana perustettu Sotamuistoyhdistys että sen uudistettu muoto, vuoden 1949 Sotamuseoseura olivat luonteeltaan varsin vahvasti Sotamuseon ja Sota-arkiston toimintaa tukemaan tarkoitettuja — siis kannatusyhdistystyyppisiä yhteisöjä. Tämä näkyi muun muassa johtokunnan itseoikeutetuissa jäsenissä. Molempien seurojen säännöissä todettiin, että ne olivat kaksikielisiä.

Sotahistorian aineiston, sekä kirjallisen että aineellisen, runsaus ja merkitys sekä tarve vaikuttaa sotahistorian koko kenttään kohdistuvaan tutkimukseen, osaltaan tukea sitä ja tehdä sotahistoriaa tunnetuksi yleisön keskuudessa, johtivat vielä uuteen vaiheeseen sotahistoriallisessa yhdistystoiminnassa kun Sotamuseoseurasta tuli keväällä 1957 nykymuotoinen Sotahistoriallinen Seura ry. — Krigshistoriska Samfundet r.f. Oikeusministeriö vahvisti sen säännöt toukokuun 18. päivänä 1957.

Sotamuseoseuran muuttamisen nykyiseksi Sotahistorialliseksi Seuraksi valmisteli työvaliokunta 14. 1. 1957 seuran puheenjohtajan, kenraalimajuri Niilo Sarion johtaessa puhetta. Hänen lisäksi valmisteluun osallistui työvaliokunnan puheenjohtaja, eversti Uljas Vesa Rauanheimo, seuran sihteeri, filosofian maisteri Kauko Rekola ja rahastonhoitaja, johtaja Olavi Parkkinen. Aiheen olivat antaneet tarve seuran toiminnan laajentamiseen siitä johtuvine seuran nimen ja sääntöjen muutoksineen. Työvaliokunnan pöytäkirjan 2. § sisältää seuraavaa:

”Työvaliokunnan puolesta päätettiin johtokunnalle ja sen kautta Seuran vuosikokoukselle ehdottaa Seuran muuttamista Sotahistorialliseksi Seuraksi r.y. — Krigshistoriska Samfundet r.f. ja ryhtyä asian vaatimiin valmisteluihin.”¹²

Sotamuseoseuran vuosikokous 28. 2. 1957 ja sen jälkeen samana päivänä pidetty ylimääräinen kokous toteuttivat aiotun muutoksen. Ihmetystä herättää se, että näin tärkeässä kokouksessa on ollut läsnä vain kahdeksantoista (18) seuran jäsentä. Oleellista oli paitsi seuran nimen muutos laaja-alaisemmaksi, johtokunnan itseoikeutettujen jäsenten jäsenyyden lakkauttaminen sekä johtokunnan jäsenmäärän supistaminen yhdeksään (9) vakinaiseen jäseneseen ja kolmeen (3) varajäseneseen.¹³ Näin

poistui velvollisuus virkansa puolesta osallistua vapaaehtoisuuden pohjalla toimivaan yhdistykseen. Johtokunnan supistamisen voidaan myös arvioida helpottaneen asioiden sujuvaa käsittelyä. Oikeusministeriö hyväksyi Sotahistoriallinen Seura r.y. — Krigshistoriska Samfundet r.f:n säännöt 18. 5. 1957.

Jos Sotahistoriallisella Seuralla olisi lippu, sen jokaiseen kulmaan olisi valmiina vuosiluku, 1920, 1944, 1949 ja 1957.

Seura on nykymuotoisena toiminut jo runsaan neljännesvuosisadan. Kehitys on ollut vaiheittainen, looginen, olosuhteisiin sopeutuva. Kuten kaikessa yhdistystoiminnassa, seurammekin on kokenut monia vaiheita, ”parempia ja huonompia”. Se lippu, jonka kenraali H. Ignatius nosti jo vuonna 1920 ja joka nostettiin uudelleen vuonna 1944, liehuu tänäkin päivänä uskoa omaan asiaan ja tehtävään valaen.

Maamme sotahistoriallisen seuratoiminnan tarkoituksesta ja tavoitteista

Mihin pyritään?

Sotahistoriallisen Seuran ja sen edeltäjien toiminta pelkistyy kahteen toisiinsa liittyvään mittavaan tehtävään:

- edistää sotahistorian tutkimusta ja harrastusta sitä kohtaan sekä
- tehdä sotahistoriaa tunnetuksi kansamme keskuudessa.

Tämänluontoinen toiminta ankuroituu ymmärrettävästi isänmaallisiin tarkoituseriin. Perinteet ovat isänmaan historiaa. Sotahistorian tutkiminen ja sen tunnetuksi tekeminen objektiivisella tavalla vahvistavat kansallisten juurien tiedostamista ja omaksumista ja sitä kautta kansalaisten ja kansakunnan omanarvontuntoa, kotiseutu- ja isänmaan rakkautta.

Vuonna 1944 perustetun Sotamuistoyhdistyksen pamfletissa ”Mihin Sotamuistoyhdistys pyrkii” todetaan, samalla kun yhdistys nähdään Sotamuseon ja Sota-arkiston tukiorganisaationa, yhdistyksen yleispyrkimys seuraavana:

*”Samoin kuin sotahistoriallinen tutkimus tahtoo käsitellä maamme sotalaitokseen liittyviä kysymyksiä koko laajuudessaan, samoin myös vasta perustettu Sotamuistoyhdistys haluaa ulottaa toimintansa kaikkien aikakausien sotamuistoihin rajoittamatta toimialaansa mihinkään erilliseen sotaan tai ajanjaksoon”.*¹⁴

Ohjelmassa toiminnan perusta. Sotamuistoyhdistyksen ensimmäisiä aikaansaannoksia vuonna 1944 olivat ylläolevat "ohjelmajulistukset".

The program founds the basis. In 1944 the first results of the War Memento Society were the "program declarations".

Kun Sotamuistoyhdistyksen toiminta vuoden 1949 keväällä elvytettiin Sotamuseoseura-nimisenä toiminnan kuvaa laajennettiin myös sikäli, että seura tuli toimimaan myös kaikkien ase- ja varushistorian harrastajain, tutkijain ja keräilijäin yhdyselimenä. Tämän sääntöuudistuksen takana oli seuran uuttera toimimies, sen sihteeri, sotamuseonhoitaja K. Rekola.

Säännöt ja nimi nykymuotoisen Sotahistoriallisen Seuran pyrkimysten ilmentäjinä

Vuonna 1957 vahvistettujen Sotahistoriallinen Seura ry. — Krigshistoriska Samfundet r.f:n sääntöjen 2. § sanoo pyrkimyksistä seuraavasti:

"Seuraan kuuluu henkilöitä ja oikeuskelpoisia yhteisöjä, joita kiinnostaa Suomen sotahistoriallisten muistojen tallettaminen ja vaaliminen. Edelleen seura toimii kaikkien ase- ja varushistorian harrastajain ja tutkijain yhdyselimenä. Seuran lähimpänä pää-

määränä on aatteellisesti ja taloudellisesti tukea sotahistoriallista tutkimustyötä ja asianharrastusta. Tätä työtä seura suorittaa järjestämällä näyttelyitä, esitelmiä, elokuvaesityksiä ja muunlaisia valistustilaisuuksia sekä harjoittamalla julkaisutoimintaa. Seura tukee myös sotamuistoja tallettavia julkisia laitoksia hankkimalla lahjoituksia ja kartuttamalla kokoelmia.¹⁵

Viimeisessä virkkeessä näkyy vanha ajatus Sotamuseon ja Sota-arkiston toimintojen tukemisesta, mikä tehtävä oli Sotamuistoyhdistyksen kohdalla varsin pitkälle eritelty kummankin laitoksen osalta.

Sotahistorian tutkimuksesta on sanottu, että se on menneisyyden heijastamista nykyisyyden projektorilla tulevaisuuden valkokankaalle. Sotahistoriallisen Seuran ja sen edeltäjien toiminnan johtotähtenä ja sen mielekkyyden kestäväenä perustana on ollut ja on edelleen tuntemus tärkeästä heijastamistehtävästään.

Kun Sotamuseoseura vuonna 1957 muutettiin Sotahistorialliseksi Seuraksi tarkoituksena oli seuran sääntöjen ja nimen muuttaminen tavalla, joka olisi entistä paremmin sopusoinnussa seuran tarkoituksien ja koko toimintaohjelman kanssa. Asian käsittelyssä todettiin, että:

”Sotamuseoseuran toiminta ei ole rajoittunut pelkästään sotamuistojamme vaalivien laitosten, Sotamuseon ja Sota-arkiston, toiminnan tukemiseen, vaan seuran jäsenmäärän kasvaessa sen toiminnassa on yhä enemmän jouduttu kiinnittämään huomiota myös seuran sääntöjen mukaisiin tarkoituksiin sotahistoriallisen tutkimuksen ja asianharrastuksen edistämiseksi maassamme. Tästä syystä vuosikokoukselle jätetyssä muutosehdotuksessa esitettiin seuran nimen muuttamista uudeksi: Sotahistoriallinen Seura r.y. — Krigshistoriska Samfundet r.f.”¹⁶

Sotahistoriallisten muistojen vaaliminen koko valtakunnan alueella näkyi varsin vahvana uusimuotoisen seuran pyrkimyksissä, jotka saivat myös julkisuutta osakseen. Avatessaan sen ensimmäisen vuosikokouksen vuonna 1958 kenraalimajuri N. Sario totesi Sotahistoriallisen Seuran ottaneen tärkeäksi päämääräkseen historiallisen asianharrastuksen laajentamisen ja syventämisen ei pelkästään pääkaupungissa, vaan entistä laajemmin myös maaseudulla. Tässä mielessä seuran johtokuntaan on pyritty saamaan mukaan myös maakuntien edustajia.¹⁷ Todettakoon, että tämän pyrkimyksen kanssa sointuvat hyvin yhteen eräillä

suunnilla myöhemmin vireillä olleet ajatukset Sotahistoriallisen Seuran alaosaston (tai vastaavan) perustamiseksi. Tällainen pyrkimys heijastaa ymmärrettävästi vahvaa kiinnostusta sotahistoriaa ja perinteitä kohtaan kyseessä olevalla alueella. Mikäli nämä hankkeet tulevat vakavasti harkittaviksi ne saattavat vaatia lisäyksen myös seuran sääntöihin.

Alansa avantgardisteja — seuran johdon organisoinnista

Tehtäväpohjan heijastuminen johdon kokoonpanoon — tietoa ja arvostusta

Sotamuistoyhdistyksen muotoutuminen erityisesti Sotamuseon ja Sota-arkiston tukiorganisaatioksi merkitsi näiden kummankin laitoksen vastuunalaisen hoitajan ”automaattista kuulumista yhdistyksen johtoon”. Sama koskee edellä mainittua Sotamuseolautakunnan puheenjohtajaa (FT C. A. Nordmania, Sotamuistoyhdistysasian isää). Kun mukaan pyrittiin saamaan vahva monipuolinen asiantuntemus ja kun kiinnostus uutta yhdistystä kohtaan oli huomattava, Sotamuistoyhdistyksen väliaikainen johtokunta oli varsin suuri. Laajapohjainen oli vielä Sotamuseoseuran johtokuntakin, kunnes vuoden 1957 järjestelyssä Sotahistoriallisen Seuran nähdessä päivänvalon, johtokunta supistui merkittävästi.

On kohtuullista, että se miesjoukko, joka keväällä 1944 valittuina Sotamuistoyhdistyksen toimihenkilöinä otti toiminnan käynnistämisen vastuun harteilleen, mainitaan tässä kokonaisuudessaan:

— puheenjohtaja, professori	Einar W. Juva
— sihteeri, maisteri	Eino E. Suolahti
— rahastonhoitaja, pankinkamreeri	V. S. Varheenimaa.

Jäsenet

— valtionarkeologi, filosofian tohtori	C. A. Nordman
— sotamuseonhoitaja, filosofian maisteri	K. Rekola
— filosofian tohtori	Kustaa Vilkuna
— sota-arkistonhoitaja, filosofian maisteri	Lauri Kujala
— johtaja	H. Rönehölm
— kapteeni	R. W. Palmroth
— kauppaneuvos	Walter Rydman
— insinööri	Olli Kyykoski
— kamreeri	Vilho Schildt.

Varajäsenet

- eversti
- professori
- eversti
- johtaja

Eero Kuussaari
Albert Hämäläinen
Lauri Leander
Risto Orko.¹⁸

Edellä on jo kerrottu niistä henkilöistä, jotka kapteeni (nytemmin majuri ja kamarineuvos) R. W. Palmrothin koollekkutsumina marras-kuussa 1943 antoivat ratkaisevan sysäyksen Sotamuistoyhdistyksen perustamiselle.

Kokeneella johdolla eteenpäin — Sotamuseoseura — Krigsmuseisamfundet muotoutuu

Kun Sotamuistoyhdistys 18. 2. 1949 professori Einar W. Juvan ollessa kokouksen avaajana ja kenraaliluutnantti Harald Öhqvistin sen valittuna puheenjohtajana päätti muuttaa nimensä Sotamuseoseuraksi, uusi seura paljolti entiseen pohjaan nojautuen sai edelleen hyvin arvovaltaisen ja kokeneen johtokunnan suurimman osan sen jäsenistöä ollessa entisen Sotamuistoyhdistyksen jäseniä. Uudessakin johtokunnassa tuli olemaan joukko (4) virka-asemiltaan itseoikeutettuja jäseniä, mikä edelleen vahvasti heijasti Sotamuseoseurankin kannatusyhdistysluonnetta. Seuran johtokunnan kokoonpanoksi tuli mainitussa kokouksessa:

Itseoikeutetut jäsenet: puolustusvoimain pääesikunnan sotahistoriallisen toimiston päällikkö, everstiluutnantti U. V. Rauanheimo, sotamuseolautakunnan puheenjohtaja, valtionarkeologi, filosofian tohtori, C. A. Nordman, sotamuseon hoitaja, filosofian maisteri K. Rekola ja sota-arkistonhoitaja, filosofian maisteri L. Kujala.

Valitut varsinaiset jäsenet

- kenraalimajuri
- kenraaliluutnantti
- professori
- kauppaneuvos
- filosofian tohtori
- lakitieteen tohtori
- filosofian maisteri
- everstiluutnantti
- everstiluutnantti
- isännöitsijä

Väinö Johannes Oinonen
H. Öhqvist
Arvi Korhonen
W. Rydman
K. Vilkuna
Ilmo Ollinen
Hannes Reenpää
Birger Linkomies
Ahti Paulaharju
O. Parkkinen.

Varajäsenet

— toimitusjohtaja	H. Rönehholm
— toimitusjohtaja	Olli Calonius
— everstiluutnantti	E. Kuussaari
— kamreeri	V. Schildt.

Seuran puheenjohtajan nuija annettiin kenraalimajuri V. J. Oinosenle, sihteerin vastuu maisteri K. Rekölälle ja tilintarkastusvastuu kauppätieteen kandidaatti Jonne Anttoselle sekä rehtori Niilo Hentolalle.¹⁹

Tässä kokoonpanossa uusimuotoinen seura lähti toiselle etappivälilleen. Kun sotien moninaisista välittömistä vaikutuksista alettiin päästä eroon, myös Sotamuseoseura pyrki nyt säännöllistämään toiminnankuvaansa ja määrätietoisesti toteuttamaan ottamiaan tehtäviä.

Kenraalimajuri Oinonen johti Sotamuseoseuran toimintaa 26. 2. 1954 vuosikokoukseen saakka, puolen vuosikymmenen ajan, pyytäen vapautusta pääkaupungista poismuuttonsa perusteella. Ohjaksiin valittiin nyt kenraalimajuri Tauno Viktor Viljanen. Hänen puheenjohtajakautensa jäi tällöin kuitenkin vain vuoden pituiseksi ja häntä seurasi tässä tehtävässä kenraalimajuri N. Sario pitkälle 60-luvulle saakka, vuodesta 1955 vuoteen 1963. Todettakoon tässä yhteydessä, että samassa vuoden 1955 vuosikokouksessa valittiin johtokunnan varajäseneksi silloinen everstiluutnantti Keijo Johannes Mikola, josta sittemmin tuli seuran puheenjohtaja ja nykyinen kunniajäsen.

Vuonna 1956 Sotamuseoseuran johtokunta sai jäsenekseen alallaan maamme eturivin asiantuntijan, professori Ole Gripenbergin, joka tuli kin tekemään seuran johdossa pitkän päivätyön vuoteen 1977 saakka. Hänen laaja ja syvällinen asiantuntemuksensa, joka heijastui muun muassa seuran julkaisemassa Gripenbergin teoksessa, oli omiaan monin tavoin vahvistamaan seuran ”imagoa”.

Johtokunta supistuu — ei enää itseoikeutettuja jäseniä

Kun Sotamuseoseura vuonna 1957 vuosikokouksessa ja seuranneessa ylimääräisessä kokouksessa muuttui Sotahistorialliseksi Seuraksi, johto tuli olemaan

— puheenjohtaja, kenraalimajuri	N. Sario
— varapuheenjohtaja, lakitieteen tohtori	I. Ollinen
— sihteeri, filosofian maisteri	K. Rekola
— rahastonhoitaja, johtaja	O. Parkkinen.

Kenraalimajuri Sarion, lakitieteen tohtori Ollisen ja johtaja Parkkinen lisäksi varsinaisina jäseninä toimivat johtokunnassa vuonna 1957

— professori	O. Gripenberg
— arkkitehti	Birger Hahl
— professori	A. Korhonen
— eversti	A. Paulaharju
— filosofian maisteri	H. Reenpää
— studiopäällikkö	Väinö Tulosmaa
— kenraaliluutnantti	T. V. Viljanen
— professori	K. Vilkuna

sekä varajäseninä

— eversti	K. J. Mikola
— kamreeri	V. Schildt
— everstiluutnantti	Eero-Eetu Saarinen
— everstiluutnantti	Kalle Koski.

Tilintarkastajina toimivat

— kauppatieteiden kandidaatti	J. Anttonen
— rehtori	N. Hentola
varalla	
— lehtori	Felix Seppälä
— majuri	Ahti Petramaa. ²⁰

Vuoden 1958 vuosikokouksessa seura sai uusien sääntöjen mukaan johtokuntaansa 9 vakinaista ja 3 varajäsentä.

Vakinaiset jäsenet

— professori	O. Gripenberg
— eversti	K. J. Mikola
— professori	Vilho Niitemaa
— lakitieteen tohtori	I. Ollinen
— johtaja	O. Parkkinen
— eversti	A. Paulaharju
— kenraalimajuri	N. Sario
— kenraaliluutnantti	T. V. Viljanen
— filosofian tohtori	Arvi Viljanti.

Varajäsenet

- filosofian tohtori L. Kujala
- filosofian tohtori Matti Lauerma
- filosofian maisteri K. Rekola.

Tilintarkastajat

Varsinaiset

- rehtori N. Hentola
- kauppätieteen lisensiaatti Aimo Autio.

Varamiehet

- varatuomari Aimo Lohman
- majuri A. Petramaa.

Puheenjohtajana jatkoi kenraalimajuri N. Sario. Sihteerinä toimi edelleen filosofian maisteri K. Rekola ja rahastonhoitajana johtaja P. Parkkinen.²⁰

Vuoden 1958 toimintakertomus toteaa johtokunnan valitsemisesta seuraavaa:

*”Edellisessä vuosikokouksessa esitettyjen toiminnan suunta-
viivojen mukaisesti pyrittiin vuoden 1958 johtokunta valitsemaan
niin, että myöskin maakunta olisi suhteellisen vahvasti edustettu-
na, koska katsottiin sen edistävän seuran harrastus- ja toiminta-
piirien laajentumista ja läheisempää yhteydenpitoa paikallisiin
seuran toiminta- ja harrastaja-aloja vastaaviin henkilöihin, laitok-
siin ja yhdistyksiin”.*

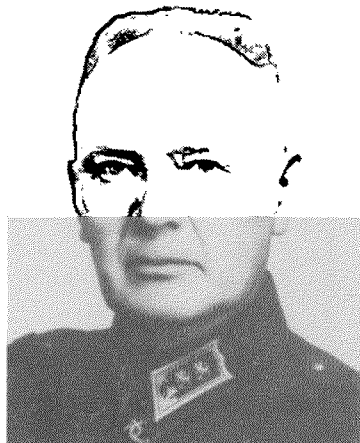
Työvaliokunnasta todetaan, että sitä ei ollut asetettu sen jälkeen kun siihen pääasiallisesti kuuluneita n.s. itseoikeutettuja johtokunnan jäseniä uusien sääntöjen mukaisesti ei enää ollut. Sellainen nähtiin kuitenkin suotavana, koska pienemmänkin johtokunnan kokoonkutsuminen kovin usein oli osoittautunut vaikeaksi.²²

Vuoden 1959 vuosikokous muodostui merkittäväksi syystä, että ansi-
oitunut historioitsija, kenraaliluutnantti T. V. Viljanen pyysi eroa johto-
kunnan jäsenyydestä virkatehtävien vuoksi. Eversti Mikolan esityksestä
päätettiin, että varsinaista työvaliokuntaa ei aseteta, mutta puheenjohta-
ja sai harkintansa mukaan kutsua tarpeellisiksi katsomiaan henkilöitä
kokouksiin.

Seuran puheenjohtajat. The Chairmen of the Society.

Einar W. Juva 1892—1966
Prof., phj. 1944—1948.
Kuva: Turun yliopisto.
Prof., Chairman 1944—1948.

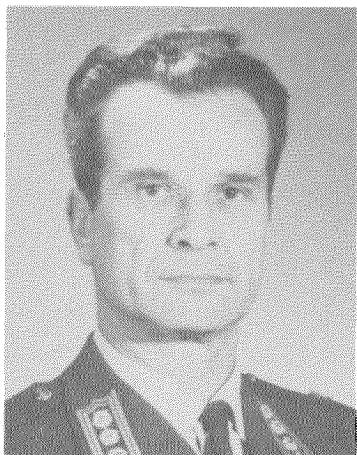
Väinö J. Oinonen 1897—1975
Kenrl, phj. 1949—1953.
SA-kuva.
Lt.Gen., Chairman 1949—1953.

Tauno V. Viljanen 1901—1967
Kenrl, phj. 1954, 1964—66.
SA-kuva.
Lt.Gen., Chairman 1954,
1964—66.

Niilo Sario 1895—1963
Kenrm, phj. 1955—63.
SA-kuva.
Lt.Maj., Chairman 1955—63.

Keijo J. Mikola
Ev, fil.tri h.c., phj. 1967—73.
SA-kuva.

Col., Dr. Phil.h.c., Chairman
1967—73.

Vilho Tervasmäki
Ev, valt.tri, phj, 1974—80.
SA-kuva.

Col., Dr. Pol. Sc., Chairman
1974—80.

Matti Lappalainen
Ev, valt.maist., M. A.,
phj. 1981—.
SA-kuva.

Col., M. Pol. Sc., M. A., Chair-
man 1981—.

Johtokunta muotoutui vuoden 1959 vuosikokouksessa seuraavaksi:

Varsinaiset jäsenet

— professori	O. Gripenberg
— eversti	K. J. Mikola
— lakitieteen tohtori	I. Ollinen
— johtaja	O. Parkkinen
— eversti	A. Paulaharju
— eversti	Erkki Ruotsalo
— kenraalimajuri	N. Sario
— filosofian tohtori	Kaarlo Wirilander.

Varajäsenet

— filosofian maisteri	K. Rekola
— filosofian maisteri	Eino Parikka
— lehtori	F. Seppälä.

Puheenjohtajaksi valittiin edelleen kenraalimajuri N. Sario ja varapuheenjohtajaksi (johtokunnan valitsemana) lakitieteen tohtori I. Ollinen. Maisteri K. Rekola jatkoi edelleen ansiokasta uurastustaan sihteerinä samoinkuin johtaja O. Parkkinen rahastonhoitajana. Tämänkin 1950-luvun lopun johtokunnan kokoonpano heijastaa laajaa asiantuntemusta, arvovaltaa ja pyrkimystä pitkäjänteisyyteen myös henkilöasioissa.²³

C o n s t a n d e m   d e c o r a t   h o n o r

Kun seura 1960-luvun lopulla oli ensimmäisestä vuoden 1944 vaiheestaan ollut kolmella eri nimellä toiminnassa puolentoista vuosikymmenen ajan, se sai ensimmäiset kunniajäsenensä vuoden 1960 vuosikokouksen kutsuessa näiksi professori Einar W. Juvan, professori Arvi Korhosen sekä kenraaliluutnantti Tauno V. Viljasen.²⁴ Näille avantgardisteille ja ansioituneille tiedemiehille, seuran toimintaan voimakkaan positiivisesti vaikuttaneille henkilöille luovutettiin 3. 6. 1960 kunniajäsenkirjat Katajanokan Upseerikerholla järjestetyssä tilaisuudessa. Tapaus huomattiin myös lehdistössä. Samana keväänä pitkäaikainen ansioitunut johtokunnan jäsen professori A. Korhonen pyysi päästä rivijäseneksi.

Alansa avantgardisteja. Sotahistoriallinen Seura kutsui vuonna 1960 kunniajäsenikseen professori Einar W. Juva, professori Arvi Korhosen ja kenraaliluutnantti Tauno V. Viljasen. Kuva 3. 6. samana vuonna Katajanokan Upseerikerholla järjestetystä kunniakirjojen luovutustilaisuudesta. Kuvassa vasemmalta kenraalimajuri Niilo Sario (puheenjohtaja), lakitieteen tohtori Ilmo Ollinen (varapuheenjohtaja), professorit Korhonen ja Juva sekä kenraaliluutnantti Viljanen. Kuva: US Arkisto.

The avant-garde of their time. In 1960 the Society for Military History nominated Professor Einar W. Juva, Professor Arvi Korhonen and Lieutenant General Tauno V. Viljanen as honorary members. The picture is from the diploma awarding ceremony at the Katajanokka Officers' Mess on 3 June. From left Major General Niilo Sario (chairman), Dr. Jur. Ilmo Ollinen (deputy chairman) Prof. Korhonen, Prof. Juva and Lieutenant General Viljanen.

Sotahistoriallisen Seuran vuoden 1964 vuosikokouksen yhteydessä pidettiin edellisenä vuonna edesmenneen seuran pitkäaikaisen puheenjohtajan kenraalimajuri Niilo Sarion muistohetki. Kuvassa kenraali Sarion edellisenä vuonna paljastetun rintakuvan äärelle kokoontuneina vasemmalta eversti Keijo J. Mikola, rouva Anna-Liisa Sario, kenraaliluutnantti Tauno V. Viljanen ja everstiluutnantti Kaarlo Mäkelä. Kuva: US Arkisto.

At the annual meeting in 1964 the Society celebrated the memory of its long-time chairman, Major General Niilo Sario, who had died the year before.

Seuraava vuosi näki myös uuden kunniajäsenen. ”Tunnustukseksi laajasta ja ansiokkaasta sotahistoriallisesta tutkimustyöstä kutsuttiin eversti Eero Kuussaari Sotahistoriallisen Seuran kunniajäseneksi” vuosikokouksessa 24. 2. 1961²⁵. Asiaan kuuluva kunniakirja hänelle luovutettiin hänen 70-vuotissyntymäpäivänään 5. 4. 1961.

Sittemmin ovat seuran johtokunnan pitkäaikainen jäsen ja varapuheenjohtaja, professori Ole Gripenberg sekä puheenjohtajat eversti Keijo Johannes Mikola ja eversti Vilho Tervasmäki ansiointensa perusteella tulleet kutsutuiksi seuran kunniajäseniksi, Gripenberg vuonna 1977, Mikola vuonna 1974 ja Tervasmäki vuonna 1982.²⁶ Muutoin seura on pyrkinyt muistamaan sen toiminnassa ansioituneita heidän merkkipäivinään.

Vuosi 1964 muodostui seuran johdossa tärkeäksi vaihdosvuodeksi. Kenraalimajuri N. Sario, joka oli vuodesta 1955 taitavasti voimakkaalla omakohtaisella panoksellaan luotsannut seuraa, halusi ilmeisesti jo vuonna 1963 erota tehtävästään. Hänen johtokunnalle osoittamansa eronpyyntökirjeen luonnos sisälsi myös evästyksiä seuran vastaiselle toiminnalle. Hän kiinnitti huomiota muun muassa uusien voimien johtokuntaan vetämisen tarpeellisuuteen, mahdollisuuteen liittyä seurana jäseneksi Historian Ystävien Liittoon sekä vuosikirjan toimittamiseen.²⁷ Kenraalimajuri Sario näkyy kuitenkin suostuneen jatkamaan puheenjohtajatehtävässä. Ansoituneen sotilaan, utteran tutkijan, etevän organisaattorin ja taitavan puhujan taival katkesi kuitenkin yllättäen ja seuraava vuosikokous 24. 2. 1964 oli uuden puheenjohtajan vaalin edessä. Tehtävään tuli seuran jo aiemmin vuonna 1960 kunniajäsenekseen kutsuma kenraaliluutnantti T. V. Viljanen, siis toistamiseen.

Seuran johto järjesti edesmenneelle puheenjohtajalleen muistotilaisuuden, jossa lähiomaisten läsnäollessa eversti K. J. Mikola muisteli kenraalimajuri Sariota ja hänen elämäntyötään.²⁸

Seuran kunnioitus ansoitunutta puheenjohtajaansa kohtaan oli vuoden 1963 keväällä saanut voimakkaan ilmauksensa kun 16. 4. mainittuna vuonna Katajanokan Upseerikerholla pidetyn vuosikokouksen yhteydessä paljastettiin kenraalimajuri Sarion pronssinen rintakuva sotilaallisen koruttomin menoin. Tunnetun kuvanveistäjämme Lauri Leppäsen ansiokkaan työn paljasti johtokunnan varapuheenjohtaja, lakitieteen tohtori I. Ollinen luovuttaen sen edelleen Sotahistorialliselle Tutkimuslaitokselle Suomenlinnaan Sotamuseon rannikkotyökistöosastoon sijoitettavaksi.²⁹

Uusia voimia — entisiä toimia

Vuonna 1964 seuran johto sai seuraavan kokoonpanon:

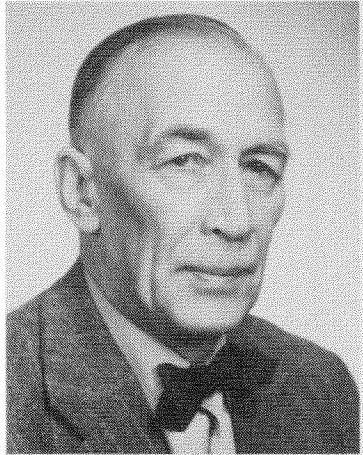
Varsinaiset jäsenet:

— puheenjohtaja, kenraaliluutnantti	T. V. Viljanen
— lakitieteen tohtori	I. Ollinen
— professori	A. Viljanti
— johtaja	O. Parkkinen
— professori	O. Gripenberg
— eversti	K. J. Mikola
— eversti	E. Ruotsalo
— diplomi-insinööri	Yrjö R. Saarinen
— eversti	A. Paulaharju.

Seuran kunniajäsenet. Honorary Members of the Society.

Einar W. Juva 1892—1966
Prof., kunniajäseneksi v. 1960.
Kuva: Turun yliopisto.
Prof., Honorary Member 1960.

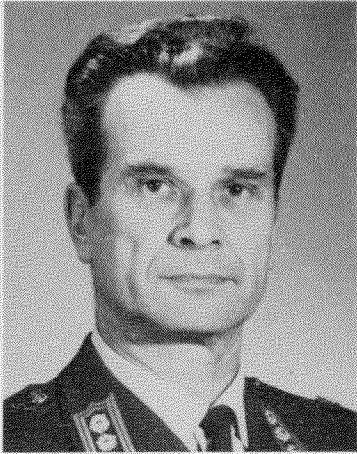
Arvi Korhonen 1890—1967
Prof., kunniajäseneksi v. 1960.
Prof., Honorary Member 1960.

Tauno V. Viljanen 1901—1967
Kenrl, kunniajäseneksi v. 1960.
SA-kuva.
Lt.Gen., Honorary Member 1960.

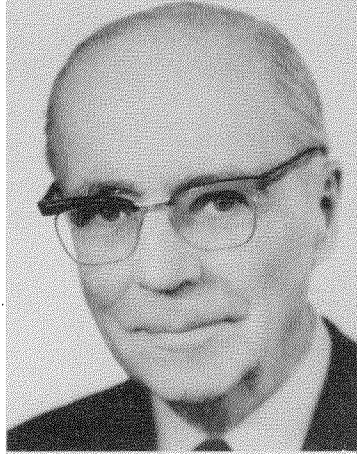

Eero Kuussaari 1894—1978
Ev, kunniajäseneksi v. 1961.
SA-kuva.
Col., Honorary Member 1961.

Keijo J. Mikola
Ev, fil.tri h.c., kunniajäseneksi v.
1974.
SA-kuva.

Col., Dr. Phil. h.c., Honorary
Member 1974.

Ole G ripenberg 1892—1979
Prof., kunniajäseneksi v. 1977.
Prof., Honorary Member 1977.

Vilho Tervasmäki
Ev, valt.tri, kunniajäseneksi v.
1982.
SA-kuva.

Col., Dr. Pol. Sc., Honorary
Member 1982.

Varajäsenet

— dosentti	M. Lauerma
— filosofian maisteri	E. Parikka
— filosofian tohtori	K. Rekola.

Tilintarkastajat

— rehtori	N. Hentola
— kauppatieteen lisensiaatti	A. Autio.

Varatilintarkastajat

— varatuomari	A. Lohman
— majuri	A. Petramaa. ³⁰

Vuonna 1964 valittu johtokunta jatkoi sellaisenaan vuoden 1965 vuosikokouksen jälkeen, mutta seuraava vuosi 1966 toi muutoksia mukanaan. Seuran monet vaiheet kokenut, sen eräs kantava voima, filosofian tohtori K. Rekola sai sairauden perusteella pyytämänsä eron ja hänen tilalleen valittiin kapteeni, sittemmin majuri Heikki Pohjanpää, joka toimi hänkin pitkään ja ansiokkaasti seuran sihteerinä 1970-luvun alkuun saakka ja on edelleen seuran johtokunnan jäsen.

Seuran johtokunnassa pitkään mukana ollut tarmokas rahastonhoitaja, johtaja O. Parkkinen kuoli vuoden 1966 toukokuussa. Eversti Mikolan esityksestä humanististen tieteiden kandidaatti Matti Virtanen valtuutettiin lokakuussa mainittuna vuonna hoitamaan rahastonhoitajan tehtävää, minkä asian vuoden 1967 vuosikokous vahvisti. Tilintarkastajissa tapahtui vuoden 1966 vuosikokouksessa myös muutos varatoimitusjohtaja Lauri Jäntin tullessa valituksi edellisenä vuonna kuolleen majuri A. Petramaan seuraajaksi tilintarkastajien varamiehenä.³¹

Muutokset seuran johdossa jatkuivat vuonna 1967. Jo toistamiseen seuran puheenjohtajana toimineen kenraaliluutnantti T. V. Viljasen ilmoitettua luopuvansa mainitusta tehtävästä 27. 2. 1967 pidetty vuosikokous valitsi yksimielisesti eversti K. J. Mikolan uudeksi puheenjohtajaksi. Muina järjestelyinä tapahtui filosofian maisteri E. Parikan ja apulaisprofessori M. Lauerman siirtyminen varajäsenistä varsinaisiksi johto-

kunnan jäseniksi, kapteeni H. Pohjanpään, humanististen tieteiden kandidaatti M. Virtasen ja varatuomari A. Lohmanin ollessa varajäseniä.³²

Kokoontuessaan vuoden 1967 kesäkuussa johtokunta palasi vanhaan työvaliokuntakäytäntöön valiten siihen puheenjohtajan, varapuheenjohtajan, sihteerin ja rahastonhoitajan.

Vuoden 1968 vuosikokouksessa seuran todettiin kokeneen suuren menetyksen sen toiminnassa ja tiedemiehenä suuresti ansioituneen kunniajäsenen, professori A. Korhosen siirryttyä ajasta iäisyyteen.

Seuran johdossa tapahtui vuoden 1968 vuosikokouksessa jälleen järjestelyjä. Eversti E. Ruotsalon pyydettyä eroa hänen tilalleen valittiin majuri H. Pohjanpää ja samoin eroa pyytäneen eversti A. Paulaharjun tilalle eversti Lauri Harvila, joka on edelleen seuran johtokunnassa. Varsinaiseksi jäseneksi johtokuntaan valitun majuri Pohjanpään tilalle tuli varajäseneksi everstilutnantti Martti Terä.³³ Varatuomari A. Lohmanin siirryttyä jo edellisenä vuonna johtokunnan varajäseneksi oli hänen tilalleen tilintarkastajien varamieheksi valittu everstilutnantti E.-E. Saari-

nen. Uuden vuosikymmenen, 1970-luvun alkaessa tapahtui seuran johtokunnassa huomattavia henkilömuutoksia. Vuonna 1969 Sotahistoriallisen Tutkimuslaitoksen johtajaksi nimitetty eversti V. Tervasmäki, sittemmin seuran puheenjohtaja ja kunniajäsen, valittiin professori A. Viljantin tilalle varsinaiseksi jäseneksi ja edesmenneen everstilutnantti M. Terän tilalle varajäseneksi professori Jarl Gallén, josta vuonna 1973 tuli seuran varapuheenjohtaja. Kun kenraaliluutnantti T. V. Viljanen seuraavana vuonna esitti perustellun eronpyyntönsä, professori Gallénista tuli hänen seuraajansa johtokunnan varsinaisena jäsenenä. Tilintarkastus tuli olemaan ekonomi Helge Parmin, varatoimitusjohtaja L. Jäntin sekä heidän varamiehinään varatuomari Heikki Pohjolaisen ja everstilutnantti E.-E. Saarisen käsissä.³⁴

Vuonna 1971 seuran johtokunta työskenteli seuraavassa kokoonpanossa:

- puheenjohtaja, eversti
- varapuheenjohtaja, professori
- sihteeri, majuri

K. J. Mikola
O. Gripenberg
H. Pohjanpää.

Muut jäsenet

- professori
- eversti
- apulaisprofessori
- filosofian maisteri
- diplomi-insinööri
- eversti

J. Gallén
L. Harvila
M. Lauerma
E. Parikka
Y. R. Saarinen
V. Tervasmäki.

Varajäsenet

- varatuomari
- filosofian maisteri
- humanististen tieteiden kandidaatti

A. Lohman
Paavo Talvio
M. Virtanen.³⁵

Vuosi 1972 kului muutoksitta seuran johdossa kunnes seuraavana vuonna maisteri P. Talvio siirtyi varajäsenestä varsinaiseksi jäseneksi filosofian maisteri Markku Melkon täyttäessä vapautuneen varajäsenen paikan. Ansioituneen seuran jäsenen, professori O. Gripenbergin pyydettyä vuonna 1973 eroa varapuheenjohtajan tehtävästä, hänen tilalleen tuli professori J. Gallén. Samana vuonna seuran rahastonhoitaja, myös sihteerinä ansiokkaasti avustanut humanististen tieteiden kandidaatti M. Virtanen pyysi eroa tehtävästään ja häntä seurasi Sotatieteen Laitoksen sihteerinä (sittemmin toimistopäällikkö) Leo Saulamo.³⁶

Vuonna 1974 seura koki puheenjohtajan vaihdoksen tehtävässään ansioituneen eversti Mikolan jättäessä pyynnöstään johdon eversti Tervasmäelle, joka luotsasi sitten menestyksellä seuran purtta seuraavan vuosikymmenen alulle saakka. Eversti Mikolan vuosikokous valitsi yksimielisesti kunniajäsenekseen. Tämän johdosta hän ilmoitti vuosikokouksessa luopuvansa johtokunnan jäsenyydestä, jolloin hänen tilalleen valittiin varatuomari A. Lohman, yliluutnantti L. Saulamon pe-riessä viimeksi mainitun varajäsenpaikan.³⁷

Melkein kymmenvuotisen sihteerikautensa ensi-askleet otti samana vuonna valtiotieteen ylioppilas (sittemmin maisteri) Markku Palokangas,³⁸ joka teki uutterasti pyyteetöntä sihteerintyötään seuran hyväksi aina vuoteen 1982 saakka, jolloin häntä seurasi humanististen tieteiden kandidaatti Seppo Rautia,³⁹ joka on edelleen tässä seuran ”toimitusjohtajan” tehtävässä.

Kun rahastonhoitaja M. Virtanen pyysi eroa häntä seurasi johtokunnan varajäsenenä varatuomari H. Pohjolainen. Tilejä tarkastamaan valittiin ekonomi H. Parmi, kommodori Kalervo Kijanen sekä varalle everstiluutnantti E.-E. Saarinen ja majuri R. W. Palmroth.⁴⁰

Vuoden 1976 vuosikokouksessa (23. 2.) tapahtui seuran johdossa yksi muutos pitkäaikaisen johtokunnan jäsenen, diplomi-insinööri Y. R. Saarisen pyytäessä eroa ja eversti Matti Lappalaisen tullessa johtokunnan varsinaiseksi jäseneksi.⁴¹ Hänet johtokunta valitsi myös varapuheenjohtajaksi.

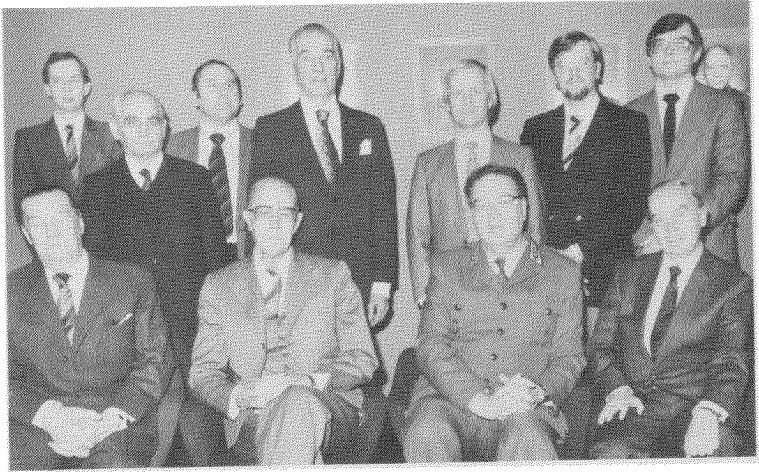
Vuoden 1976 vuosikokouksessa johti puhetta kenraaliluutnantti Reino Arimo,⁴² joka saikin pysyvän ”vakanssin” ja on siitä lähtien taidolla luotsannut vuosikokoukset.

Vuoden 1977 vuosikokouksessa seuran toiminnassa suuresti ansioitunut professori O. Gripenberg pyysi eroa johtokunnan jäsenyydestä oltuaan johtokunnassa yli kaksikymmentä vuotta. Hänen ansiokkaan toimintansa johdosta vuosikokous kutsui professori Gripenbergin kunniajäseneksi ja valitsi hänen tilalleen johtokunnan varsinaiseksi jäseneksi valtiotieteen tohtori Jaakko Ilvessalon. Tilintarkastajakunnassa tapahtui samassa kokouksessa muutos everstiluutnantti E.-E. Saarisen tultua valituksi varsinaiseksi tilintarkastajaksi ja toiminnanjohtaja Gunnar Lehden tultua kommodori K. Kijasen tilalle varamieheksi.⁴³

Seuraavana vuonna 1978 johtokunta muuttui jälleen hieman varatuomari A. Lohmanin eronpyynnön johdosta ja maisteri M. Melkon tultua valituksi hänen tilalleen. Maisteri Melkkoa seurasi johtokunnan varajäsenenä majuri (nykyisin everstiluutnantti) Sampo Ahto. Tilintarkastajistossa tapahtui myös muutoksia ollen sen kokoonpano:

ekonomi Seppo Okko HTM, toiminnanjohtaja G. Lehti sekä varalla isännöitsijä Esa E. Pakarinen ja majuri R. W. Palmroth.⁴⁴

Siirryttäessä jälleen uudelle vuosikymmenelle, 1980-luvulle, seuran johdon kokoonpano koki eräitä muutoksia. Seuran toimintaa ansiokkaasti vuodesta 1974 johtanut eversti V. Tervasmäki siirtyi omasta pyynnöstään takaisin rivijäseneksi vuonna 1981. Vuosikokouksen seuran kunniajäseneksi vuonna 1982 kutsumaa eversti Tervasmäkeä seurasi puheenjohtajana vuonna 1976 varapuheenjohtajaksi valittu eversti M. Lappalainen, joka on edelleen seuran peräsimessä.⁴⁵ Hänen jälkeensä johtokunta valitsi keskuudestaan varapuheenjohtajaksi professori M.

Sotahistoriallinen Seura r.y. — Krigshistoriska Samfundet r.f:n johtokunta vuonna 1983. Edessä vasemmalta eversti Lauri Harvila, professori Jarl Gallén, eversti Matti Lappalainen (phj.), tohtori Jaakko Ilvessalo (varaphj.). Takana vasemmalta maisteri Eero Elfvengren (rahastonhoitaja ja julkaisusihteeri), kamarineuvos Paavo Talvio, varatuomari Heikki Pohjolainen, majuri Heikki Pohjanpää, maisteri Markku Melkko, dosentti Ohto Manninen ja osastosihteeri Seppo Rautia (sihteeri). Kuvasta puuttuu everstilutnantti Sampo Ahto. SA-kuva.

The 1983 board of the Society for Military History. Front left Colonel Lauri Harvila, Professor Jarl Gallén, Colonel Matti Lappalainen (chairman), Dr. Jaakko Ilvessalo (deputy chairman). Rear left M. A. Eero Elfvengren (cashier), Chamber Counsellor Paavo Talvio, Judge Heikki Pohjolainen, Major Heikki Pohjanpää, M. A. Markku Melkko, Docent Ohto Manninen and Department Secretary Seppo Rautia (secretary). Lieutenant Colonel Sampo Ahto not present.

Lauerman, pitkään johtokunnassa mukana olleen erittäin ansioituneen historianutkijamme. Hänen yllättävä poismenonsa alkukesällä 1983 oli raskas isku myös seurалlemme, jonka riveissä ja johtokunnassa professori Lauerma oli utterasti toiminut. Vuoden 1983 syksyllä johtokunta valitsi uudeksi varapuheenjohtajaksi valtiotieteen tohtori J. Ilvessalon.⁴⁶ Muita muutoksia johtokunnassa ovat olleet everstilutnantti S. Ahton siirtyminen varsinaiseksi jäseneksi vuonna 1983⁴⁷ ja filosofian tohtori Ohto Mannisen valinta johtokunnan varajäseneksi vuonna 1981.⁴⁸

Seuran käytännön toiminnan kannalta vuoden 1982 vuosikokouksessa tapahtui huomattava järjestely kun vuodesta 1974 sihteerin tehtäviä erittäin ansiokkaasti hoitanut maisteri M. Palokangas ja rahastonhoitajan tehtäviä samoin erittäin ansiokkaasti hoitanut toimistopäällikkö L. Saulamo halusivat siirtyä rivijäseniksi. Uudeksi sihteeriksi valittiin tällöin humanististen tieteiden kandidaatti Seppo Rautia ja rahastonhoitajaksi filosofian maisteri Eero Elfvengren, joka jo toimi Sotahistoriallisen aikakauskirjan toimitussihteerinä.⁴⁹

Maisteri Palokangas on edelleen mukana mainitun julkaisun toimistokunnassa.

Vuosikokousten kokouspaikoista, puheenjohtajista ja sihteereistä

Sotamuistoyhdistyksen syntysanat lausuttiin aikoinaan Katajanokan Upseerikerholla (nykyinen Katajanokan Kasino). Sittemmin on tuo perinteinen kokoontumispaikka lukuisat kerrat palvellut seuran kokoustilana. Myös Sotamuseo ja Sotatieteen Laitoksen ylimmässä kerroksessa oleva luokka ovat olleet seuran käytössä. Joitakin kertoja on Sotakorkeakoulun juhlasali palvellut samaa tarkoitusta. Vuodelta 1950 on aikakirjoihin jäänyt merkintä silloisen Sotamuseoseuran kokoontumisesta vuosikokoukseensa Kansallismuseon luentosaliin.⁵⁰ Tulevaisuudessa saattaa Tieteellisten seurojen talo (entinen Säätytalo) tulla kysymykseen mahdollisena kokouspaikkana.

Lukuunottamatta poikkeuksellista vuosien 1944 ja 1949 välistä taukoa sääntöjen määräämästä vuosikokousajasta on ilmeisesti yhden kerran jouduttu poikkeamaan kun vuoden 1963 vuosikokous pidettiin 16. 4. puheenjohtajan ulkomaanmatkan ja postilakon vuoksi.⁵¹

Vuosikokousten valittuina puheenjohtajina ovat vuosikymmenien saatossa ansiokkaasti toimineet lukuisat henkilöt. Enimmäkseen he ovat olleet kenraalin tai everstin arvoisia upseereita. Voidaan poimia nimiä: kenraaliluutnantit H. Öhqvist, Eino Iisakki Järvinen ja R. Arimo (useaan kertaan), kenraalimajurit V. J. Oinonen ja N. Sario, everstit Elof Roschier, E. Ruotsalo, K. J. Mikola (useaan kertaan) sekä everstiluutnantit Kaarlo Mäkelä ja E.-E. Saarinen. Kanslianeuvos Väinö Molander ja varatuomari A. Lohman muodostavat siviilipoikkeuksen tästä ”sään-

Tiivistä kokoustunnelmaa. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouksien monivuotinen puheenjohtaja, kenraaliluutnantti Reino Arimo (oikealla) seuraa tarkkaavaisesti seuran kunniajäsenen vaalin sujumista vuoden 1982 vuosikokouksessa Katajanokan Kasinolla. Kuva: Sotamuseo.

An intense conference atmosphere. Lieutenant General Reino Arimo (right), long-time chairman of the annual meetings of the Society for Military History keeps a keen eye on the honorary member election procedures at the 1982 annual meeting at Katajanokka Casino.

nöstä” tultuaan valituiksi (edellinen vuonna 1965 ja jälkimmäinen vuonna 1968) vuosikokouksen puheenjohtajiksi. Vuosikokousten sihteeritehtävät ovat säännönmukaisesti langenneet seuran sihteeille: filosofian maisteri, sittemmin filosofian tohtori K. Rekolalle, majuri H. Pohjanpälle, valtiotieteen maisteri M. Palokankaalle ja nykyisin humanististen tieteiden kandidaatti S. Rautialle. Kaikki he ovat hoitaneet vastuunlaisen tehtävänsä uutteruudella ja taidolla.

Vuoden 1944 perustamiskokouksen avajana toimi johtaja H. Rönehlm ja vuoden 1949 vuosikokouksen avajana Sotamuistoyhdistyksen puheenjohtaja, professori E. W. Juva.⁵³

Societatis in membris potentia — jäsenistöstä

Jäsenmäärän kehityksestä

Sotamuistoyhdistystä aikoinaan sodan aikana suunniteltaessa koemarkintä tuotti 214 jäsenkandidaattia.⁵⁴

Kun Sotamuistoyhdistys elpyi vuonna 1949 Sotamuseoseuran nimellä uuteen toimintaan jäsenkunta oli noin sata (100). 1950-luvulla tapahtui noin 20 %:n nousu, joka jatkui tasaisena niin, että kahdensadan jäsenen vahvuus saavutettiin 1970-luvun loppuvuosina. 1980-luvun alku on merkinnyt varsin voimakasta ja ilahduttavaa seuran vahvuuden lisääntymistä (erityisesti vuosina 1980 ja 1981). Vuoden 1983 syksyllä jäsentilanne oli seuraava: vuosijäseniä (henkilö) 267, yhteisöjäseniä 2, vakinaisia jäseniä 17, lahjoittajajäseniä 2, vuosimaksusta muin perustein vapautettuja 6, yhteensä 294. Vakinaisten (kertamaksu-) jäsenten määrä on pysynyt varsin samana kolmen vuosikymmenen ajan. Lahjoittajajäseniä oli 1960-luvun alkuun saakka viidestä seitsemään, mutta määrä on sitten pudonnut nykyiseen kahteen.⁵⁵

Kun Sotamuistoyhdistys vuonna 1949 muuttui nimeltään Sotamuseoseuraksi oli valitun johdon luonnollisena huolena jäsenkunnan riittävän vahvuuden turvaaminen. Kiertokirjeessään Sotamuseoseuran puheenjohtaja toivoi ”— — että jokainen sen entisistä ja nyt liittyivistä jäsenistä puolestaan tekisi seuraa sekä sen tarkoituksellisesti tuttavapiirissään tunnetuksi, jotta tämän ainoan sotahistoriallisen seuramme taakse saataisiin alusta lähtien voimakas kaikkien kansalaispiirien kannatus.” Tekstissä sotamuseoseura edelleen vetosi ”kaikkiin Suomen sotahistoriasta ja sen esineellisten muistojen vaalimisesta ja tallentamisesta kiinnostuneisiin henkilöihin toivoen, että he lukuisasti yhtyisivät tukemaan seuran toimintaa sen ymmärrettävästi monessa suhteessa kriittisessä alkuvaiheessa.”⁵⁶

Vuoden 1949 keväällä jäsenkunnan muotoutumiseen kiinnitetystä huomiosta kertoo maininta, että sen vuoden toukokuussa oli tietyille henkilöille lähetetty jo toinen kirje tilillepanokortteineen.

Toimintaansa rakentaessaan Sotamuseoseura odotti luonnollisesti kiinnostusta ja vastakaikua puolustusvoimien palveluksessa olevilta henkilöiltä. Seuraa pyrittiin erityisillä kirjeillä tekemään puolustusvoimissa tunnetuksi jo aivan alkuvaiheissa. Mitään jäseneksi ilmoittautumisryn-

täyksiä nämä kirjeet eivät tuottaneet. Vähitellen on sekä aktiivipalveluksessa olevien että evp sotilasjäsenien yhteismäärä kasvanut noin 1/3:een koko jäsenvahvuudesta.

Seuran vuonna 1957 uusittujen sääntöjen, laajennettujen tarkoituserien sekä toimintaohjelman mukaisesti oli tarkoituksena pyrkiä jäsenmäärää entisestään lisäämään ja laajentamaan maan eri puolille ulottuvaksi sekä siten samalla laajentamaan sotahistoriallista asianharrastusta yleensä maassamme.

Seuran johtokunnan pöytäkirjasta vuodelta 1974 löytyy seuraava pykälä koskien jäsenlisäystä:

*”Keskusteltiin mahdollisuuksista kartuttaa seuran jäsenmäärää. Todettiin seuralle olevan eduksi saada uusia sotahistoriasta kiinnostuneita henkilöitä mukaan toimintaan. Esillä oli myös ajatus yhdenmukaisen jäsenhakemusmenettelyn aikaansaamisesta. Asiaa päätettiin pohtia vielä seuraavissa kokouksissa. Auki jäi lisäksi kysymys mahdollisen jäsenkortiston laatimisesta jolloin eri henkilöiden asiantuntemusta, ja suuntautumista eri harrastuspiireihin voitaisiin kartoittaa seuran sisällä”.*⁵²

Vain lukujen vuoksi seuran jäsenmäärää ei ole pyritty lisäämään. Edellä todettu jäsenmäärän kasvu yhdessä seuran tilaisuuksiin osallistumisaktiviteetin kanssa puhuvat osaltaan seuran toiminnan merkityksestä ja rohkaisevat sitä edelleen kehittämään.

Kirjeenvaihtajajäsenyys

Sotamuseoseuran toiminnan päästyä käyntiin tuli ajankohtaiseksi myös ulkomaisten alan kollegojen mahdollinen jäsenyys. Niinpä seuran vuosikokouksessa 23. 2. 1950 hyväksyttiin sääntöjen 5. §:n muutos, jonka mukaan oli mahdollisuus kutsua myöskin ulkomaisia seuran ja sen tarkoituserien hyväksi toimineita henkilöitä seuran kirjeenvaihtajajäseniksi. Tässä kutsumisessa seura on ollut hyvin kitsas. Asiakirjoista voidaan todeta seuran kutsuneen joulukuussa 1950 kirjeenvaihtajajäsenekseen tanskalaisen Aage Gyldenfalckin, joka oli lahjoittanut Sotamuseolle arvokasta aineistoa.⁵⁸ Tämäkin toimenpide ilmaisi osaltaan seuran pyrkimystä olla Sotamuseon tukiyhteisö.

Mainitussa helmikuun 1950 vuosikokouksessa seuran jäsenyyttä koskeva sääntöjen 5. § sai seuraavan muodon:

”Suomen kansalainen voi johtokunnan harkinnan perusteella liittyä seuran henkilöjäseneksi. Rekisteröity seura ja yhdistys tai muu oikeuskelpoinen yhteisö voi samalla tavalla liittyä seuran yhteisöjäseneksi. Seuran kirjeenvaihtajajäseneksi voi johtokunta harkintansa mukaan kutsua sellaisia sekä suomalaisia että ulkomaisia henkilöitä, jotka ovat ansioituneesti toimineet seuran ja sen tarkoituserien hyväksi.”³⁹

J ä s e n k u n n a n   r a k e n t e e s t ä

Seuran jäsenkunnan rakenteella on oma mielenkiintonsa. Seurahan on sääntöjensä mukaan yhdysside sotahistoriaa harrastavien henkilöiden ja yhteisöjen, yhtä hyvin siviilien kuin sotilaiden kesken. Tarkkaa kuvausta asiasta on vaikea antaa, koska luetteloissa on toisilla arvonsa toisilla virka-asemansa tai ammattinsa. Seuraavassa todettakoon eräitä piirteitä seuran nykypäivän jäsenkunnan kokoonpanosta. Sotilaita, aktiivipalveluksessa olevia tai eläkkeelle siirtyneitä on noin kolmasosa (101) jäsenkunnasta painottuen huomattavan voimakkaasti eversti—everstiluutnantti—majuri arvoalueelle. Toimiupseeriedustus on vain noin 6 % sotilaista.

Siviilihenkilöiden, jotka yhteensä edustavat lähes sataa eri arvoa tai tehtävänimikettä, osalta jäsenyys painottuu varsin selvästi humanistis—valtiotieteellisen koulutuksen saaneisiin henkilöihin. Professori-tohtori—maisteri arvoalueella on jäsenkunnasta noin kuudesosa. Myös ekonomieilla, insinööreillä ja varatuomareilla on varsin vahva edustus seuras—samoin kuin maamme neuvoskunnalla. Seuran sääntöjen sallimaa yhteisöjäsenyyttä edustaa nykyisin kaksi yhdistystä.

Seuran tarkkaavaista jäsenistöä paneelitulaisuudessa syksyllä 1981. Kuva: Sotamuseo.

Attentive society members at a panel discussion in autumn 1981.

Huolta jäsenmaksuista

Useiden seurojen toiminnassa näkyvä negatiivisena ilmiönä olevan jäsenmaksujen laiminlyöminen, tahallinen tai tahaton. Tästä huolesta ei Sotahistoriallisen Seuran johtokuntakaan ole ollut täysin vapaa, vaikka varsin hyvin jäsenkunta yleensä on huolehtinut tästä velvollisuudestaan. Kokouksessaan 3. 2. 1975 johtokunta puuttui asiaan tarmokkaasti päättäen, että jäsenet, joiden vuosimaksut olivat kolmelta peräkkäiseltä vuodelta hoitamatta, katsottiin seurasta eronneiksi.⁶⁰ Tällaisia henkilöitä oli tuolloin parisenkymmentä. Tämä on ”pelin henki” edelleenkin. On enemmän kuin toivottavaa, että jokainen seuran toimintaan mukaan tulut haluaisi siinä pysyä ja kantaisi oman kortensa kekoon seuran toiminnan edistämiseksi.

Puhuttua sanaa — seuran esitelmä- ja keskustelutoiminnasta

Esitelmät keskeisenä toiminnan osana

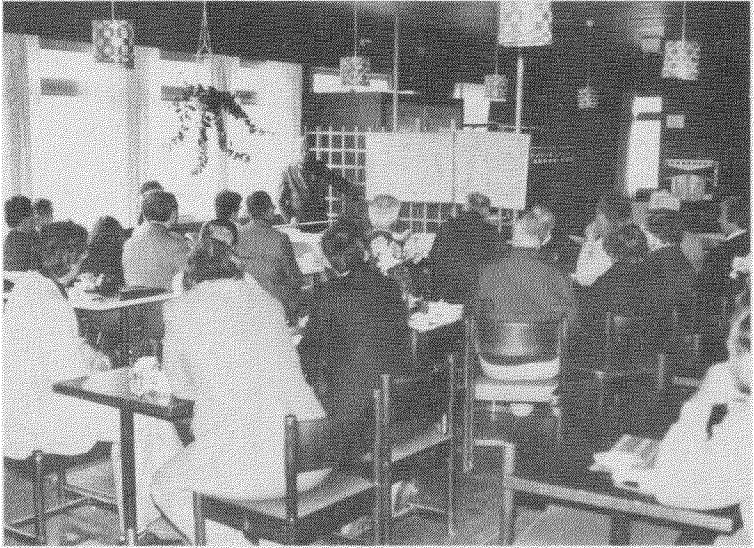
Esitelmä-, alustus- ja keskustelutilaisuudet ovat ymmärrettävästi olleet keskeinen ja tärkeä osa seuran toiminnasta. Tätä toimintamuotoa kohtaan osoitettu kiinnostus on ollut varsin tasaista ja jatkuvaa, mikä seikka voitaneen tulkita seuran johdon onnistumiseksi aiheiden ja puhujien valinnassa.

Vuosikokousesitelmät ovat olleet sääntö. Niiden lisäksi on pyritty keuhkaisiin ja syksyisiin pidettyihin esitelmätilaisuuksiin. Myös retkiin on liittynyt vähintään yksi, joskus useampikin esitelmä. Eräissä tapauksissa, kuten seuran ohjelmassa olleiden historiallisten kansanjuhlien yhteydessä, esitelmät ovat saaneet huomiota osakseen myös lehdistössä. Suurimmasta osasta esitelmiä ovat vastanneet seuran omat jäsenet, mutta myös arvostettuja ulkopuolisia esitelmätoimijoita on saatu seuran tilaisuuksiin. Asiakirjat kertovat vain kahdesta ulkomaalaisesta esitelmätoimijasta. Vuonna 1980 tunnettu Mannerheim-tutkija, professori Stig Jägerskiöld kertoi Mannerheimistä Suomen historiassa ja keuhällä 1983 (13. 4.) tohtori Bernd Wegner Saksan liittotasavallasta esitelmätoimijaksi aiheesta ”Saksa ja toisen maailmansodan esihistoria”.⁶¹ Kaikkein ahkerin esitelmätoimija on ollut seuran pitkäaikainen sihteeri, filosofian tohtori K. Rekola (kahdeksan esitelmää).

Esitelmien määrästä ja jakautumasta

Seuran arkistosta on voitu kirjata yli yhdeksänkymmentä pidettyä esitelmää vuosina 1949—1983. Sotamuistoyhdistys ei voinut muuttuneissa olosuhteissa paljontaan toimia olemassaoloaikanaan vuosina 1944—1949. Keskimäärin esitelmiä on noin kolme vuotta kohden siitä lähtien kun Sotamuseoseura aloitti toimintansa vuonna 1949.

Esitelmien määrällinen painopiste on ollut voimakkaasti vanhemmassa Ruotsin vallan ajan historiassa (23 esitelmää), varsinkin 1950-luvulla. Venäjän vallan aika on jäänyt varsin vähälle (7 esitelmää). Vapaussota on ollut kohteena neljässä, talvisota yhdessätoista ja jatkosota

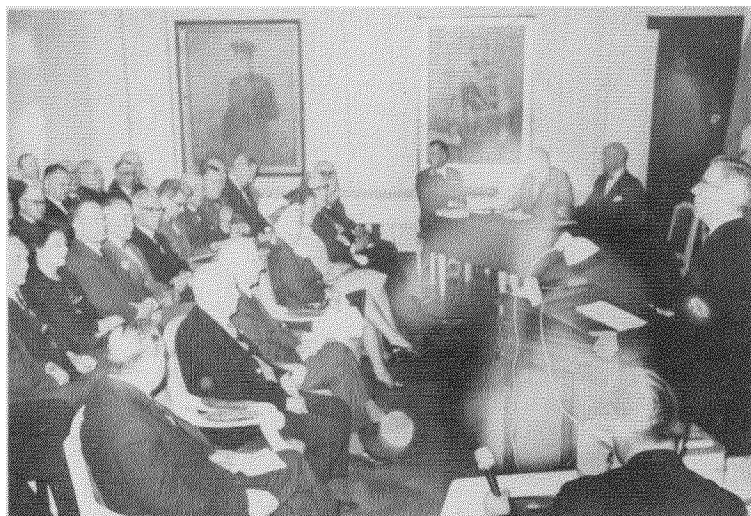
Asiantuntijan sanaa kuulemassa Ruhkarannan lomakylässä. Eversti Viljo Kivikko kertoo vuoden 1944 tapahtumista Repolan—Porajärven suunnalla Sotahistoriallisen Seuran kesäretkellä Ilomantsissa vuonna 1980. Retken johtajana toimi eversti Vilho Tervasmäki. Kuva: Sotamuseo.

Listening to expert words at the Ruhkaranta holiday village. Colonel Viljo Kivikko relating the 1944 events in Repola and Porajärvi during the summer tour to Ilomantsi in 1980. Colonel Vilho Tervasmäki led the group.

viidessätoista esitelmätilaisuudessa. Vanha-aika ja toisen maailmansodan jälkeinen aika ovat saaneet kumpikin yhden esitelmän.

Itsenäisyyden aikaan laajemmin liittyviä esityksiä on voitu laskea kuusitoista. Lisäksi on yleisiä historiallisia aiheita kaksitoista (12). Mielenkiintoisena piirteenä voidaan todeta, että viime sodat ovat seuran esitelmätöiminnassa olleet voimakkaamman, kriittisemmän ja syvemältä analysoivan tarkastelun kohteena vasta 1960-luvun puolivälistä lähtien. Vuonna 1965 (18. 5. pidetyssä kevätkokouksessa) oli mielenkiintoinen paneeli aiheena ”Kesä 1944 Karjalan Kannaksella”. Alustajana oli eversti Valo K. Nihtilä. Hänen lisäksi paneeliin osallistuivat professori

Arvovaltaista yleisöä asiantuntijan sanaa kuulemassa. Eversti Valo Nihtilä esitelmöimässä Kannaksen suurtaistelusta kesällä 1944 Sotahistoriallisen Seuran kokouksessa 18. 5. 1965 Katajanokan Upseerikerholla. Kuva: Prëssfoto.

A distinguished audience listening to an expert's words. Colonel Valo Nihtilä lecturing on the great battles on the Karelian Isthmus in 1944 at the meeting of the Society for Military History on 18 May 1965 at the Katajanokka Officers' Mess.

A. Korhonen, kenraaliluutnantit Aksel Fredrik Airo, T. V. Viljanen ja Ali Koskimaa sekä eversti Uljas Käkönen. Sittenmin ovat Ihantalan torjuntataistelut kesällä 1944 (23. 2. 1976, alustaja everstiluutnantti Usko Sakari Hahti), Summan — Lähteen torjuntataistelut 1.—15. 2. 1940 (25. 2. 1980, tilaisuuden puheenjohtajana eversti V. Tervasmäki), Mannerheimin merkitys Suomen historiassa (2. 11. 81, alustaja professori S. Jägerskiöld), Lapin sodan erityispiirteet ja niihin liittyvä problematiikka (23. 2. 1981, alustaja everstiluutnantti S. Ahto) ja jatkosota (26. 5. 1982, alustajat ohjaaja Matti Kassila, valtiotieteen tohtori Jukka Tarkka ja everstiluutnantti Helge Seppälä) olleet suosittujen paneelikeskustelujen aiheita näihin aihepiireihin liittyneiden esitelmien ohella. Erityisen suuren kuulijakunnan kokosi 2. 11. 1979 vuorineuvos Johan Nykoppin esitelmä ”Paasikiven mukana Moskovassa 1939”.⁶²

Ansioitunut Mannerheim-tutkija, professori Stig Jägerskiöld saa kiitokseksi Sotahistoriallisen Seuran pienoismiekan paneelitulaisuuden päättyessä 2. 11. 1981 Sotakorkeakoulun juhlasalissa. Henkilöt vasemmalta eversti Matti Lappalainen, kenraalimajuri Ragnar Grönvall, professori Jägerskiöld, eversti Vilho Tervasmäki ja professori Jarl Gallén, joka toimi paneelin puheenjohtajana. Kuva: Sotamuseo.

Professor Stig Jägerskiöld, a distinguished scholar on Mannerheim, being awarded the miniature sword of the Society for Military History at the end of the panel discussion in the ceremonial hall of the War College on 2 November 1981. From left Colonel Matti Lappalainen, Major General Ragnar Grönvall, Professor Jägerskiöld, Colonel Vilho Tervasmäki and Professor Jarl Gallén, chairman of the panel.

Myös raina- ja eräät elokuvaesitykset ovat osaltaan täydentäneet ja elävöittäneet seuran esitelmätoimintaa. Erikoisuutena mainittakoon, että toukokuussa 1982 pidetty jatkosota-aiheinen alustus- ja paneelitulaisuus otettiin kokonaan videonauhalle. Sen katselutilaisuus järjestettiin Pääesikunnan koulutusosaston myötävaikutuksella 3. 12. 1982.

”Ei maata armaampaa” — Seura kotiseutu- sekä muiden juhlien ja retkien järjestäjänä

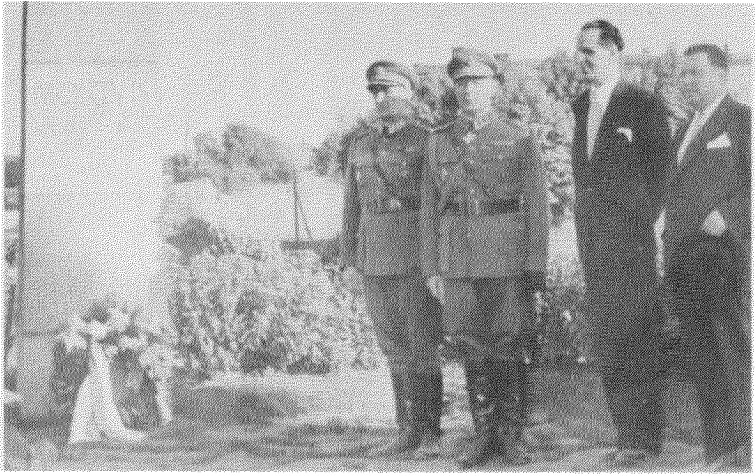
Kotiseutujuhlat — vahvaa perinnetyötä

Kenraalimajuri N. Sario pitkäaikaista puheenjohtajakautta sävyttivät eri alueille tehdyt retket, joihin liittyivät yhteistoiminnassa kyseisen seudun asiasta kiinnostuneiden yhteisöjen ja viranomaisten kanssa järjestetyt sotahistorialliset yleisölle tarkoitetut tilaisuudet. Näin pyrittiin painavalla ja mahdollisimman mielenkiintoisella tavalla toteuttamaan tärkeätä tehtävää, sotahistorian tunnetuksi tekemistä kansan keskuudessa.

Kenraalimajuri Sario oli itse aktiivinen puheenpitäjä ja kiinnostusta herättänyt, väsymätön esitelmöitsijä näillä retkillä. Verrattoman panoksen antoi myös tunnettu, maamme etevimpiin kuulunut pukuasiantuntija, seuran jäsen taiteilija Bure Litonius, joka suurella taidolla suunnitteli ohjelmiin sisältyneet historialliset pukukavaakaadit.

Näistä juhlista todettakoon Sotamuseoseuran elokuun 14. päivänä 1955 Suomenlinnan Kustaanmiekalla järjestämä Viaporin vuoden 1855 pommituksen muistojuhla,⁶³ jossa oli runsas ohjelma puheineen, esitelmineen, pukuesityksineen, lauluineen, soittoineen ja kaiken huippuna iletulituksineen. Yleisöä kerrotaan olleen tuhannen verran, kuljetuksien muodostaessa muutoin onnistuneen tilaisuuden pullonkaulan. Lippuja oli varattu 2 000, joista siis myytiin noin puolet. Juhla, joka järjestettiin useiden pääkaupungin toimimien ja yksityisten henkilöiden tukemana, tuotti voittoa 46 006 markkaa. Se sai osakseen huomiota myös pääkaupungin lehdissä.

Jo heti seuraavana vuonna 1956 Sotamuseoseura yltyi varsin mittavaan retkisuoritukseen suunnatessaan kesäretkensä Turun — Liedon — Nousiaisten — Askaisten — Naantalın alueelle. Retken onnistumisesta vastasivat ensisijaisesti puheenjohtaja, kenraalimajuri N. Sario ja dosentti A. Viljanti. Vaikkakaan tilaisuus ei ollut luonteeltaan kansanjuhla, se sai Turun seudun lehdistössä asiallista huomiota osakseen, mikä ymmärrettävästi oli seuralle kannustavaa ja uusia toiminnan virikkeitä luovaa.

Sotamuseoseura järjesti elokuun 14. päivänä 1955 Suomenlinnassa erittäin onnistuneen Viaporin pommituksen 100-vuotismuistojuhlan, jolla oli suuri yleisömenestys. Kuvassa seuran edustajat vasemmalta lukien eversti U. V. Rauanheimo, kenraalimajuri N. Sario (puheenjohtaja), filosofian maisteri K. Rekola (sihteeri) ja johtaja O. Parkkinen (rahastonhoitaja) kunnianosoituksella Suomenlinnan sankarivainajien muistomerkin äärellä. Kunnianosoituksia oli mainittuna päivänä myös Lauttasaarissa, jossa Helsinki-Seura ja Lauttasaari-Säätiö järjestivät muistotilaisuuden siellä Krimin sodan aikana kaatuneen suomalaisen sotilaan haudalla. Kuva: US Arkisto.

On 14 August 1955 the War Museum Society arranged a very successful centenary of the bombardment of Viapori (Suomenlinna). From left Colonel U. V. Rauanheimo, Major General N. Sario (chairman) M. A. K. Rekola (secretary) and Mr. O. Parkkinen (cashier) honouring the fallen on Suomenlinna. There were also commemorative ceremonies on the same day in Lauttasaari, where Helsinki Society and Lauttasaari Foundation paid homage to a Finnish soldier who was killed there during the Crimean War.

Sotahistoriallinen Seura on kantanut — toimintapyrkimystensä mukaisesti — huolta maamme sotiin liittyvien keskeisten tapahtumien asianmukaisesta muistamisesta. Edellä oli puhe ”Oolannin sodan” 100-vuotistapahtumasta Suomenlinnassa. Kun Suomen sodan 1808—1809 alkamisesta tuli vuonna 1958 kuluneeksi 150 vuotta sekä jääkärien kotiinpaluusta ja vapaussodasta 40 vuotta, seuran johto suunnitteli Helsinkiin

(Messuhalliin) yleistä kansalaisjuhlaa. Seura kääntyi vuoden 1957 lopulla myös Suomen sodan tapahtuma-alueiden kuntien sekä reserviupseerijärjestöjen puoleen ehdottaen toimenpiteitä mainitun sodan ”tapahtumien julkistamiseksi”⁶⁴. Seura ilmoitti olevansa myös valmis antamaan apuansa mainittujen tilaisuuksien järjestämisessä. Seura katsoi sittemmin olevansa pakotettu luopumaan Helsinkiin suunnitellun juhlan järjestämisestä, mutta paikallisia ja alueellisia tilaisuuksia järjestettiin sen johdon toivomuksien mukaisesti.

Seura antoi tukensa Upseerijärjestöjen Yhteistoimintaelimen Suomen Sodan 1808—1809 alkamisen 150-vuotismuistojuhlalle, joka pidettiin 21. 2. 1958 Katajanokan Upseerikerholla. Tilaisuudessa esitelmöivät eversti K. J. Mikola ja everstiluutnantti Martti Santavuori. Myös seuran puheenjohtaja, kenraalimajuri N. Sario esitelmöi ahkerasti Suomen sodasta eri tilaisuuksissa.

*”Lähetetyt kiertokirjeet eivät olekaan osoittautuneet tarkoitukseksi, sillä ne osaltaan ovat maan kaikilla puolilla saattaneet kiinnittämään kiinnostunutta huomiota mainitun sodan arvokkaiden historiallisten muistojen juhlistamiseen”*⁶⁵ saatettiin seuran vuoden 1958 toimintakertomuksessa varsin tyytyväisinä todeta.

Nyt kun on kulunut 175 vuotta Suomen sodasta, seuran johto on kiinnittänyt mm. alueellisten ja paikallisten sotilasviranomaisten huomiota mainitun sodan muistoihin liittyvien tilaisuuksien järjestämiseen yhdessä siviiliviranomaisten ja vapaaehtoisten maanpuolustusorganisaatioiden kanssa. Tilaisuuksia on ollutkin sekä Pohjanmaalla että Savossa. Sanomalehdistö ja yleisradio ovat myös antaneet sijaa mainitun tapahtuman muistamiselle. Seura itse pyrkii olemaan asiassa mukana muun muassa vuonna 1985 Savoön suunnitellun retkensä myötä.

Syyskuussa 1959 Sotahistoriallinen Seura teki laajan Hämeeseen suuntautuneen retken kohteineen Hämeenlinna, Parola, Sääksmäki, Pälkäne ja Kangasala. Kunniakäynnit Vehmaisten Mannerheim-patsaalla ja sankarihaudoilla sisältyivät ohjelmaan. Retki päättyi tamperelaisten teollisuuslaitosten rahallisesti avustamana Pyynikin ulkoilmanäyttämölle järjestettyyn kansanjuhlaan. Näyttämöllä, jonka Tampereen kaupunki oli laitteineen veloituksetta antanut käyttöön, esitettiin runsas ohjelma, muun muassa ”Pirkkalan porilaisia komppaniakatselmuksessa Mesukylän kirkonmäellä vuosina 1808—09”. Puheenjohtaja, kenraalima-

SOTAHISTORIALLINEN SEURA
PERINTETITTELINEN SEURAN
KUNNIOITUKSEN
SUOMEN SODIN 1918-19
INNOITTELUKUNNAN
JOKA PIDÄTÄÄ TAMPEREELLA
PYYNEIN LUOTOIMAKUNTAIN
SUUNNITTEINA SEISSÄÄ EL P NÄ
1959 ALKAVAN ALO 10 00

Kaikki kutsut

Ohjelma

10.00	Tamperen Seuran Kokous
11.00	Sotahistoriallinen Seuran Kokous
12.00	Puhke
13.00	Puhke
14.00	Puhke
15.00	Puhke
16.00	Puhke
17.00	Puhke
18.00	Puhke
19.00	Puhke
20.00	Puhke
21.00	Puhke
22.00	Puhke
23.00	Puhke
24.00	Puhke
25.00	Puhke
26.00	Puhke
27.00	Puhke
28.00	Puhke
29.00	Puhke
30.00	Puhke

Ohjelma

Ohjelma

Perinteet kansalle läheisiksi. Sotahistoriallisen Seuran lähettämä kutsu Tampereella vuonna 1959 järjestettyyn sotahistorialliseen kansanjuhliaan.

Traditions to the people. Invitation by the Society for Military History to popular festival at Tampere in 1959.

juri N. Sario piti juhlapuheen, teatterinjohtaja Kalervo Nissilä esitti lausuntaa, mieskuoro "Pirkan miehet" lauloi ja Tampereen "Kotkien" soittokunta musisoi onnistuneessa tilaisuudessa.⁶⁶

Tiettyä, vaikkakin puiteiltaan ehkä vaatimattomampaa kansanjuhlalasävyä oli ilmassa kun seura retkeili 9.—10. 7. 1960 Mikkelin seudulla ja Ristiinassa osallistuen muun muassa B. Litoniuksen suunnittelemalla pukukavalkaadilla "Suomalainen sotilas kautta aikojen" Ristiinassa pidettyyn nuorisoseurajuhlaan.⁶⁷ Kuvatkoon oheinen juhlakutsu omalla tavaltaan silloista yhteistoimintaa:

*Arvoisat Huvilaristiinalaiset ja
kotiseudun ystävät.*

*Kunnioitavasti kutsumme Teidät ja ystävänne Ristiinan Nuori-
seuran 50-vuotisjuhliin heinäkuun 10 päivänä, jotka juhlat vie-
tetään samalla tämänkesäisinä Ristiina-Juhlina. Juhlien kolman-
tena järjestäjänä on Sotahistoriallinen Seura, jonka järjestämänä
on ohjelmassa sotilaspukuesittely: Suomalainen sotilas kautta ai-
kojen.*

Juhlapäivän ohjelma on seuraava:

Klo

*10.00 Juhlajumalanpalvelus Ristiinan kirkossa. Noin klo 11.00
saapuu kirkkoon Sotahistoriallisen seuran retkikunta Kyy-
rön kahakan taistelupaikalle tekemältään retkeltä.*

11.30 Kunnianosoitus sankarihaudoilla.

K i r k k o k a h v i

12.30 Pääjuhla Brahenlinnan raunioilla.

*15.00 Retkeily vesitse Saimaan puolustusrakennepaikoille. Si-
koinleuassa rantakala ja -kahvi.*

17.00 Näytelmäjuhla Brahenlinnan raunioilla.

*Toivotamme Teidät ystävinenne tervetulleiksi keskikesän koti-
seutujuhliin.*

Järjestäjäseurat.

*Retkeilylle lähtijöitä kehotetaan varaamaan veneensä kirkko-
rantaan, josta lähtö tapahtuu.”*

5.—6. 8. 1961 Savitaipaleen — Lappeenrannan alueelle suuntautunut
retki kytkeytyi puolestaan Savitaipaleen maakuntajuhlaan. Kuvioissa oli
edelleen mukana tuttu, taiteilija B. Litoniuksen suunnittelema pukuku-
vaelma.⁶⁸

Yhteistoiminta Lounais-Hämeen Kotiseutu- ja Museoyhdistyksen kanssa johti Turun matkailutoimiston ollessa myös apuna 11.—12. 8. 1966 Turun — Forssan — Tammelan alueelle suuntautuneeseen seuran retkeen, johon liittyi arvokas ja useissa alueen lehdissä varsin suurta huomiota osakseen saanut yhteinen kotiseutujuhla.⁶⁹

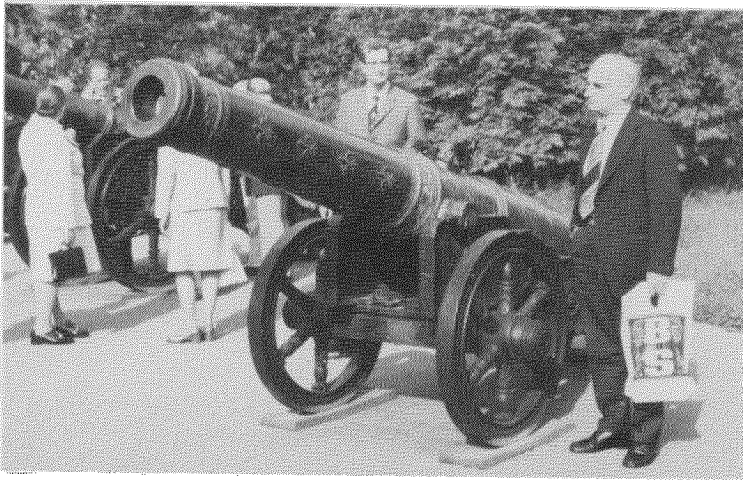
Retkistä on muodostunut pysyvä yhdessä-olon ja perinteiden vaalimisen muoto

Retket ovat olleet luonnollinen ja suosittu osa seuran toiminnassa. Eräissä tapauksissa näihin retkiin on liittynyt vahva kansanjuhlaluonne, joka on aikaansaatu paikallisten asiasta kiinnostuneiden organisaatioiden henkisen ja aineellisen tuen myötävaikutuksella. Paitsi kiitoskirjein näitä yhteisöjä on pyritty kiittämään myös kohdealueen lehdissä. Näistä juhlista on edellä oma tiivis kuvauksensa. Sotamuistoyhdistysvaiheessa ei retkiä ehditty toimeenpanna, mutta 1950-luvun alusta lähtien retki vuodessa, joskus useampikin, mielenkiintoisille historiallisille paikoille on ollut seuran tavanomaista ohjelmaa. Näiden retkeilyjen tarkoituksena on ollut

— — — ”sekä tutustuttaa seuran jäsenet maamme monenlaisiin, sotahistoriallisiin muistoihin että samalla herättää ja syventää sotahistorian harrastusta ja sotahistoriallisten muistojen ja muistomerkkien kunnioitusta maassamme.”⁷⁰

Vaikkakin retkitoiminta oli jo 1950-luvulla ollut varsin vilkasta, sitä toivottiin jäsenistön keskuudessa tehostettavan 1960-luvulle tultaessa. Seuran johto pyrkiikin tämän toivomuksen toteuttamiseen. Innostus ei kuitenkaan aina ole konkretisoitunut riittäväksi osallistujamääräksi — joku retki on jouduttu peruuttamaan laimean ilmoittautumisen vuoksi. Tämä on ollut kuitenkin hyvin poikkeuksellista.

Venäläinen tykinvalantaito on ihailun arvoista. Seura on tehnyt Leningradiin kaksi retkeä vuosina 1957 ja 1977. Kuvamme on jälkimmäiseltä retkeltä. Siinä entinen sotamuseonhoitaja, nykyinen kamarineuvos maisteri Paavo Talvio arvioi asiantuntevasti naapurin aseita.

Russian gun casting skill at its best. The Society has visited Leningrad twice, in 1957 and 1977. Picture from the second visit. Former War Museum manager, now Chamber Counsellor Paavo Talvio, M. A. viewing the neighbour's weapons with expert eyes.

Retkien määrästä ja suuntautumisesta

Seuran voidaan asiakirjojen ⁷¹ perusteella laskea 1940-luvun lopusta vuoden 1983 syksyyn tehneen neljäkymmentäyksi (41) kotimaan retkeä sekä kuusi (6) ulkomaan retkeä. Kotimaan retkistä muutama on tapahtunut pääkaupunkiseudulla. Ulkomaan retkikohteita ovat olleet: Leningrad vuonna 1957 ja vuonna 1974, Tukholma vuosina 1969 ja 1977, Tallinna — Tartto vuonna 1981 ja Wien 1983. Kotimaan matkoista kaksi (Helsingin maalinnoitusretket) on toteutettu yhdessä muiden yhteisöjen (Helsinki-Seura ja Ehrensverd-Seura) kanssa. Vuoden 1983 Wienin matkan järjestelyt hoidettiin yhteistoimin Suomen Sotahistorian Komission kanssa. Helsingin alueen lisäksi ovat kotimaan kohdealueina olleet Loviisan — Porvoon — Kotkan — Haminan suunta, Hankoniemi, Turku ympäristöineen, Forssan — Tammelan alue, Savitaipale — Lappeenran-

Heimoveljien pakeilla. Seuran kesäretkeläisiä kauniissa puistoympäristössä Tartossa elokuussa vuonna 1981. Retken johtajana toimi eversti Vilho Tervasmäki. Kuvassa etualalla uutera retkeläinen ja asiantuntija, kenraaliluutnantti Reino Arimo. Kuva: Sotamuseo.

Visiting the kinsmen. Society visitors in beautiful summer surroundings in Tartu in August 1981. Colonel Vilho Tervasmäki guided the tour. In front Lieutenant General Reino Arimo, a keen traveller and expert.

ta — Mikkeli, Vaasa ympäristöineen, Hämeenlinna ympäristöineen, In-koon Fagervik, Urjala, Kemiö — Bengtskär, Ahvenanmaa, Suomussalmi — Raate — Ilomantsi ja Koria — Hamina. Eräillä alueilla on käyty useampaankin kertaan. Pyrkimyksenä on aina ollut kytkeä retkiin kohdealueeseen liittyviä historiallisia esityksiä samoin kuin erityisesti viime vuosina myös tutustumista varuskuntiin ja puolustusvoimien nykypäivään. Tästä samoin kuin puolustusvoimilta yleensä ja kaikilta ystävil-tään saamastaan tuesta retkiensä toteuttamiseksi seura tuntee kiitollisuutta.

Lukuunottamatta kansanjuhlia, joihin on osallistunut runsain määrin ulkopuolisia, seuran jäsenretkien osallistujamäärä on ollut kotimaan retkellä 23—73 ja ulkomaan retkellä 15—45 henkilöä. Seuran jäsenmäärän kasvaessa on myös näihin retkiin osallistumisessa ollut havaittavissa hienoista nousua. Erityisen suosittuja ovat olleet ymmärrettävästi Helsingin alueelle, merialue mukaanlukien, suuntautuneet retket.

Painettu sana pysyy — seuran julkaisutoiminnasta

Ajatus omasta julkaisutoiminnasta kiteytyy sääntöjen velvoitteeksi

Kun Sotamuseoseuran toimintaa kehiteltiin 1950-luvun alkuvuosina tuli kysymys omasta julkaisutoiminnasta myös keskustelun kohteeksi. Sittenkin on julkaisutoiminta muodostunut varsin tärkeäksi ja keskeiseksi osaksi seuran työssä. Sotahistoriallinen Seura r.y:n vuodelta 1957 peräisin olevien sääntöjen 2. pykälään on mainittu julkaisuajatus kiteytetty velvoittavaan tehtävämuotoon ”— — — sekä harjoittaa julkaisutoimintaa”. Tätä velvoitetta seura onkin pyrkinyt vuosikymmenien aikana toteuttamaan ja julkaisutoiminta on eri vaiheita läpikäyden saanut vakiintuneet muodot. Julkaisutoiminta on merkinnyt varsin vahvaa panosta sotahistorian tutkimusten tallentamisessa sekä niiden tulosten saattamisessa sopivassa, varsin kohtuuhintaisessa muodossa paitsi seuran oman jäsenistön myös yleisön tietoisuuteen. Julkaisujen riittävän korkea taso on ollut keskeisenä julkaisutoiminnan kriteerinä. Ilahduttavana yleisenä piirteenä voidaan todeta tutkijoiden kiinnostus tätä toimintaa kohtaan. Tuo kiinnostus on osaltaan taannut sekä julkaistun materiaalin tason että riittävyden. Seuran julkaisut on historian tutkijoittemme keskuudessa mielletty eräänä kanavana tutkimusten julkaisuuteen saattamisessa. On syytä toivoa tämän kiinnostuksen jatkumista.

Julkaisutoiminta vaatii varoja. Niiden puute onkin usein tuottanut ongelmia seuran julkaisutoiminnasta vastuussa oleville. Yhteistyö Sotamuseon ja Sotahistoriallisen Tutkimuslaitoksen, myöhemmin Sotatie-teen Laitoksen kanssa sekä Suomen Akatemialta, Maanpuolustuksen kannatussäätiöltä, opetusministeriöltä ja eräiltä pankeilta saatu tuki ovat kuitenkin turvanneet julkaisutoiminnan sen lähdettyä 1950-luvulla käyntiin.

Seuran julkaisutoiminnan vaiheista

Kun Sotahistoriallinen Seura kahdessa ”ensi” vaiheessaan oli nimen-omaan Sotamuseon tukiorganisaatio, oli luonnollista, että Sotamuseon vuosikirja oli lähellä seuran ”sydäntä”. Sotamuseo julkaisi Sotamuseo-

seuran muotoutumisvaiheessa 1940- ja 1950-lukujen vaihteessa peräkkäisinä vuosina 1948, 1949 ja 1950 vuosikirjansa I, II ja III ja 1950-luvulla vielä kolme omaa vuosikirjaa. Sotamuseoseura pyrki avustamaan niistä tiedottamisessa muun muassa pyytämällä, että Suomen Sotatieteellinen Seura sovitun yhteistoiminnan puitteissa tekisi vuosikirjan tunnetuksi jäsenistönsä keskuudessa.⁷²

Kun ei Sotamuseoseuralla eikä sen edeltäjällä Sotamuisto yhdistyksellä ollut omaa julkaisu toimintaa ja kun tätä toimintaa kaivattiin, oli seuran tukio rganisaatioluonteesta johtuen 1950-luvun alussa olemassa suunnitelma Sotamuseon julkaiseman vuosikirjan siirtämiseksi Sotamuseoseuran vastuulle. Ymmärrettävät rahoitusvaikeudet siirsivät tämän aikomuksen konkretisoitumista. Sotamuseoseura suunnitteli aikoinaan jatkuvan avustuksen anomista puolustusministeriöltä voidakseen ottaa huolehtiakseen Sotamuseon vuosikirjan julkaisemisen. Kirjeluonnoksessa, jota jostakin syystä ilmeisesti ei lähetetty, asia perusteltiin seuraavasti:

”Sotamuseoseura anoo, että Puolustusministeriö myöntäisi sille menoarvionsa momenttia 9 Pl. XII: 6 rasittavana jatkuvana avustuksena 100 000 mk:n suuruisen apurahan.

Sotamuseoseuran tarkoituksena on ottaa huolehtiakseen Sotamuseon vuosikirjan julkaisemisesta, mikä tähän mennessä, v:sta 1948 lähtien on tapahtunut Puolustusministeriön lahjoitusvaroistaan kulloinkin erikseen myöntämien määrärahojen turvin. Osa julkaisukustannuksista on kuitenkin jouduttu aina peittämään yksityisin lahjoitusvaroin. Koska on ilmeistä, että vuosikirjan julkaisemiseksi on jatkuvastikin ja uskottavasti vielä entistäkin enemmän turvauduttava yksityisluontoisiin avustuksiin, Sotamuseoseura pitää tarkoituksenmukaisena, että se puolustuslaitoksen ulkopuolisena, museon toimintaa tukemaan perustettuna yhdistyksenä ottaa vastatakseen vast’edes julkaisukustannuksista sillä edellytyksellä kuitenkin, että Puolustusministeriö osallistuu edelleenkin niihin sillä 100 000 mk:n suuruisella määrärahalta, jonka se vuosikirjaa varten tähänkin mennessä lahjoitusvaroistaan on kulloinkin myöntänyt.

Ase- ja varushistorian alojen julkaisuna Sotamuseon vuosikirja on ainoa maassamme. Sellaisena sillä on suuri merkitys sekä yleisen historiallisen tutkimuksen että puolustusvoimien koulutuksenkin kannalta. Myös ulkomailla, missä tämänkaltaiset julkaisut kuuluvat museoiden säännölliseen ohjelmaan, vuosikirja on herättänyt laajaa myönteistä huomiota. Näin ollen olisi erittäin suotavaa, että tämän vuosijulkaisun säännöllinen ilmestyminen ja edelleen kehittäminen saataisiin turvatuksi.”⁷³

Asia kuitenkin lykkääntyi. Eräässä vaiheessa näkyä aikomus ottaa mainittu tehtävä seuralle vuonna 1961 kun eversti A. Paulaharju oli asiaa johtokunnalta tiedustellut. Pyrkimys johti tuolloin Suomen Kulttuurirahastolle osoitettuun apuraha-anomukseen.

Julkaisutoiminta käynnistyi 1960-luvun alkuvuosina hiljalleen vaikka jo varhain tärkeäksi katsottu vuosikirjahanke sai vielä odottaa toteutumistaan. Seuran julkaisusarjassa ilmestyi vuoden 1963 lopulla seuran sihteerin, filosofian tohtori K. Rekolan väitöskirja ”Lewenhauptin retkikunta vuonna 1708”. Saman vuoden suunnitelmiin näkyy kuuluneen myös tykistökenraali Vilho Petter Nenosen muistelmien julkaiseminen, mikä hanke ei kuitenkaan toteutunut.

Vuodesta 1964 lähtien seuran julkaisutoiminta alkoi saada vauhtia. Kaksikymmentä vuotta hautunut vuosikirja-ajatus sai sysäyksen mainitun vuoden vuosikokouksessa, jossa kapteeni H. Pohjanpää ehdotti, että seura ryhtyisi toimenpiteisiin entisen Sotamuseon vuosikirjan ilmestymisen jatkamiseksi. Asia jätettiin johtokunnan tutkittavaksi.⁷⁵ Samassa kokouksessa eversti K. J. Mikola esitteli professori O. Gripenbergin laajaa suomalaisen sotilaspuvun vaiheita kuvaavaa tutkielmaa, jota tekijä toivoi seuran julkaisusarjaan. Esittelijä katsoi, että tämä arvokas tutkielma tuli saada julkisuuteen puolustusvoimain täyttäessä 50 vuotta (1968).⁷⁶ Seuraavana vuonna saatiinkin todeta, että tarvittavat varat oli saatu ja mainittu teos saattoi vuonna 1966 ilmestyä seuran julkaisuna numero 2.

Vuonna 1964 everstiluutnantti E.-E. Saarinen lähetti seuralle Suomen vanhaa sotaväkeä ja erityisesti Hämeenlinnan tarkk'ampujapataljoonaa ja sen reservipiiriä koskevan tutkimustyön (242 s.) käsikirjoituksen pyytäen seuran apua sen painattamiseksi ja julkaisemiseksi. Seura päätti ottaa mainitun julkaisun, jota se piti taitavasti tehtynä, sarjaansa ja tuki puolloillaan tekijän tuloksia tuottaneita apuraha-anomuksia.⁷⁷

Vuoden 1965 syyskokouksessa eversti E. Kuussaari teki hyvin merkittävän aloitteen talvisodan historian aikaansaamiseksi. Johtokunta uskoi puolustusvoimien ottavan noin mittavan työn ohjelmaansa,⁷⁸ kuten siten on tapahtunut neliosaisen ”Talvisodan historia” -teoksen nähtyä päivänvalon Sotatieteen Laitoksen julkaisusarjassa laitoksen Sotahistorian toimiston toimittamana.

Samassa vuoden 1965 syyskokouksessa everstiluutnantti K. Mäkelä teki aloitteen, että Sotahistoriallinen Tutkimuslaitos ryhtyisi toimiin vii-

me sotiamme koskevan bibliografian aikaansaamiseksi.⁷⁹ Tähän eversti Mikola saattoi ilmoittaa, että asiaa koskevaa materiaalinkeruuta oli jo suoritettu ja asia jätettiin hänen kehiteltäväkseen. Hanke johtikin siihen, että bibliografia, jonka oli koonnut Sotatieteen Keskuskirjaston maisteri Kristina Nyman ilmestyi vuonna 1973 nimellä ”Finland’s War Years 1939—1945.”⁸⁰

Kirja on osoittautunut erittäin hyödylliseksi. Muun muassa ulkoasiainministeriö osti sitä käyttöönsä huomattavan määrän.

Arvostelu Historiallisessa Aikakauskirjassa 1/1974 kuvaa bibliografiaa todettuaan sen käsittävän noin kolme ja puoli tuhatta nimikettä ja sisältävän eversti K. J. Mikolan parikymmentä sivua käsittävän selventävin kartoin varustetun historiallisen katsauksen toiseen maailmansotaan Suomen osalta, seuraavasti:

”Itse materiaalin käsittelyssä on noudatettu sangen selväpiirteistä jakoa.

— — —

Bibliografian poikkeuksellisen huolellista ja suuritöistä toimitamista kuvaa se, että siihen on eri teosten yhteyteen otettu maininnat myös näistä muissa julkaisuissa olevista arvosteluista.⁸¹

Norsk Militært Tidsskrift arvioi bibliografiaa näin:

”Boken fyller et etterlengtet litteraturbehov både for dem som studerer krigshistorie generelt fra Den annen verdenskrig i Nordområdet, og for dem som måtte være spesielt interessert i krigføring under arktiske forhold.

Det er et strålende tiltak som Kristina Nyman her har ført over i praksis — ikke minst fordi kildeangivelsene ofte er fylldig omtalt.”⁸²

Vuosikirja-asia sai uuden sysäyksen vuoden 1969 vuosikokouksessa, joka hyväksyi johtokunnan esityksen ryhtyä Sotamuseon vuosikirjan toimittamiseen.⁸³ Johtokunta ryhtyikin toimiin, päätti julkaisun nimestä, asetti työvaliokunnan (professori O. Gripenberg, everstiluutnantti M. V. Terä ja maisteri P. Talvio) asiaa ajamaan ja anoi apurahoja tarkoitukseen. Tällainen apuraha-anomus perusteltiin seuraavasti:

”Sotahistoriallinen Seura pyrkii toiminnallaan tukemaan aatteellisesti ja taloudellisesti sotahistoriallista tutkimustyötä ja asiansharrastusta. Seuran jäsenistö koostuu yli 90 %:sti puolustusvoimain ulkopuolisista kansallista historiaa harrastavista henkilöistä.

Tarkoituksena on pyrkiä toteuttamaan myös julkaisu- ja toimintatarkoituksella. Kun seuran toimintatavat on saatu yksinomaan jäsenmaksuista on seuran julkaisemat eri tutkijain kirjoittamat teokset saatu painatetuiksi apurahojen turvin. Näistä mainittakoon:

Fil. tohtori Kauko Rekola: Lewenhauptin retkikunta vuonna 1708. Helsinki 1963.

Professori Ole Gripenberg: Finsk krigsmannabeklädnad genom fyra sekler. Porvoo 1966.

Everstiluutnantti Eero-Eetu Saarinen: Ensimmäiset asevelvolliset reservimiehet. Helsinki 1967.

Tänä vuonna Sotahistoriallisen Seuran johtokunnassa on herännyt ajatus jatkaa seuran vuosikirjan julkaisemista. Vuosikirja, joka aloitti ilmestymisensä v. 1948, ehti ”Sotamuseo”-nimisenä ilmestyä kuutena laitoksena, viimeinen v. 1955. Tulevan vuosikirjan laajuudeksi on ajateltu n. 140 sivua ja se tulisi sisällöltään käsittämään seuraavat artikkelit:

Sotamuseon johtaja, fil. maisteri Paavo Talvio: Suomen valtakunnan vaakuna

Fil. tohtori Kaarlo Wirilander: Miekka arvon tunnukseksi

Fil. tohtori Jorma Heinonen: Jalkajousien virityspyörästä

Professori Ole Gripenberg: Kadetin virkapuku

Hum. kandidaatti Matti Virtanen: Nallilukkokivääri Venäjän armeijassa

Lisäksi on tarkoitus saada eräältä tutkijalta artikkeli maaseudun asesepistä.

Voidakseen toteuttaa tämän vuosikirjansa painatuksen Sotahistoriallinen Seura anoo kunnioittavasti Opetusministeriöltä 3 000 markan suuruista avustusta tieteellisille seuroille niiden julkaisu- ja toimintatarkoituksella tukemiseksi osoitetuista varoista.”⁸⁴

Professori O. Gripenbergin johtama toimituskunta pohti 22. 5. 1969 pitämässään ensimmäisessä kokouksessa kirjan sisältöä, kirjoituspalkkioita, kokoa, painosmäärää, mahdollisia painopaikkoja sekä apurahojen tarvetta. Edeltäjäjulkaisun nimi ”Sotamuseo” arveltiin vanhentuneeksi eikä sen katsottu enää vastaavan seuran toimintaa. Päätettiin keksiä nasevampi lyhyt nimi, jonka lisäksi kirjaan tulisi merkintä ”Sotahistoriallisen seuran vuosikirja n:o”⁸⁵ 16. 9. 1970 pidetyn kokouksen pöytäkirja toteaa kansi- ja nimiasiaista:

*”Kanneksi päätettiin sinivalkoinen ja Suomen leijona oikeassa ylänurkassa sekä teksti VUOSIKIRJA VII, Sotahistoriallinen Seura ja Sotamuseo Helsinki 1970”.*⁸⁶

Sitä ennen samana keväänä toimituskunta oli alustavasti päätenyt nimeen ”Historiallisia näkemyksiä. Sotahistoriallisen Seuran ja Sotamuseon vuosikirja”. Samassa kokouksessa oli kansilehdestä päätetty:

*”että peruskuviona on professori Ole Gripenbergin ehdottama vaakuna-aihe, jonka pohjalta taiteilija G. von Numers on lupautunut suunnittelemaan yksityiskohtaisen suunnitelman.”*⁸⁷

Kun vuosikirjan toiseksi julkaisijaksi on myöhemmin Sotamuseon sijasta tullut Sotatieteen Laitos on kirjan nimi muuttunut Sotahistorialliseksi aikakauskirjaksi. Samalla on maisteri Tom Bergrothin yhdessä taiteilija Björn Ole Heinosen kanssa suunnittelema seuran tunnus, kirjaa tukeva leijona sijoitettu kanteen entisen leijonakuvion tilalle.

Ehkä on paikallaan todeta tässä tuon ensimmäisen uusimuotoisen vuosikirjan (VII) lopullinen sisältö.⁸⁸

Sisällys

K. J. Mikola: Lukijalle

Paavo Talvio: Piirteitä Suomen suuriruhtinaskunnan vaakunasta ja sen normaalimuodon synnystä

Jorma Heinonen: Muinaislinnoista, niiden puolustuksesta ja vainoaikojen hälytystavoista

Kaarlo Wirilander: Miekan sosiaalhistoriaa

Kauko Rekola: Suvorov Suomen linnoittajana

Ole Gripenberg: Finska kadettkårens uniformer

Matti Virtanen: Nallilukkokivääri Venäjän armeijassa.

Teksteistä päätettiin teettää englanninkieliset tiivistelmät, mikä käytäntö on jatkunut.⁸⁹

Vuosikirja VII:n Lukijalle-tekstissä eversti K. J. Mikola toteaa muun muassa:

”Julkaistessaan vuosikirjansa pitkän tauon jälkeen — edellinen on vuodelta 1955, silloin Sotamuseon nimissä julkaistuna — Sotahistoriallinen seura pyrkii vilkastuttamaan asianharrastajain ja laajemmankin lukijakunnan mielenkiintoa lähinnä omaa kotimaista sotahistoriaamme kohtaan sekä valottamaan niitä moninaisia yhtymäkohtia, joita sotahistorialla on muiden historian alojen kanssa.

— — —

Sotahistoriallisen seuran jäsenistö koostuu enemmistöltään eri siviilialojen tutkijoista ja asianharrastajista. Tämä osoittaa, että monet ovat jo löytäneet harrastuspiirinsä siviili- ja sotilasalojen keskinäisistä yhtymäkohdista inhimillisen elämän moninaisessa runsaudessa. Seuramme jättäessä uusimman vuosikirjansa nyt lukijain käteen on julkaistujen suppeiden tutkielmien avulla haluttu osoittaa edellä mainittuja yhtymäkohtia. Samalla julkaisijan toivomuksena on, että vuosikirjamme tavoittaessaan mahdollisimman laajan lukijakunnan voisi elävöittää ja laajentaa suomalaista sotahistorian harrastusta sekä täten rikastuttaa yleensä Suomen kansallisen elämän ja olemuksen tuntemusta.”⁹⁰

Seuran johtokunta lienee ollut tyytyväinen tulokseen, koska se teki vuoden 1971 marraskuussa periaatepäätöksen, että seuran vuoden 1972 toimintasuunnitelmassa tultaisiin vuosikokoukselle esittämään uuden vuosikirjan (VIII) aikaansaaminen.⁹¹

Mielenkiintoinen on toimituskunnan kannanotto (2. 4. 1970), että kirjoittajille suotaisiin Sotahistoriallisen Seuran ainaisjäsenyys.⁹² Tämä lienee ajateltu eräänlaiseksi korvaukseksi siitä, että varsinaisia kirjoitus-palkkioita ei katsottu voitavan silloin maksaa.

Vuosikirja VII ilmestyi sitten vuonna 1971 tuhannen (1000) kappaaleen painoksena. Julkaisutaukoa oli kestänyt kuusitoista vuotta. Seuraava vuosikirja (VIII) valmistui vuoden 1974 alkupuolella. Valmistumisen tuottamaa mielihyvää lisäsi toteamus edellä mainitun maisteri Kristina Nymanin laatiman bibliografian saamasta hyvästä vastaanotosta. Näin oli julkaisutoiminnassa päästy uuteen aktiiviseen, lupaavaan, mutta myös työtä teettävään vaiheeseen. Tilanteesta rohkaistuneena johtokunta päätti vuoden 1975 helmikuussa käynnistää uuden (kolmannen uusi-muotoisen, n:o IX) vuosikirjan valmistelutyöt mahdollisimman pian. Tehtävää varten asetettiin eversti V. Tervasmäen johdolla toimituskunta, johon kuuluivat lisäksi eversti K. J. Mikola, majuri H. Pohjanpää,

maisteri M. Palokangas ja yliluutnantti L. Saulamo. Kirja oli tarkoitus saada painosta seuraavana vuonna edelleen 1 000 kappaleen painoksena.⁹³

Tieteellisen julkaisutoiminnan jatkuvien vaikeuksien voittaminen oli laajemminkin esillä Sotahistoriallisen Seuran ponnistellessa vuosikirjansa aikaansaamiseksi ja yleensä julkaisutoimintansa kehittämiseksi. Tieteen Keskustoimikunta oli päättänyt asettaa jaoston selvittämään tieteelliseen julkaisutoimintaan liittyviä kysymyksiä. Tieteellisen julkaisutoiminnan kehittämistä koskeva keskustelutilaisuus järjestettiin 12. 12. 1974 Tieteellisten seurain talolla. Tähän tilaisuuteen oli myös Sotahistoriallinen Seura saanut osallistumiskutsun.

Seuran yhdessä Sotamuseon kanssa julkaisema Vuosikirja IX ilmestyi vuonna 1976, jolloin aloitettiin myös jo seuraavan Vuosikirjan X suunnittelu ja asetettiin sitä varten seuraava toimituskunta: eversti V. Tervasmäki (puheenjohtaja), eversti L. Harvila, eversti M. Lappalainen, maisteri M. Melkko, maisteri M. Palokangas ja sihteeri L. Saulamo.⁹⁴ Vuosikirja valmistui suunnitelman mukaisesti vuoden 1978 syksyllä.

Molemmat Vuosikirjat IX ja X saivat ammattilehtien lisäksi huomiota osakseen myös sanomalehdistössä. Uudessa Suomessa oli kummastakin laaja kuvitettu arvostelu. Edellinen oli tohtori O. Mannisen kirjoituksen johdosta otsikoitu "*Valkoisen kenraalin lähtö. P. E. Svinhufvud Mannerheimin eron taustavoimana 1918*" ja jälkimmäinen "*Jännitys näytelmä Suomenlahdella 40 v. sitten. Ruotsi harkitsi maihinnousua Suomeen*" tohtori Kari Selenin kirjoituksen "*Syyskuun kriisi 1938*" johdosta.⁹⁵

Vuosikirjojaan seura on lähettänyt arvostelukappaleiksi maan tärkeimmille sanomalehdille ja alan aikakauslehdille. Lisäksi vapaakappaleita ovat saaneet myös ulkomaiset sotahistorian alalla toimivat laitokset.

Vuoden 1978 syksy merkitsi vuosikirjan toimittamisessa uuden vaiheen aloittamista. Eversti M. Lappalaisen ehdotuksen pohjalta suunnitteluryhmä eversti Lappalainen, majuri S. Ahto, maisteri M. Melkko ja maisteri M. Palokangas päätti kokouksessaan 18. 12. 1978 esittää johtokunnalle, että vuosikirjan nimi muutettaisiin nimeksi "Sotahistoriallinen Aikakauskirja" ja että toiseksi julkaisijaksi tulisi Sotamuseon sijasta Sotatieteen Laitos.*Johtokunta päätti 28. 2. 1979 pitämässään kokouksessa hyväksyä mainitun nimen ja ehdotuksen, että toimitus- ja kustannusvas-

tuuseen tulisi seuran rinnalle Sotatieteen Laitos. Päätettiin, että kirjan kanteen painetaan aikaisemman leijonatunnuksen sijasta seuralle suunniteltava oma tunnus. Tätä varten asetettiin suunnitteluryhmä: eversti M. Lappalainen, maisteri M. Talvio ja maisteri M. Melkko.⁹⁷ Keväällä 1979 ryhmää täydennettiin majuri H. Pohjanpäällä, sihteeri L. Saulamolla ja maisteri M. Palokankaalla.⁹⁸ Seuran tunnuksen, kirjaa pitelevän Suomen vaakunaleijonan suunnittelivat, kuten edellä jo todettiin, maisteri T. Bergroth ja taiteilija B. O. Heinonen. Paitsi aikakauskirjaa, mainittu tunnus on vuonna 1984 ensimmäistä kertaa jaettujen seuran jäsen- ja ansiomerkkien, joiden säännöt seuran yleiskokous hyväksyi syksyllä 1983, peruskuviona. Seuran arkistossa olevista luonnoksista päätellen oman tunnuksen hankkiminen on ollut vireillä jo 1950-luvulla.

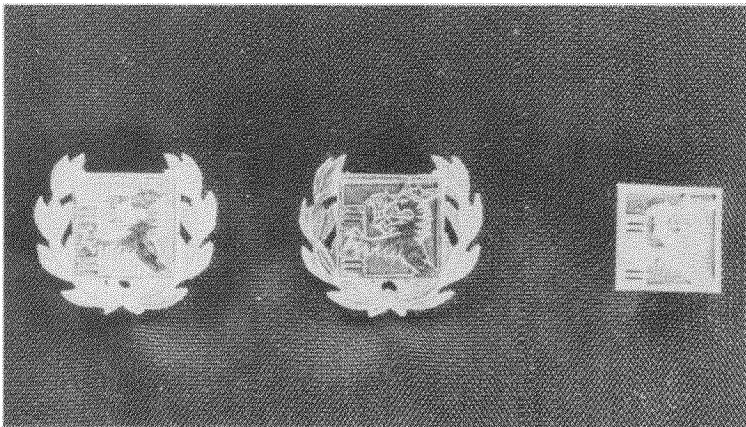
Seuran kolmen aikaisemman erillisjulkaisun sarja sai ansiokkaan jatkon kun filosofian tohtori K. Rekolan ehdotus majuri Jaakko Toivaisen ”Porrassalmi 1789” tutkimuksen ottamiseksi julkaistavaksi toteutui ulkopuolisen rahoitusavun turvin vuonna 1980.

Sotahistoriallinen aikakauskirja 1 ilmestyi sitten vuonna 1980 ja 2 suunnitelman mukaan vuonna 1982. Kolmas on käsillä oleva tämän historiikin sisältävä seuran 40-vuotisjuhla-julkaisu. Aikakauskirjojen toimituskuntiin ovat kuuluneet eversti V. Tervasmäki, eversti M. Lappalainen, professori M. Lauerma, valtiotieteen tohtori J. Ilvessalo, everstiluutnantti S. Ahto, toimistopäällikkö L. Saulamo, maisterit M. Palokangas, E. Elfvengren ja S. Rautia. Tarkoituksena on jatkaa sarjaa siten, että aikakauskirja edelleen ilmestyisi joka toinen vuosi. Mikäli rahoitusmahdollisuuksia ilmenee, myös muuta julkaisu-toimintaa pyritään toteuttamaan.

Tämän historiikin lopussa on Sotamuseossa laadittu yhteenveto vuosi- ja aikakauskirjoissa olleista kirjoituksista Sotamuseon vuosikirjoista alkaen.

Julkaisuistaan seura on arvosteltaviksi toimittamisen lisäksi antanut tiedot Turun yliopiston ”Finland” informaatiojulkaisuun.

Oman laajan lukunsa ansaitsisi se ansiokas tutkimus- ja julkaisu-toiminta, jota seuran jäsenet ovat harjoittaneet seuran omiin julkaisuihin kirjoittamisen lisäksi. Seura tuntee syvää kiitollisuutta kaikkia näitä tutkijoita ja kirjoittajia kohtaan toivoen sotahistoriaan kohdistuvan tutkimuksen edelleen jatkuvan paitsi seuran jäsenistön keskuudessa myös maassamme yleensä.

Constantem decorat honor. Sotahistoriallisen Seuran juhlavuotenaan 1984 käyttöön ottamat (vasemmalta lukien) kultainen ja hopeinen ansiomerkki sekä jäsenmerkki, joka voidaan seuran ulkopuoliselle antaa myös ansiomerkkinä.

Constantem decorat honor. The gold (left) and silver medals of merit, introduced by the Society for Military History in 1984, a festive year, and the member medal which can be given to a non-member also as an award.

Tukitoimia, kannanottoja ja lausuntoja

Sotamuseotoiminnan tukeminen

Sotamuseo on luonnollisesti alun pitäen ollut kuvauksen kohteena olevan yhdistyksen — seuran huolenpidon kohteena.

Sodan jälkeen oli ajankohtaisena asiana evakuoituna olleen Sotamuseon, jonka kokoelmiin sota oli tuottanut lukuisasti uutta materiaalia, sijoituskysymys, kun aiempi sijoituspaikka Suomenlinna ei tullut enää kyseeseen. Toimien yhdensuuntaisesti sotamuseonhoitajan sekä vielä toiminnassa olleen Sotamuseolautakunnan kanssa Sotamuistoyhdistys kääntyi vuonna 1945 kirjallisesti Puolustusministeriön puoleen esittäen, että Sotamuseo saisi korjattavasta Kaartin kasarmista ja siihen liittyvästä maneesista toimitiloja.⁹⁹ Puolustusministeriön vastaus heijasti silloin vielä vakiintumattomia oloja kun se ehdotti — —, ”että Sotamuseo vielä

toistaiseksi pitäisi esineensä varastoituina kunnes majoitustilanne muuttuu helpommaksi, jolloin yhdistys ottanee asian uudelleen esille". Asia sa oltiin vielä jatkokeskustelussa majoituslautakunnan puheenjohtajan kenraaliluutnatti H. Öhqvistin kanssa, joka ymmärsi asian tärkeyden, mutta totesi ”— — — nykyisinä epävarmoina aikoina ei voi tehdä min-käänlaisia kauemmaksi tulevaisuuteen ulottuvia päätöksiä.”¹⁰⁰

Vaikka Sotamuseoyhdistyksen ponnistelu ei voinut 1940-luvun olois-sa välittömästi johtaa tuloksiin, sen arvovallan voidaan otaksua edistä-neen niitä pyrkimyksiä, joiden tuloksena Sotamuseo aikanaan vuonna 1952 sai tilat entisestä Uudenmaan tarkka-ampujapataljoonan kasarmis-ta Helsingin Kruununhaasta. Seuran keskuudessa voidaan arvioida ol-leen tyytyväisyyttä kun 19. 2. 1952 vuosikokouksessa on voitu keskustel-la Sotamuseon tulevasta näyttelystä. Rannikkotykistö- ja laivastomuse-okysymykset (Carpelanin kasarmi Suomenlinnassa) ovat silloin edelleen tuottaneet huolta.¹⁰¹Näissä asioissa on oltu yhteistoiminnassa tuolloin vielä toimineen Sotamuseolautakunnan kanssa.

Vuoden 1953 helmikuussa Sotamuseoseura valmisteli puolustusmi-nisterille kirjettä aikomuksena esittää, että ”*Sotamuseomme saisi jälleen käyttöönsä Suomenlinnassa Carpelanin linnakkeessa olevan entisen So-tamuseon huoneiston rannikkotykistö- ja laivasto-osastojaan varten*”.¹⁰² Vuonna 1948 Suomenlinnassa avattujen mainittujen osastojen tilat oli todettu riittämättömiksi ja osittain kosteiksikin.

1970-luvulla oli julkisuudessaakin voimakkaasti esillä kysymys Sota-museon palaamisesta Kruununhaasta takaisin Suomenlinnaan. Eräiden tätä siirtoa tukevien yhteisöjen lähestyessä muistiolla sekä puolustusmi-nisteriä että toista opetusministeriä kansliapäällikkö H. Hosian johdolla, olivat mainittua muistiota viemässä paitsi Sotahistoriallisen Seuran sil-loinen puheenjohtaja, eversti V. Tervasmäki, myös hänen edeltäjänsä eversti K. J. Mikola ja seuraajansa eversti M. Lappalainen eräiden mui-den arvovaltaisten yhteisöjen¹⁰³ edustajien ohella. Tunnetusti opetusmi-nisteriö tekikin vuonna 1980 päätöksen Sotamuseon Suomenlinnaan si-joittamisesta.¹⁰⁴

Sotamuseon ohella Sotamuseoseura tunsu tarpeelliseksi pyrkiä tuke-maan sotilasmuseotoimintaa laajemminkin maassamme. Vasta 1970-luvulla vauhtiin päässeet konkreettiset ilmailumuseohankkeet ovat juu-riiltaan osittain Sotamuseoseuran 26. 2. 1954 pidetyssä vuosikokoukses-

sa, jossa toimittaja Pärtyyli Virkin aiheesta ”Suomen ilmailun varhaisvaiheista” pitämän esitelmän jälkeen keskusteltiin ilmailumuseon tarpeellisuudesta ja

— — — ”katsottiin välttämättömäksi ryhtyä toimenpiteisiin ilmailumuseon perustamiseksi sekä siten ensitilassa ilmailuhistoriallisen museo-esineistön pelastamiseksi ja tallettamiseksi mihin työhön ilmavoimien upseeriston asiantuntemuksellinen osallistuminen katsottiin välttämättömäksi. Museoharrastusten keskittämiseksi esitettiin keskustelun päätteeksi toivomus, että Sotamuseoseura ottaisi asiassa yhteyden Ilmavoimien upseeristoon sekä Suomen Ilmailuliittoon. Seuran työvaliokunta onkin jo ryhtynyt tämän toivomuksen mukaisiin toimenpiteisiin”.¹⁰⁵ Vuoden 1955 toimintakertomuksessa todetaan Sotamuseoseuran työvaliokunnan käyneen asiassa neuvotteluja ilmavoimien eräiden edustajien kanssa ja vuoden 1955 aikana perustetun Ilmavoimien upseeriyhdistyksen ryhtyneen ajamaan tarmokkaasti asiaa, jonka toteuttamista varten oli saatu jo runsaasti huomattavia lahjoituksia. Vuoden 1969 vuosikokouksessa jo nimensä muuttanut seura sai sitten tietoja ilmailumuseo-hankkeen edistymisestä.¹⁰⁶

Monien vaiheiden ja vastuksien kautta tarmokkaan harrastuksen tuloksena maahamme on sitten syntynyt ilmailumuseoita, Keski-Suomen Ilmailumuseo Tikkakoskelle, Suomen Ilmailumuseo Vantaalle, Hallinportin Ilmailumuseo Kuorevedelle ja Ilmavoimien viestimuseo Tikkakoskelle.

Pari vuosikymmentä vierähti ennen kuin nämä Sotamuseoseuran huolet muuttuivat positiivisiksi tuloksiksi ja monet arvokkaat ilmavoi-miemme muistot saatiin korjatuiksi talteen museokokoelmiksi. Aloitteellisuudella ja uutteruudella on lähtösysäyksestä kolme vuosikymmentä sitten kasvanut upea museokokonaisuus.

Museotoiminnan edistämiseen jopa kansainvälisellä tasolla kuului johtokunnan 16. 5. 1953 filosofian maisteri K. Rekolalle myöntämä 15 000 markan stipendi Sveitsiin suuntautunutta matkaa varten aiheena Suomen sotahistoriallisen osaston perustaminen johonkin sveitsiläiseen museoon.¹⁰⁷

Sotamuseotoiminta — aselaji- ja puolustushaaramuseot mukaanlu-
kien — on luonnollisesti lähellä Sotahistoriallisen Seuran sydäntä. Sen vuoksi seura on voinut ilolla todeta sen myönteisen kehityksen, joka

Kepeä on innostuneen askel. Sotahistoriallisen Seuran jäseniä Ilomantsissa siirtymässä tutustumiskohteelta toiselle elokuussa 1980. Kuva: Sotamuseo.

An enthusiastic step is always light. Members of the Society for Military History at Ilomantsi in August 1980.

maassamme on alalla tapahtunut uusien tarpeellisten museoiden syntyessä vaikeudet voittaen. Kaikkiin museoaloitteisiin seura ei ole ollut tilaisuudessa ottamaan kantaa, mutta sen ollessa vahvasti sidoksissa Sotatieteen Laitoksen ja Sotamuseon toimintapiiriin, seura on voinut seurata tilanteen kehitystä ja pyydettyä antaa lausuntoja. Erityisellä tyytyväisyydellä ja odotuksin seuran johtokunta on pannut merkille puolustusministeriöjohtoisen sotilasmuseotoimikunnan asettamisen, mikä toimikunta on jättänyt mietintönsä syksyllä 1983.

Paitsi kirjallisia ja suullisia kannanottoja seura on pyrkinyt myös käytännön toimin tukemaan Sotamuseota ja yleensä sotilasmuseotoimintaa. Tästä ovat esimerkkeinä edellä todettu maisteri K. Rekolan Sveitsin matkan rahoitus sekä pari 1970-luvulla myönnettyä apurahaa Sotamuseon henkilökunnan opintomatkoihin sekä vuonna 1955 toteutetun jääkärinäyttelyn tukeminen muun muassa järjestämällä näyttelyn yhteyteen kävelykonsertin.¹⁰⁸

Erikoisuutena on syytä todeta helmikuussa 1950 sanomalehdissä (kolmessa pääkaupungin lehdessä) esitetty vetoamus museo- ja arkistokeräyksen järjestämiseksi entisten punakaartilaisten keskuudessa. Asian ehkä väärin ymmärtämisestä johtuu, että keräys ei johtanut toivottuun tulokseen. Myös suunniteltu muistotietokeräys raukesi. Esitetyn vetoomuksen ansiosta saatiin kymmeneltä henkilöltä vastaanottaa ja edelleen Sotamuseolle luovuttaa vapaussotaan liittyvää aineistoa.

Vuonna 1980 Sotamuseossa oli esillä ruotsinmaalaisen taiteilijan Einar Palménin talvisodan Lappia ja henkilöitä esittelevä arvokas piirroskoelma. Piirrookset taiteilija Palme oli laatinut ollessaan talvisodassa vapaaehtoisena Sallan suunnalla. Jotta mainittu koelma saataisiin lunastetuksi Suomeen Sotahistoriallisen Seuran johtokunta teki vuonna 1982 päätöksen kirjeen lähettämiseksi opetusministeriölle tarpeellisten varojen osoittamiseksi mainittuun lunastamistarkoitukseen, mikä on tapahtunutkin.¹⁰⁹

M u i s t o m e r k k i a l o i t t e i t a

Sotahistoriallinen Seura edeltäjäineen on alusta alkaen ollut kiinnostunut sotahistoriallisten muistojen vaalimisesta koko valtakunnassa. Tähän liittyvät pyrkimykset erilaisten muistomerkkien hoidon turvaamiseksi sekä uusien pystyttämiseksi. Vuonna 1950 oli Sotamuseoseuran työvaliokunnassa esillä suunnitelma suomalaisen upseerikasvatuksen muistomerkiksi. Ajatuksena oli, että Haminaan sijoitettaisiin Yrjö Maunu Sprengtporten ja Samuel Mölleriä esittävä reliefiluontoinen muistomerkki, josta tunnettu kuvanveistäjä Lauri Leppänen oli laatinut ehdotuksen.¹¹⁰ Vaikka tämä seuran tärkeä hanke raukesi silloin varojen puutteeseen, sen oikeaan osumista todisti reliefihankkeen toteutuminen — tosin toisessa muodossa, mutta laajempaan — suomalaisen upseerikoulutuksen 200-vuotisjuhliin liittyen vuonna 1979.

1960-luvun puolivälissä oli seuran johtokunnassa käsiteltävänä Suomen Valkoisen Kaartin upseeriyhdistyksen aloite Vanhan Kaartin ja Suomen Valkoisen Kaartin muistotaulun aikaansaamiseksi (15. 1. 1965). Asiaan liittyi vastaavien muistotaulujen tai muiden muistomerkkien sijoittaminen myös muiden vanhojen joukkojen majoituspaikoille ja vanhoille leirialueille. Asiassa mainittu yhdistys oli lähestynyt puolustusvoimain komentajaa. Sotahistoriallisen Seuran johtokunta katsoi tehdyn

aloitteen kannatettavaksi ja tukemisen arvoiseksi valtuuttaen asiantuntijansa eversti K. J. Mikolan laatimaan asiasta kirjeen puolustusvoimain komentajalle.¹¹¹ Sitä ennen, vuoden 1965 maaliskuussa oli kapteeni H. Pohjanpää tehnyt seuran puheenjohtajalle osoittamassaan kirjeessä perusteellisen esityksen sotahistoriallisten muistomerkkien vaalimiseksi. Ensiksi mainittu hanke on tunnetusti toteutunut. Todettakoon myös, että ensimmäisen asevelvollisuuslain 100-vuotisjuhliin vuonna 1978 liittyen muistotauluajatusta toteutettiin mainitussa tarkoituksessa.

L a u s u n t o j a e r ä i s t ä l a k i e h d o t u k s i s t a

1970-luvulla Eduskunnassa käsiteltävinä olleet ampuma-aselaki ja teräselaki antoivat seuralle aiheen kannanottoihin, koska oli olemassa vaara, että mainitut lait saattaisivat aiheuttaa haittatekijöitä esineellisen asehistorian vaalimiselle. Johtokunta käsitteli 26. 2. 75 pitämässään kokouksessa ampuma-aselakiehdotusta ja totesi:

*”Seuran sääntöjen ja periaatteiden mukaista olevan yrittää vaikuttaa asekeräilyä ja museotoimintaa koskevan lainsäädäntötyön vaikuttimiin — — —”.*¹¹²

Tähän vaikuttamiseen pyrittiin 10. 3. 75 sisäasiainministeriölle lähetetyllä kirjeellä, jossa seura antoi Suomen Asehistoriallinen Seura ry:n lausuntoa tukien oman lausuntonsa vireillä olevassa ampuma-aselakiasiasassa ja pyysi varata itselleen oikeuden antaa asiassa vielä yksityiskohtaisempi lausunto. Johtokunnan asiantuntijana tässä lausuntoasiassa toimi asiantuntemuksella varatuomari H. Pohjolainen. Hänen esityksestään johtokunta keskusteli 17. 11. 1975 pitämässään kokouksessa hallituksen Eduskunnalle antamasta ehdotuksesta uudeksi teräselaiaksi. Ehdotuksen todettiin mahdollisesti vaikeuttavan esineelliseen sotahistoriaan läheisesti liittyvien pistinten ja lyhyiden sivuaseiden säilyttämistä ja keräilyä. Kun asiaan vaikuttaminen katsottiin seuran periaatteiden mukaiseksi, päätettiin yrittää anoa lausunnonanto-oikeutta Eduskunnan laki- ja talousvaliokuntaan ja nimettiin asiaa varten eversti V. Tervasmäen johtama ryhmä.¹¹³ Eversti Tervasmäki ja varatuomari Pohjolainen olivatkin Eduskunnan toisessa lakivaliokunnassa kuultavina teräselain valmisteluvaiheessa. 8. 12. 1975 pidetyssä johtokunnan kokouksessa

Eversti K. J. Mikola palauttamassa mieliin Pohjanmaan sotahistoriallisia muistoja. Kuva Sotahistoriallisen Seuran Pohjanmaalle suuntautuneelta kesäretkeltä elokuussa vuonna 1972.

Colonel K. J. Mikola recollecting military history memories of Ostrobothnia. Picture from summer tour to Ostrobothnia in August 1972.

päätettiin saadun tilanneselvityksen jälkeen seurata teräselakiehdotuksen kehittymistä puuttumatta kuitenkaan toistaiseksi muutoin asiaan. Samassa kokouksessa todettiin tyydytyksellä seuran saaneen kantansa kuuluville aiemmassa ampuma-aselakiasiansa.¹¹⁴

Niihin seuran kannanottoihin, jotka liittyivät ampuma-ase- ja teräselain uudistuksiin, kytkeytyy myös seuran joulukuussa vuonna 1980 puolustusministerille toimittama kirjelmä, jossa tiedusteltiin siviilimuseoiden ja merkittävien yksityiskeräilijöiden mahdollisuuksia täydentää tulevaisuudessa kokoelmiaan ostamalla puolustusvoimien käytöstä poistuvaa historiallisesti arvokasta materiaalia.¹¹⁵ Positiivisena tuloksena tässä asiassa todettakoon syksyllä 1983 tapahtunut puolustusvoimien vanhojen kiväärien myynti keräilijöille asianomaisia lupia vastaan.

Yhteistyötä

Kirjeenvaihtajajäsennyttä

Seurojen eräs koti- ja ulkomaisen kanssakäymisen muoto on kirjeenvaihtajajäsennyys. Tätä Sotahistoriallinen Seura ei ole paljon viljellyt. Pöytäkirjoista voi todeta kirjeenvaihtajajäsenen, Suomen Sotatieteellisen Seuran lähettäneen vuosijulkaisunsa "Tiede ja Ase" Sotamuseoseuralle ja kutsuneen sen vuonna 1952 varsin tärkeään neuvottelutilaisuuteen, kuten myöhemmin todetaan.

Ainoana kirjeenvaihtajajäsenenä löytyy asiakirjoista jo edellä todettu maininta tanskalaisesta Aage Gyldenfalkista, joka kutsuttiin täksi jäseneksi Sotamuseolle tekemiensä palvelusten vuoksi.¹¹⁶ Vanhan käytännön elvyttäen seuran johtokunta kutsui juhluvuoden 1984 alussa ansiointuneen ruotsalaisen sotahistorioitsijan everstiluutnantti Jonas Hedbergin seuran kirjeenvaihtajajäseneksi.

Ulkomaista kanssakäymistä

Ulkomaisesta kanssakäymisestä löytyy maininta vuoden 1958 toimintakertomuksessa: *"Seuran sihteeri, maisteri K. Rekola on hoitanut seuran ulkomaisia suhteita mm. antamalla pyydettyjä sotahistoriallisia tiedonantoja erilaisista aiheista Tanskaan (Aage Gyldenfalk) ja Irlantiin (Gerhard Kuss) Uudenmaan Rakuunarykmentin historiasta."*¹¹⁷

Ulkomaiseen kanssakäymiseen liittyy myös Sotahistoriallisen Seuran puheenjohtajan, kenraalimajuri N. Sarion vuoden 1959 vuosikokouksen ulkopuolella esille ottama asia. Hän teki selkoa ruotsalaiselta eversti Olof Ribbingiltä saadusta kehotuksesta, jonka mukaan Suomen sotahistoriallisen tutkimuksen liittyminen ranskalaiseen kansainväliseen sotahistorialliseen vuosijulkaisuun omalla suomalaisella erikoisnumerollaan olisi toivottavaa. Kenraalimajuri Sario selosti myös jo suoritettuja toimia hankkeen toteuttamiseksi.¹¹⁸ Hän oli Suomeen muodostetun sotahistorian komission ensimmäinen puheenjohtaja, jonka johdolla mainittu julkaisuhanke toteutuikin ja "Revue Internationale D'Histoire Militaire n:o 23" näki vuonna 1961 päivänvalon.

Seurayhteistyötä

Suomenlinnan perinteitä vaalivan Ehrensverd-Seuran kanssa on ymmärrettävästi ollut yhteistoimintaa. Niinpä Sotahistoriallinen Seura osallistui Ehrensverd-Seuran tilaisuuteen 25. 9. 1958, jolloin Sotahistoriallisen Seuran johtokunnan varajäsen, filosofian tohtori M. Lauerma esitelmöi aiheesta ”Aseistus ja varustus Suomen sodan 1808—09 armeijassa ja saman ajan Euroopassa”.¹¹⁹ Sittemmin on yhteistyö saanut ilmaisunsa muun muassa yhteisillä retkillä Vallisaareen ja Helsingin seudun maalinnoitusalueelle.¹²⁰

Kun Sotahistoriallisen Seuran jäseniä on mukana myös mainitussa Suomen Sotahistorian Komission toiminnassa on näiden yhteisöjen kesken luonnollinen yhteys, joka on saanut ilmauksensa muun muassa veljesyhteisölle osoitetuissa kutsuissa esitelmätilaisuuksiin sekä esimerkiksi vuonna 1983 Sotahistoriallisen Seuran jäsenille tarjoutuneessa mahdollisuudessa olla mukana Wienissä pidetyssä kansainvälisessä sotahistorian kokouksessa. Seuramme jäsenistä ovat kenraalimajuri N. Sarion lisäksi muun muassa professorit J. Gallén, Jussi T. Lappalainen ja M. Lauerma, kenraaliluutnantit R. Arimo ja Ermei Kanninen, everstit K. J. Mikola, V. Tervasmäki ja M. Lappalainen sekä everstiluutnantti S. Ahto olleet aktiivisesti mukana myös Suomen Sotahistorian Komission, jonka puheenjohtajana on vuoden 1982 alusta kenraaliluutnantti E. Kanninen, toiminnassa ja osallistuneet alan kansainvälisiin kokouksiin.

Sotahistoriallisen Seuran luontoisella yhteisöllä on luonnollisesti pyrkimys kanssakäymiseen alan veljesyhteisöjen kanssa, kuten edellä kuvattu yhteys Suomen Sotahistorian Komissioon osoittaa. Yhteistyöstä on myös mainittava kanssakäyminen Suomen Sotatieteellisen Seuran kanssa. Mainittu seura lähestyi Sotamuseoseuraa 1950-luvun alussa kirjeellä esittäen yhteistoimintaa muun muassa julkaisujen vaihdon muodossa.¹²¹ Sotamuseoseura otti tarjouksen erityisellä mielihyvällä vastaan esittäen muun muassa koko Sotatieteellisen Seuran jäsenistölle kutsun saapua uusitun Sotamuseon avajaisiin, esittäen tiedottamista suunnitelluista esitelmätilaisuuksista ja luvaten lähettää Sotamuseon vuosikirjan pyynnöllä, että se saatettaisiin Sotatieteellisen Seuran jäsenistön tietoisuuteen.¹²² Sotahistoriallinen Seura osallistui myös Sotatieteellisen Seuran 18. 4. 1952 järjestämään neuvottelutilaisuuteen, jossa oli 26 edustajaa 15 seurasta.¹²³ Sotahistoriallisen Seuran nykyinen puheenjohtaja on puolestaan

kutsunut Suomen Sotatieteellisen Seuran ja Sotataloudellisen Seuran puheenjohtajat yhteisiä asioita koskevaan neuvottelutilaisuuteen, itse edustaen tällöin myös Suomen Sotilaspsykologista Seuraa.

Seuran jäsenyys muissa yhteisöissä

Tämän historiikin kohteena oleva yhteisö perustettiin alunperin Sotamuseon tukiorganaisiksi. Tähän asiaan samoin kuin seuran laajennettuun tehtäväkenttään liittyy luontevasti seuraava ote vuosikokouspöytäkirjasta vuodelta 1960:

”Puheenjohtaja ehdotti, että Sotahistoriallinen seura liittyisi jäsenenä Suomen Museoliittoon museollisen yhteistoiminnan aikaansaamiseksi. Tämä ehdotus hyväksyttiin. Puheenjohtajan ehdotuksesta päätettiin etsiä yhteistoimintaa myöskin Suomen historiallisen yhdistyksen ja Historian ystävien liiton kanssa.”¹²⁴

Tämän pyrkimyksen konkreettisena ilmauksena todettakoon Historian Ystävien Liitolle, Historialliselle Yhdistykselle ja Suomen Historialliselle Seuralle lähetetyt kutsut osallistua keväällä 1965 järjestettyyn alustus- ja paneelitulaisuuteen, jossa eversti V. Nihtilän Karjalan kannasta kesällä 1944 käsitelleen alustuksen pohjalta keskusteltiin laajasti mainitusta aiheesta. Tämä alustus sai varsin suuren huomion osakseen sanomalehdissä.

Yhteistoimintamielessä Sotahistoriallinen Seura hyväksyttiin 28. 3. 1972 silloin jo lähes parinkymmenen vuoden ajan toimineen Sotatieteellisen neuvottelukunnan, jossa oli kaikkiaan 23 jäsenyhteisöä, jäseneksi.¹²⁵ Kun mainitun neuvottelukunnan tarkoituksena oli edistää sotatieteellistä tutkimusta ja sen tunnetuksi tekemistä koko laajuudessaan, herättää ihmetystä noin myöhäinen mukaantulo mainitun neuvottelukunnan toimintaan, mikä sitten päättyi vuonna 1976 neuvottelukunnan lakkauttamiseen ilmeisesti riittävän konkreettisten toimintamuotojen puutteeseen ja niiden toteuttamisen vaikeuksiin. Rekisteröitynä tieteellisenä seurana Sotahistoriallinen Seura on mukana maamme tieteellisten seurojen yhteistoiminnassa, ja on pyrkinyt lähettämään edustajansa yleisiin edustajakokouksiin sekä antamaan tukensa yhteisille pyrkimyksille muun muassa Tieteellisten seurain talon käyttöä koskevassa asiassa.¹²⁶

Sotahistoriallisen Seuran jäseniä tutustumassa entisöityyn korsuun Suomussalmen — Raateen retkellä kesällä 1976.

Members of the Society for Military History surveying reconstructed bunker during tour to Suomussalmi and Raate in summer 1976.

M u u t a o s a l l i s t u m i s t a

Edellä esitettyä yhteistyökuvaa täydentävät vielä useiden seuran jäsenten osallistuminen Espoon Hanasaassa toimeenpantuun sota- ja poliittisen historian tutkijoiden symposiumiin vuonna 1978, osallistuminen veljesyhteisöjen tilaisuuksiin sekä historiantutkimuksessa ansioituneiden henkilöiden juhlanjulkaisuihin (professorit V. Niitemaa ja M. Lauerma).

Raha aatteellisenkin toiminnan edellytyksenä

A l k u a i n a h a n k a l a a

Lehtitiedot ja kokouspöytäkirja kertoivat Sotamuistoyhdistystä perustettaessa, että sen hyväksi oli jo etukäteen tehty huomattaviakin lahjoituksia. Olosuhteet kuitenkin muuttuivat ja vasta perustettu yhdistys huomasi pian olevansa varsin varaton tarpeisiin verrattuna. Kun 1940-luvun puolivälin olosuhteissa ei katsottu olevan mahdollisuuksia ryhtyä suunniteltuihin varojen keräyksiin käännyttiin 23. 8. 1945 Jenny ja Antti Wihurin rahaston puoleen varojen saamiseksi Sotamuistoyhdistykselle, jotta se voisi täyttää tärkeäksi katsomaansa tehtävää: suorittaa esinehankintoja Sotamuseolle.¹²⁷

Kun Sotamuistoyhdistys vuonna 1949 muuttui Sotamuseoseuraksi oli vakaana tarkoituksena saada seuran toiminta mahdollisimman nopeasti voimakkaaseen alkuun ja käynnistää eri toimintamuotoja. Taloudellinen epätietoisuus heijastui seuran puheenjohtajan, kenraalimajuri V. J. Oionosen ja sihteerin, filosofian maisteri K. Rekolan allekirjoittamasta kiertokirjeestä, joka sisälsi seuraavan vetoamuksen:

*”Sotamuseoseura vetoaa nyt kaikkiin Suomen sotahistoriasta ja sen esineellisten muistojen vaalimisesta ja tallettamisesta kiinnostuneisiin henkilöihin toivoen, että he lukuisasti yhtyisivät tukemaan seuran toimintaa sen ymmärrettävästi monessa suhteessa kriittisessä alkuvaiheessa, jolloin seuralla ei vielä mm. ole taloudellisiakaan mahdollisuuksia todella tehokkaaseen toimintaan. Viimeksi mainitusta syystä olisi mitä toivottavinta, että jo mahdollisimman runsain jäsenmaksuin luotaisiin ne edellytykset, joita ilman ei alkeellisintakaan toimintaa voida ajatella . . .”*¹²⁸

Jäsenien lisäksi seuran toimintaa tukemaan ilmoittautui vuoden 1949 aikana viisi lahjoittajaa (yhteensä 35 000 mk ja toimistotarvikkeita) niin, että toimintaa voitiin käynnistää. Psykologisesti näillä lahjoituksilla oli ymmärrettävästi oma merkityksensä toiminnan uudelleen aloittamisvaiheissa. Sotamuseoseuran ensimmäisen toimintavuoden ylijäämäksi kirjattiin n. 90 000 mk.¹²⁹

Talou s k o h e n t u u

Vaikkakaan seuran taloudellinen perusta ei koskaan ole ollut erityisen vankka tarpeisiin nähden, esimerkiksi julkaisutoimintaa ajatellen, oli sen pääoma 1950-luvun jälkipuoliskolle tultaessa muun muassa onnistuneen Viaporijuhlan seurauksena sen verran kasvanut, että vuoden 1957 vuosikokouksessa kiinnitettiin huomiota mahdollisen pääoman kiinnittämiseen arvopapereihin tai sen turvaamiseen muilla tavoin.¹³⁰ Asia jätettiin tuolloin johtokunnalle. Inflaatioaikaan kytkeytynyt huomautus johdi sittemmin siihen, että seura on hankkinut pienen määrän arvopapereita.

Seuran talous kohentui tasaisesti 1950-luvun kuluessa. Juhlatoiminta, ensisijaisesti mainittu onnistunut Suomenlinnajuhla, oli tuottanut tuloja. Vuosikokouksessa 1958 taloudellinen tila aiheutti kyselyn. Jäsen-

maksu pysyi koko 50-luvun samana, eli 300 mk vuosijäseneltä. Muun muassa vuoden 1953 vuosikokouksessa tehtiin ehdotus sen varsin huomattavaksi nostamiseksi 500 mk:an, mutta ehdotus hylättiin.¹³¹

Julkaisutoiminnan käynnistäminen vaati seuralta erityisen taloudellisen ponnistuksen. Siihen tarvittiin ulkopuolista apua. Vuonna 1953 todeaan julkaisukustannuksia (Sotamuseon V vuosikirjaa varten) peitetyn puolustusvoimilta sekä yksityisiltä teollisuus- ja liikelaitoksilta saadiin avustuksin myyntitulojen lisäksi. Yksityiset yritykset tukivat myös seuran muuta toimintaa. Muun muassa eräät tamperelaiset laitokset lahjoittivat Pyynikillä syyskuussa 1959 järjestetyn kansanjuhlan kustannuksiin huomattavan rahasumman.¹³²

Eräitä talouteen liittyviä hankkeita ja vetoomuksia

Seuran pienoismiekkahanke, jota erityisesti eversti K. J. Mikola hoiti, oli tarkoitettu paitsi, että seura sai siitä kiittämis- ja muistamisesineen, myös myyntiin ja siten osaltaan turvaamaan seuran taloutta. Kun ensimmäiset sata kappaletta valmistuivat vuonna 1961 seuran johto toivoi jäsenistön osallistuvan miekan levittämiseen ja asiasta ilmoitettiin myös ”Reservin Upseeri” ja ”Reservin Aliupseeri” -lehdissä:

”Vielä paljon kirjoittamattomia lehtiä

sisältyy Suomen sotahistoriaan. Monet ongelmat odottavat tutkijaansa ja monet muistot vaaliensa. Kunnioituksemme menneitä ja velvollisuutemme tulevia sukupolvia kohtaan vaativat meiltä menneisyyden jättämän arvokkaan kokemusperinnön tallettamista ja vaalimista.

Näiden tehtävien edistämiseksi on Sotahistoriallinen Seura aikanaan perustettu. Seuran lähimpänä päämääränä on aatteellisen ja taloudellisen tuen hankkiminen maamme sotahistorian tutkijoille ja harrastajille. Tämän tuen kartuttamiseksi on Seura ryhtynyt myymään vieressä kuvattua pienoismiekkää.

Pienoismiekka on jäljennös suomalaisesta upseerimiekasta. Sen välkkyvä terä ja hohtava kahva kullattuine tupsuineen on kaunis kokonaisuus, joka pukee työpöytäanne. Miekan pituus on 29 cm ja se on käytökelpoinen kirjeenavaaja.

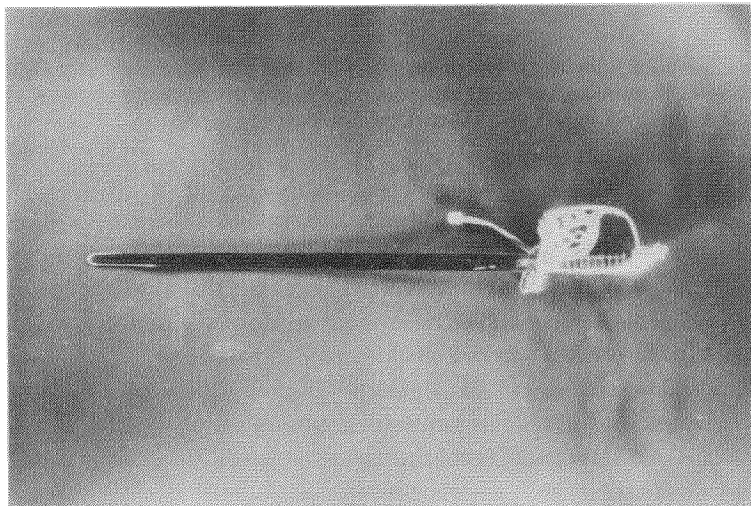

Ystävänne merkkipäivänä voitte osoittaa huomaavaisuuttanne arvokkaalla tavalla ostamalla hänelle lahjaksi Sotahistoriallisen Seuran pienoismiekan. Myös kilpailujen palkintoesineeksi pienoismiekka on erityisen sopiva. Pienoismiekan saatte helposti tilaamalla tai noutamalla sen Oy A. Tillanderin myymälästä, os. Helsinki, Aleksanterinkatu 48, puh. 61 681. Miekan hinta on 5 000 mk.

*Sotahistoriallinen Seura r.y.
Helsinki¹³³*

Miekka tuottikin seuraavina vuosina varsin mukavan lisän seuran tuloihin, esimerkiksi vuonna 1962 tuotto oli lähes 200 000 (= 2 000 nmk) markkaa ruveten siitä kuitenkin melko jyrkästi laskemaan (v. 1964 enää 303,52).¹³⁴

Näihin aikoihin seura kääntyi opetusministeriön, eräiden rahastojen sekä liikeyritysten puoleen voidakseen toteuttaa tärkeiksi katsomiaan

Symboliikkaa ja käytännöllisyyttä. Sotahistoriallisen Seuran pienoismiekka on kaunis ja arvokas lahja- ja muistoesine.

Symbolism and practicality. The miniature sword of the Society for Military History is a beautiful and valuable gift and memento.

hankkeita, joita olivat muun muassa oman julkaisu toiminnan aloittaminen, sotilaspukekokoelman teettäminen ja maakunnissa järjestettävät juhlat. Seuraavat otteet asiaan liittyvästä lähestymiskirjeestä antanevat tilannekatsauksen tapaan kuvan seuran sekä yleistavoitteista että 1960-luvun alkupuolen erityispyrkimyksistä ja toiminnan edellyttämästä taloudellisesta tuesta.

”Sotahistoriallinen seura on perustettu nimensä mukaisesti sekä viemään tiettyä historian tutkimuksen alaa eteenpäin korkeakouluissamme että kenties vielä tärkeämmin saattamaan sen koko kansalle läheiseksi, monien sotiemme sotamuistojen saattamiseksi siten niille kuuluvaan kunniaan. Täten Sotahistoriallisen seuran toiminta on samalla määrätietoisesti tähdännyt isänmaallisen hengen sekä maanpuolustustahdon kehittämiseen ja ylläpitämiseen poliittisesti sekä moraalisesikin uhanalaisessa yhteiskunnassamme.

Näitä tarkoituksiperiään Sotahistoriallinen seura sekä sitä edeltänyt Sotamuseoseura ovat pyrkineet toteuttamaan museollisin näyttelyin, sotahistoriallisiin vuosijulkaisuihin sekä vuosittaisiin, maan eri puolille suunnatuin retkeilyin. Erityisesti viimeksi mainitut ovat olleet omiaan saattamaan sotahistoriamme tapahtumat laajoille kansankerroksille entistä läheisemmiksi ja tutuiksi.

Näistä retkeilyistä ja kansanjuhlista saadut myönteiset kokemukset ovat rohkaisseet Sotahistoriallista seuraa suunnittelemaan niiden jatkamista entistä vielä tehostetummin. Täten todettakoon, että ensi toimivuoden retkeilyohjelmassa on suunniteltu toimintaa laajennettavaksi.

Tämän kansallisesti tärkeän toimintamuodon lisäksi Sotahistoriallinen seura on jo ryhtynyt toimenpiteisiin sotahistoriallisen vuosikirjan julkaisemiseksi. Pyrkimyksenä on saada se julkisuu-teen ensi toimivuoden aikana.

Päästäkseen tässä toimintaohjelmassa kautta linjan, maakunnallisista kansanjuhlista vuosijulkaisuun saakka, rakentaviin tuloksiin Sotahistoriallinen seura on pakotettu kääntymään toimimenne puoleen toivoen, että anotulla apurahalla olette valmis tukemaan näitä seuran pyrkimyksiä sotahistoriamme monien muistojen saattamiseksi koko kansalle läheisiksi.”¹³⁵

1960-luvun jälkipuoliskolla seura kaipasi edelleen avustusvaroja julkaisu toimintaansa varten. Vireillä oli hanke seuran johtokunnan jäsenen, professori O. Gripenbergin ansiokkaan, hyvät lausunnot saaneen suomalaista sotilaspuvustoa käsittelevän teoksen käsikirjoituksen saattamiseksi painoasuun ja tässä tarkoituksessa lähestyttiin hankkeen rahoittamiseksi vuonna 1965 suomalais-ruotsalaista kulttuurirahastoa ja vuoden 1967 alkupuolella opetusministeriötä. Teoksen julkaisemisasiassa

käännyttiin samana keväänä sekä Kustannusosakeyhtiö Otavan että WSOY:n puoleen. Vuoden 1969 loppupuolella Suomen Kulttuurirahastolta sekä Jenny ja Antti Wihurin säätiöltä saatiin tukea vuosikirjan painattamista varten.¹³⁶

Kun pienoismiekoista saatu tuotto oli vuoden 1962 huipusta (197 702 = 1 977 nmk) huomattavasti laskenut ja kun yhdeksän miekkaa oli poistettu Messuhallin palossa hävinneinä, johtokunta päätti lopettaa pienoismiekan myynnin ja käyttää nämä esineet muistoesineinä. Pian ryhdyttiin kuitenkin toimiin uuden miekkaerän hankkimiseksi ja miekkojen myyntiä jatkettiin kuitenkin. Kun vuoden 1969 vuosikokous oli kannattanut ”*lämpimästi johtokunnan esitystä pienoismiekkojen myynnin jatkamisesta*”,¹³⁷ johtokunta päätti saman vuoden toukokuussa tilata sadan (100) kappaleen erän pienoismiekoja. Vuoden 1971 ensimmäisessä kiertokirjeessä ilmoitettiin valmistajan Oy Tillander Ab:n kunniamerkkipalvelun hoitavan pienoismiekan myyntiä.

Seuraava pienoismiekan tilaus päätettiin 10. 5. 1979, jolloin hankinta oli 50 kappaletta, josta puolet oli Maanpuolustuskorkeakoulu yhdistyksen osuutta.⁹⁴ Miekan hankintahinta oli tuolloin 173 markkaa kaiverruksen tehdessä lisää 15 markkaa. Sitten on vuoden 1981 lopulla päätetty vielä 25 kappaleen lisähankinnasta.¹³⁹

Vuosina 1969—1972 vireillä olleet muut julkaisuhankkeet, vuosikirja, joka pyrittiin elvyttämään puolentoista vuosikymmenen tauon jälkeen sekä Sotatieteen Keskus kirjaston maisteri Kristina Nymanin kokooma bibliografia ”Finnish War Years 1939—1945” aiheuttivat erälle säätiölle sekä viimeksi mainitun kirjan osalta opetusministeriölle, Suomen Sotatieteelliselle Seuralle ja ulkoasianministeriölle osoitettuja tukemispyyntöjä. Niihin suhtauduttiin myönteisesti joko varoja myöntämällä tai ostolupauksin. Johtokunta sai käsiteltäväkseen myös filosofian tohtori K. Rekolan pyynnön opetusministeriön puoleen kääntymiseksi A. V. Suvorovin elämäkerran julkaisemiseksi. Vuonna 1972 saatiin julkaisu-toimintaa varten apurahoja yhteensä 4 500 markkaa, minkä lisäksi ulkoasianministeriö antoi lupauksen ostaa 2 500 markalla mainittua bibliografiaa sen ilmestyttyä. Uulus-säätiöltä vuoden 1972 keväällä saatu apuraha (500 mk) antoi seuralle mahdollisuuden lunastaa ainutlaatuinen yli 300 tinakuvion suojelukuntajärjestön virkapukuja, varusesineitä ym. esittelevä kokoelma edelleen Sotamuseolle luovutettavaksi.¹⁴⁰

Jäsenmaksujen lisääntyneen tuoton, miekkojen tuoton, saatujen apurahojen ja julkaisujen tuoton ansiosta seura saattoi 1970-luvun puolivälissä itsekin myöntää pari apurahaa, toisen tutkimustoimintaan ja toisen opintomatkaan.

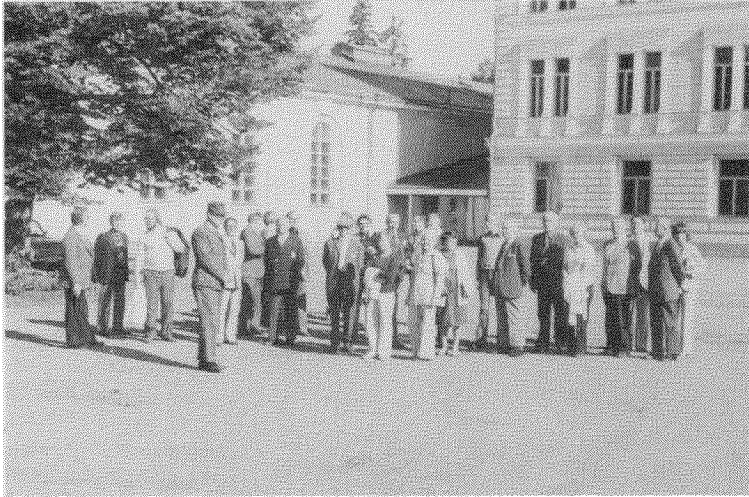
Sittemmin ovat erityisesti Suomen Akatemian humanistinen toimikunta ja Maanpuolustuksen kannatussäätiö tehneet vuosikirjan ja sen jatkajan, Sotahistoriallisen aikakauskirjan toimittamisen mahdolliseksi.

Majuri J. Toiviaisen ansiokkaan Porrassalmitutkimuksen painatus-työn tultua ajankohtaiseksi seura joutui jälleen vuosina 1977—78 kääntymään eräiden rahastojen ja pankkien puoleen tarpeellisen rahoituksen järjestämiseksi. Kolmelta pankilta saatu tuki vaikuttikin ratkaisevasti mainitun julkaisuhankkeen toteutumiseen vuonna 1980.

J ä s e n m a k s u i s t a

Kun kovin korkeiden jäsenmaksujen periminen ei ole seuran edustamassa toiminnassa tarkoituksenmukaista eikä mahdollista, ovat jäsenmaksutuotot peittäneet vain varsin pienen osan lähinnä julkaisutoiminnan vaatimista menoista. Jäsenen vuosimaksun suuruus oli koko 1950-luvun 300 mk ja 1960-luvun 500 — 5 mk. Siitä lähtien korotukset ovat tapahtuneet tiuhempaan tahtiin, vuonna 1971 7 mk:an, vuonna 1973 10 mk:an, vuonna 1975 15 mk:an ja vuonna 1978 30 mk:an.¹⁴¹ Jäsenen kertamaksu ja lahjoittajamaksut, joilla ei sitten 1950-luvun ole ollut mainittavaa merkitystä seuran taloudessa, ovat nousseet samassa suhteessa ja samoina aikoina kuin vuosimaksut ollen kertamaksu nykyisin 300 markkaa ja lahjoittajamaksu 500 markkaa. Maksut ovat varsin vahvasti laahanneet inflaation jäljessä. Kun jäsenmaksu vuonna 1978 korotettiin nykyiseksi, päätettiin samalla, että Vuosikirja, nyttemmin Sotahistoriallinen aikakauskirja kuuluu jäsenetuksiin eikä siitä peritä eri korvausta.

Vuoden 1984 vuosikokous päätti uusiksi jäsenmaksuiksi: vuosijäsenmaksu 50, ainaisjäsenmaksu 500 ja lahjoittajajäsenmaksu 1 000 markkaa.

Perinteikkään Reserviupseerikoulun varjossa. Seuran vuoden 1978 kesäretken ohjelmaan sisältyi mm. Haminan mielenkiintoisiin kohteisiin tutustuminen. Retken johtajana toimi silloinen seuran varapuheenjohtaja, eversti Matti Lappalainen (etualalla vasemmalla).

In the shade of the tradition-rich Reserve Officers School. The participants in the 1978 summer tour got acquainted with interesting places in Hamina. Colonel Matti Lappalainen (front left), then deputy chairman of the Society, led the tour.

Apurahat ja omatoimisuus talouden turva

Apurahat ja jäsenmaksut ovat muodostaneet seuran toiminnan rahoituksen rungon. 1950-luvulla näkyy seuran järjestämällä kansanjuhliilla olleen myös taloudellista merkitystä. Sittemmin ovat pienoismiekan ja julkaisujen myynti myös tuottaneet jonkin verran varsin vaatimatonta tuloa seuran talouden pönkittämiseksi. Taloudellisista vaikeuksista huolimatta seuran taseet näyttävät 1950-luvun alusta lähtien vain muutamana vuotena alijäämää, jonka suuruus vaihtelee 100,48 — 8 475,17. Viimeksi mainittu on sattunut vuodelle 1972, jolloin seura velkaantui julkaisutoiminnan vuoksi.¹⁴²

Seuran rahoitustarve kohdistuu pääosin julkaisutoimintaan. Kun aikakauskirjan lisäksi olisi tarpeen saada myös hyvällä alulla ollut erillisjulkaisujen sarja jatkumaan toivon mukaan jotenkuten säännöllisesti, olisi erittäin toivottavaa keinojen löytyminen lähitulevaisuudessa sen vaatimaan rahoitukseen.

Julkisuus

Paljonko palstatilaa?

Sotahistoriallisen Seuran ja sen edeltäjien toiminta on vuosikymmenien aikana saanut arkistossa olevien lehtileikkeiden perusteella palstatilaa lehdistössä 120 kertaa jakaantuen eri vuosikymmenille seuraavasti: 40-luku 17, 50-luku 52, 60-luku 48 ja 70-luku vain 3 kertaa. Vähenemistä melkein 0-tasolle selittänevät osaltaan seuran toiminnan vahva suuntautuminen jäsenkuntaan ja ”matala profiili”. Seuran retkiä on vuosikymmenien kuluessa selostettu lehdistössä noin 70 kertaa. Muut tilaisuudet ovat jääneet varsin vähälle huomiolle. Vuosikokousilmoituksia tai -selostuksia on yli 20 (Helsingin Sanomat, Uusi Suomi, Hufvudstadsbladet, Suomen Sosialidemokraatti ja Aamulehti), esitelmätilaisuusselostuksia tai -ilmoituksia on yhteensä pitkälti toistakymmentä (Helsingin Sanomat, Uusi Suomi ja Hufvudstadsbladet) ja muita seuran toimintaan liittyviä uutisia (kirja-arvostelut poisluettuna) 8.¹⁴³ Näillä kirjoituksilla on ollut suuri arvonsa seuran tunnetuksi tekemisessä sekä yleisesti sen edustamien perinteiden vaalimisen edistämisessä.

Seuran päävaiheet julkisuudessa

Sekä Sotamuistoyhdistyksen että Sotamuseoseuran perustaminen saivat aikoinaan johtavissa päivälehdissä kohtuullisen pituiset kuvauksensa.¹⁴⁴

Sotamuseoseuran muuttuessa vuosikokouksessa ja sitä välittömästi seuranneessa ylimääräisessä kokouksessa 28. 2. 1957 Sotahistorialliseksi Seuraksi parikin maamme johtavaa sanomalehteä julkaisi ilmoitusten lisäksi asiasta varsin pitkän uutisen, jossa kerrottiin myös niistä perusteis-

ta, jotka olivat johtaneet nimenmuutokseen.¹⁴⁵ Myös seuran ensimmäisten kunniajäsenten kutsuminen keväällä 1960¹⁴⁶ sekä pitkäaikaisen puheenjohtajan, kenraalimajuri N. Sarion pronssisen rintakuvan paljastustilaisuus 16. 4. 1963¹⁴⁷ huomattiin julkisuudessa.

Tilaisuusilmoittelua sekä retki- ja juhla- kuvauksia

Kun Sotamuseoseura pyrki tarmokkaasti käymään toimintaan käsi-
si, se ilmoitti kokouksistaan ja esitelmätilaisuuksistaan sekä suomen-
etä ruotsinkielisessä päivälehdessä. Parissa lehdessä oli vuonna 1949 var-
sin pitkät selostukset kuvineen seuran tilaisuuksissa pidetyistä esitelmi-
stä. Samoin vuoden 1952 Kymenlaakson sekä vuoden 1953 Hämeen ja
Hangon retket saivat varsin mukavasti palstatilaa pääkaupunginkin leh-
dissä, jopa 40—50 cm palstaa kuvineen. Seura oli eräisiin tilaisuuksiin
vartavasten kutsunut lehdistön edustajia paikalle — eikä turhaan.

Seuran retkiin liittyvistä lehtiotsikoista mainittakoon esimerkkeinä:

*”Historiallisesta muistokivestä oli tulla navetan kivijalka. Sotamuseoseura tutkimusmatkalla Kymenlaakson taistelutantereilla.”*¹⁴⁸

”Sotahistoriallisilla taisteluketillä”.¹⁴⁹

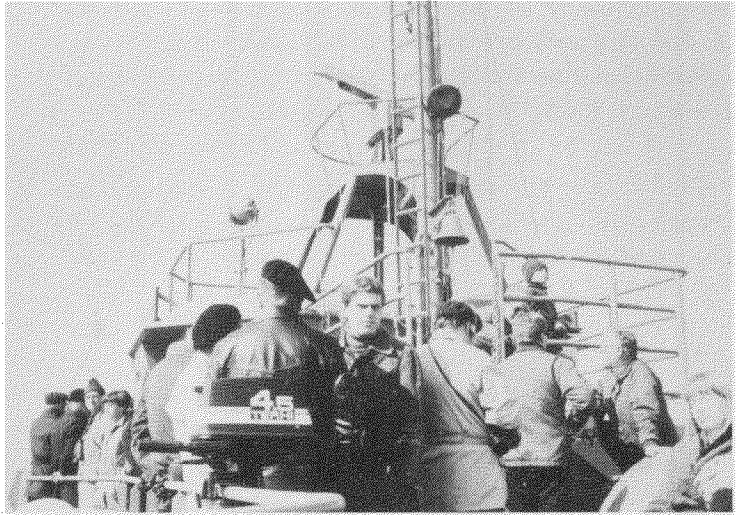
*”Kuningas Kustaa III:n jäljillä Ruotsinsalmella ja Kymenlaak-
sossa — välähdyksiä 160 vuoden takaisesta sotaretkestä”*.¹⁵⁰

”Hämeen vanha linna paras koko Pohjois-Euroopassa”.¹⁵¹

”Sotahistorian oppitunneilla Hämeen taistelutantereilla”.¹⁵²

”Raseborg får förfalla — brist på privata medel”.¹⁵³

Sotamuseoseuran muutkin suuret ponnistukset, muun muassa Turun
— Lounais-Hämeen alueille suuntautuneet retket saivat tilaa sekä paikal-
lisissa että valtakunnallisissa lehdissä. Jopa koko esitelmä — kuten pro-
fessori Esko Aaltosen ja seuran sihteerin K. Rekolan retkellä tai eversti
V. Nihtilän paneelitulaisuudessa vuonna 1965 pitämä — saatettiin jul-
kaista.¹⁵⁴

Välillä vesillekin mieli. Seuran jäseniä y/a "Vaarlahden" kannella matkalla Porkkalaan keväällä 1981.

The charm of the sea. Society members on board y/a "Vaarlahti" heading for Porkkala in spring 1981.

Suomenlinnassa vuonna 1955 järjestetystä kansanjuhlasta sanomalehdet informoivat sekä etu- että jälkikäteen. Suomen Sosialidemokratissa oli 7. 8. 55 uutinen: *"Krimin sodan päättymisen johdosta viettää Sotamuseoseura Suomenlinnassa sunnuntaina 14. 8. juhlaa, jossa esitellään Suomenlinnaa ja sen entisyyttä yleisölle — —"*.¹⁵⁵ Helsingin Sanomat kirjoitti samana päivänä — — — *Sotamuseoseura on ryhtynyt tähän yritykseen ajatuksella herättää mielenkiintoa Suomenlinnaa ja sen historiaa kohtaan"*.¹⁵⁶

Vuoden 1959 Kymenlaakson paikallisen nuorisoseuran vieraaksi suuntautunut retki huomattiin paitsi pääkaupungin suurissa päivälehdissä, myös Suomen Kuvalehdessä.¹⁵⁷ Syyskuussa samana vuonna toimeenpantu kansanjuhla Pyynikin ulkoilmateatterissa sai Tampereen johtavassa päivälehdessä varsin runsaasti palstatilaa kuvien myötä.¹⁵⁸ Seuraavana vuonna seuran ollessa retkellä Mikkelin seudulla ja Ristiinassa osallistuen muun muassa nuorisoseurajuhlaan pukukavalkaadilla alueellinen

lehti tervehti seuraa pääkirjoituksessaan ”*Tervetuloa Suur-Savoön.*”¹⁵⁹

Vuoden 1961 elokuussa Savitaipaleen — Lappeenrannan alueelle suuntautunut retki on saanut, kuten yleensä 1950- ja 1960-lukujen retket, varsin monessa lehdessä (8) huomiota osakseen.¹⁶⁰

Turun seudun — Lounais-Hämeen alueelle loppukesällä 1962 suoritettu retki sai paitsi esitelmien julkaisemista Forssan lehdessä muutoinkin sekä mainitun alueen että pääkaupungin lehdissä palstatilaa.¹⁶¹

Vielä 1960-luvun jälkipuoliskolla julkinen sana seurasi lähinnä seuran retkitoimintaa. Niinpä seuran Itä-Uudellemaalle elokuussa 1967 suuntautunut retki, jolla oli mukana mm. Kansallismuseon intendentti Jouko Voionmaa ja isäntänä Loviisassa pormestari Sven Harling, sai Loviisan Sanomissa tilaa otsikolla ”*Suomen sotahistoriallinen seura vierailulla Loviisassa*” kuvan kera.¹⁶²

Kesän 1966 Urjalan retki kuvattiin varsin mittavasti seuran toimintaa yleisemminkin selostaen Forssan lehdessä ja Hämeen Sanomissa useiden kuvien kanssa.¹⁶³ Huomasipa asian eräs pääkaupungin sanomalehtikin.

Ilmailumuseo hanke ja lehdistö

Sotamuseoseura ajoi tunnetusti ilmailumuseon perustamista jo 1950-luvun alkupuolella. Tähän pyrkimykseen liittyi toimittaja Pärtytyl Virkin kutsuminen pitämään vuosikokousesitelmä 26. 2. 1954. Hanke sai positiivista tukea lehdistöltä. Helsingin Sanomat kirjoitti tuolloin muun muassa:

”Aineisto ja kalusto pelastettava unohtukselta tai suorastaan tuhoutumiselta. Vaatimattomankin ilmailumuseon aikaansaamisella tai sotamuseon aineiston kartuttamisella asiantuntija-apua käyttäen pelastettaisiin arvokkaita saavutuksia.

*— keskustelussa todettiin yksimielisesti, että aineiston kokoamiseen ja järjestämiseen olisi ryhdyttävä mitä pikimmin ja vapaaehtoisin voimin se tuottaisi tuloksia. Kokouksessa esitettiin lopuksi toivomus, että Sotamuseoseura ottaisi yhteyden Ilmavoimien Upseeriyhdistykseen ja Suomen Ilmailuliittoon asian edelleen kehittämiseksi.”*¹⁶⁴

Sotahistoriallisen Seuran julkaisu toiminnan saamaa julkisuutta (arvosteluja) on kuvattu julkaisu toimintaluvun yhteydessä.

Quo vadis societas?

Sotahistoriallinen Seura ry:n — Krigshistoriska Samfundet r.f:n ja sen edeltäjien Sotamuistoyhdistys r.y:n — Krigsminnesföreningen r.f:n samoin kuin Sotamuseoseura r.y:n — Krigsmuseiföreningen r.f:n yhteinen nelikymmenvuotinen taival on merkinnyt määrätietoista työtä suomalaisen sotahistorian tutkimuksen ja sen tunnetuksi tekemisen hyväksi. Työssä, joka on linjoittunut esitelmä-, retkeily- ja julkaisutoimintaan, on saavutettu edellä kuvattuja tuloksia, jotka kannustavat niin hyvin seuran johtoa kuin koko jäsenkuntaa edelleen jatkamaan saavutetulla vankalla pohjalla yhteiskunnan kehittymisen myötä eläen ja sen haasteisiin vastaamaan pyrkien.

Seuramme vastaista toimintaa ajatellen on varsin ratkaisevaa se yleinen kiinnostus, joka maassamme on havaittavissa erityisesti omaa historiaamme, sotahistoria mukaanlukien, ja juuriamme kohtaan. Tämä toteamus muodostaa yhdessä työkentän mittavuuden kanssa vahvan haasteen myös seuramme tulevaa toimintaa suunniteltaessa ja toteutettaessa. Yhteistoimin seuramme vahvoine jäsenistöineen pystyy tähän haasteeseen vastaamaan. Kaikki toiminta vaatii ponnistuksia, niin myös seuramme toiminnan aktiivinen ylläpitäminen. Katseen luominen menneisiin vuosikymmeniin, niiden määrätietoisten henkilöiden muistaminen, joiden ansiosta ”lippu liehuu”, on omiaan rohkaisemaan näihin ponnistuksiin, jatkuvaan työhön suomalaisen sotahistorian tutkimuksen ja sen tunnetuksi tekemisen hyväksi. Tie on selvä — se on rakennettu neljän vuosikymmenen aikana. Me ja tulevat polvet voimme sitä edelleen leven-tää ja vahventaa.

Seuran 40-vuotisjuhlissaan 20. 2. 1984 kokemat lukuisat tervehdykset ja huomionosoitukset kenraali Jaakko Valtasen esittämästä puolustusvoimien tervehdyksestä ja hänen seuralle tunnustuksena luovuttamasta puolustusvoimien hopeisesta ansiomitalista alkaen sekä kutsuvieraiden ja oman jäsenistön mieltä lämmittävän runsas osallistuminen juhlapäivän tilaisuuksiin muodostivat seuran tulevalle toiminnalle osaltaan voimakkaan kannustimen. Juhlapäivänä käyttöön otettu jäsenmerkki sekä ensimmäistä kertaa luovutetut ansiomerkit olivat myös omiaan ryhdistämään rivejä ja antamaan pontta seuran tulevaisuuden askelille.

Viitteet

1. Hannes Ignatiuksen ansioluettelo, SARk.
2. Nimetön toimituskunta, Ignatius-suku, s. 55. Helsinki 1942. Vuonna 1926 oli olemassa Sotakorkeakoulun Upseerikerho, josta kehittyi vuonna 1930 perustettu Suomen Sotatieteellinen Seura.
3. Suomen Sotatieteellisen Seuran vuosikertomus vuodelta 1972.
4. Tällainen Sotamuseon tukielin oli muodostettu 1930-luvulla.
5. Päämajan kirj n:o 69/Shist/s/1. 2. 44.
6. Sotamuseon kannatusyhdistyksen perustamisesta keskustelleen kokouksen pöytäkirja 13. 11. 1943.
7. Sotamuseon asevelikerhon säännöt (luonnos ?) Sotamuistoyhdistyksen arkistossa.
8. Helsingin Sanomat 19. 1. 1944. Täsmällinen ennakoilmoittautuneiden määrä lienee ollut 214. Perustavassa kokouksessa oli läsnä 41 henkilöä.
9. Filosofian maisteri Kauko Rekolan muistio 11. 2. 1949.
10. Helsingin Sanomat 18. 2. 1949.
11. Sotamuistoyhdistyksen vuosikokouspöytäkirja 17. 2. 1949. Tätä vaihetta oli pöytäkirjan mukaan perustamassa 25 henkilöä.
12. Sotamuseoseuran työvaliokunnan pöytäkirja 14. 1. 1957.
13. Sotamuseoseuran 28. 2. 1957 pidetyn vuosikokouksen ja ylimääräisen kokouksen pöytäkirjat.
14. Pamfletti ilmestyi keväällä 1944 sekä suomen- että ruotsinkielisenä.
15. Oikeusministeriö hyväksyi Sotahistoriallisen Seuran säännöt 18. 5. 1957.
16. Sotahistoriallisen Seuran kiertokirje n:o 1/57.
17. Uusi Suomi 5. 3. 1958. Sotahistoriallisen Seuran Tiedotuksissa N:o 1 kerrotaan seuran ohjelmasta ja toimintafilosofiasta seuraavasti:

”Sotahistoriallinen seura, jonka säännöt vahvistettiin 18. 5. 1957 on lähtenyt jatkamaan suoranaisen edeltäjänsä Sotamuseoseuran työtä. Nimensä mukaisesti on seuran tarkoituksena koota entistä laajempi piiri sotahistoriallisen tutkimuksen, sotahistoriallisen esineistön ja alaan liittyvien harrasteiden ystäviä yhteisen seuran järjestämään työhön.

Uuden toimintakauden alkaessa on aihetta korostaa, että sotahistorialla ja siihen liittyvillä harrasteilla on laajat kannattajapiirinsä ja että työtä tehdään monissa erilaisissa yhteyksissä niin harrastuksena kuin säännöllisinä opintoina ja tutkimustöinä. Seuramme on vain yksi forum, jolla alan kysymysten selvittelyä ja yhteisen harrastuksen keskinäistä ajatuksenvaihtoa voidaan suorittaa.

Sotien osuus elämässä on niin usein toistuva ja syvällisesti vaikuttava, että kiinnostus asiaan ei voi herpaantua kenessäkään, vaikka ei enää nykyään anneta opinnoissa ja koulukirjoissa entisenlaista valta-asemaa sotatahtumien kuvaamiselle. Toisaalta ei voida pitää oikeaan osuneena sitäkään, että tyystin jätetään pois sotahistoria ja suorastaan tekemällä tehden pyritään valottamaan kehitystä ja menneisyyttä vain kulttuuritapahtumien sarjoilla. Tällöin kokonaiskäsitys ei muodostu oikeaksi, vaan pois jää suuri ryhmä oleellisesti tapahtumien syntyyn ja kehityksen kulkuun vaikuttaneita tekijöitä. Ei tosiasioita kätkemällä voida luoda uutta käsitystapaa tai kasvatata rauhanrakkautta, vaan päinvastoin todellista asiaintilaa tutkimalla ja selittämällä.

Olkkoon uuttera tutkiminen, asioiden selittäminen ja tulosten julkaiseminen meidänkin seuramme perimmäisenä päämääränä!”

18. Sotamuistoyhdistyksen kiertokirje 19. 5. 1944.
19. Sotamuseoseuran kiertokirje 22. 3. 1949.

20. Sotamuseoseuran vuosikokouspöytäkirja ja ylimääräisen kokouksen pöytäkirja 28. 2. 1957.
21. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 28. 2. 1958.
22. Sotahistoriallisen Seuran toimintakertomus vuodelta 1958.
23. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 27. 2. 1959.
24. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 29. 2. 1960.
25. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 24. 2. 1961.
26. Sotahistoriallisen Seuran toimintakertomukset vuosilta 1974, 1977 ja 1982.
27. Kenraalimajuri Saron kirjeluonnos Seuran johtokunnalle 25. 1. 1963.
28. Sotahistoriallisen Seuran toimintakertomus vuodelta 1964.
29. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 16. 4. 1963.
30. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 24. 2. 1964.
31. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 25. 2. 1966.
32. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 27. 2. 1967.
33. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 26. 2. 1968.
34. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirjat 18. 2. 1970 ja 22. 2. 1971.
35. Sotahistoriallisen Seuran kiertokirje 2/1971, 26. 4. 1971.
36. Sotahistoriallisen Seuran johtokunnan kokouspöytäkirjat 25. 4. ja 29.10.1973.
37. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 27. 2. 1974.
38. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 27. 2. 1974.
39. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 24. 2. 1982.
40. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 27. 2. 1974.
41. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 23. 2. 1976.
42. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 23. 2. 1976.
43. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 28. 2. 1977.
44. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 27. 2. 1979.
45. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 23. 2. 1981.
46. Sotahistoriallisen Seuran johtokunnan kokouspöytäkirja 15. 9. 1983.
47. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 14. 2. 1983.
48. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 23. 2. 1981.
49. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 24. 2. 1982.
50. Sotamuseoseuran vuosikokouspöytäkirja 23. 2. 1950.
51. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 16. 4. 1963.
52. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 26. 2. 1968.
53. Asianomaisten kokousten pöytäkirjat.
54. Sotamuistoyhdistyksen perustavan kokouksen pöytäkirja 17. 1. 1944.
56. Sotamuseoseuran kiertokirje keväällä 1949, luonnos.
55. Sotahistoriallisen Seuran vuosikertomukset.
57. Sotahistoriallisen Seuran johtokunnan kokouspöytäkirja 8. 10. 1974.
58. Sotahistoriallisen Seuran vuosikertomus vuodelta 1950.
59. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 23. 1. 1950.
60. Sotahistoriallisen Seuran johtokunnan kokouspöytäkirja 3. 2. 1975.
61. Sotahistoriallisen Seuran vuosikertomus vuodelta 1980 ja kiertokirje 2/1983, 23. 3. 83.
62. Sotamuseoseuran ja Sotahistoriallisen Seuran vuosikertomukset ja kokouskutsut.
63. Sotamuseoseuran kiertokirje 3/1955, 3. 8. 1955.
64. Sotahistoriallisen Seuran kiertokirje marraskuulta 1957.
65. Sotahistoriallisen Seuran toimintakertomus vuodelta 1957.
66. Sotahistoriallisen Seuran toimintakertomus vuodelta 1959 ja mm. Aamulehti 10. 9. 1959.
67. Sotahistoriallisen Seuran toimintakertomus vuodelta 1960.
68. Sotahistoriallisen Seuran toimintakertomus vuodelta 1961.
69. Sotahistoriallisen Seuran toimintakertomus vuodelta 1962.

70. Sotahistoriallisen Seuran kirje toimittaja Esko Viljaselle Forssaan 3. 4. 1962.
71. Sotamuseoseuran ja Sotahistoriallisen Seuran kiertokirjeet ja vuosikertomukset vuosilta 1949—1983.
72. Sotamuseoseuran kirje Suomen Sotatieteelliselle Seuralle 17. 3. 1952.
73. Sotamuseoseuran anomusluonnos puolustusministeriölle ilmeisesti 1950-luvun alkupuolelta. Kirjettä ei löytynyt myöskään Sota-arkistossa olevasta puolustusministeriön arkistosta.
75. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 24. 2. 1964.
76. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 24. 2. 1964.
77. Sotahistoriallisen Seuran johtokunnan kirjeet 19. 10. 1965 ja 6. 2. 1966 sekä johtokunnan kokouspöytäkirja 12. 4. 1965.
78. Sotahistoriallisen Seuran johtokunnan kokouspöytäkirja 25. 2. 1966.
79. Sotahistoriallisen Seuran johtokunnan kokouspöytäkirja 25. 2. 1966.
80. Täydellisesti Finland's War Years 1939—1945. A list of books and articles concerning the Winter War and the Continuation War, excluding literature in Finnish and Russian. Sotahistoriallisen Seuran julkaisuja 4, Helsinki 1973.
81. Historiallinen Aikakauskirja 1/1974.
82. Norsk Militaert Tidsskrift n:o 1/1971.
83. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 24. 2. 1969.
84. Sotahistoriallisen Seuran kirje opetusministeriölle 27. 10. 1969.
85. Vuosikirjatoimituskunnan kokouspöytäkirja 22. 5. 1964.
86. Vuosikirjatoimituskunnan kokouspöytäkirja 16. 9. 1970.
87. Vuosikirjatoimituskunnan kokouspöytäkirja 2. 4. 1970.
88. Sisältö päätettiin alustavasti 2. 4. 1970 ja lopullinen sisällysjärjestys 16. 9. 1970.
89. Vuosikirjatoimituskunnan pöytäkirja 12. 9. 1970.
90. Sotahistoriallinen Seura ja Sotamuseo, Vuosikirja VII, Helsinki 1971.
91. Sotahistoriallisen Seuran johtokunnan kokouspöytäkirja 1. 11. 1971.
92. Vuosikirjatoimituskunnan kokouspöytäkirja 2. 4. 1970.
93. Sotahistoriallisen Seuran johtokunnan kokouspöytäkirja 26. 2. 1975.
94. Sotahistoriallisen Seuran johtokunnan kokouspöytäkirja 15. 11. 1976.
95. Uusi Suomi 30. 5. 1976 ja 26. 11. 1978.
96. Suunnitteluryhmän kokouspöytäkirja 18. 12. 1978.
97. Sotahistoriallisen Seuran johtokunnan kokouspöytäkirja 28. 2. 1979.
98. Sotahistoriallisen Seuran johtokunnan kokouspöytäkirja 10. 5. 1979.
99. Sotamuistoyhdistyksen kirje puolustusministeriölle 7. 2. 1945.
100. Puolustusministeriön vastaus edelliseen 5. 3. 1945 ja Sotamuseon kirje Sotamuistoyhdistyksen jäsenille 16. 4. 1945.
101. Sotamuseoseuran vuosikokouspöytäkirja 19. 2. 1952.
102. Sotamuseoseuran kirjelunnon puolustusministerille helmikuussa 1953. Jostakin syystä ilmeisesti sitä ei ole lähetetty. Myöskään Sota-arkiston puolustusministeriön kokoelmasta kirjettä ei löytynyt.
103. Nämä yhteisöt olivat Ehrensärd-Seura r.y., Historian Ystäväin Liitto r.y., Suomen Sotatieteellinen Seura r.y., Suomen Museoliitto r.y., Suomen Historiallinen Seura r.y. ja Turun Historiallinen Yhdistys puheenjohtajiensa välityksellä.
104. Opetusministeriön päätös 29. 8. 1980.
105. Sotamuseoseuran kiertokirje 2/54, 5. 3. 1954.
106. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 24. 2. 1964.
107. Sotamuseoseuran johtokunnan kokouspöytäkirja 16. 5. 1953.
108. Sotamuseoseuran toimintakertomus vuodelta 1955.
109. Sotahistoriallisen Seuran kiertokirje opetusministeriölle 17. 6. 1982.
110. Sotamuseoseuran toimintakertomus vuodelta 1950.

111. Sotahistoriallisen Seuran johtokunnan kokouspöytäkirja 15. 1. 1965.
112. Sotahistoriallisen Seuran johtokunnan kokouspöytäkirja 26. 2. 1975.
113. Sotahistoriallisen Seuran johtokunnan kokouspöytäkirja 8. 12. 1975.
114. Sotahistoriallisen Seuran johtokunnan kokouspöytäkirja 8. 12. 1975.
115. Sotahistoriallisen Seuran kirje puolustusministerille 9. 12. 1980. Johtokunta päätti kirjeestä 24. 11. 1980.
116. Sotamuseoseuran toimintakertomus vuodelta 1950.
117. Sotahistoriallisen Seuran toimintakertomus vuodelta 1958.
118. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 27. 2. 1959.
119. Sotahistoriallisen Seuran toimintakertomus vuodelta 1958.
120. Sotahistoriallisen Seuran vuosikertomukset vuosilta 1958 ja 1982.
121. Suomen Sotatieteellisen Seuran kirje Sotamuseosuralle 12. 2. 1952.
122. Sotamuseoseuran kirje Suomen Sotatieteelliselle Seuralle 17. 3. 1952.
123. Sotamuseoseuran toimintakertomus vuodelta 1952.
124. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 29. 2. 1960.
125. Sotatieteellisen neuvottelukunnan vuosikokouspöytäkirja 28. 3. 1972.
126. Sotahistoriallisen Seuran johtokunnan kokouspöytäkirja 15. 9. 1983.
127. Kirje mainitulle rahastolle 23. 8. 1945.
128. Sotamuseoseuran kiertokirje keväällä 1949, luonnos.
129. Sotamuseoseuran tilinpäätökset ja toimintakertomukset vuosilta 1953 ja 1959.
130. Sotamuseoseuran vuosikokouspöytäkirja 28. 2. 1957.
131. Sotamuseoseuran vuosikokouspöytäkirja 27. 2. 1953.
132. Sotahistoriallisen Seuran tilinpäätökset ja toimintakertomukset vuosilta 1953 ja 1959.
133. ”Reservinupseeri” n:o 10/1961 ja ”Reservin Aliupseeri” n:o 10/1961.
134. Sotahistoriallisen Seuran vuosien 1962 ja 1964 tilinpäätökset.
135. Sotahistoriallisen Seuran vetoamiskirje vuodelta 1961.
136. Sotahistoriallisen Seuran tilinpäätös vuodelta 1969 ja asianomaiset ilmoituskirjeet.
137. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 24. 2. 1969.
138. Sotahistoriallisen Seuran johtokunnan kokouspöytäkirja 10. 5. 1979.
139. Sotahistoriallisen Seuran tilaus 5. 11. 1981.
140. Sotahistoriallisen Seuran tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 1972.
141. Ao. vuosien vuosikokouspöytäkirjat.
142. Sotahistoriallisen Seuran tilinpäätös vuodelta 1972.
143. Seuran arkisto. Kokoelmassa on leikkeitä seuraavista lehdistä: Helsingin Sanomat, Uusi Suomi, Hufvudstadsbladet, Aamulehti, Suomen Sosialidemokraatti, Maakansa, Päivän Sanomat, Uusi Aura, Turun Sanomat, Forssan lehti, Hämeen Sanomat, Loviisan Sanomat, Etelä-Saimaa, Savitaipale, Suomen Kuvalehti. Historiallinen Aikakauskirja, Reservin Upseeri, Reservin Aliupseeri ja Norsk Militaert Tidsskrift.
144. Helsingin Sanomat 19. 1. 1944 ja 18. 2. 1949.
145. Uusi Suomi ja Aamulehti 9. 2. 1957.
146. Uusi Suomi ja Helsingin Sanomat 4. 6. 1960.
147. Uusi Suomi 17. 4. 1963.
148. Helsingin Sanomat 29. 9. 1952.
149. Uusi Suomi 30. 9. 1952.
150. Suomen Sosialidemokraatti 30. 9. 1952.
151. Helsingin Sanomat 27. 4. 1953.
152. Uusi Suomi 28. 4. 1953.
153. Hufvudstadsbladet 28. 9. 1953.
154. Forssan lehti 15.—16. 8. ja 18. 8. 1962 sekä Uusi Suomi 21. 5. 1965 ja Hufvudstadsbladet 19. 5. 1965.

155. Suomen Sosialidemokraatti 7. 8. 1955.
156. Helsingin Sanomat 7. 8. 1955. Juhlan jälkeisiä lehtiotsikoita olivat: "Suomenlinnassa elettiin jälleen Krimin sotaa" (HS 15. 8. 1955), "Viaporin västinki on Suomen luja lukko" (U.S. 15. 8. 1955), "Tanssiaiset katkesivat tykinjyskeeseen — Viaporin pommituksesta sata vuotta" (S.S. 15. 8. 1955), "Ståtlig fest på Sveaborg" (Hbl 15. 8. 1955). Ennen juhlaa seura oli järjestänyt lehdistölle tiedotustilaisuuden, jonka perusteella oli varsin pitkät tekstit Uudessa Suomessa ja Suomen Sosialidemokraatissa sekä useita ilmoituksia pääkaupungin lehdissä.
157. Suomen Kuvalehti n:o 25/20. 6. 1959.
158. Aamulehti 10. 9. ja 14. 9. 1959. Lehden otsikot olivat: "Miekoin on aina turvattu auran työ — Suomen sodan muistojuhla Tampereella" ja "Operettipuvusta kenttäharmaaseen".
159. Länsi-Savo 9. 7. 1960.
160. Tästä retkestä on seuran arkistossa leikkeitä seuraavista lehdistä: Savitaipale, Etelä-Saimaa (2), Uusi Suomi (5), Päivän Sanomat, Suomen Sosialidemokraatti, Helsingin Sanomat (2), Aamulehti ja Maakansa.
161. Tästä retkestä kirjoittivat Forssan lehden (14. 8., 15. 8. ja 18. 8. 1962) lisäksi Turun Sanomat (12. 8. 1962) Uusi Aura (12. 8. 1962) sekä Helsingin Sanomat ja Uusi Suomi.
162. Loviisan Sanomat 5. 8. 1967.
163. Forssan lehti ja Hämeen Sanomat 6. 8. 1966, Uusi Suomi 7. 8. 1966.
164. Helsingin Sanomat 28. 2. 1954.

Summary

FOUR DECADES OF PROMOTING MILITARY HISTORY RESEARCH AND INTEREST IN FINLAND

The present Finnish Society for Military History dates back to the Continuation War, when on 18 January 1944 forty-one persons founded an association with the name *Sotamuistoyhdistys r.y.* — *Krigsminnesföreningen r.f.* (War Memento Society) at the Katajanokka Officers' Mess (now Katajanokka Casino). The first chairman was Professor Einar W. Juva. It seems that the meeting came about as a result of strong war-time nationalism and an appreciation of traditional values as well as the need to establish an association in support of the military museums and war archives within the Defence Forces.

Dr. Phil. C. A. Nordman, then State Archeologist, can be regarded as the "father" of the War Memento Society. He was also chairman of the Military Museum Board. In addition to Dr. Nordman and Professor Juva the founders included among others Captain R. W. Palmroth and Mr. H. Rönholm.

It is interesting to notice that already in 1920 Major General H. Ignatius, the versatile Chief of Operations of the War of Independence and Chairman of the Committee for the historical study of that war, founded a society with the name *Sotahistoriallinen Seura* (Society for War History). He was chairman of that society and Jaeger Captain (later Colonel) H. Nurmio, the author of the Jaeger March, was secretary.

The activity of the society, founded in 1944, was modest. Rules were enacted, a pamphlet explaining the purpose of the society was published, and action was taken in support of a solution to the problem of space for the Military Museum. The modest results were due to the critical military situation in 1944 and the unstable post-war circumstances.

Not until 1949 did the War Memento Society hold its first annual meeting, where it was decided that the society should be more active and the name was changed to *Sotamuseoseura r.y.* — *Krigsmuseisamfundet r.f.* (Military Museum Society). Major General V. J. Oinonen was elected chairman and Mr. K. Rekola secretary. The latter stayed on in this task for a long time.

In accordance with its name the society was to support the Military Museum, but it also aimed at widening research and interest in Finnish military history as well as maintaining traditions. The guiding principles of the society were materialized in discourses, tours and publications. Major General T. V. Viljanen succeeded Major General Oinonen as chairman. After him came Major General N. Sario followed by T. V. Viljanen again, now as Lieutenant General. After that the society has

been led by three colonels: K. J. Mikola, V. Tervasmäki and M. Lappalainen, all of whom chiefs of the Institute for Military Science or its predecessor.

In 1957 during Major General Sario's long chairmanship, the society changed its name to the present Sotahistoriallinen Seura r.y. — Krigshistoriska Samfundet r.f. (Society for Military History). The change reflects the broader scope of the society. The society rules lay down membership, the aims and their realization in the following way:

"Members of the Society are persons and legally competent associations interested in collecting and maintaining the military historical mementos of Finland. Furthermore the Society is a forum for all those who take an interest in the history of weapons and military equipment as well as for scholars. The main aim of the Society is to support military historical research and interest both intellectually and financially. This is achieved through exhibitions, discourses, film shows and other functions as well as through publications. The Society also supports public institutions collecting war mementos by purchasing donations and by increasing collections."

The society has tried to proceed along the guidelines sketched above within the financial limits. Since the active start in the late forties more than 90 discourses and numerous tours have been organized both in Finland and abroad. Under Major General Sario's chairmanship the society arranged successful public functions all over the country in co-operation with local organizations.

Publications are one of the most important sectors. Starting with support to the Military History Yearbook the society has shared the responsibility of the yearbook with the Military Museum. Later the yearbook changed into a review (Sotahistoriallinen aikakauskirja), published every second year. This book is the third of this kind. The society has also edited special publications such as O. Gripenberg's "Finsk krigsmannabeklädnad — Suomalainen sotilaspuvusto" (Finnish Uniforms), "Finland's War Years 1939—1945. A list of books and articles concerning the Winter War and the Continuation War, excluding literature in Finnish and Russian" by Kristina Nyman, and the recent "Porrassalmi 1789" by J. Toiviainen. Also this series is to be continued in the future together with the review, which is being edited in co-operation with the Institute for Military Science.

Since the start the members of the society have tripled to around 300. It is pleasant to see that there is a constant influx of new members which caters to the continuity and is a token of the importance of the society. One third of the members are military while the civilian members represent more than 100 occupations.

The society maintains co-operation with her sister organizations such as the Finnish Society for Military Science and the Finnish Commission for Military-History. Contact is also being kept with "civilian" counterparts. The Society has also given statements, even at parliamentary level, concerning matters which are in accordance with the aims of the society.

As the society enters a new decade we can feel assured that the founding was a necessary step. The results achieved are a good basis to stand upon when continuing and developing research and interest in military history in Finland, thus spreading knowledge of it also abroad.

AAKKOSELLINEN LUETTELO SOTAMUSEON VUOSIKIRJOJEN I—VI (1948—1955), SOTAHISTORIALLISEN SEURAN JA SOTAMUSEON VUOSIKIRJOJEN VII—X (1971—1978) JA SOTAHISTORIALLISEN AIKAKAUSKIRJAN 1 JA 2 (1980, 1982) TIETEELLISISTÄ ARTIKKELEISTA

Julkaisut ja niiden ilmestymisvuodet:

Sotamuseo I	1948
Sotamuseo II	1949
Sotamuseo III	1950
Sotamuseo IV	1951
Sotamuseo V	1953
Sotamuseo VI	1955
Sotahistoriallinen Seura ja Sotamuseo, vuosikirja VII	1971
vuosikirja VIII	1974
vuosikirja IX	1976
vuosikirja X	1978
Sotahistoriallinen aikakauskirja 1	1980
Sotahistoriallinen aikakauskirja 2	1982

Artikkelit:

Ahto Sampo: Läpimurtotaistelu Änkilänsalossa kesällä 1941. 1982

Airola, O.: Kyminlinna. 1953

Arimo, Reino: Korsutekniikka viime sotien aikana. 1955

Castrén, Klaus: Yhteisöille suodut vapaudenristit. 1982

Franck, Leo: Reflexion vid läsandet av ett 200-årigt kavalleriregemente. 1949

Gripenberg, Ole: Finska kadettkårens uniformer. 1971
Nationalitetsflaggor förda av finska fartyg under autonomitiden. 1976
Uniformerna vid den "Kongl. Zelowska Cosaque — Corpsen". 1979

Grönroos, S.: Postista entisten sotiemme aikana. 1948

Hallakorpi, E. A.: Katsaus 1700-luvun tykistön ampumatarvikkeisiin. 1951
Tykkien naulalukunimitykset ja tykistön mittaviivoitin. 1950

Harvila, Lauri: Suomen kenttätykistöjoukkojen tykkikalusto sodissa 1939—1945. 1978

Heinonen, Jorma: Muinaislinnoista, niiden puolustuksesta ja vainoaikojen hälytystavoista. 1971

Jahnukainen, S.: Magasinsystemets inverkan på Klingsborgs krigföring i Finska kriget 1808—1809. 1951

- Jokipii, Mauno:** Saksan ja Suomen laivastoyhteistyö 1941 jatkosodan syttymiseen asti. 1980
Suomen Kaarti Bulgarian vapaussodassa 1877—78. 1978
- Lauerma, Matti:** 1700-luvun kenttätykistön tulitehosta, 1951
Jalkaväen tulivoima piilukkokaudella. 1974
Miekka pisto- ja lyömäaseena. 1953
Talvisodan taustaa ja tuloksia. 1976
- Leppäaho, Jorma:** Eräs Ümär Dzhavush -mestarin tekemä jatagan-säilä. 1949
Hiukan heittokeihäästä ja peitsitaktiikan synnystä. 1950
- Lindén, Alexander — Taipale, Ensio:** Sotaväen lääkintähuolto Ruotsi-Suomessa vuosina 1500—1809 Suomen kannalta tarkasteltuna. 1982
- Linkomies, B.:** 3''':n kiväärin syntyvaiheita. 1949
H. H. Hackstedt. Suomalainen osanottaja suurvallan kiväärikonstruktiokilpailussa. 1951
Katsaus suustaladattavan rihlakiväärin kehittymiseen jalkaväen yleiskivääriksi. 1948
- Lohman, Aimo R.:** Suomalaisten rykmenttien karoliiniuniformuista ennen vuotta 1756. 1955
- Löfgren, Kaj-Erik:** Helsingin maa- ja merilinnoitus. 1974
- Manninen, Ohto:** Mannerheimin ero toukokuussa 1918. 1976
Siväri vai Kannas — Suomen hyökkäyssuunnan ratkaisu kesäkuussa 1941. 1978
- Melko, Markku:** Sukellusvene Vesikko. 1976
- Mikola, K. J.:** Näkökohtia joukko-osastolippujemme heraldisista perinteistä ja suunnittelusta. 1976
Suomalaisten joukkojen käyttösuunnitelmat v. 1941. 1974
- Mothander, Carl:** Dragoner eller husarer? En liten utredning betröffande Kungl. Karelska Lätta Dragonregementet. 1953
- Möller, Sylvi:** Sotilasmajoitus Helsingissä Kustaa III:n sodan aikana. 1950
- Palmroth, R. W.:** Sotamuistonäyttelyt 1941—1943. 1980
- Palokangas, Markku:** Suomalainen sotilaspistooli L-35 "Lahti". 1980
- Paulaharju, Ahti:** Vanhoja sotamuistoja Hailuodosta. 1949
- Paulaharju, Jyri:** Asehistoria ja filatelä. 1978
Karttahuolto sodassa 1941—1945. 1980
Tykistöiedustelu Hangon rintamalla 1941. 1982
- Pietiäinen, Jukka-Pekka:** Sotilaslainvalmistelukomitea 1918—1919. 1980
- Pohlekin, V. V.:** A. V. Suvorov Suomessa vuosina 1791—1792. 1980

- Rekola, Kauko:** Akseli Gallen-Kallela suomalaisen sotilaspuvun suunnittelijana. 1948
 Höyry ampuma-aseen käyttövoimana. 1955
 Olavinlinna Turun rauhan jälkeisenä aikana. 1950
 Piilukosta nallilukkoon. 1953
 Punkaharjun vanhat sotavarustukset. 1949
 Rataslukkoinen tussari. 1949
 ”Relation om de i St. Michel inrättade tyg- och förrådshusen för Kongl. Savolaxske Brigaden — år 1789”. 1950
 Sotamuseo. 1948
 Suomalainen sotilaspäähine Venäjänvallan aikana. 1950
 Suustalatauksesta syytysneulaan. 1955
 Suvorov Suomen linnoittajana. 1971
 Vanhinta suomalaista tuliaseistusta ja asetuotantoa. 1948
 Vuosien 1812—30 värvätyn suomalaisen sotaväen univormu. 1951
- Räisänen, A. E.:** Katsaus venäläisen kenttätykistökaluston kehitykseen Suomen sotaan 1808—09 mennessä. 1955
- Seitz, Heribert:** Befälsvapen vid Finska förband under 1700-talet. 1955
- Sélen, Kari:** Syyskuun kriisi 1938. 1978
- Snellman, Eero:** Gallen-Kallelan apulaisena päämajassa vuonna 1918. 1951
- Syrjö, Veli-Matti:** Muuan sotilasseikkailu Krimin sodan päivistä. 1980
- Talvio, Paavo:** Armeijan ja suojeluskuntien lipustosta. 1948
 Kunniاميةkoista ja kultaista aseista. 1974
 Miekkaritarikunnasta Mannerheim-ristiin. 1950
 Piirteitä Suomen suuriruhtinaskunnan vaakunasta ja sen normaali muodon synnystä. 1971
 Suomalaisen meriväen univormut ja aseistus Venäjän vallan aikana. 1951
 Suomen sotaväen alipäällystön ja miehistön urhoollisuuden ja palvelusinnon kunniamerkit. 1951
 Suomen sotaväen joukko-osastoliput vv. 1819—1905. 1976
 Venäjän sukellusvenease 1800-luvun ensi puoliskolla. 1953
 Viaporin linnoitus ja sen tykistö vuosina 1808—1855. 1978
 Viaporin linnoitus ja sen tykistö Krimin sodasta vuosisadan vaihteeseen. 1980
 Viaporin linnoitus ja sen tykistö vuosisadan vaihteesta vallankumoukseen 1982
- Tervasmäki, Vilho:** Alueellisen liikekannallepanojärjestelmän syntyvaiheet 1920- ja 1930-luvuilla. 1974
- Turtola, Martti:** Lähettämättä jäänyt apu. Suomen auttaminen Ruotsin sotilaallisissa suunnitelmissa 1930-luvulla. 1982
 Presidentti K. J. Ståhlbergin kyyditys ja suomalais-ruotsalainen sotilaallinen yhteistyö 1930. 1980
- Wirilander, Kaarlo:** Miekan sosiaalhistoriaa. 1971
 Puustellinväkien asumaoloja 1700-luvun sotilasvirkataloissa. 1949
- Virtanen, Matti:** Nallilukkokivääri Venäjän armeijassa. 1971

SOTATEORIAT MAAILMANSOTIEN VÄLISENÄ AIKANA

Sotia välittömästi seuranneina aikoina on ollut aivan luonnollista, että yleinen mielenkiinto on kohdistunut enemmän edessä olleen rauhanajan rakennustyöhön kuin jossakin kaukaisessa tulevaisuudessa mahdollisesti piilevän seuraavan sodan ongelmien pohtimiseen. Toisaalta vuosisatamme suursodat ovat olleet niin järjestyttäviä kokemuksia, että ne ovat synnyttäneet todellisia kirjallisuusvyöryjä. Näin tapahtui myös ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Pääosa uusista kirjoista oli kuitenkin toisarvoista sotataidon eteenpäinmenon kannalta.

Tärkeä syy asiantilaan oli siinä, että enemmistö kirjoittajista ei etsinyt suuntaviivoja tulevaisuuden sotataidolle, vaan oli kääntänyt katseensa taaksepäin ja taisteli uudelleen juuri päättynyttä maailmansotaa. Sodan ja varsinkin sen lopputuloksen aiheuttamat ennakkoasenteet vaikeuttivat tapahtumien syvälleäkypää analyysiä. Voittajat pitivät itsestään selvänä, että he olivat voittaneet, koska heillä oli ollut parempi sotateito ja koska he kaiken lisäksi olivat moraalisestikin olleet oikeammalla asialla. Tappiolle joutuneet olivat taas sitä mieltä, että häviö oli ollut seurausta vihollisen valtavasta ylivoimasta ja pettureiden tikarinpistosta oman armeijan selkään.

Ensimmäisessä maailmansodassa oli kuitenkin eräitä ilmiöitä, jotka olivat omiaan siivittämään mielikuvitusta sotateoreettisella alueella. Autot ja lentokoneet loihivat 1920-luvun siviilimaailman näkijöiden silmien eteen fantasiakuvia ihmeellisestä tulevaisuudesta; miksipä eivät panssarivaunut ja pommikoneet olisi askarruttaneet vastaavalla tavalla sotilaiden mieltä? Autojen määrä kymmenkertaistui seuraavina kahtena vuosikymmenenä.¹ Heiveröiset lentokoneet muuttuivat turvallisiksi työjuhdiksi, joiden rinnalla vain vajaa 20 vuotta vanhempi kalusto näytti kuin toiseen aikakauteen kuuluvalta.² Eikö nopeasti kehittyvä tekniikka antaisi mahdollisuuksia sen sotataidollisen umpiperän avaamiseen, jota selvästä ei oltu kyetty purkamaan ensimmäisen maailmansodan loppuun mennessä?

Vaikka sotahistoria oikeuttaa moittimaan monia sotilaita vanhoillisuudesta, 1920-luvun vakavasti otettavien sotilasjohtajien joukosta on

Brittisotilaita Flanderissa 1917. Olisiko tulevaisuudenkin sota tällaista asemasotaa? Pääosa johtavista sotateoreetikoista pyrki joka tapauksessa löytämään keinot, joiden avulla sota muutettaisiin jälleen liikkuvaksi.

British soldiers in Flanders in 1917. Was the future war also to be fought in the trenches? Most of the leading war theoreticians, however, aimed at methods to turn war mobile again.

silti turha etsiä henkilöitä, jotka olisivat kiistäneet sen, että tekninen kehitys vaikuttaa sotataitoon. Kysymys oli vain tämän vaikutuksen luonteesta ja määrästä. Oliko esimerkiksi oikeutettua ottaa sellainen riski, että koko sotataito rakennettaisiin keskeisimmiltä osiltaan panssarivaunujen käytön varaan? Eihän niiden voitu osoittaa saaneen aikaan ensimmäisessä maailmansodassa mitään erityistä, sillä liittoutuneiden menestys oli paljon helpommin tulkittavissa vaikkapa seuraukseksi heidän tavattomasta ylivoimaisuudestaan. Lisäksi panssarivaunut olivat vielä pitkään sodan jälkeenkin hitaita ja kömpelöitä, ja päälle päätteeksi ne olivat saamassa vastaansa joutuisasti kehitetyt panssarintorjunta-aseet, jollaisia päättyneessä suursodassa ei juuri ollut ollut.

Kaikesta epävarmuudesta huolimatta seuraavan maailmansodan johtavat sotataidolliset periaatteet olivat jo kypsymässä tai oikeastaan ne oli tuotu esiin ennen kuin edellisen sodan viimeiset laukaukset oli edes ennä-

tetty ampua. Ne esitti englantilainen everstiluutnantti **John Frederick Charles Fuller**, joka kesällä 1918 jätti maansa yleisesikunnalle kuuluisan suunnitelmansa nimeltä "Suunnitelma 1919"³.

Laatimassaan asiakirjassa Fuller esitti yksityiskohtaisesti ne periaatteet, joiden avulla Saksa olisi hänen mielestään ollut lyötävissä kesällä 1919. Suunnitelmansa alussa kirjoittaja totesi, että taktiikka muuttuu sitä mukaa kuin aseet ja kuljetusvälineet kehittyvät. Vuonna 1918 panssarivaunu oli hänen mukaansa mullistamassa sodankäyntimenetelmiä. Korvaamalla lihasvoiman mekaanisella voimalla panssarivaunu lisäsi liikkuvuutta. Se lisäsi myös suojaa vihollisen ammusten kilpistyessä sen panssarilevyihin. Hyökkäysvoimaa se kohotti vapauttamalla miehet materiaalin kantamisesta ja nostamalla samalla tulivoimaa, koska sen avulla mukana voitiin kuljettaa aikaisempaa enemmän ampumatarvikkeita. Tällä tavoin panssarivaunu vaikuttaisi taktiikkaan. Operatiivisesti⁴ oli tärkeintä, että panssarivaunu irrotti hyökkääjän sidonnaisuudesta tietoon: *"Joka käsittää, että maanpinnalla voidaan liikkua nyt yhtä helposti kuin vesillä, sen voiton mahdollisuudet kasvavat melkein pä rajottomasti"*.

Fullerin mielestä saksalaiset olisivat seuraavana vuonna lyötävissä siten, että heitä vastaan hyökkättäisiin noin 145 kilometriä leveällä alueella. Vastaan osuisi siten neljä tai viisi vihollisarmeijaa. Tavoitteena eivät olisi maailmansodan tapaan enää saksalaisten tykistön tuliasemat, vaan nyt pyrittäisiin huomattavasti syvemmälle. Kohteina olisivat nyt armeijoiden esikunnat, joiden Fuller laski olevan keskimäärin 28,8 kilometrin syvyydessä. Hyökkäyksen olisi suuntauduttava myös kaikkien alueella olevien divisioonien ja armeijakuntien esikuntien kautta, joiden niidenkin sijainti tunnettiin jotakuinkin hyvin. Tällä tavoin vihollisen puolustusjärjestelmä saataisiin täydellisen sekasorron valtaan. Panssarivaunut, joita Fuller arvioi tarvittavan 4 602 kappaletta, hyökkäisivät ilman varoitusta suurimmalla mahdollisella nopeudellaan ja ajaisivat suoraan tavoitteisiinsa saakka, jotka ne saavuttaisivat noin kahdessa tunnissa; olihan vastusta ja käytännöllisesti katsoen ilman panssarintorjuntaa.

Varsinainen jalkaväen hyökkäys alkaisi vasta tämän jälkeen, ja sen torjuminen olisi mahdotonta vihollisen johtamisjärjestelmän lamaannuttua. Syvemmälle edettäessä jalkaväen olisi seurattava panssarivaunuja kuorma-autoilla, sillä jalkaisin liikkeessaan sillä saattoi olla merkitystä

Kenraalimajuri J. F. C. Fuller, uuden "salamasodankäynnin" ensimmäinen johtava teoreetikko.

Major General J. F. C. Fuller, the first leading "blitzkrieg" theoretician.

ainoastaan vihollisen puolustusaseman pinnassa. Tällaisen moottoroidun jalkaväen tehtävänä olisi miehittää panssarivaunujen valtaamat alueet, toimia suunnissa, joissa panssarivaunut eivät kyenneet liikkumaan sekä suojata etenevien joukkojen selustaa ja sivustoja. Tykistön olisi oltava moottorivetoista, jotta se kykenisi seuraamaan hyökkäystä. Ilmavoimat tukisivat panssarijoukkoja tiedustelulennoin, hyökkäyksiin vihollisen tulasemia vastaan, kuljettamalla materiaalia eteneville joukoille sekä luovuttamalla lentokoneita komentajien liikkumisvälineiksi näiden selvittäessä itselleen edessä vallitsevaa tilannetta. Takaa-ajo olisi jatkunut aina 200 kilometrin päähän saakka.⁵

Sota päättyi syksyllä 1918, joten Fullerin suunnitelmaa ei toteutettu koskaan. Tuskinpa sitä olisi muutenkaan hyväksytty ainakaan sellaiseenaan, sillä Fullerin ajatukset poikkesivat siinä määrin tavanomaisista, että niiden omaksuminen ilman vastarintaa olisi ollut poikkeuksellista josakin "edistysellisemmässäkin" organisaatiossa kuin sotilasjärjestelmässä. Fuller tosin itsekin vaikeutti ajamaansa asiaa, sillä esimerkiksi ratsuväen osuutta avoimesti väheksyessään hän hankki epäpsykologisella tavalla vastustajikseen maansa sotilasjohton ja varsinkin "kivikautisia ajatuksia"⁶ elätelleen sotamarsalkka Haigin.

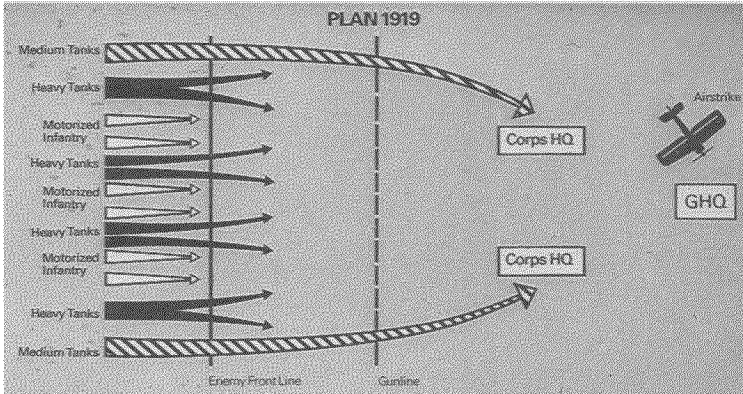
Fuller, jonka ensimmäinen teos oli ilmestynyt jo ennen sotaa, jatkoi sodan jälkeen uraansa harvinaisen tuotteliaana sotilaskirjailijana ja -teo-

reetikkona. Vuonna 1966 tapahtuneeseen kuolemaansa mennessä hän oli kirjoittanut lukuisten lehtiartikkeleiden lisäksi noin 40 kirjaa.

Fullerin käsityksen mukaan sotataidon historia teollisen vallankoumuksen jälkeen voitiin jakaa kolmeen päävaiheeseen.⁸ Ensimmäinen oli hiilen aikakausi, joka oli mullistanut merisotakäynnin. Toinen, jota joulukuuta 1914, oli bensiinin aikakausi, ja se oli mullistava maasodankäynnin. Kolmatta vaihetta, joka oli vasta alkamassa, Fuller kutsui sähkön aikakaudeksi — meidän aikalaisemme kaikesti käyttäisivät nimitystä elektronikan aikakausi — ja sen seurauksia oli hänen mielestään vielä liian varhaista yrittää arvioida.

Perinteellistä jalkaväkeä Fuller piti jo 1930-luvun alkupuolella auttamattomasti vanhentuneena. Jalkaväkidivisioonan tulivoimaa arvioidessaan hän totesi sen kasvaneen vuoteen 1932 mennessä jo kymmenen kertaa suuremmaksi kuin mitä se oli ollut vuonna 1914. Hän ihmetteli, miten oli yleensä mahdollista, että tällaisissa oloissa voitiin enää ajatella jalkaväen perinteistä rynnäköä vastustajan puolustusasemaa vastaan. Vanhakantainen jalkaväki olisi armeijoille enää vain pelkkä rasitus, sillä sodan ratkaisisivat miehet, jotka osaisivat käyttää ja pitää kunnossa koneita.

Englannin armeijassa näkyi Fullerin mielestä noihin aikoihin onneksi jo hieman valonkajastusta, sillä siellä suunniteltiin jalkaväestä kokonaan erillään olevien panssaroitujen prikaatien perustamista. Jos sota olisi kuitenkin alkanut jo vuonna 1932, se olisi aiheuttanut katastrofaalisia ihmistappioita, mutta ajan mittaan se olisi muuttunut mekanisoitujen joukkojen sodaksi, jollaista tulevaisuuden sota olisi joka tapauksessa oleva. Tällaisten joukkojen olisi hyökättävä sinne, missä vastarinta olisi lamautettavissa pienimminkin omin tappioin. Ratkaisun tuovia hyökkäyskohteita olisivat vihollisen selusta ja tukialue. Jos vastustajalla ei olisi mekanisoituun sodankäyntiin soveltuvaa välinettä, hyökkääjä pystyisi etenemään muutamassa vuorokaudessa Saksan tai Ranskan kokoisien maan halki. Periaatteellisesti Fuller oli kuitenkin samaa mieltä kuin von Clausewitz, joka oli väittänyt puolustuksen olevan taistelulajina hyökkäystä vahvemman. Koska kaukaisemmassa tulevaisuudessa olisi todennäköistä, että kummallakin osapuolella olisi mekanisoidut sotavoimat, ne tulisivat kumoamaan toistensa vaikutuksen, ja sota muuttuisi jälleen staattiseksi asemasodaksi.

Periaatepiirros Fullerin kuuluisasta suunnitelmasta sodan ratkaisemiseksi vuonna 1919.

Fuller's famous plan to win the war in 1919.

Uudet mekanisoidut armeijat olivat Fullerin mielestä niin kalliita, ettei millään valtiolla olisi enää varaa pitää aseissa suuria miesjoukkoja. Uuden ajan sotilaalta vaadittaisiin lisäksi niin suurta ja monipuolista ammattitaitoa, ettei sellaisen omaksuminen olisi enää mahdollista asevelvollisuusajan puitteissa. Näistä syistä tulisivat asevelvollisarmeijat vähitellen häviämään, ja niiden tilalle astuisivat hyvin koulutetut, pienet ammattiarmeijat. Niiden rinnalla säilyisi kuitenkin jonkinlainen miliisijärjestelmä, jonka avulla saataisiin toisarvoisiin tehtäviin tarvittava miehistö. Tällaisiin tehtäviin Fuller luki muun muassa mekanisoitujen joukkojen valtaamien alueiden miehityksestä huolehtimisen.

On ilmeistä, että Fuller yliarvioi puhtaiden panssarijoukkojen merkityksen ja samalla vähätteli jalkaväen arvoa. Seuraavan suursodan kokemukset osoittivat tällaisen ”all tank” -koulukunnaksi kutsutun mielipidesuunnan olleen liian yksipuolisen olosuhteiden näyttäytyessä lähes aina sellaisiksi, että panssarivaunut tarvitsivat tuekseen välittömässä läheisyydessään toimivaa jalkaväkeä.

Fulleria on moitittu myös siitä, ettei hän ollut täysin selvillä ilmavoimien mahdollisuuksista, vaan halusi käyttää niitä ainoastaan tähystykseen ja tiedusteluun.⁹ Tämä väite on kuitenkin epäoikeudenmukainen, sillä Fuller kirjoitti nimenomaan, että ilmavoimilla olisi suuri merkitys operatiivisessa maasodankäynnissä sanoen jopa, ettei ollut pelkkää uto-

piaa uskoa, että ilmavoimat voisivat korvata maavoimat kokonaan.¹⁰ Erääksi mekanisointitarpeen perussyiksi Fuller esitti, että liikkeen nopeuttaminen oli ehkä ainoa tapa turvata maavoimat edes jossakin määrin vastustajan ilmavoimien iskuilta.¹¹

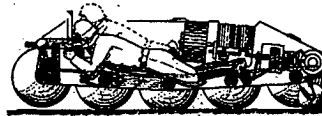
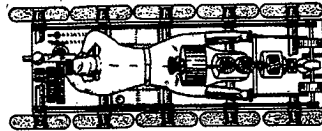
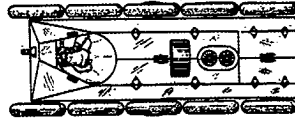
Eräissä 1930-luvun ennustuksissaan Fuller oli hämmästyttävällä tavalla aikaansa edellä. Edellä mainitusta sähköän aikakaudesta puhuesaan hän kirjoitti, että tekniikka tulee mahdollistamaan lentävien ammusten eli ”todellisten ilmatorpedojen” ohjaamisen vastustajien kaupunkeihin. Hän kysyi, mikä olisi vastaus tällaiseen hyökkäysmuotoon, mutta ei osannut vastata siihen itsekään: ”Avoimesti sanottuna, en tiedä sitä”.¹²

Fuller ei myöskään halunnut edes yrittää kuvata sitä, mitä tapahtuisi, jos niin ”spekulatiivista” energialähdettä kuin ydinvoimaa pystyttäisiin käyttämään sotilaallisiin tarkoituksiin. Hän uskaltautui kuitenkin arvelemaan, että aseet kehittyisivät vähitellen sellaisiksi, että ne tekisivät sotien käymisen mahdottomaksi.¹³ Huolimatta taipumuksestaan skeptisyyteen Fuller katsoi hyväuskoisesti — liiankin hyväuskoisesti, kuten myöhemmät kokemukset osoittivat — että järkiperäisyys ja moraaliset näkökohdat sanelisivat loppujen lopuksi ihmiskunnan toiminnan. Niinpä hän lausui, että yleinen mielipide estäisi rajoittamattoman pommitussodan siviilikohteita vastaan. Toinen maailmansota aiheutti Fullerille tässä suhteessa myöhemmin ankaran pettymyksen, ja vanhoilla päivillään julkaisemassaan teoksessa sodankäynnin rappeutumisesta hän katsoi yleisen raaiutumisen aiheutuneen erityisesti siitä kiihkomielisyydestä, jota hänen mielestään edustivat kommunistinen ideologia sekä se ristiretkiläismentaliteetti, jota länsiliittoutuneet olivat osoittaneet vastustajiaan kohtaan.¹⁴

Huolimatta siitä, että Fuller kuului mekanisoidun sodankäyntitavan esitaistelijoihin, hän ei koskaan väittänyt, että tekniikka voisi syrjäyttää inhimillisen panoksen merkityksen. Päinvastoin: ”*Mitä mekaanisemiksi tulevat aseet, joilla taistelemme, sitä vähemmän mekaaninen saa olla henki, joka käyttää niitä.*”¹⁵ Komentajilta vaadittiin enemmän kuin aikaisemmin, sillä menestyksellinen johtaminen kaukana takana olevista esikunnista ei ollut enää mahdollista. ”*Kenraali, joka pelkää nousta panssarivaunuun, on suunnilleen saman arvoinen kuin amiraali, joka kieltäytyy johtamasta taistelua lippulaivansa kannelta.*”¹⁶

Aluksi ei voinut olla niinkään itsestään selvää, miten armeijoiden motorisointi ja panssarointi kehitettäisiin. Tässä on vuodelta 1935 peräisin oleva amerikkalainen näkemys joka miehen panssarivaunusta.

Initially there were many thoughts as to how mechanisation and armour protection should be developed. Shown here is an American view of a one-man tank from 1935.

1010 71c. 30

Springer-Verlag

Harva on profeetta omassa maassaan eikä sitä ollut Fullerkkaan. Hän sai käydä hermoja repivää taistelua esimiehiiän vastaan, joiden näkemyksiä edustakoon tässä sotamarsalkka Haigin sanat vuodelta 1925: ”Eräät intomieliset puhuvat nykyään todennäköisyydestä, että panssarivaunut ja moottorijoneuvot korvaavat hevosen. Minä uskon, että hevosen arvo ja mahdollisuudet tulevat säilymään yhtä suurina kuin ennenkin. Lentokoneet ja panssarivaunut ainoastaan täydentävät jalkamiehen ja hevosen osuutta.”¹⁷

Fullerin ei siis onnistunut voittaa oman maansa armeijan vastuussa olleiden miesten mielipidettä ajatustensa taakse. Kun Englantiin perustettiin kokeilumielessä panssariyhtymä 1920-luvun lopulla, sen komentajaksi ei valittu suinkaan Fulleria, joka sen sijaan jonkin ajan kuluttua siirrettiin Intiaan. Hän kieltäytyi kuitenkin lähtemästä ja erosi palveluksesta. Arvellessaan elämäntyönsä olevan jo loppupuolellaan hän kirjoitti muutaman vuoden kuluttua muistelmansa — tosin kolmisen vuosikymmentä liian aikaisin — joiden motoksi hän valitsi Herakleitoksen sanat: ”Aasit pitävät enemmän ruumenista kuin kullasta”.

Vaikka Fuller olisi ollut miten terävänäköinen tahansa, häntä ei olisi syytä mainita tällaisessa yleisesityksessä, ellei hänellä olisi ollut mitään

vaikutusta sotataidon kehitykseen. Sitä hänellä kuitenkin oli, vaikka hän Englannissa olikin yksinkulkija. Hänet tunnettiin näet erittäin hyvin sekä Saksassa että Neuvostoliitossa, ja näiden maiden asevoimien omaksumaan sotataitoon hän vaikutti suuresti. Sitä kuvaa muun muassa se, että kun hänen pääteoksenaan pitämänsä kirja ”Lectures on F.S.R. III” ilmestyi vuonna 1932, sitä oli hänen kotimaassaan myyty neljä vuotta myöhemmin 500 kappaletta, mutta Neuvostoliitossa myyntiluku oli jo vuonna 1933 30 000 kappaletta.¹⁸

Fullerin Englannissa saamasta pensestä kohtelusta huolimatta brittien joukosta löytyi pari muutakin uuden mekanisoidun sodankäyntitavan julistajaa, everstiluutnantti Le Martel¹⁹ sekä kapteeni **Basil Henry Liddel Hart**, joista varsinkaan jälkimmäistä ei voida sivuuttaa vuosisatamme sotataidosta puhuttaessa.

Liddel Hart kuului niihin harvinaislaatuisiin ihmisiin, jotka osaavat täydelleen irtaantua ennakoasenteista ja jotka kykenevät terävän johdonmukaisesti ajattelemaan ajatuksensa ilman sivutekijöiden vaikutusta loppuun saakka. Useimpien humanistisen alan teoreetikkojen tavoin hän oli perusteellisesti perehtynyt menneisyyteen, jonka kokemuksista hän teki lakkaamatta johtopäätöksiä. Monen sotahistoriaa hyödyntämään pyrkineen kirjoittajan lailla hän tosin saattoi tulkita menneitä tapahtumia tavalla, jolla hän kykeni todistelemaan omien mielipiteidensä oikeutusta.²⁰

Liddel Hart oli harvinainen sotilashenkilö siinäkin mielessä, että hän uskalsi korostaa olevansa eri mieltä kuin von Clausewitz, jonka hän katsoi edustavan yksipuolista tuhoamisoppia.²¹ Englantilaiskapteeni itsekin ajatteli tosin Clausewitzin tavoin, että sotilaallisen toiminnan tarkoituksena on pakottaa vihollinen alistumaan vastapuolen tahtoon. Hän yhtyi myös siihen, että tähän päämäärään voitiin päästä, jos vastustajalta onnistuttaisiin tuhoamaan sen hallussa oleva sotilasvoima eli sen armeija. Mutta tämä oli Liddel Hartin mielestä kuitenkin vain eräs keino. Antaakamme hänen selittää asia omilla sanoillaan: ”*Strategian*²² *pyrkimyksenä on rajoittaa varsinaista taistelua niin paljon kuin mahdollista. Viimeksi mainitun tosiasian kiistävät ne, jotka ovat sitä mieltä, että sodankäynnin ainoa järjellinen tarkoitus on vihollisen aseellisen voiman tuhoaminen ja jotka pitävät siksi taistelua strategian ainoana tavoitteena sekä ovat läpikotaisin vakuuttuneita Clausewitzin lauseesta, että veren täytyy*

olla voiton hinta . . . Vaikka ratkaisutaistelu olisikin ainoa tavoite, jokaisen on kuitenkin myönnettävä, että strategian tehtävänä on luoda silloin tälle taistelulle mahdollisimman edulliset edellytykset. Mutta mitä edullisempia edellytykset ovat, sitä rajoitetummaksi jää varsinainen taistelu. Täydellinen strategia olisi silloin sitä, että saadaan aikaan ratkaisu ilman, että ylipäättään syntyy aseellista taistelua. Se merkitsee sitä, että vihollisen voimat tuhotaan siten, että ne pakotetaan laskemaan aseensa . . . Sotapäällikön tehtävänä ei ole etsiä taistelua vaan ennemminkin luoda strategisesti niin edullinen tilanne, että ratkaisu putoaa itsestään kypsänä hedelmänä tai sitten tarvitaan vain viimeinen, taistelun avulla annettava isku. Toisin sanoen: Strategian tehtävänä on voimien siirtäminen. Tämän voimilla käytävän pelin seurauksena on, että vihollisen joukko hajoaa ja sulaa pois tai että se murtuu taistelussa.”²³

Esittämänsä menetelmää Liddel Hart nimitti ”epäsuoraksi strategiseksi”.²⁴ Yleensä hänen on tulkittu tarkoittaneen tällä käsitteellään valtioiden välisiin suhteisiin soveltuvaa, pikemminkin poliittisia kuin sotilaallisia keinoja käyttävää toimintatapaa, josta havainnollisina käytännön esimerkkeinä olivat Hitlerin toteuttama Tšekkoslovakian valtaus vuosina 1938—39 sekä Neuvostoliiton pyrkimykset vastustajiensa tahdon heikentämiseksi. Todellisuudessa Liddel Hart suositteli epäsuoria menetelmiä puhtaasti sotilaalliseenkin toimintaan, sillä hänen ”strategiansa” oli paljolti samaa kuin operaatiotaito. Niinpä hän kirjoitti, että omia voimia olisi siirrettävä siten, että vastustajan olisi muutettava hätköiden painopistettä. Tällä taas pyrittäisiin esimerkiksi siihen, että toinen osapuoli hajottaisi voimiaan tai että sen huolto vaarantuisi tai että sen taistelujoukkojen yhteydet kotiseudun tukialueelle joutuisivat uhanalaisiksi.

Sodassa vallitsevan epävarmuuden vuoksi Liddel Hart varotti tekemästä etukäteen pitkälle tulevaisuuteen ulottuvia yksityiskohtaisia suunnitelmia: ”laskelma jää aina epätarkaksi, koska siihen ei voida ottaa mukaan muuttumattomina tekijöinä inhimillistä lahjakkuutta tai tyhmyyttä, ei ihmisen tahtoa eikä hänen heikkouksiaan”.²⁵ Erityisesti Liddel Hart kehotti pitämään mielessä, miten paljon enemmän hengen voima vaikuttaa maailman asioihin kuin materiaali. Hän lainasi Napoleonin sanoja, joiden mukaan moraalisen suhde fyysiseen on sama kuin kolmen suhde yhteen, ja jatkoi: ”Varjelkoon tämä toteamus meitä siltä tyhmyydeltä, että yrittäisimme ratkoa strategisia kysymyksiä matemaattisesti.

*Strategia ei ole massojen vertailevaa punnitsemista toisiinsa nähden eikä linjojen ja kulmien geometristä piirtämistä.*²⁶

Vaikka Liddel Hart varoittikin yrityksistä pukea sotataito kaavojen muotoon, hän itsekin silti pelkisti ajatuksensa kahdeksaksi johtolauseeksi, joiden hän katsoi soveltuvan niin strategiaan kuin taktiikkaankin. Sen lisäksi, että nuo johtolauseet kuvastavat hyvin Liddel Hartin ajattelun perusteita, ne on syytä esitellä lukijalle myös siksi, että niihin todellakin sisältyvät menestyksellisen sotataidon keskeisimmät periaatteet:

1. Sovita tavoitteesi niiden välineiden mukaisiksi, jotka Sinulla on käytettävissäsi.
2. Pidä tavoite aina mielessäsi.
3. Valitse hyökkäyssuunta, jossa Sinua odotetaan vähiten.
4. Käytä hyväksesi suuntaa, jossa on vähäisin vastarinta (sikäli kuin tuo suunta johtaa Sinua lähemmäksi tavoitetta).
5. Valitse hyökkäyssuuntasi siten, että eri osatavoitteiden valinta jää Sinulle avoimeksi.
6. Pidä huoli siitä, että taistelumenetelmäsi on joustava ja pystyy sovitautumaan muuttuvien tilanteiden mukaiseksi.
7. Älä ryhdy iskuun, jos vastustajasi odottaa Sinua torjuntavalmiina.
8. Älä milloinkaan uusi hyökkäystäsi epäonnistumisen jälkeen samassa muodossa ja samassa suunnassa.²⁷

Monien mielestä merkittävimmän työnsä Liddel Hart teki, kun hän määrittä sotilaallisen toiminnan ja politiikan tehtäväalueita. Clausewitzin jälkeen sotateoreetikot eivät olleet juuri puuttuneet tähän ylimmän johdon kannalta oleelliseen kysymykseen, ja niinpä Liddel Hartin kannanotot tekevätkin hänestä ehkä 1900-luvun merkittävimmän sotilaallisen ajattelijan.

Strategian yläpuolelle — toistettakoon vielä kerran, että Liddel Hartin ”strategia”²³ oli paljolti sukua käsitteellemme ”operaatitaito” — Liddel Hart asetti ”suurstrategian”²⁸. Kun taktiikka oli strategian soveltamista alemmalla tasolla, siten strategia oli suurstrategian soveltamista ylemmällä tasolla.

Suurstrategian tehtävänä oli saavuttaa ne tavoitteet, jotka politiikka asetti sille. Oikeastaan politiikka ja suurstrategia olivat sama asia, mutta niiden ero oli kuitenkin siinä, että politiikka määrittä tavoitteet, kun taas

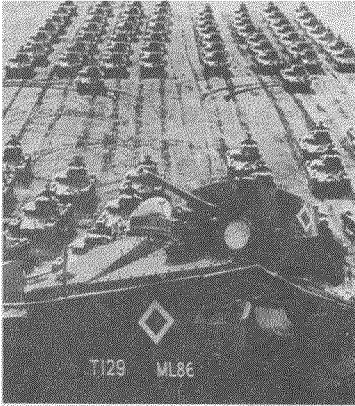

suurstrategia oli ”toimeenpanevaa politiikkaa” (policy in execution). Politiikkaa edustavalla hallituksella oli oikeus puuttua suurstrategiaan esimerkiksi erottamalla sen sotilassektoria johtava ylipäällikkö tai muuttamalla annettua tehtävää, jos olosuhteet vaativat sitä. Sen sijaan sen ei pitänyt puuttua siihen, miten sotapäällikkö käytti hänelle uskottua välinettä, kunhan se vain piti huolen siitä, että tämä oli tietoinen tehtävästään.²⁹ Kansakunnasta irrotettavissa olevien sotilaallisten, taloudellisten ja henkisten voimavarojen valjastamisen taistelua varten Liddel Hart luki myös suurstrategian piiriin. Varsinainen taisteluvoima oli kuitenkin vain yksi suurstrategian välineistä, sillä vastustajan tahtoa voitiin heikentää myös taloudellisen, poliittisen ja jopa eettisenkin painostuksen avulla.³⁰

Kun strategian näköpiiri rajoittui vain itse sotaan, suurstrategian oli vaikutettava myös rauhaan, joka seuraisi sotaa. Useiden huonojen rauhantekojen aiheuttajana oli Liddel Hartin mielestä ollut se, että tämä näkökohta oli unohtettu vallanhalun, kostonhimon ja pikkumaisuuden työntäessä syrjään tarkoituksenmukaisuuden.³¹ Versaillesin rauhaa Liddel Hart piti malliesimerkkinä huonosta rauhasta, joka kylvi vain uuden sodan siemeniä; hyvän rauhan tunnuskuva täyttivät sen sijaan voittoisan Rooman Kartagolle toisen puunilaissodan jälkeen sanelemat maltilliset ehdot.³²

Fullerin tavoin Liddel Hart oli mekanisoidun sodankäynnin väsymätön julistaja. Hän ei kuulunut kuitenkaan ”all tank” -koulukuntaan, sillä hänen näkemyksensä mukaan panssarivaunut tarvitsisivat tuekseen jalkaväkeä. Liddel Hart ei tarkoittanut kuitenkaan vanhantyylistä jalkaisiin liikkuvaa jalkaväkeä, vaan hän kirjoitti, että ne ohjesääntöjen laatijat, jotka yhä puhuivat tällaisen jalkaväen ratkaisevasta merkityksestä, latelivat pelkkiä kohteliaisuuksia ja tekisivät paremmin, jos sen asemesta ryhtyisivät tutkimaan sotahistoriaa.³³

Sitä jalkaväkeä, jollainen Liddel Hartilla oli mielessään, hän itse kutsui kevyeksi jalkaväeksi. Sen tuli olla kevyttä aivan sananmukaisestikin, sillä tunnontarkka tutkija laskeskele yksityiskohtaisesti, että yksittäisen miehen varustus sai painaa korkeintaan 11,7 kiloa. Aseiden tuli olla automaattiseita. Joukot olisi moottoroitava kokonaisuudessaan, ja parhaaseen ratkaisuun päästäisiin tela-ajoneuvojen avulla, vaikka Liddel Hart epäilikin, olisiko millään valtiolla varaa maksaa asiasta aiheutuvia valtavia kustannuksia.

Panssarivaunujen osuutta korostettaessa menttiin teoreettisesti joskus liiankin pitkälle. Tämä kuva pelkästään panssarivaunuja käsittävstä englantilaisesta joukosta heijastaa hyvin tätä "all tank"-ajatteluksi kutsuttua näkemystä.

Theoretically the importance of armour was sometimes exaggerated. This picture of a British unit consisting of mere tanks is a good example of the "all-tank" concept.

On mielenkiintoista havaita, miten pikkupiirteisesti Liddel Hart saatoi tutkia taktiikan yksityiskohtia, vaikka hän toisaalta askarteli suurstrategian peruskysymysten parissa. Niinpä hän eritteli kevyen jalkaväikensä kokoonpanonkin mies mieheltä päätyen suosittelemaan miesvahuudeltaan pieniä mutta tulivoimaisia joukkoja. Esimerkiksi pataljoonalle hän piti 500 miestä sopivana vahvuutena. Taktiikassa hän korosti erityisesti yllätystä, pimeän hyväksikäyttöä ja soluttautumista. Koulutuksen tulisi olla lähinnä taistelukoulutusta. Krimin sodan taistelumuodoista periytyvä sulkeisjärjestysjärjoittelukin olisi korvattava uusilla liikkeillä, jotka palvelisivat paremmin tottumista toimintaan nykyaikaisella taistelukentällä.³⁴

Liddel Hartin kohtalo Englannissa oli samantapainen kuin Fullerin. Panssarijoukkoihin häntä ei huolitettu lainkaan, ja vuonna 1924 hänet todettiin sodassa saamiensa vammojen vuoksi kenttäkelvottomaksi sekä asetettiin puolelle palkalle. Vakinaisesta palveluksesta hän erosi kolme vuotta myöhemmin. Fullerin tavoin Liddel Hart vaikeutti toisaalta teräväkielisyydellään omaa asemaansa. Vielä muistelmiaan kirjoittaessaankin hän oli sitä mieltä, että 1930-luvulla yleisesikunnan päällikkönä toiminut Sir Archibald Montgomery-Massingberg olisi oikeastaan ansainnut tulla ammutuksi.³⁵ Kun Liddel Hart oli tullut vakuuttuneeksi siitä, että taistelulaivojen lyhyt kukoistusaika olisi jo ohitse ilmasta tulevan uhkan vuoksi, hän ärsytti amiraalit kertomalla, että nämä "rakastivat

taistelulaivastoaan suorastaan uskonnollisella intohimolla kuten uskonnokappaletta, joka uhmaa kaikkea tieteellistä tutkimusta. Jääräpäisten merimiesten sokeus kaikkia tosiasioita kohtaan, jotka olivat selviä intohimottomalle tarkkailijalle, on selitettävissä vain, kun ymmärretään se paikka, joka laivoilla on heidän sydämessään."³⁶

Liddel Hartin ajatuksia ei siis hyväksytty Englannissa. Neuvostoliitossa hänet tunnettiin sitä vastoin hyvin, ja Saksassa käännettiin kaikki hänen tärkeimmät teoksensa. Esimerkiksi tuleva kenraalieversti Heinz Guderian mainitsi melkein jokaisessa merkittävämmässä kirjoituksessaan hänen nimensä. Israelilainen kenraali Yigal Allon lahjoitti Liddel Hartille myöhemmin valokuvansa, jonka hän varusti omistuskirjoituksella. *"Basilille, kapteenille, joka opettaa kenraaleita"*. Englantilainen sotilaskirjailija Jay Luvaas tosin kommentoi tätä omistuskirjoitusta seuraavin sanoin: *"Niin olisi voinut olla, jos he olisivat antaneet opettaa itseään."*³⁷

Ranskalaisten mieliin ensimmäinen maailmansota jätti lähes traumaattiset muistot. Olivathan taistelut riehuneet koko ajan heidän omalla maaperällään ja olihan 1,4 miljoonaa ranskalaista soturia menettänyt henkensä turhilta tuntuneissa yrityksissä maahantunkeutujien karkoittamiseksi. Sodan jälkeistä keskustelua sävyttivät myös tietoisuus syntyvyyden vähenemisestä Ranskassa sekä edelleen kytenyt pelko maahan lyötyä itäistä vastustajaa kohtaan, joka tosin sillä hetkellä oli heikko, mutta jonka *"silmiä, mieltä ja sydäntä loukkaava synkkä raakalaisuus"*³⁸ koettiin yhä piileväksi uhkaksi "suurelle kansakunnalle".

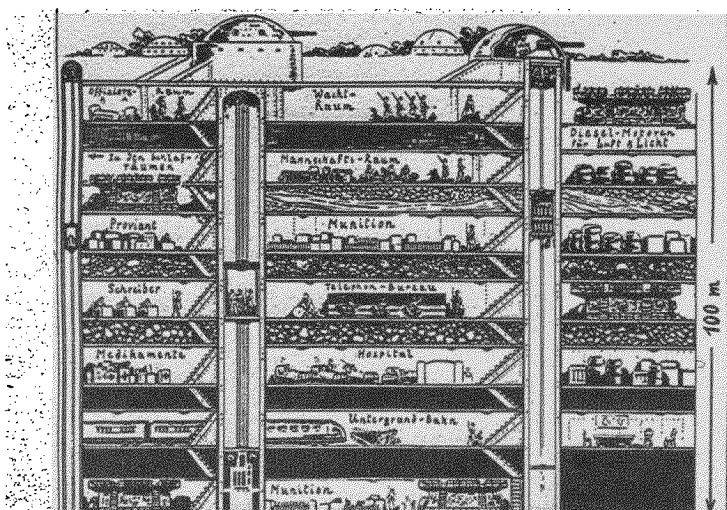
Vaikka nationalistinen historiankirjoitus kirjaskin suursodan lopputuloksen ennen kaikkea Ranskan oman armeijan saavutukseksi asevoimissa vallitsi kuitenkin haluton ja tympääntynyt mieliala. Se oli paljolti seurausta hallitusten kylmäkiskoisesta ja epäluuloisesta suhtautumisesta "militarismiin", jollainen oli ominaista myös merkittävälle osalle julkista sanaa. Sotataidon kehittyminen vaatii aktiivista ja älyllistä valpasta ilmapiiriä, mutta ranskalaiset upseerit kysyivät itseltään, miksi he ylipäättään palvelivat armeijansa riveissä. *"En tiedä sitä. Kaikki vuosisadan toiveet on tuhlatu hukkaan"*, vastasi silloinen everstiluutnantti Charles de Gaulle tähän kysymykseen.³⁹

Hyökkäystä mihin hintaan hyvänsä kannattanut koulukunta menetti maailmansodan kokemusten seurauksena Ranskassa asemansa, ja ar-

meijan johtoon tulivat varovaisempaa suuntausta edustaneet miehet. Tärkein heistä oli marsalkka Pétain, joka toimi vuosina 1919—1931 ylipäällikön virkaa vastanneessa ylitarkastajan tehtävässä. Hän oli jo ennen sotaa kuulunut niihin harvoihin, jotka eivät olleet hyväksyneet tuolloin virallisesti voimassa ollutta äärimmäistä hyökkäyksellisyyttä. Pétainin mukana tuli armeijan muillekin johtopaikoille luonnollisesti upseereita, jotka ajattelivat kokonaan päinvastoin kuin sotaa edeltäneinä vuosina oli ollut tapana.⁴⁰

Olisi silti virheellistä luulla, että Ranskan armeijan johto olisi yhtäkkiä vastoin sotahistorian vuosituhantisia kokemuksia asettunut pelkän puolustustaistelulajin kannalle. Kuten varsinkin suurvallassa on luonnollista, Pétain piti muiden sotilaiden tavoin hyökkäystä edelleen ainoana taistelulajina, jonka avulla sotilaallinen ratkaisu olisi saatavissa aikaan. Sen katsottiin olevan vain erittäin vaikea ja suuria tappioita tuottava taistelulaji. Menestyksellisenkin hyökkäyksen kuviteltiin olevan jatkuvaa ja vaihteista — ”junnaavaa” — etenemistä perättäisiä puolustusasemia vastaan, joita vihollinen rakentaisi hyökkääjän eteen.

Maginot-linjan rakentamista Ranskan itärajalle vuodesta 1929 lähtien on oikeutetusti pidetty ranskalaisten omaksuman passiivisdefensiivisen sotataidon symbolina. Tuon valtavan linnoituslinjan suunnittelijat eivät kuitenkaan nähneet luomuksessaan pelkästään puolustautumista helpottavaa välinettä. Linjan piti päinvastoin mahdollistaa ranskalaisten oma hyökkäys itään suojaamalla etenemisen tukialue sekä vapauttamalla joukkoja hyökkäyksellisiin tehtäviin. Eihän Maginot-linjan miehittämiseen alunperin uskottu tarvittavan kuin 20 000 miestä.⁴¹ Todellisuudessa linnoituksien olemassaolo ei kuitenkaan vaikuta mainittavammin puolustautumiseen tarvittavaan miesmäärään. Niinpä Maginot-linjakin satoi toden tullen noin 30 divisioonaa riistäen siten Ranskan johdolta pääosan sen operatiivisista reserveistä. Ainutlaatuisiksi mainostettu kantalinnoitusasema oli lisäksi omiaan juurruttamaan defensiivisiä aseiteita ranskalaisten sotilaalliseen ajatteluun. Hyökkäyksestä puhuttiin ikään kuin tavan vuoksi päätaistelulajina, mutta tosiasiaa puolustus oli muuttunut tärkeimmäksi taistelutavaksi. Vallinnutta ajattelutapaa edustakoon tässä lainaus kenraali Brindelin kirjoituksesta vuodelta 1929. ”*Yksinomaan reserviläisistä muodostetuilla joukoilla ei ole samaa operatiivikykyä kuin aikaisemman ajan joukoilla. On ymmärrettävää, että*

Läpileikkauspiirros Belgiassa sijainneesta Eben Emaelin linnoituksesta. Niin tämä kuin Ranskaan rakennettu jättiläismäinen Maginot-linjakin olivat seurauksia uskomuksesta, että sotien luonne oli pysyvästi muuttunut staattiseksi.

Cross section of the Eben Emael fortress in Belgium. This fortress was, together with the gigantic Maginot line in France, a result of the belief that warfare had become static forever.

niille voidaan antaa aluksi vain hyvin yksinkertaisia tehtäviä. Koska paikallaan pysyvä puolustus on kaikista tehtävistä yksinkertaisin, voidaan nähdä etukäteen, että se tulee olemaan maavoimiemme tehtävä varsin pitkän aikaa liikekannallepanon jälkeen. Sitäpaitsi se on täydelleen sen lujan päättäväisyytemme mukainen, että emme ole hyökkääjiä.”⁴² Lainauksen viimeinen virke paljastaa erään toisenkin arveluttavan piirteen kenraali Brindelin ajattelussa. Vaikka hyväksytäänkin politiikan ensisijaisuus suhteessa sotilaalliseen tarkoituksenmukaisuuteen, ei ulkopoliittisten periaatteiden pitäisi kahlehtia tarpeettomasti sotataitoa. Useinhan on hyökkäys ainakin vastahyökkäyksen muodossa järkevin menettelytapa, mihin muuten puolustuskannalla oleva ja heikompi osapuoli saattaa ryhtyä.

Kokonaisuudessaan Ranskan upseeristo ei kuitenkaan ollut virallisten periaatteiden takana. Etenkin nuoremmassa päällystössä oli henkilöitä, joiden näkemykset poikkesivat jyrkästi vallitsevasta doktriinista. Kapteeni Merat oli jo vuonna 1920 sitä mieltä, että ilmavoimien suuri liikkuvuus ja tulivoima takaisivat tälle puolustushaaralle tulevaisuudessa tärkeimmän aseman. Maan pinnalla olisivat massoitain käytetyt panssarivaunut puolestaan ratkaisevin väline.⁴³ Kenraali Marie Pigaud kirjoitti vuonna 1923, että panssarivaunujen runsas käyttö tulisi perusteellisesti muuttamaan operatiivisia ja taktisia periaatteita ja että seuraava sota tuskin muistuttaisi edellistä. Hän perusteli moottoroitujen ja maastokelpoisten yhtymien luomista muun muassa sillä, että vastustajan ilmavoimat ainakin osittain estäisivät tiestön käytön. Pigaud oli myös sitä mieltä, että panssarivaunut eivät sellaisinaan olisi elinkelpoinen aselaji, vaan ne vaatisivat rinnalleen mekanisoitua jalkaväkeä ja telalaveteilla liikkuvaa panssaroitua kenttätykistöä.⁴⁴

Tunnetuin uuden sodankäyntitavan ranskalainen puolestapuhuja oli kuitenkin everstiluutnanttina tärkeimmän sotataidollisen teoksensa⁴⁵ julkaisut **Charles de Gaulle**. De Gaullen mielestä mekanisoidut joukot soveltuivat erinomaisesti jo sodan alkuvaiheeseen, sillä ne saattoivat ryhtyä nopeaan iskuun keskellä syvintä rauhaa.⁴⁶ Varsinkin tilanteissa, joissa poliittiset intohimot vallitsivat, oli tärkeätä näyttää, että maata hallitsi yksi luja tahto — ”*siis: nopeasti yli rajan ja voi teitä, jotka olette toisella puolella!*”⁴⁷

Divisioonan hyökkäysalueen leveydeksi de Gaulle kaavaili noin kahdeksaa kilometriä, ja hänen suosittelemansa neljä divisioonaa käsittävän iskuarmeijan hyökkäykseen ottaisi osaa 2 000 panssarivaunua. Nämä hyökkäisivät vastarintaa tekevästä vihollistukikohdista välittämättä syvällä oleviin tavoitteisiin eikä eteneminen saisi pysähtyä maaston puhdistamisen vuoksi, mikä tehtävä kuuluisi kannoilla seuraavalle moottoroidulle jalkaväelle. Hyökkäystä tukevan telatykistön olisi kehitettävä itselleen sellaiset ampumamenetelmät, että se pystyisi aloittamaan tulen nopeasti sekä myös ampumaan liikkuvia maaleja. Tykistön lisäksi hyökkäystä tukisivat ilmavoimat, joiden olisi taattava hyökkäysalueella ainakin paikallinen ilmanherruus.

De Gaullen saavuttama vastakaiku Ranskan päätös vastuussa olleiden henkilöiden keskuudessa oli olematon. Osittain tämä aiheutui kirjoitta-

Eversti de Gaulle kuului Ranskan "toisin ajattelevien" upseereiden muodostamaan vähemmistöön.

Colonel de Gaulle belonged to the French minority of dissident officers.

jan jyrkästä ja sovitteluun haluttomasta luonteesta, mutta ensisijainen syy oli kuitenkin siinä, että eräs de Gaullen päätavoitteista oli siirtyminen asevelvollisesta armeijasta värväytyyn ammattiarmeijaan.⁴⁸ Monen muun mekanisointia kannattavan upseerin tavoin hän oli omaksunut käsityksen, ettei asevelvollisten joukkojen koulutustaso riittäisi uuden sodankäyntimenetelmän ja sen edellyttämien teknisten välineiden hallitsemiseen. Ranskan keskusta- ja vasemmistopoliitikot suhtautuivat kuitenkin mitä epäluuloisimmin de Gaullen kaavailemaan eliittiarmeijaan, jollaisen he pelkäsivät voivan koitua kohtalokkaaksi kolmannen tasavallan poliittiselle järjestelmälle.⁴⁹ Maassa suhtauduttiin lisäksi tunteenomaisen ihannoivasti reserviläisjoukkojen "poilu'yihin", joiden väheksymistä monet pitivät sangen epädemokraattisena ilmiönä. Levittäessään käsitystä, että moottoroitujen panssariarmeijoiden tulisi olla ammattiarmeijoita, de Gaulle tuli tehneeksi ajamalleen asialle omissa maassaan karhunpalveluksen.

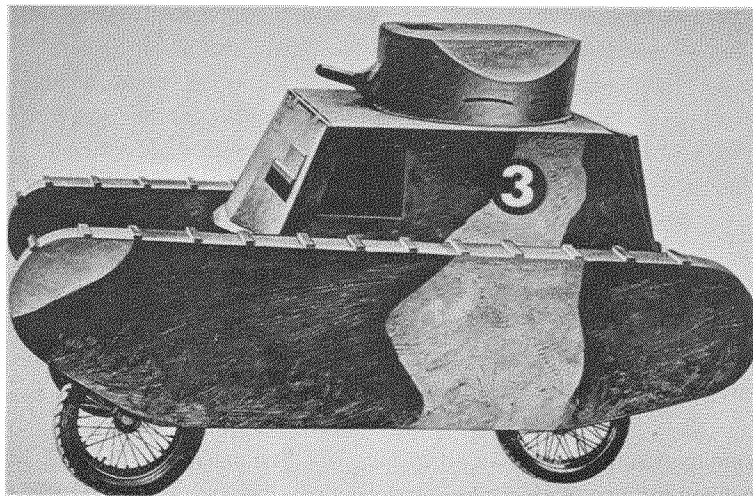
De Gaullen kaltaisista yksittäisistä upseereista huolimatta Ranskan sodankäyntidoktriini säilyi koko sotien välisen ajan defensiivisena. Elokuussa 1939 ilmestyi Ranskan sotilasjohdon virallisessa julkaisussa kenraali Damen kirjoitus,⁵⁰ jota Volker Wieland kutsuu Ranskan tappion käsikirjaksi.⁵¹ Dame piti maansa omaksumia periaatteita ainoana terve-

nä sodankäyntimenetelmänä ja katsoi yhtenäisten panssarimuodostelmien liikuttelemisen olevan toivoton yritys. Jalkaväen tukena panssarivaunut sentään saattoivat toimia, mutta silloinkin vain siinä tapauksessa, että niiden suojana oli kenttätykistön massiivinen tulijyrä. Uudenaikaiset panssarintorjunta-aseet olivat Damen mielestä niin tehokkaita, ettei vaunuilla ilman erikoisjärjestelyitä ollut enää elinmahdollisuuksia taistelukentällä. Edellisen sodan asemasotalinjat eivät olleet olleet ainutkertainen ilmiö, vaan ne olisivat seuraavassakin sodassa luonteenomaisia. Hyökkäystaistelu tapahtuisi toisiaan seuraavien erillisten hyökkäysten muodossa, joiden välillä olisi oltava välttämättömät tauot valmisteluja varten.

Jo muutama viikko Damen kirjoituksen ilmestymisen jälkeen Saksan panssaridivisioonat rynnistivät Puolaan ja murskasivat tämän keskisuurin maan melkein pä hetkessä. Ranskalaiskenraali oli erehtynyt kohtalokkaalla tavalla, mutta ehkä hän toivoi, että tapahtumien vauhti oli niin kiivas, ettei kenelläkään olisi ollut aikaa lukea hänen monikymmensivuista artikkeliaan.

Saksa, joka nyt syyskuussa 1939 sovelsi menetelmiä, jollaisia kenraali Dame oli pitänyt mahdottomina, oli itse joutunut kaksi vuosikymmentä aikaisemmin asemaan, jossa kaikkein passiivisinkin puolustus oli näyttänyt liian suurelta vaatimukselta valtakunnan sotilaallista voimaa ajateltaessa. Versaillesin rauhanteossa voittajat olivat riistäneet Saksan asevoimilta nimenomaan ne välineet, jotka vastikään päättyneessä suursodassa olivat osoittautuneet sodankäynnissä välttämättömiksi.⁵² Usein ”hyökkäykselliseksi” leimattujen ilmavoimien ja panssarijoukkojen ohella saksalaisilta oli kielletty myös eräiden puhtaasti puolustuksellisten aselajien kuten panssarintorjuntajoukkojen ja ilmatorjuntatykistön ylläpito. Armeijan vahvuus ja organisaatio oli määritetty yksityisen miehen ja aseiden tarkkuudella, ja niinpä saksalaiset velvoitettiin muun muassa suhteettoman suuren ratsuväen säilyttämiseen — olihan tämä aselaji jo jättänyt taakseen parhaat päivänsä. Asevelvollisuus kiellettiin ja reservien syntymisen estämiseksi miehistön piti muodostua värvätyistä, joiden vähimmäispalvelusaika säädettiin 12 vuodeksi. Yleisesikunta lakkautettiin, yleisesikuntaupseerien koulutus estettiin eikä liikekannallepanosuunnitelmia saanut laatia.

Saksalainen "panssarivaunu" 1920-luvulla. Aseiden riistäminen saksalaisilta ei tehnyt mahdolliseksi tehokkaiden sodankäyntiteorioiden kehittämistä.

German "tank" of the twenties. The disarmament of Germany did not hamper the development of efficient warfare theories.

Olisi luullut, että tällainen armeija, joka kykeni ainoastaan sisäiseen järjestyksenpitoon, olisi tehnyt mahdolliseksi kaikenlaisen offensiivisen ajattelun. Toisin kuitenkin kävi, ja että niin kävi, oli ennen kaikkea satatuhantista Reichswehriä vuosina 1921—1926 komentaneen kenraalievosti **Hans von Seecktin** ansio. Strateginen puolustus oli hänen mielestään mahdollista vain liikkuvan sodankäynnin muodossa, sillä "heikkomman tavoite saa olla vähemmän kuin koskaan jäykässä puolustuksessa, vaan on pyrittävä liikkuvaan hyökkäykseen."⁵³

Ainoastaan aloitteen tempaaminen omiin käsiin ja salamannopea hyökkäys saattoivat Seeckin mielestä antaa edes jonkinlaiset takeet menestyksestä: "Hyökkäystä, jonka ilmavoimat aloittavat, tulevat jatkaamaan suurimmalla mahdollisella nopeudella jo valmiina olevat joukot, jotka ovat siis olennaisesti sama kuin rauhan ajan armeija. Mitä korkeatasoisempi armeija on, sitä suurempi on sen liikkuvuus, mitä päättäväisempi ja kyvykkäämpi on sen johto, sitä suurempi on sen mahdollisuus

*lyödä vastaan tulevat vihollisvoimat lyhyessä ajassa pois taistelukentältä.*⁵⁴ Asemasotaa Seeckt piti kerrassaan luonnonvastaisena ilmiönä⁵⁵ ja puolustustaistelulajinkin hän näki liikkuvana vetäytymisineen ja vastahyökkäyksineen. Kuvaavaa olikin, ettei maailmansodan jälkeen ilmestyneissä saksalaisissa ohjesäännöissä käsitelty juuri lainkaan asemasota-puolustusta, niin oleellinen kuin tuo taistelutapa oli ollutkin juuri päättyneessä suursodassa.⁵⁶

Fullerin, Liddell Hartin ja de Gaullen tavoin myös Seeckt oli värvätyn ammattiarmeijan kannalla. Tässä hän tosin joutui tekemään välttämättömyydestä hyveen, sillä muunlaista sotavoimaahan Saksalla ei ollut mahdollisuus omistaakaan. Toisaalta Seecktin kokemukset ensimmäisen maailmansodan loppuvuosien huonosti koulutetuista reserviläismassoista lienevät saaneet hänet vilpittömästi sille kannalle, että pieni eliittijoukko olisi tehokkaampi kuin raskassoutuinen asevelvollisuusarmeija! *”Sotilaan on asetettava itselleen kysymys, ovatko nämä jättiläisarmeijat enää ylipäänsä johdettavissa ratkaisua hakevan strategian tarkoituksesta ja eikö jokainen sota näiden massojen välillä tule jälleen jäykistymään. Ehkäpä massa-armeijan, koko kansan aseistamisen periaate on jo hypännyt yli tarkoituksensa. . . Massa on liikkumatonta: se ei voi enää operoida eikä se voi siis voittaa, se voi vain tukahduttaa”.*⁵⁷

Seecktin luoma Reichswehr oli hänen tahtonsa mukainen. Se oli jyrkän elitistinen ”johtaja-armeija”, jonka jokainen jäsen oli koulutettu varsinaista virka-asemaansa pitemmälle ja joilta vaadittiin myös jatkuvaa itseopiskelua.⁵⁸ Eryitystä huomiota kiinnitettiin aselajien kitkattomaan yhteistoimintaan, ja varsinkin viestiyhteyksien toimivuudelle Seeckt pani suuren painon.⁵⁹ Ilman hyviä yhteyksiähän ei hänen kaavailemansa taistelutapa olisi ollut mahdollinen, ja lisäksi hänellä oli runsaasti henkilökohtaisia sotakokemuksia tältä alalta.

Saksan tasavaltaa kohtaan Seeckt tunsu halveksuntaa, mutta Clausewitzin tavoin hän silti asetti poliittisen johdon tahdon sotilaallisten näkökohtien edelle. Armeijan johdon oli kuitenkin saatava esittää valtion johdolle oma mielipiteensä, ja oli sitten jälkimmäisen tehtävä harkita, missä määrin se huomioitaisiin. Armeijan ensimmäinen velvollisuus valtiota kohtaan oli pyrkimys mahdollisimman suureen suorituskykyyn. Armeija ei olisi kuitenkaan tehokas väline valtion johdon käsissä, elleivät siinä palvelevat olisi tyytyväisiä. Myös valtiolla oli siksi velvollisuuk-

sia asepukeisia palvelijoitaan kohtaan, sillä sen olisi huolehdittava näiden arvovallasta ja suojeltava heitä julkisuudessa tavantakaa toistuvilta hyökkäyksiltä. Lisäksi valtion oli taattava armeijalle oikeus sille välttämättömään itsenäiseen elämään. Uskoessaan ihmiskunnan elämän muodostuvan jatkuvasta taistelusta olemassaolosta, jolloin valtiot oikeastaan personifioituivat armeijoissaan, Seeckt meni vaatimuksissaan pitemmällekin. *”Kädet irti armeijasta! minä huudan kaikille poliitikoille. Armeija palvelee valtiota, ainoastaan valtiota; sillä se itse on valtio.”*⁶⁰

Myöhemmän ”salamasota”-periaatteen oppi-isänä von Seecktiä on vaikea pitää — niinpä ratsuväki oli hänelle jatkuvasti ratkaiseva aselaji⁶¹ — mutta vaatiessaan sotatoimiin nopeutta ja liikkuvuutta hän kypsytti Saksan upseeriston henkisesti sellaiseksi, että se sittemmin pystyi nopeasti omaksumaan uudet periaatteet. Salamasotatyylin mukaista toimintaa palveli myös tapa, jolla Seeckt jatkuvasti korosti tahdonlujuuuden merkitystä sotilaallisessa toiminnassa: *”Kokoukset, neuvottelut, valiokunnat, sota- ja muut neuvostot — mitä suurempia, sitä vaarallisempia — ovat voimakkaan ja nopean päätöksen vihollisia. Enimmäkseen ne on pantu kokoon empivistä ja sellaisista, joilla on pieni vastuu, ja toimintaan pyrkivä kestää vaivoin neuvottelun pitkiksi venyviä tunteja . . . On merkki todellisesta johtajasta, jos hän pystyy kuulemaan ja arvioimaan ja jopa seuraamaankin neuvoja menettämättä kuitenkaan vastuussa olevan toiminnan vapautta . . . Sotapäällikön suuri tehtävä on pakottaa oma tahdonsa niin voimakkaasti koko rakennelmaan, että hänen pulssinsa lyönti tuntuu vielä kaukaisimmissakin haarakkeissa. Fredrikin ja Napoleonin tahto eli heidän viimeisessäkin krenatöörissään.”*⁶²

Johtavat saksalaiset sotateoreetikot olivat von Moltke vanhemmasta alkaen pitäneet itseään von Clausewitzin oppilaina, eikä von Seecktkään ollut poikkeus tässä suhteessa. Siitä huolimatta on voitu osoittaa, että vaatiessaan sotilasjohdolle ainakin sodan aikana entistä suurempaa riippumattomuutta valtion poliittisesta johdosta saksalainen koulukunta poikkesi ajan mittaan yhä enemmän oppi-isänsä ajatuksista, joiden keskeisenä sisältönä oli ollut poliittisten näkökohtien ensisijaisuus. Seecktinkin mielipide, että armeija itse on valtio, ei ollut enää sopusoinnussa Clausewitzin teorioiden kanssa.⁶³

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen eläkkeelle jäänyt kenraali **Erich Ludendorff** poikkesi kuitenkin tavanomaisista saksalaisista soti-

lasajattelijoiista siinä, että hän uskaltautui hylkäämään Clausewitzin avoimesti. Tunnetun teoreetikon mielipiteet olivat Ludendorffin mukaan vanhentuneita ja jopa vahingollisia.⁶⁴

Väitteensä Ludendorff perusti erityisesti ensimmäisestä maailmansodasta saatuihin kokemuksiin. Hänelle oli keskeisintä nykyaikaisessa sodankäynnissä sen totaalisuus, sen ulottuminen kaikille elämänaloille ja jokaisen yksityisenkin ihmisen kohtaloihin. Clausewitzin ajatus sodasta politiikan välikappaleena oli esitetty Ludendorffin mielestä kokonaan toisenlaisissa oloissa, joissa sota Napoleoninkin aika mukaanluettuna oli ollut vain verrattain pinnallinen ilmiö. 1900-luvulla sota sen sijaan tempasi mukaansa kaiken, ja rauhantilakin oli katsottava vain välvaiheeksi, jolloin valmistauduttiin seuraavaan sotaan.

Ludendorffin johtopäätös havainnoistaan oli yksioikoinen: Sota ei olisikaan enää politiikan välikappale, vaan politiikka olisi sodan välikappale: *”Sodan olemus on muuttunut, politiikan olemus on muuttunut, niin täytyy myös politiikan suhteen sodankäyntiin muuttua. Clausewitzin kaikki teoriat on heitettävä sivuun. Sota ja politiikka palvelevat kansan elämän säilymistä, mutta sota on kansan elämäntahdon korkein ilmentymä. Siksi politiikan on palveltava sodankäyntiä”*.⁶⁵

Ludendorff näki kieltämättä sodan totaalisuuden aivan oikein, mutta hänen johtopäätöksensä olivat kohtalokkaita. Niinpä häntä ei olekaan kukaan tunnustanut oppi-isäkseen, mutta se ei ole silti merkinnyt sitä, etteivätkö hänen ajatuksensa olisi käytännössä toteutuneet. Kaksi vuotta Ludendorffin kuoleman jälkeen alkanutta toista maailmansotaa johtivat melkein kaikkialla poliitikot, mutta taustastaan huolimatta heistä pääosa asetti valtionsa tulevaisuuden pelkän sotilaallisen kortin varaan. Myös tuoreemmalta ajalta löytyy esimerkkejä, joissa valtiot ovat aivan ilmiselvästi antaneet sotilaallisen tarkoituksenmukaisuuden sanella politiikkansa sisällön.

Vaikka toista maailmansotaa edeltänyt Saksa tunnetaankin ”salama-sota”-teorian menestyksekkäimpänä soveltajamaana, lukijalle lienee jo selvinyt, että tämän teorian tunnetuimmat luojat on haettava Saksan rajojen ulkopuolelta. Yksi todella itsenäinen ja merkittävä alan ajattelijaksi saksalaisilla oli kuitenkin itselläänkin, ja vaikka hänet sittemmin on epäoikeudenmukaisesti unoitettu, hänet on syytä mainita tässä kirjoituksessa. Kysymyksessä oli saksalaisitavaltaisen kenraali **Ludwig Ritter**

Ensimmäinen maailmansota oli "totaalista", kuten osoittaa tämäkin englantilainen kuva vuodelta 1916. Tälle havainnolle kenraali Ludendorff perusti näkemyksensä tulevan sodan luonteesta.

World War I was "total", which is to be seen in this British 1916 picture. General Ludendorff based his concept of a future war on this notion.

von Eimannsberger, joka oli 1930-luvulla niin tunnettu, että Ranskassa panssarisotaa jopa kutsuttiin nimellä "guerre á la Eimannsberger."⁶⁶

Eimannsberger analysoi pääteoksessaan tarkoin ensimmäisen maailmansodan kokemuksia ja kävi jopa uudelleen läpi eräitä taisteluita varustuen osapuolet mielikuvituksessaan 1930-luvun aseineen. Mielenkiintoisessa kirjassaan, jota edes lukuisat yksityiskohtiin menevät pikkupiirteiset tarkastelut eivät tee raskaaksi lukea, kirjoittaja päätyi tulokseen, että panssarivaunu olisi oleva seuraavassa sodassa yhtä merkityksellinen ase kuin konekivääri oli ollut edellisessä suursodassa.⁶⁷ Tulevaisuudessa voitto ei olisi enää mahdollista ilman panssarivaunujen massamaista käyttöä, ja nämä tarvitsisivat avukseen ilmavoimien tuen.

Uudet taisteluvälineet maksaisivat kuitenkin niin paljon, ettei millään valtiolla olisi varaa hankkia niitä etukäteen varastoihinsa riittäviä määriä. Sitä Eimannsberger ei pitänyt kuitenkaan tarpeellisenakaan, sillä olennaista olisi, että ohjesäännöt olisi laadittu uusien aseiden edellyttä-

män taktiikan mukaisiksi ja rauhan aikana annettava koulutus olisi tapahtunut niiden perusteella. Lisäksi olisi teollisuudella oltava jatkuva valmius panssarivaunujen suurtuotantoon. Ratkaisevien sotatoimien Eimannsberger arveli voivan alkaa noin puoli vuotta sen jälkeen kun vihollisuuksiin oli ryhdytty.

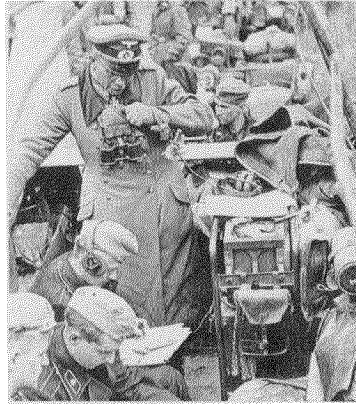
Taistelut olisivat sängen liikkuvia, ja Eimannsberger totesikin, että *”sodankäyntiin on palannut takaisin sen ikivanha elementti, sellainen ase, jolla on ylivoimainen nopeus. Siksi vaikuttaa ylivoimaisuus nopeiden divisioonien suhteen nykyään — ja vain niillä ja lentäjillä on merkitystä — aivan toisin tilassa ja ajassa, ja se voi johtaa aivan aavistamattoman suuruiseen tappioon.”*⁶⁸

Huolimatta arviostaan, että tapahtumat taistelukentällä sujuisivat nopeasti, Eimannsberger poikkesi tavanomaisista sotilasajattelijoina, jotka ovat yleensä uskoneet seuraavan sodan olevan lyhyt. Vuotta pitempään Eimannsbergerkään ei tosin arvellut tulevan kamppailun kestävän ”normaalitapauksessa”, mutta hän asetti tärkeän varauksen. Jos kummallakin osapuolella olisi käytettävissään hänen esittämänsä kaltaiset asevoimat, taistelu voisi muuttua vastustajan kuristamiseen tähtääväksi kouristuksen tapaiseksi näännytysodaksi. Voiton perisi silloin se, joka olisi taloudellisesti voimakkaampi, ja varsinkin se, jolla olisi enemmän uusien aseiden vaatimaa polttonestettä, öljyä: *”Virta — — ei koski öljyä tulee vuotaa sen käyttöön, joka käy sotaa . . . Tämä merkitsee kuitenkin sitä, että Euroopassa sotaa voi käydä ainoastaan se, jolla on käytettävissään vapaa merenkulku — britti kutsuu sitä merien vapaudeksi — tai jolla on turvattu maayhteys ystävällismielisiin öljyn suurtuottajiin.”*⁶⁹

Jos Eimannsberger on jäänytkin unohtuksiin, sitä paremmin jälki-maailma muistaa vuonna 1940 kenraalieverstiksi ylennetyn **Heinz Guderianin** nimen, kun puhutaan saksalaisen salamasota-ajatuksen kehittämisestä. Koska Guderian on itse maininnut lukeneensa ahkerasti Liddell Hartia ja Fulleria, hänen itsenäisyyttään sotateoreetikkona on usein väheksytty. Epäilemättä hän olikin ensisijaisesti lujatahtoinen käytännön mies, mutta toisaalta häntä ei pidä aliarvioida ajattelijanakaan. Kun esimerkiksi Liddell Hart, jolla ei ollut mitään johtamisvastuuta, saattoi ek-syä liioitteluun ja yksipuolisuuksiin, Guderian piti jalkansa tiukasti maan pinnalla luoden sekä toimivan teoreettisen perustan salamasodalle että itse välineenkin niissä puitteissa kuin Saksan rajoitetut sotataloudelliset mahdollisuudet sen sallivat. Guderian oli myös ahkera kirjoittaja,

Myöhempi kenraalievosti Guderian komentovaunussa. Aikaisemmin viesti- ja autojoukoissa pitkään palvellut Guderian ymmärsi jo kokemustensakin perusteella kannattamansa liikkuvan sodankäynnin perustekijät.

Would-be Colonel-General Guderian in his command tank. Guderian, a long-time signals and transport officer, understood from mere experience the basics of mobile warfare.

joka julkaisi ammattijulkaisuissa useita artikkeleita panssarisodasta.⁷⁰ Eräs hänen merkittävimmistä kirjoituksistaan ilmestyi vuonna 1936, jolloin hän koetti saada ammattiveljensä vakuuttuneiksi näkemystensä oikeutuksesta.⁷¹

Kirjoituksen mukaan ilmavoimilla olisi tulevaisuuden sodassa kiistatta suuri osuus, mutta vastoin eräiden toisten teoreetikkojen mielipidettä Guderian ei uskonut niiden voivan ratkaista sotaa. Ne tarvitsisivat kumppanikseen maan pinnalle voimakkaan ja nopean maa-armeijan. Guderian korosti erityisesti nopeutta, jota hän piti suosittelimansa taistelutavan tärkeimpänä elementtinä. Pelkkä nopeus riistäisi vastustajalta tilaisuuden tarvittaviin vastatoimenpiteisiin. Vanhantyylliset maavoimat eivät kuitenkaan kykenisi kehittämään tällaista nopeutta, vaan sitä varten olisi luotava moottoroidut joukot, jotka iskuvoiman takaamiseksi olisi lisäksi panssaroitava. Huomattakoon myös, että Guderian ei uskonut pienten värvättyjen eliittiarmeijoiden riittävän suursodan käymiseen, vaan hän oli perinteiseen tapaan valtakunnan koko miespuolisen voiman hyväksikäyttämisen kannalla.⁷²

Guderianin näkemysten mukaan mikään puolustus ei kykenisi torjumaan voimakkaiden ja nopeiden panssarijoukkojen yllättävää iskuja. Panssarintorjunnan voima olisi kuitenkin niin suuri, että hyökkääjä saattaisi luottaa menestykseensä vain siinä tapauksessa, että se käyttäisi panssaroituja joukkojaan häikäilemättömän keskitetysti: ”Panssarihyökkäys on siis vietävä läpi suurimmalla nopeudella, jotta voitaisiin

käyttää hyväksi yllätyksen suomaan etua, tunkeutua syvälle vihollisen ryhmytykseen, estää sen reservejä puuttumasta taisteluun ja laajentaa taktinen menestys operatiiviseksi."⁷³

Guderian ei ollut luonnollisestikaan ainoa uusien sodankäyntimien puolestapuhuja Saksassa,⁷⁴ mutta toisaalta hänellä oli myös voimakkaita vastustajia. Heidän näkemystään kuvasi hyvin Militär-Wochenblattin pääkirjoitus kesäkuussa 1936: *"Ota huomioon, että kaikki valtiot, niin suuret kuin pienetkin, vartioivat rajojaan jopa rauhankin aikana kaiken laatusin sotilaallisilla linnoituksilla, näyttää erittäin epäiltävältä, onko liikuntasota vuoden 1914 laajuudessa enää koskaan uudelleen mahdollinen."*⁷⁵ Guderianin ajatuksiin epäilyin suhtautuneiden konservatiivisten kenraaleiden johdossa oli yleisesikunnan päällikkö, kenraaliversti Ludvig Beck, jolta Guderianin näkemyksen mukaan puuttui uudenaikaisen tekniikan ymmärtämys.⁷⁶ Myöhempi sotamarsalkka von Manstein katsoi puolestaan, että Beckin kannanottoon vaikutti lähinnä hänen varovainen ja nopeita päätöksiä kaihtava luonteensa.⁷⁷

Guderian olisi tuskin saanut tahtoaan Saksan armeijassa läpi edes siinä määrin kuin nyt tapahtui, ellei valtakunnan johtoon vuonna 1933 noussut Adolf Hitler olisi ollut hänen kannallaan. Diktaattori oli henkilökohtaisestikin kiinnostunut sotilaallisista ja erityisesti sotatekniikan alan kysymyksistä ja vuosien mittaan hän hankki itselleen sellaisen asiantiedon, että hän oli *"eräs aikansa tietorikkaimmista sotilasalan spesialisteista."*⁷⁸ Hitler ei puuttunut kuitenkaan vielä rauhan vuosina eräitä nimitysasioita lukuunottamatta paljoakaan armeijansa asioihin, vaikka Guderianin kaavailema sodankäyntitapa soveltuikin hyvin sellaisten lyhyiden ja paikallisten sotien käymiseen, jollaisten avulla diktaattori toivoi saavuttavansa tavoitteensa.⁷⁹ Führerin verrattain suuren pidättyvyyden ja varsinkin Saksan sotateollisen kapasiteetin riittämättömyyden vuoksi⁸⁰ Wehrmacht oli vuonna 1939 vain osittain sellainen salamasota-armeija, jollaista Guderian piti tavoitteena. Olisi ollut myös luonnotonta, jos Saksan johtava kenraalikunta, jonka kaikki jäsenet olivat Hitlerin valtaan tullessa täyttäneet viisikymmentä, osittain jopa kuusikymmentäkin vuotta,⁸¹ olisi pystynyt muutamassa vuodessa muuttamaan näkemyksensä uuden doktriinin mukaisiksi.

Sotataittoa sarjakuvina. Muun muassa tällä tavalla pyrittiin uuden salamasotataidon periaatteet iskostamaan Saksan nuorten asevoimien jokaisen rivimiehenkin mieleen.

Cartoon warfare. This was one way of rooting the new blitzkrieg concept in the minds of every soldier of the young German armed forces.

Venäjäällä, joka vuodesta 1922 alkaen kutsui itseään Neuvostoliitoksi, valta joutui ensimmäisen maailmansodan päättymismelskeissä Leninin johtaman kommunistisen puolueen haltuun. **Vladimir Iljitš Lenin** uskoi edustamansa maailmankatsomuksen tuovan ihmiskunnan historiaan kokonaan uuden järjestelmän. Oli siten luonnollista, että myös sotataidon teoria, jonka kehittämistä Lenin itsekin oli hyvin kiinnostunut,⁸² sai Neuvostoliitossa eräitä uusia piirteitä, joskin on korostettava, että Lenin sotataidon alalla oli ennen muuta taitava soveltaja ja pragmatikko.

Useimmat Leninin sotilaalliset ajatukset olivat Marxin ja varsinkin Engelsin näkemysten suoranaista toistamista tai edelleen kehittämistä. Tunnettua on myös, että Lenin arvosti Engelsin tavoin suuresti von Clausewitzia, jolla siten oli huomattava vaikutus Neuvostoliitossa omaksettuaan sotateoriaan.⁸³

Clausewitz oli todennut, että sota oli politiikan jatkamista toisin keinoin. Ludendorff väitti puolestaan, että politiikka oli sodan jatkamista toisin keinoin. Engels ja hänen mukanaan Lenin yhtyivät Clausewitziin, mutta toisaalta he menivät ainakin yhtä pitkälle kuin Ludendorff. He katsoivat näet, että koko ihmiskunnan historia oli yhtä pelkkää taistelua,

luokkataistelua. Tämä taistelu tulisi jatkumaan siihen saakka, kunnes ”työväenluokka” olisi saanut täydellisen vallan, toisin sanoen olisi perustettu ”proletariaatin diktatuuri.”⁸⁴ Taistelun muodot vaihtelivat rauhanomaisesta rinnakkaiselosta asein käytävään sotaan, ja taistelu päättyisi vasta, kun vastustaja olisi tuhottu täydellisesti. Aseiden käyttö ei olisi vältettävissä niin kauan kuin ”imperialistisia” valtioita olisi olemassa.⁸⁵

Koska Leninin perehtyminen sotataitoon alkoi jo hänen maanpako-laisaikanaan vallan Venäjällä ollessa hänen vastustajillaan, oli luonnol-lista, että hänen mielenkiintonsa sotilasalalla kohdistui aluksi ensisijai- sesti menetelmiin, joilla valtiolta voitaisiin kukistaa. Tässä vaiheessa Leniniä askarruttivat siten eniten kapina, sissisota ja vallankumous. Aja- tuksien suuntaajina olivat tietenkin myös Leninin edustaman poliittisen opin vanha perinne ja Engelsin antama vahva teoreettinen perusta tällä alalla mutta varmasti myös Venäjän oma sotahistoria ja eräät historialli- set esimerkit.

Ydinajatuksensa kapinasta Lenin esitti tunnetuissa viidessä ”neuvos- saan”, jotka hän julkaisi lokakuun alussa 1917, siis välittömästi ennen kuin hän itse aloitti oman kapinansa:

”1. Koskaan ei pidä **leikkiä** kapinaa, vaan jos se on kerran aloitettu, on tiedettävä tarkoin, että on **kuljettava loppuun saakka**.

2. Ratkaisevalle paikalle on keskitettävä **suuri ylivoima**, sillä muuten vihollinen, joka on koulutettu ja organisoitu paremmin, tuhoaa kapinali- set.

3. Niin pian kuin kapina on puhjennut, on kysymys siitä, että toimi- taan suurimmalla **päätäväisyydellä** ja ryhdytään kaikissa oloissa ja eh- dottomasti **hyökkäykseen**. ”Puolustus on jokaisen aseellisen nousun kuo- lema.”

4. On pyrittävä yllättämään vihollinen ja odottamaan hetkeä, jolloin sen joukot ovat hajallaan.

5. On kysymys siitä, että joka päivä . . . saavutetaan vaikkapa vain pieniä voittoja ja siten pidetään kiinni mihin hintaan tahansa **’moraali- sesta yliotteesta’**.”⁸⁶

Lenin oli siis ennen lokakuun vallankumousta keskittynyt etupäässä menetelmiin, joiden avulla valta olisi kaapattavissa ”työväenluokan” käsiin. Perinteellinen maanpuolustusajattelu ei olisi oikein sopinutkaan pasifistisia haavekuvia hellineiden ääriavasemmistolaisen ohjelmistoon.

Asia muuttui kuitenkin yhdellä iskulla vastuun valtion kohtalosta joutuessa bolševikeille. Jo viimeistään kolme kuukautta vallankaappauksensa jälkeen helmikuussa 1918 Leninille oli käynyt selväksi, ettei ”työläisten ja talonpoikien valtiokaan” selviytyisi ilman säännöllistä armeijaa. Sittenkin Varsovan liiton maissa on siteerattu ja siteerataan edelleen mielellään Leninin sanoja, joiden mukaan sellainen vallankumous ei ole minkään arvoinen, joka ei kykene puolustamaan itseään. Yhtä usein lainataan Leninin huudahdusta, jossa vallankumousjohtaja julistautui tavanomaisen maanpuolustusideologian kannattajaksi: *”Me olemme nyt lokakuun 25. päivästä 1917 alkaen isänmaanpuolustajia, me olemme siitä päivästä lähtien isänmaan puolustuksen kannalla”*. Pasifisimilla ei ollut enää osuutta bolševikkien ohjelmistossa, ja Lenin neuvoikin äitejä sanomaan pojilleen: *”Sinusta tulee kohta suuri ja sinulle annetaan kivääri. Ota se ja opiskele hyvin kaikki sotilasasiat.”*⁸⁷

Kaavamaista ja byrokraattista ajattelua Lenin vihasi: *”Viheltäkää taivaan tähden kaikille kaavoille, lähettäkää jumalan tähden kaikki virantoimitukset, oikeudet ja etuoikeudet paholaiselle!”*⁸⁸ Kaavojen lisäksi Lenin halusi vapautua myös kaikesta sovinnaisuudesta, mihin hän luki ”porvarillisen” moraalinkin: *”Me kiistämme kaiken moraalin, joka on lähtöisin ei-humanistisista ja ei-luokkakantaisista ajatuksista. Me sanomme, että se on suurtilanomistajien ja kapitalistien edun vuoksi harjoitettua huijausta. Me sanomme, että meidän moraalimme oli mukautettu täysin proletariaarin luokkataistelun etuihin. Me sanomme, että moraalialia on kaikki, mikä palvelee riistäjäyhteiskunnan tuhoa.”* Leninin ajatukset sallivat siten millaiset taistelumenetelmät tahansa, kunhan ne vain palvelivat omaa asiaa. Tämä oli tärkeä askel tiellä, joka on johtanut vuosisatamme ”totaalisten” sotien armottomuuteen.

Samaan suuntaan johti Leninin oppi ”oikeutetuista” ja ”epäoikeutetuista” sodista. Oikeutettua oli sota sosialismin puolesta, samoin sitä olivat vallankumoussodat ja sodat kansojen vapauttamiseksi porvariston ja siirtomaaisäntien herruudesta.

”Sosialistit eivät voi olla kaikkia sotia vastaan ilman että he lakkaavat olemasta sosialisteja. Me taistelemme kaikkien sotien juurta, kapitalismia, vastaan. Mutta niin kauan kuin kapitalismia ei ole hävitetty, me emme taistele sotaa vastaan sellaisenaan vaan taantumuksellisia sotia vastaan ja vallankumouksellisten sotien puolesta”.⁹⁰

Tuoreehkonkin marksilaisen tulkinnan mukaan Leninin oppi oikeutetuista ja epäoikeutetuista sodista on käytännössä tulkittavissa siten, että ne sodat, joita Neuvostoliitto käy, ovat ”mitä syvimmin oikeutettuja”, koska sosialistinen valtio voi käydä vain oikeutettuja sotia.⁹¹ Kapitalististen valtioiden käymät sodat ovat sitä vastoin epäoikeutettuja. Niinpä esimerkiksi toinen maailmansota oli epäoikeutettu kesäkuun 22. päivään 1941 saakka, jolloin se muuttui oikeutetuksi, koska siitä eteenpäin kysymyksessä oli sosialistisen isänmaan puolustaminen.

Tarkemmin katsottuna leniniläinen mielipide sotien luonteesta ei ollut tietenkään mitään uutta maailmanhistoriassa. Etenkin sodissa, joissa on vedottu uskonnollisiin perusteisiin, taistelevilla osapuolilla on ollut kautta aikojen sangen ”leniniläinen” käsitys oman asiansa oikeutuksesta. Tiedämme kuitenkin, että tällainen näkemys on ollut omiaan lisäämään armottomuutta ”väärällä” asialla olevia vastustajia kohtaan. Sodankäyntivälineiden tehon lisääntyttyä tämántapaisten asenteiden seuraukset ovat käyneet yhä kantavammiksi.

Marksilaisena sosialistina Lenin oli suhtautunut alun perin kielteisesti sellaisiin sotilasorganisaatiolle luonteenomaisiin piirteisiin kuten tiukaan hierarkiaan ja kuriin. Toisin kuin realistinen Engels Lenin oli haaveillut Marxin tavoin sotilasjärjestelmästä, jossa ainakin alimmat komentajat valittaisiin äänestämällä ja joka olisi jonkinlainen ”luokkakanainen” miliisi. Esikuvana pidettiin Pariisin kommuunia.⁹²

Kokeilu oli osoittautua kuitenkin kohtalokkaaksi bolševikeille, sillä sen tuloksena oli ”*joukko työläisiä, joilla ei ollut mitään käsitystä sotilaallisesta rakenteesta ja joilla ei ollut mitään sotilaskoulutusta*”, kuten vanha bolševikki Podvojskij kirjoitti myöhemmin.⁹³ Sodankäyntiin saksalaisia ja valkoiakiakin vastaan nämä kurittomat laumat olivat yhtä kyvyttömiä kuin niiden kaksoisveli punakaarti Suomessa.

Suomen punakaarteilta puuttui kuitenkin Leninin kaltainen henkilö, joka osasi nopeasti oppia virheistään ja vapautua omaksumistaan epä-tarkoituksenmukaisuuksista. Vielä tammikuussa 1918 Lenin puhui Ranskan kommuunin mallin mukaisesta armeijasta, mutta jo helmikuussa saksalaisten vastustamaton eteneminen kohti itää antoi hänelle hänen omien sanojensa mukaan ”*katkeran, nöyryyttävän, kovan mutta tarpeellisen, hyödyllisen ja hyvää tekevän opetuksen.*”⁹⁴

Marksilaiset haaveet kommuunista hylättiin nopeasti, ja uudeksi tunnukseksi tuli ”oppikaa saksalaisilta”. Armeijaan ”demokratiaa” tyrkyt-

tänyt suuntaus sai nimen partisaanilaisuus, ja se tuomittiin jyrkästi. Esimerkiksi elokuussa 1919 Lenin kehotti varomaan partisaanilaisuutta kuin tulta ja sanoi sen johtavan tuhoon.⁹⁵

Puna-armeijassa ei ainoastaan luovuttu ”demokratiasta”, vaan kurinpidossa siirryttiin toiseen äärimmäisyyteen. ”*Kuri puna-armeijassa*”, kirjoitti armeijaa komentanut entinen eversti Vatssetis Leninille, ”*perustuu ankariin rangaistuksiin, erityisesti ampumisiin . . . Häikäilemättömillä rangaistuksilla ja ampumisilla olemme saattaneet kaikki kauhun valtaan: puna-armeijalaiset, komentajat, komissaarit. Kuolemanrangaistusta käytetään rintamallamme niin usein ja kaikista mahdollisista syistä, että kuria puna-armeijassamme voidaan sanan täydessä merkityksessä kutsua veriseksi.*”⁹⁶

Kun terrori hyväksyttiin omia kohtaan, vielä luonnollisempana sitä pidettiin ulkopuolisia ja vastustajia kohtaan. Lev Trotski, jota länsimainen tutkimus yleisesti pitää puna-armeijan todellisena luoja, ⁹⁷ perusteli terroria teoreettisesti seuraavin sanoin: ”*Pelotus on mahtava väline politiikassa, niin kansainvälisessä kuin sisäpolitiikassa. Sota ja vallankumous perustuvat pelotukseen. Yleisen säännön mukaan tuhotaan voittoisassa sodassa vain merkityksetön osa voitettua armeijaa: muut pelotetaan ja murretaan siten heidän tahtonsa. Samoin vaikuttaa vallankumous: se surmaa yksittäisiä ihmisiä ja pelottaa tuhansia.*”⁹⁸ Sissisotia tutkineen Esa Seppäsen mukaan terrori oli aivan oleellinen uusi rakenteellinen elementti, jonka Lenin toi sodankäynnin yhä monipuolistuvaan kuvaan.⁹⁹

Engelsin ja Leninin ajatukset vallankumouksesta ja sissisodasta löysivät kaukupohjaa kaukaisesta Kiinasta, missä nuori kommunistijohtaja **Mao Tse-tung** (Mao Zedong) tutustui niihin perinpohjaisesti. Mao ei tyytynyt kuitenkaan oppilaan asemaan, vaan hän kehitti ajatusta uudeltaisesta sodankäyntimenetelmästä edelleen yhdistäen siihen muun muassa muinaiskiinalaisen Sun Tsun periaatteita sotataidosta. Vähitellen Maosta tuli sissisodan itsenäinen mestari niin teoriassa kuin käytännössäkin, ja häntä on oikeutetusti nimitetty sissisodan Clausewitziksi.¹⁰⁰ Toisen maailmansodan jälkeisinä aikoina Maon opit ovat levinneet erilaisina sovellutuksina kaikkialle maailmaan ja niitä on käytetty usein ja menestyksellisestikin vaihtoehtona ydinsodalle.

Marksilaiset teoretikot toivat sotataitoon mukaan myös armottoman terrorin, joka näkyi tämän mielipidesuunnan julisteistakin. Tässä Max Pechsteinin ohje vastustajien kohtelusta vuonna 1919: "Lyhtypylväeseen!"

The Marxist theoreticians brought ruthless terror into the art of warfare. This is shown in their posters, exemplified here by Max Pechstein's advice concerning the treatment of opponents: "Hang'em from the lamp pole!"

Itsenäisenä ajattelijana Mao varoi omaksumasta esikuviansakaan mielipiteitä sellaisinaan, sillä voitto oli hänen mielestään mahdollinen vain, jos huomioitiin tarkoin paikallisen tilanteen erityisluonne.¹⁰¹ Se oli analysoitava perusteellisesti ja johtopäätöksiä tehtäessä oli uskallettava luopua tilanteeseen soveltumattomista arvovaltaisistakin mielipiteistä. Esimerkiksi suhtautumisessa kaupunkien valloitukseen Mao päätyi aivan toisenlaiseen ratkaisuun kuin Lenin oli tehnyt. Jälkimmäisen mukaanhan vallankumous oli aloitettava suurkaupungeista, mutta Maon listalla ne olivat viimeisinä: *"Ensin on vallattava pienet kaupungit, keskisuuret kaupungit ja laajat maaseutualueet, vasta sitten suurkaupungit."*¹⁰² Maon kanta johtui luonnollisesti Kiinan erityisoloista, ja se osoittautui

käytännössä yhtä menestykselliseksi kuin Leninin menetelmät olivat olleet Venäjällä.

Vuonna 1930 julkaisemassaan kirjeessä ”Yksi ainoa kipinä voi sytyttää aron” Mao Tse-tung kuvasi kaunopuheisesti omaksumaansa taktiikkaa: *”Taktiset näkemykset, jotka olemme saaneet viimeisten kolmen vuoden aikana, eroavat tosiasiallisesti kaikesta antiikin tai uuden ajan taktiikasta, olkoon se sitten kiinalaista tai ulkomaista alkuperää. Meidän taktiikkallamme massat voidaan panna liikekannalle yhä suuremmin joukoin, eikä kukaan vastustaja, olkoon hän kuinka mahtava tahansa, ole tasavertainen kanssamme. Meidän taktiikkamme on sissitaktiikkaa. Se rakentuu oleellisesti seuraavien periaatteiden varaan: ’Hajoitamme voimamme pannaaksemme massat liikekannalle; keskitämme ne antaaksemme iskun vastustajalle. Vihollinen etenee, me väistymme; vihollinen pysyttää leirinsä, me emme anna hänelle hetkenkään rauhaa; vihollinen uupuu, me hyökkäämme; vihollinen vetäytyy, me pysymme sen kinteillä.’ ”¹⁰³*

Kiinan tilanne oli vaikea 1930-luvun lopulla. Japanin hyvin koulutettu ja sotateknikaltaan ylivoimainen armeija oli miehittänyt useita Kiinan ydinalueita, ja valloittajan vähittäinen eteneminen jatkui edelleen. Suuri osa kiinalaisista alkoi uskoa, että koko maa joutuisi väistämättä vihollisen haltuun. Monet, jotka halusivat torjua antautumismielialaa, pitivät puolestaan yllä illuusiota, että sotaonni kääntyisi yhtäkkiä jollakin ihmeellisellä tavalla ja japanilaiset lyötäisiin nopeasti. Mao ei ollut antautumisen eikä haaveilun kannalla. *”Ei niin ettemme kaipaisi nopeata voittoa; jokainen meistä olisi kaiketi sen kannalla, että ’paholaiset’ ajettaisiin maasta odottamatta. Mutta me sanomme selvästi, että niin kauan kuin tiettyjä edellytyksiä ei ole olemassa, jopa voitto voi olla vain aivoissamme mutta ei objektiivisessa todellisuudessa, se on vain harhakuva ja väärän teorian tuote.”¹⁰⁴*

Edellä olevan lainauksen rivien väleistä voidaan lukea, mihin Mao uskoi: Hänen menetelmänsä oli sodan pitkäaikaisuus. Ja kun hän puhui pitkästä sodasta, hän myös todella tarkoitti sitä. Hänen oma sotansa kesti vuodesta 1927 vuoteen 1949. Hänen oppilaansa Vietnamsissa jaksoivat sotia kärsivällisesti yli kolmekymmentä vuotta ennen kuin voitto oli saavutettu. Kaukoidässä aikaan suhtaudutaan aivan toisin kuin lyhytjänteisemmissä länsimaissa.

Maon mielestä hänen tarkoittamansa pitkä sota jakaantui kolmeen strategiseen päävaiheeseen. *”Ensimmäinen käsittää ajanjakson, jolloin vihollinen on strategisessa hyökkäyksessä ja me olemme strategisessa puolustuksessa. Toiselle vaiheelle on luonteenomaista strateginen vakiutumisen vihollisen puolella ja meidän vastahyökkäyksemme valmistelu. Kolmas on lopulta vihollisen strategisen vetäntymisen ja meidän strategisen vastahyökkäyksemme ajanjakso. Etukäteen on mahdotonta sanoa, millä konkreettinen tilanne on kulloinkin näytävä näissä kolmessa vaiheessa.”*¹⁰⁵ Kirjoittaessaan tätä sotansa yhdenkymmenen vuoden toukokuussa 1938 Mao uskoi, ettei edes ensimmäinen vaihe ollut vielä päättynyt.

Maon pääperiaatteita oli, että omat voimat tuli säilyttää mahdollisimman hyvin, mutta vihollinen oli kuitenkin tuhottava. Nämä keskenään helposti ristiriitaan joutuvat pyrkimykset voitiin yhdistää, kun jokainen sotatoimi valmisteltaisiin huolella ja vältettäisiin hätiköityä toimintaa. Taisteluun saisi ryhtyä vain, kun voitto olisi varma. Sitä varten olisi keskitettävä ehdoton ylivoima, ja Mao vaati jopa kuusinkertaista ylivoimaa.¹⁰⁶ Kokonaisuudessaan vihollinen saattoi tästä huolimatta olla omia joukkoja huomattavasti voimakkaampi. Mutta: *”Meidän strategiamme kuuluu: ’Asettakaa yksi kymmentä vastaan.’ Meidän taktiikkaamme on: ’Asettakaa kymmenen yhtä vastaan.’”*¹⁰⁷

Maon sota oli täysin totaalista eikä jättänyt ulkopuolelle yhtäkään kansalaista. Väestöä oli kohdeltava hyvin: *”Älä ota massoilta edes neulaa äläkä lankaa.”*¹⁰⁸ Sen myötätunnon oli oltava sissien puolella, sillä nämä tarvitsivat sen tukea. Sissien oli pystyttävä tulemaan toimeen väestön keskuudessa kuten kala ui vedessä. Mutta jos propaganda ja hyvä käytös eivät auttaneet, oli turvaututtava armottomaan kovuuteen: *”Taistelun kuluessa on kaikki avoimet ja salaiset kansalliset petturit karistettava joukosta pois.”*¹⁰⁹

Leninin tavoin Mao vaati ehdotonta kuria. Lenin puhui partisaanilaisuudesta; Mao viljeli sellaisia käsitteitä kuin ultrademokratismi. Sen juuret olivat hänen mukaansa löydettävissä pikkuporvarillisesta ja individualistisesta vastenmielisyydestä kaikkea kurinalaisuutta vastaan. Tuollaiset harhanäkemykset eivät olleet lainkaan yhdistettävissä ”proletariaatin taistelutehtävään.”¹¹⁰

Mutta kurittomuutta oli sekin, että sotilaat ajattelivat ja toimivat

Mao Tse-tungin sissisodan periaate kiinalaisen maalauksen mukaan.

Mao Tse-tung's guerrilla war concept in Chinese painting.

puhtaasti sotilaallisten näkökohtien mukaan. Tällaiset sotilaat eivät käsitäneet, että armeijan päätehtävä oli poliittinen. ”*Puolue komentaa kiviä, eikä pidä koskaan sallia, että kiväärin komentaisivat puoluetta.*”¹¹¹

Kuten aikoinaan Clausewitzille ja sitten Leninille sota oli Maollekin politiikan välikappale. Clausewitz oli tuskin saattanut kuitenkaan kuvitella, että tämä vaatimus vietäisiin seuraavan vuosisadan totaalisen sodan aikakautena niin pitkälle, ettei yksittäisen sotilaan pelkkä totteleminen enää riittäisi, vaan että hänen pitäisi olla lisäksi poliittisen johdon fanaattinen kannattaja ja yksipuolinen uskonsoturi. Tällainen vaatimus oli Maon kohdalla kuitenkin ymmärrettävä, sillä ilman sisäistä uskonvarmuutta ollut taistelija olisi tuskin kestänyt kaikkia niitä koettelemuksia,

joita Maon kaksikymmenvuotinen sota aiheutti. Sodankäynnin inhimillisyyttä ”paholaisia”, jollaisiksi Mao itsekin nimitti vastustajiaan, kohtaan, tämäntapainen asennoituminen oli luonnollisesti kuitenkin omiaan laskemaan.

Ensi näkemältä tuntuu oikeastaan aika oudolta, että teoreettinen pohja senkaltaiselle sissisodalle, jota Maokin edusti, on luotu vasta meidän vuosisadallamme. Viimeiset vuosikymmenet ovat olleet tekniikan voittojen aikaa, ja luulisi, ettei nykyään ole enää tilaa ja tarvetta niin primitiivisille sodankäyntimenetelmille kuin sissisota on. Clausewitzin mukaan sodassa menestyy kuitenkin vain yksinkertaisin ratkaisu, ja juuri tämän yksinkertaisen löytäminen on kaikkein vaikeinta. Ehkäpä sissisota on eräs vastaus niille, jotka hakevat yksinkertaista ratkaisua sodankäynnin yhä monimutkaisemmiksi tullessiin ongelmiin. Nykyajan tekninen sota on myös niin kallista, että vain harvat valtiot kykenevät enää hankkimaan riittävästi siihen tarvittavia välineitä. Maon menetelmiin saattavat sen sijaan turvautua planeettamme köyhimmätkin kansat.

Jos maailmansotien välillä syntyneet sissisotateoriat olivatkin eräänlainen haaste konearmeijoille, oli teknisiin välineisiin turvautuvalla sodankäynnilläkin puolestapuhujansa. Olemme aiemmin tarkastelleet jo joidenkin panssarisodan oppi-isien ajatuksia. Kärkeen sotatekniikan saavutusten arvostamisessa nousivat kuitenkin eräät **ilmasotateoreetikot**. Heistä tunnetuin oli **Giulio Douhet**, italialainen kenraali. Hänen päätuotantonsa ilmestyi 1920-luvulla¹¹² ja hän kuoli vuonna 1930.

Douhet oli omalaatuinen ja itsenäinen upseeri, joka oli osoittanut riippumattomuuttaan jo ensimmäisen maailmansodan aikana arvostelemalla esimiehiään siinä määrin, että hänet erotettiin sotilasarvonsa menettäneenä armeijasta. Myöhemmin hänen havaittiin olleen oikeassa, sillä Italian rintamalla tapahtui todellakin hänen ennustamansa katastrofi, ja hänet otettiin uudelleen palvelukseen. Tapaus oli varmaankin omiaan lisäämään Douhetin muutenkin suurta itsevarmuutta.

Douhetin johtopäätös ensimmäisestä maailmansodasta oli, ettei hyökkäys maarintamilla tulisi menestymään vastaisuudessakaan. Sota maan pinnalla olisi samanlaista asemasotaa kuin se oli ollut länsirintamalla vuosina 1915—1918. Lentokoneen kehittyminen oli tehnyt kuitenkin mahdolliseksi sen, että rintamalinjat olisivat varsin vaivattomasti ylitettävissä ilmoitse. Sillä tavoin olisi mahdollista päästä vastustajan taistelujoukkojen arkojen selustayhteyksien ja kotiseudun suojattomien

kohteiden yläpuolelle. ”Enää ei ole olemassa mitään rajoitettua taisteluvyöhykettä: Sen koon määrittävät yksinomaan taistelevien kansakuntien valtakunnanrajat. Missään toistensa kanssa taistelussa olevien alueilla ei ole paikkaa, missä kansallinen ja taloudellinen elämä voisi jatkaa häiriötöntä kulkuaan.”¹¹³

Douhet arvioi lentopommitusten tehon erittäin suureksi, ja tämä hänen arvionsa muodostikin pääperustan hänen uskomukselleen ilmasodan ratkaisevasta merkityksestä.¹¹⁴ Niinpä hän laskeskeli, että sata kiloa räjähdysainetta tuhoaisi rakenteet ympyrän sisällä, jonka säde olisi 25 metriä. Jos haluttaisiin aiheuttaa tuho 500 metrin säteellä, tarvittaisiin kymmenen tonnia räjähdysainetta, minkä kuorman kuljettamiseen pommien muodossa olisi saatava kymmenen lentokonetta. Jos jollakin valtakunnalla olisi tuhat lentokonetta, se voisi muodostaa niistä sata kymmenen koneen suuruista ”pommitusyksikköä”¹¹⁵ ja aiheuttaa siten samanaikaisesti suurta tuhoa sadassa eri kohteessa.¹¹⁶ Douhet laski lisäksi, että noin 500 tonnia pommeja riittäisi tasoittamaan keskisuuren kaupungin maan tasalle.¹¹⁷

Jotta tällaista tuhoa voitaisiin tuottaa viholliselle ja toisaalta suojataisiin oma kotiseutu vastaavanlaiselta kohtalolta, olisi omalle puolelle hankittava heti sodan puhkeamisvaiheessa ilmanherruus. Ilmanherruus oli Douhetin ajatusmaailman tärkeimpiä käsitteitä: ”Vallata ilmanherruus merkitsee samaa kuin voittaa! Tulla lyödyksi ilmassa on siksi samaa kuin tulla toivottomalla tavalla voitetuksi!”¹¹⁸

Jotta vihollista estettäisiin lentämästä, sen lentokalusto olisi tuhottava, olivat sen koneet sitten ilmassa tai maan päällä, lentokentillä, varikoilla, korjaamoilla tai missä tahansa. Tämän toteuttamiseksi Douhet suositteli aikansa monien muiden teoreetikkojen tavoin sodan aloittamista yllätysiskulla ilman sodanjulistusta: ”Joka taistelee elämästä ja kuolemasta — ja muulla tavoin ei nykyään voi enää taistella — sillä on pyhä oikeus käyttää kaikkia olemassa olevia välineitä välttääkseen itse tuhoutumasta. Olisi mielipolisuuksi lähettää oma kansa tuhoon, jotta ei rikottaisi joitakin paperisia sopimuksia.”¹¹⁹

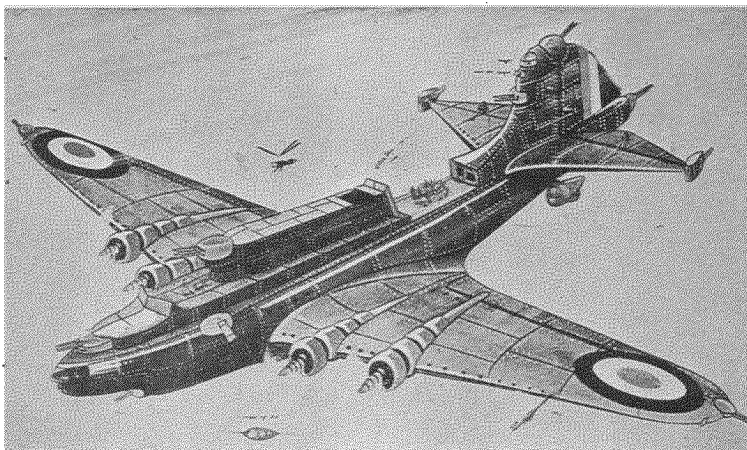
Maa- ja merivoimien tueksi ilmavoimia ei kannattaisi käyttää,¹²⁰ sillä nuo puolustushaarat soveltuisivat pelkkään puolustukseen. Hyökkäys sitä vastoin kuuluisi ilmavoimille. Ilmapuolustukselle Douhet ei sen sijaan antanut paljoakaan arvoa. Hänen kaavailemansa korkealla lentävät ”ilmaristeilijät” olisivat niin lujasti panssaroituja, että ilmatorjuntatykkien

tulen teho niitä vastaan olisi vähäinen. Ilmaristeilijät olisi lisäksi aseistet-
tu erittäin voimakkaasti, ja niinpä esimerkiksi tuhannen pommikoneen
muodostelmassa olisi yhteensä 16 000—24 000 konekivääriä ja pari tu-
hatta pikatykkiä.¹²¹ Tällaisen ilmalaivaston tulivoima olisi siten aivan kä-
sittämätön, ja torjuntahävittäjien olisi turha yrittää edes lähestyä tuol-
laista pommikonearmaadaa. Näiden lentävien jättiläisten ei tarvitsisi ei-
vätkä ne edes saisi olla kovin nopeita, jottei niiden vakavuus niihin asen-
nettujen aseiden lavettina kärsisi.

Puolustuskannalle joutunut vastustaja ei voisi mitenkään suojata
alueellaan olevia kohteita. Se ei voisi etukäteen päätellä hyökkääjän is-
kujen suuntautumista, ja olisi mahdotonta olettaa, että millään valtiolla
olisi niin paljon varoja, että se voisi luoda jokaiseen mahdolliseen koh-
teeseen riittävän suuren torjuntavoiman ilmatorjuntatykkeineen ja hävit-
täjineen, niin halpana puolustushaaranakin kuin Douhet muuten ilmavoi-
mia pitikin toisiin puolustushaaroihin verrattuna.¹²²

Kun keskitetyn massamaisesti hyökkäävät ilmavoimat olisivat hank-
kineet itselleen ilmanherruuden, ne ryhtyisivät tuhoamaan vastustajan
kotialuetta. Noihin aikoihin saakka ammattisotilaat olivat tottuneet
ajattelemaan, että sotatoimien päämääränä tulisi olla vihollisen asevoi-
mien tuhoaminen tai lamauttaminen. Douhetin mielestä tällainen ei olisi
tarpeellista, sillä vastapuoli olisi lannistettavissa helpommin, jos sen teol-
linen voima murskattaisiin ilmahyökkäyksiin ja sen siviiliväestön henki-
nen selkäranka murrettaisiin terroripommituksin.¹²³ *”Ilmavoimilla on
mahdollisuus voittaa, koska ne voivat järkyttää vastustajan materiaalis-
ta ja moraalista vastarintaa siinä määrin, että vihollisen on taivuttava
voimakkaamman tahtoon. Vastustajan alueen miehitys on merkityksel-
tään toisarvoinen ja luonteeltaan pelkkä poliisitoimi.”*¹²⁴

Ahkerasti kirjoitelleen Douhetin tyylillisesti hyvin esiin tuodut aja-
tukset herättivät kaikkialla maailmassa suurta huomiota, ja niistä kes-
kusteltiin paljon. Douhetin kannattajista ja vastustajista muodostui kou-
lukuntia, joilla oli puolestaan äärimmäisyismiehensä. Kannattajista
mainittakoon esimerkkinä englantilainen komentajakapteeni ja poliitik-
ko J. M. Kenworthy, joka uskoi ilmavoimien tehneen laivaston ja maa-
voimat suurelta osin tarpeettomiksi. *”Jalkaväki, jollaisena sen tunnem-
me, on katoava taistelukentiltä yhtä varmasti kuin ruudin keksimisen jäl-
keen katosivat hilpari-, kirves- ja jousimiehet”*.¹²⁵ Kenworthyn mieli-
pöytä lujitti hänen uskonsa, että kaasu olisi tulevan sodan tärkeimpiä

Tämän kaltaisilla "ilmataistelulaivoilla" Douhet kuvitteli tulevien sotien ratkeavan. Ranskalainen piirros on vuodelta 1937.

Douhet imagined future wars to be won with "air fighting vessels" like those shown in a French sketch of 1937.

aseita. Myös Douhet piti kaasupommeja aivan oleellisena välineenä kuvittelemassaan kamppailussa.

Douhetin jyrkistä vastustajista esiteltäköön kansainvälisessä kirjallisuudessa ja meillä Suomessakin usein mainittu englantilainen nimimerkki Neon,¹²⁶ joka ei antanut ilmavoimille juuri mitään arvoa. Niinpä hän oli sitä mieltä, että ilmavoimat olivat saavuttamiinsa tuloksiin verrattuna epätaloudellinen ja kallis puolustushaara, ja tästä hänellä oli esimerkiksi, miten erään kylän hävittäminen ilmapommituksessa oli maksanut viisikymmentä kertaa enemmän kuin oli ollut tuon kylän taloudellinen arvo. Uusista aseista puhuttiin Neonin mielestä aina liioitellen, ja tällaiset puheet olivat tehneet nytkin turhan suuren vaikutuksen ihmisten mieliin: "Ilmailu on ase, johon ei voi luottaa, jolla ei ole vaikutusta eikä tarjottavissa etuja, koska se ostaa erittäin vähäisen menestyksen hyvin korkeaan hintaan." Edes tiedusteluun ilmavoimia ei Neonin näkemyksen mukaan kannattanut käyttää: "Lentotiedustelu ei ole vain tarpeeton vaan suorastaan vahingollinen, koska väärä ilmoitus on kohtalokkaampi kuin ilmoituksen täydellinen puuttuminen."

Mielipiteet Douhetista jakaantuivat jo ennen toista maailmansotaa, ja niin ne ovat jakaantuneet sodan jälkeenkin. Mikschen mielestä koko douhetismi oli samanlaista lapsellista liioittelua kuin myöhempien ydin-sotastrategien teorit,¹²⁷ kun taas Brodie kirjoitti, että käytettäessä nykyajan sodankäyntivälineitä Douhetin ajatukset saattavat osoittautua hyvinkin paikkansapitäviksi.¹²⁸ Marksilainen Olaf Groehler on taas sitä mieltä, että liioitteleva Douhet edusti kapitalistisen sotataidon rappiota. Douhetin halu korvata miljoona-armeijat muutamilla kymmenillä tuhansilla palkkasoturilentäjillä aiheutui Groehlerin mukaan muun muassa siitä, että kapitalistiset sotateoreetikot olivat havainneet, miten vaikea olisi enää valjastaa poliittisesti heräämässä olevia massoja taistelemaan imperialististen sodanpäämäärien hyväksi.¹²⁹

Englannin ja Yhdysvaltojen ilmavoimien toiminta toisessa maailmansodassa oli paljolti Douhetin mielipiteiden soveltamista käytäntöön. Douhet vaikuttikin kannustavasti näissä maissa vallalle päässeisiin näemyksiin, mutta toisaalta kummassakin anglosaksisessa maassa oli omastakin takaa teoreetikoita, jotka kehittivät samansuuntaisia ajatuksia. Heistä on syytä mainita ennen muita amerikkalainen kenraali William Mitchell¹³⁰ sekä englantilainen kenraalimajuri Frederick Sykes¹³¹ ja Englannin ilmavoimien pitkäaikainen esikuntapäällikkö ja komentaja, ilmamarsalkka Sir Hugh Trenchard. Eräät jälkimmäisen ajatukset edustakoon tässä anglosaksista koulukuntaa.

Jo niin varhain kuin vuonna 1918 Trenchard kirjoitti ”*Jokaisen ilmastrategian pääperusta on pommikoneiden itsenäinen strateginen toiminta. Sotatoimilla maa- ja merivoimien tukemiseksi on toissijainen merkitys.*”¹³² Heinäkuussa 1923 pidetyssä neuvottelutilaisuudessa Trenchard esitti näkemyksensä, että pommitussota olisi eräänlaista kaksintaistelua, jossa kumpikin osapuoli kaataisi vastustajan väestön päälle mahdollisimman suuria pommikuormia. ”*Maa, joka kestää pommituksia pisimmän aikaa on lopussa oleva voittaja*”. Ranskalaiset — heitä pidettiin tuolloin brittien todennäköisinä vastapelaajina — tulisivat Trenchardin uskomuksen mukaan ”vikisemään” ennen kuin englantilaiset olisi saatu seinää vasten.¹³³ ”*Ilmavoimien tavoitteena on murtaa vihollisen vastarinta niillä välineillä, jotka parhaiten soveltuvat saamaan aikaan nopean lopun*”, totesi Trenchard vuonna 1928 ja suositteli suoraa hyökkäystä väestökeskuksia vastaan.

Ilman muuta ei douhetismin tyylistä strategiaa kuitenkaan hyväksyty Englannin ja Yhdysvaltojen ilmavoimien toiminnan ohjenuoraksi, ja kummassakin maassa asiasta käytiin kiivasta keskustelua, jopa niin kiivasta, että Mitchell erotettiin Yhdysvaltojen asevoimista. Vastakkaisia mielipiteitä esitettiin muun muassa muiden puolustushaarojen taholta, ja varsin voimakkaasti tuotiin esiin myös moraalisia epäilyjä siviiliväestön terrorisointia kohtaan. Näihin Trenchard saattoi kuitenkin vastata häikäilemätöntä sodankäyntiä kannattavien henkilöiden ikivanhalla periaatteella: *”Taistelussa elämästä ja kuolemasta on aina käytetty kaikkia käytettävissä olevia aseita. Niin on oleva myös tulevaisuudessa.”*¹³⁴ Lopputulokseksi jäikin doktriini, joka perustui uskoon, että pommikone kykenisi aiheuttamaan vihollismaassa sellaista tuhoa, että se murtaisi siellä vastarinnan. Ilmavoimien ei katsottu kykenevän kuitenkaan yksinään tekemään selvää vastustajasta, vaan siihen tarvittaisiin kaikkien puolustushaarojen panos.¹³⁵

Kokonaan toisenlaisiin näkemyksiin kuin Trenchard päätyivät ne, jotka vastasivat ilma-aseen kehittämisestä Saksassa. Saksan tunnetuin ilmasotateoreetikko Herhudt von Rohden käytti käsitettä operatiivinen ilmasota¹³⁶ ja vaikka hänen määritelmänsä sisältyi ”strategisiakin” aineksia, katsoi hän kuitenkin ensisijaisesti, että ilmavoimien sotatoimien oli liityttävä muiden puolustushaarojen sotatoimiin. Luftwaffen korkeimman päällystön olikin helppo hyväksyä yhteistoiminta maavoimien kanssa, sillä suuri osa kenraalikunnasta oli entisiä maavoimien upseereita. Tiettyä kaksijakoisuutta ”strategisen” ja ”operatiivisen” ilmasodan valinnan välillä esiintyi tosin koko ajan,¹³⁷ mutta jo Saksan heikot sotatoudeelliset resurssit estivät strategisten pommitusilmavoimien muodostamisen. Ilmavoimille annettu maavoimien tukemistehtävä soveltuvi myös hyvin Hitlerin lyhyiden ”salamasotien” strategiaan. Douhetismi, johon ainakin epäsuorasti liittyi pitkän sodan sekä uuvutussodan mahdollisuus, ei näin ollen kuulunut Saksan ilmavoimien periaatteisiin, ja Luftwaffen ohjesäännöissä kiellettiinkin toiminta siviiliväestöä vastaan.¹³⁸ Neuvostoliitossa sen sijaan katsottiin, että ilmavoimien tulisi kyetä ratkaisemaan ”itsenäisiä strategisia tehtäviä”,¹³⁹ mutta käytännössä operatiivinen toiminta painottui sielläkin ensimmäiselle sijalle.¹⁴⁰ On ilmeistä, että ”maavoimamaisen” ajattelun perinteisesti vahva asema vaikutti täällä samalla tavoin kuin Saksassakin.

— — — — —

Maailmansotien välisen ajan keskeisimmät sotateoriat edustavat hie-
man merkillisellä tavalla sodankäyntitavan äärilaitoja. Toisella puolella
on Fullerin, Liddell Hartin ja Douhetin luottamus kehittyvän tekniikan
suomiin apuvälineisiin ja niiden lisäämään tuhokykyyneen, toisella puolella
ovat Leninin ja Mao Tse-tungin teoriat vallankumous- ja sissisodasta,
jossa kelpaavat aseeksi kaikki heinähangoista alkaen.

Yhteistä kummallekin suunnalle oli pyrkimys päästä eroon ensim-
mäisen maailmansodan staattisuudesta ja palauttaa sodankäynti jälleen
liikkuvaksi sekä muutoksia sisältäväksi. Yhteistä oli myös luottamus sel-
lisiin sotataidon vanhoihin säännönmukaisuuksiin kuin painopisteen
merkitykseen tai häikäilemättömän toiminnan antamaan etuun.

Monetkin syyt olivat vaikuttamassa siihen, minkälaiset sotateoriat
saivat eri valtioissa yllötteen. Tärkeimpiä taustatekijöitä olivat asian-
omaisten maan tavoitteet ja strategia. Jos teorian suosittelu menetelmä
tuntui soveltuvan hyvin omien pyrkimysten saavuttamiseen, se ajoi itsen-
sä lävitse ikään kuin omalla painollaan. Tässä soveltamisvaiheessa kar-
siutuivat lisäksi yleensä pois liioittelut ja äärimmäisyydet, joita aina hel-
posti liittyy teoreettiseen ajatteluun.

Lähdeviitteet

1. **Brühl, Reinhard — Förster, Gerhard:** Militärtechnik, Kriegsbild und Kriegswirklichkeit. Militärgeschichte 3/1975, s. 282.
2. **Groehler, Olaf:** Die Entwicklung der Luftkriegstechnik zwischen den beiden Weltkriegen. Militärgeschichte 1/1975.
3. **Fuller** on julkaissut suunnitelman muistelmissaan *Memoirs of An Unconventional Soldier*, London 1936, luvussa 13. Kts. tarkemmin myös Anthony John Trythall. "Boney" Fuller. The Intellectual General. 1878—1966. London 1977.
4. Fuller käyttää tuolloiseen anglosaksiseen tapaan sanaa "strateginen" puhuessaan siitä, mistä meillä käytetään sanaa "operatiivinen".
5. Vrt. myös **Reid, Brian Holden:** J. F. C. Fuller's Theory of Mechanized Warfare. *Journal of Strategic Studies* 3/1978, s. 295—312.
6. Fuller: *Memoirs*, s. 300.
7. **Fuller:** *Training Soldiers for War*. London 1914.
8. Seuraavassa esitetyt Fullerin ajatukset on lainattu pääasiassa hänen itsensä laatimasta tiivistelmästä, joka on julkaistu nimellä *die Mechanisierung des Krieges* teoksessa *Wie würde ein neuer Krieg aussehen?*, Zürich 1932.
9. **Wallach**, emt., s. 207.

10. Tässä esitetyt Fullerin ajatukset ilmasodasta perustuvat hänen kirjoitukseensa Fragen des Luftkrieges, joka on julkaistu vuonna 1928 painetussa Militärwissenschaftliche und Technische Mitteilungen-lehden erikoisnumerossa Luftflotten.
11. Emt., s. 408.
12. Wie würde ein neuer Krieg aussehen?, s. 67.
13. Emt., s. 70.
14. Fuller: The Conduct of War, London 1961.
15. Fuller: Generale von Morgen. Potsdam 1935, s. 12.
16. Emt., s. 71.
17. Liddel Hart: Der Panzerkrieg und seine Zukunft. Wehrwissenschaftliche Rundschau 5/1952.
18. Fuller: Memoirs, s. 394.
19. Martel oli enemmän käytännön kuin teorian mies, ja niinpä tässä rajoittautaan vain viittaamaan hänen teokseensa Englannin panssarijoukkojen alkua ajoilta In the Wake of the Tank, London 1931.
20. Esimerkkinä mainittakoon Scipion elämäkerta, johon Liddel Hart on sisällyttänyt muun muassa näkemyksiään strategiasta sekä polemiikkia Versaillesin rauhansopimusta vastaan. Tämän kirjoittajalla on ollut käytettävissään teoksen saksankielinen laitos Der Feldherr, die Taten des Publius Cornelius Scipio Africanus, Berlin 1938.
21. Liddel Hart taisteli tässä suhteessa tuulimyllyjä vastaan, sillä hän oli joko tulkinnut väärin Clausewitzia tai sitten hän oli tutustunut tämän tuotantoon vain pintapuolisesti. Todellisuudessa Clausewitz ja Liddel Hart olivat samaa mieltä siitä, että tuhoamistaistelu oli vain eräs sotataidon menetelmistä. Jälkimmäinen olisi ollut oikeudenmukaisempi edellistä kohtaan, jos hän olisi valinnut jonkin toisen henkilön moittimansa yksipuolisen tuhoamisopin edustajaksi.
22. Liddel Hartin käyttämä sana ”strategia” voidaan tässä pitkälti rinnastaa myös käsitteeseen ”operaatiotaito”.
23. Liddel Hart: Wenn England zu Felde zieht. Potsdam 1937, s. 104—106.
24. Epäsuoraa strategiaa Liddel Hart on esitellyt erityisesti teoksessaan Strategy, the Indirect Approach. Erityisesti strategian harrastajat pitävät sitä tekijänsä pääteoksena. Siitä on otettu lukuisia painoksia, ja Liddel Hart korjaili ja täydensi niitä jatkuvasti. Tämän kirjoittajalla on ollut käytettävissään vuonna 1967 otettu taskupainos, joka edustaa teoksen viimeiseksi jäänyttä versiota. Brian Bond katsoo teoksessaan Liddell Hart, A Study of His Military Thought (London 1977), että Liddell Hartin ajatukset strategiasta olivat liian defensiivisiä.
25. Wenn England zu Felde zieht, s. 103.
26. Emt., s. 112.
27. Emt., s. 126—129.
28. Higher Strategy tai Grand Strategy.
29. Wenn England zu Felde zieht, s. 99.
30. Vrt. Jochen Löser: Die Entwicklung der Strategie von der Antike bis zur Gegenwart teoksessa Gegen den dritten Weltkrieg, Strategie der Freien, Herford 1982, s. 47.
31. Strategy, s. 335—336.
32. Der Feldherr, erityisesti s. 144.
33. Liddel Hart: Infanterie von Morgen. Potsdam 1934, s. 30—31.
34. Emt., s. 35—60.
35. Liddel Hart: Lebenserinnerungen. Düsseldorf — Wien 1966, s. 48.
36. Emt., s. 224.
37. Wallach, emt., s. 247.
38. Charles de Gaulle: Frankreichs Stossarmee. Potsdam 1935, s. 20.

39. **Charles de Gaulle:** *Le Fil de l'Épée*, Paris 1932. Siteerattu Siegbert Kreuterin kirjoituksen mukaan: *De Gaulle zwischen den Weltkriegen*, *Österreichische Militärische Zeitschrift* 4/1975, s. 298.
40. Korostettakoon tässä yhteydessä, että sotataidolliseen ajatteluun Ranskassa vaikuttivat suuresti myös 1920-luvun puolessa välissä vähentyneet puolustusmäärärahat. Supistusten suoranaiset seuraukset näkyivät maan asevoimissa vielä 1930-luvun loppupuolella vaikuttaen samalla passivoituneeseen myös Ranskan ulkopoliittikkaan. Kts. Clemens A. Wurm: *Die französische Sicherheitspolitik in der Phase der Umorientierung 1924—1926*. Frankfurt am Main, Bern, Las Vegas 1979 (Europäische Hochschulschriften. Reihe 3: Geschichte und ihre Hilfswissenschaften. Bd. 115)
41. **Volker Wieland:** *Zur Problematik der französischen Militärpolitik und Militärdoktrin in der Zeit zwischen den Weltkriegen*. Boppard am Rhein 1973, s. 219—223.
42. Emt., s. 195.
43. **Volker Wieland:** *Pigeaud versus Velpry. Zur Diskussion über Motorisierung und Mechanisierung. Panzertechnik und Panzertaktik in Frankreich nach dem Ersten Weltkrieg. Militärgeschichtliche Mitteilungen* 1/1975, s. 55.
44. Emt., s. 58—59.
45. **De Gaulle:** *Vers l'armée de métier*. Paris 1934. Tässä on tukeuduttu teoksen saksannokseen nimeltä *Frankreichs Stossarmee*, Potsdam 1935.
46. Vaikka tutkimuksessamme ei juurikaan käsitellä aatehistoriaa, lukijan on ehkä silti syytä kiinnittää huomiota siihen, miten ”fasistisia” monien sotateoreettikkojen ajatukset ovat olleet.
47. *Frankreichs Stossarmee*, s. 61.
48. De Gaullen pääteoksen nimihän oli *Vers l'armée de métier* — kohti ammatti-armeijaa.
49. **Bryan Perrett:** *A History of Blitzkrieg*. London 1983, s. 58—59.
50. **Général Dame:** *La lutte militaire terrestre*. *Revue de défense nationale*, aout 1939, s. 475—502.
51. Wieland, alaviitteessä 41 mainittu teos, s. 270.
52. Saksan kohdalla suoritettu aseriisunta ei vahvista käsitystä, että jonkin valtion yksipuolinen luopuminen aseista saisi muut maat noudattamaan esimerkkiä. Vaikka tässä tapauksessa aseista riisuttiin maailman merkittävien sotilasmahti, ei seuraajia löytynyt, ja lopulta saksalaiset, joilta jopa pieni Liettuaakin oli sillä välin riistänyt alueita, aseistautuivat uudelleen.
53. Siteerattu Rainer Wohlfeilin ja Hans Dollingerin teoksesta *Die Deutsche Reichswehr. Bilder — Dokumente — Texte. Zur Geschichte des Hunderttausend — Mann — Heeres 1919—1933*, Wiesbaden 1977, s. 151.
54. **Hans von Seeckt:** *Gedanken eines Soldaten*. Berlin 1929, s. 94.
55. **Hans Meier-Welcker:** Seeckt. Frankfurt am Main 1967, s. 529.
56. **Wallach**, emt., s. 175—176.
57. Seeckt, emt., s. 87—88.
58. **Gordon A. Craig:** *Die preussisch-deutsche Armee. Staat im Staate*. Düsseldorf 1960, s. 432—433.
59. **Herbert Rosinski:** *Die Deutsche Armee. Eine Analyse*. Düsseldorf, Wien 1970, s. 210—211.
60. Seeckt, emt., s. 116.
61. Emt., s. 117—152.
62. Emt., s. 177—178.
63. Saksalaisen koulukunnan irtaantumista Clausewitzin perusteorjoista on valaissut erityisesti Jehuda Wallach teoksessaan *Das Dogma der Vernichtungsschlacht*, Frankfurt am Main 1967.
64. **Erich Ludendorff:** *Der totale Krieg*. München 1936, s. 3.
65. Emt., s. 10.

66. **Wieland**, alaviitteessä 41 mainittu teos, s. 269.
67. **Ludvig Ritter von Eimannsberger**: Der Kampfswagenkrieg. München 1934, s. 211.
68. Emt., s. 214—215.
69. Emt., s. 215—216.
70. Varsin tunnettu on Guderianin kirja Achtung Panzer, Stuttgart 1937. Tärkeimpiä olivat kuitenkin hänen useat ja perusteelliset kirjoituksensa aikakauslehdessä Militärwissenschaftliche Rundschau. Niistä suuren osan hän julkaisi myöhemmin kirjana nimellä Die Panzertruppen und ihr Zusammenwirken mit den anderen Waffen, Berlin 1940 (ensimmäisen painoksen nimi oli Die Panzertruppe).
71. **Heinz Guderian**: Die Panzertruppen und ihr Zusammenwirken mit den anderen Waffen, Militärwissenschaftliche Rundschau 5/1936.
72. **Charles Messenger**: The Art of Blitzkrieg, London 1976.
73. Alaviitteessä 71 mainittu lähde, s. 624.
74. Monista nimistä mainittakoon tässä kirjallisesti sangen tuottelias Walther Nehring, myöhempi panssarijoukkojen kenraali.
75. Siteerattu Messengerin mukaan, emt., s. 80.
76. **Heinz Guderian**: Erinnerungen eines Soldaten. Heidelberg 1951, s. 30.
77. **Rüdiger von Manstein/ Theodor Fuchs**: Manstein. Soldat im 20. Jahrhundert. Militär-politische Nachlese. München 1981, s. 86—87.
78. **Helmut Heiber**: Adolf Hitler. Berlin 1960, s. 128. Kts. myös David Irving: Hitlers Weg zum Krieg. Darmstadt 1979, mm. s. 108.
79. Saksan armeijan kehityksestä vuosina 1933—39 kts. erityisesti Manfred Messerschmidt: Die Wehrmacht im NS-Staat, Zeit der Indoktrination, Hamburg 1969 sekä Klaus-Jürgen Müller: Das Heer und Hitler, Armee und nationalsozialistisches Regime 1933—1940, Stuttgart 1969 (Beiträge zur Militär- und Kriegsgeschichte, Bb. 10) ja Saksan sotahistoriallisen tutkimuslaitoksen sarjan Das Deutsche Reich und der Zweite Weltkrieg ensimmäinen osa Ursachen und Voraussetzungen der deutschen Kriegspolitik, Stuttgart 1979.
80. **Hans-Erich Volkmann**: Die NS-Wirtschaft in Vorbereitung des Krieges ed. alaviitteessä mainitussa teoksessa Das Deutsche Reich und der Zweite Weltkrieg, Bd. 1, s. 177—370.
81. **Friedrich Hossbach**: Zwischen Wehrmacht und Hitler 1934—1938, Göttingen 1965, s. 141—146.
82. Kts. esim. **Hans-Christian Pilster**: Russland — Sowjetunion. Werden, Wesen und Wirken einer Militärmacht, Herford 1981, s. 93—111.
83. Lenin luki huolella Clausewitzin pääteoksen ja varusti sen asiantuntevin reuhuomautuksin. Ne on julkaissut O. Braun nimellä Clausewitz "Vom Kriege, Auszüge und Randglossen von W. I. Lenin", Berlin (DDR) 1957.
84. **N. N. Asowzew**: W. I. Lenin über die Erziehung und Ausbildung der Soldaten einer sozialistischen Armee. Militärgeschichte 2/1975, s. 173.
85. **Franz Marek — Ernst Fischer**: Mitä Lenin todella sanoi. Porvoo 1970, s. 134.
86. **Wallach**, Kriegstheorien, s. 276—277.
87. **W. I. Lenin**: Sämtliche Werke, Band XIX, Wien — Berlin 1930, s. 413.
88. Siteerattu Wallachin mukaan, Kriegstheorien, s. 277.
89. Siteerattu J. F. C. Fullerin mukaan, Conduct of War, London 1961, s. 224.
90. Siteerattu edellisessä alaviitteessä mainitun Fullerin teoksen mukaan, s. 225. Samaa mieltä on Neuvostoliiton nykyinenkin sotilasojohto, vrt. P. A. Shilin: Der Marxismus — Leninismus über die Verteidigung des sozialistischen Vaterlandes, Militärgeschichte 5/1973, s. 518.
91. **Hans Werner**: Zur Weiterentwicklung der militärischen Ansichten von Marx und Engels durch W. I. Lenin. Militärgeschichte 1/1970, s. 17.
92. **Alexander Fischer**: Die Anfänge der Roten Armee 1917/18. Militärgeschichtliche Mitteilungen 2/1975, s. 64.

93. Emt., s. 65.
94. Emt., s. 64.
95. **Wallach**, Kriegstheorien, s. 283.
96. **Michail Heller — Alexander Nekrich**: Geschichte der Sowjetunion I/1914—1939. Königstein 1981, s. 80.
97. Neuvostoliitossa Trotski mainitaan sen sijaan edelleen vain kielteisessä mielessä. Muutosta Stalinin ajan käsitteisiin ei ole siis tässä suhteessa hyväksyty. Helge Seppälä (Puna-armeijasta sotilasmahdiksi, Porvoo 1978) sitä vastoin antaa Trotskille varovaisen tunnustuksen, kts. emt. s. 58.
98. Alaviitteessä 96 mainittu teos, s. 73.
99. **Esa Seppänen**: Sissisota — aikamme sota. Tampere 1971, s. 28.
100. **Werner Hahlweg**: Guerilla, Krieg ohne Fronten. Stuttgart 1968, s. 158.
101. **Mao Tse-tung**: Vom Kriege. Gütersloh 1969, s. 46 ja 66.
102. Worte des Vorsitzenden Mao Tsetung. Peking 1972, s. 112.
103. **Mao Tse-tung**: Vom Kriege, s. 87.
104. Emt., s. 206.
105. Emt., s. 210.
106. Worte des Vorsitzenden . . . , s. 108—112.
107. **Mao Tse-tung**: Vom Kriege, s. 117.
108. Worte des Vorsitzenden . . . s. 302.
109. **Wallach**, Kriegstheorien, s. 299.
110. **Mao Tse-tung**: Vom Kriege, s. 17.
111. Worte des Vorsitzenden . . . , s. 121.
112. Douhetin pääteos oli vuonna 1921 julkaistu Il Dominio dell'aria, Roma 1921. Teoksesta otettiin uusi ja huomattavasti muutettu painos 1927. Tässä kirjassa on käytetty lähteenä teoksen saksannosta Luftherrschaft, Berlin 1935. Saksannokseen on liitetty Douhetin erittäin tärkeä artikkeli vuodelta 1930 Der Krieg im Jahre 19 . . .
113. Luftherrschaft, s. 15.
114. Bernard Brodie on todennut kuitenkin teoksessaan Strategy in the Missile Age (Princeton 1965) sivulla 90, että Douhet teki laskelmissaan yksinkertaisen laskuvirheen, jota kuitenkaan eivät edes hänen vastustajansakaan havainneet. Edellyttäen että pommien hajonta olisi ollut sellainen kuin Douhet kuvitteli — mikä oli epätodennäköistä — hänen esittämällään pommimäärällä olisi voitu tuhota vain murto-osa siitä, mitä hän uskoi.
115. "Pommitusyksikkö" oli Douhetin käyttämä termi.
116. Luftherrschaft, s. 73.
117. Emt., s. 184—185.
118. Emt., s. 24.
119. Emt., s. 67.
120. Aluksi Douhet oli sitä mieltä, että maa- ja merivoimat tarvitsivat tuekseen vaatimattomat apuilmavoimat, mutta vuodesta 1927 alkaen hän piti tällais-takin turhana.
121. Nämä luvut on lainattu italialaisen everstiluutnantti Rocco Morettan teok-sesta Huomispäivän sota, Jyväskylä 1934, s. 62.
122. Ilmavoimien oletettu huokeus toisiin puolustushaaroihin verrattuna olikin eräs Douhetin pääargumenteista ilmavoimien hyväksi. Tuhat lentokonetta maksaisi tuskin enempää kuin kymmenen hyödytöntä taistelulaivaa. Miehis-töä niihin tarvittaisiin vain 20 000—30 000 miestä.
123. Karl Köhler on kirjoituksessaan Douhet und Douhetismus (Wehrwissen-schaftliche Rundschau 2/1964, s. 88—91) sitä mieltä, että asettaessaan soti-laalliselle toiminnalle tällaiset tavoitteet Douhet sanoutui irti niin ratkaise-vassa määrin Clausewitzin mielipiteistä, että kysymyksessä oli kokonaan uu-si sotateoria.

124. Lainattu edellisessä alaviitteessä mainitussa kirjoituksessa olevan sitaatin mukaan.
125. **J. M. Kenworthy:** Vor kommenden Kriegen. Wien 1928, s. 297—298.
126. **Neon:** The Great Delusion. London 1935.
127. **Miksche,** emt., s. 141.
128. **Brodie,** emt., s. 73.
129. **Olaf Groehler:** Probleme der Entwicklung der Luftkriegstheorie zwischen dem ersten und dem zweiten Weltkrieg. Militärgeschichte 4/70, s. 406—419.
130. **W. D. Mitchell:** Winged Defence. The Development and Possibilities of Modern Air Power. New York, London 1925.
131. **F. H. Sykes:** Aviation in Peace and War. London 1922.
132. Lainattu teoksessa Waffen im Einsatz (Hamburg 1976) sivulla 88 olevan sitaatin mukaan.
133. **David Irving:** Von Guernica bis Vietnam. Die Leiden der Zivilbevölkerung im modernen Krieg. München 1982, s. 25.
134. Emt., s. 28.
135. **Charles Webster — Noble Frankland:** The Strategic Air Offensive against Germany, Vol. I. London 1961, s. 52—64.
136. **Hans-Detlev Herhudt von Rohden:** Vom Luftkriege. Gedanken über Führung und Einsatz moderner Luftwaffen. Berlin 1938.
137. Erittäin perusteellisesti asiaa on selvitetty Horst Boog teoksessaan Die deutsche Luftwaffenführung 1935—1945. Führungsprobleme, Spitzengliederung, Generalstabsausbildung. (Beiträge zur Militär- und Kriegsgeschichte, 21. Bd.), Stuttgart 1982, s. 151—214.
138. **Boog,** emt., s. 185.
139. **Olaf Groehler:** Geschichte des Luftkrieges 1910 bis 1970. Berlin (DDR) 1971, s. 150—151.
140. **Feuchter,** emt. s. 40 ja **Groehler,** Militärgeschichte 4/1970, s. 419.

Summary

WAR THEORIES BETWEEN THE WORLD WARS

Even though defensive combat proved to be the dominating World War I combat type the most distinguished post-war theoreticians were of the opinion that a possible future war was to be won by means of offensive operations. The most outstanding war theoreticians, the British Fuller and Liddel Hart and de Gaulle of France argued it would be possible by forming strong armoured units to be used ruthlessly and with far-reaching objectives.

In France, however, a particularly stiff and unflexible attack doctrine was maintained. The Maginot Line, built to render an attack possible, also turned the thoughts defensive. In Germany, however, the very strategic situation necessitated the study of offensive measures. Already during the twenties von Seeckt started this development and the theoretical basis was elaborated in the thirties by von Eimannsberger and Guderian and others. Fast and separate wars fitted well into Hitler's strategy and thus the dictator supported the "blitzkrieg" doctrine developed during several years.

The Italian Douhet also found a solution in the recent technical innovations, which had made their way into warfare. He did not, however, trust armour, but thought that the air force would decide the outcome of the war. At the outbreak of the war the attacker was to secure air superiority and then defeat the enemy by destroying his home area. Douhet's ideas gained widespread support especially in Anglo-Saxon countries whereas i.a. German strategy emphasized the fact that the main task of the air force was operational support to the ground forces.

Opposed to the technically oriented warfare theories were the thoughts on guerilla warfare elaborated by Lenin and Mao Tse-Tung. A ruthless and even decade-long revolutionary war would exhaust the opponent and undermine his morale which would give an opportunity to destroy him by means of conventional war.

Kai von Fieandt

HAMINAN KADETTIEN ARVOMAAILMA 1860-LUVULLA JA SEN HEIJASTUMINEN TURKIN SOTAAN

Lukijalle

Tämän kirjoitelman pääasiallisena aineksena on ollut isoäitini Eva Maria von Fieandin (o.s. von Essen) jäämistössä säilynyt, lähes 150 kirjettä käsittävä kokoelma vuosilta 1850—1915. Huomattava yhtenäinen kirjeiden sarja valottaa sitä aikaa, jolloin hänen veljensä Magnus von Essen opiskeli Haminan kadettikoulussa 1862—1870 saaden sieltä päästötodistuksen. Kirjeet antavat värikkään ja eloisan kuvan opinnoista ja päivittäisestä palveluksesta sekä vapaa-aikojen ja lomien vietosta kadettin näkökulmasta.

Kadettikoulusta aikoinaan julkaistujen historiikkien ohella esitys rakentuu Magnus von Essenin saamista ja lähettämistä ruotsinkielisistä kirjeistä, jotka on toistettu sellaisenaan, sanatarkasti käännettyinä.

Kirjeiden käännöstyössä on pyritty mahdollisimman uskollisesti säilyttämään kirjoittajan esitystapa ja tyyli sekä varhaisialle ominainen ortografinen ja syntaktinen hatarus. Kirjeissä näkyy sen vuoksi tahallisesti sinne jätettyjä käännettäessä säilytettyjä kirjoitusvirheitä. Suomenkielen vanhahtavien ilmaisujen ja ymmärrettävän nykykielen välillä on hienovaraisesti päädytty kompromisseihin.

Vanhan ruotsinkielen kääntämispulmaan on ystäväni, professori **Lars Huldén** ystävällisesti tuonut valaisua. Aikakauden historian tuntijoina professorit **Martti Ruutu** ja **Päiviö Tommila** ovat ystävällisesti lukeneet käsikirjoituksen ja avustaneet työtäni neuvoillaan ja ehdotuksillaan. Lappeenrannan kaupungin historiasta varatuomari **T. Sariola** on lähettänyt tietoja ja kuvia. Heille kaikille esitän parhaat kiitokseni.

Kauppaneuvos **Werner Hacklinin** Säätiö kadettikoulutuksen edistämiseksi on palkinnut tutkimukseni siten mahdollistaen sen toteuttamisen. Kiitän myös Sotahistoriallista Seuraa työn sisällyttämisestä vuosikirjaansa.

Magnus von Essen 12-vuotiaana kadettina.

Magnus von Essen as a 12-year-old cadet.

Magnus von Essen kadettikoulun loppuvaiheessa.

Magnus von Essen when finishing Military Academy.

Koulun järjestely ja opetus Aleksanteri II:n aikana

Mainehikkaaseen Haminan upseerikouluun 1860-luvun alussa kirjoittautuva nuorukaisjoukko sai opinnoilleen monessa suhteessa uudistuvan kasvatusympäristön. Merkitsihän Aleksanteri II:n valtaistuimelle nousu 1855 avartuviin periaatteisiin pohjautuvia uudistuksia tässä oppilaitoksessa kuten niin monella hallinnon alalla. Tosin koulu Haminaan siirtymisestäään 1821 saakka oli ollut niiden loputtomien kokeilujen leikkipallona, joita värsinkin 1830—1845 toimeenpantiin Venäjän valtakunnan upseerikoulutuksen organisaatiossa. Mutta itsenäisemmän toimintavapauden vakiintumista ja pyrkimystä oppilaaksi pääsyn säätypohjan laajentamiseen tapaamme vasta hallitsijavaihdoksen jälkeen. Valtakunnan sotaoppilaitosten johdossa oli vuodesta 1831 ollut Pietarissa toimiva ”konselji”, jonka suhteen Haminan kadettikoulu kuitenkin säilytti verrattain itsenäisen aseman ollessaan perinteisesti suoraan perintöruhtinaan, konseljnin puheenjohtajan, valvonnassa. Tosin Nikolai I:n kuolema aluksi merkitsi eräänlaista takaiskua, kun Aleksanterin, — entisen perintöruhtinaan — jälkeen Haminankin opetuksen johto siirtyi suoraan yleisesikuntapäällikön Rostovzovin alaiseksi. Uuden keisarin vierailua

Haminassa jo vuonna 1856 kuvataan koululle erittäin suosiolliseksi. Vuonna 1860 Venäjän sotaoppilaitosten valvonta annettiin jälleen perintöruhtinaalle, Aleksanteri II:n nuoremmalle veljelle suuriruhtinas Mikael Nikolajevitsille, joka kuitenkin jo 1863 luopui konseljin johdosta sen lakkauttamisen myötä. Sotakoulut olivat siitä lähtien suoraan valtakunnan sotaministeriölle alistettuja.

Sama vuosi 1863 tiesi Haminan kadettikoululle kahta merkittävää muutosta.

Silloin lakkautettiin vuonna 1817 säädetty etusijan myöntäminen aateliston ja valtion virkamiehistön perheiden pojille oppilasvalinnoissa. Vuodesta 1832 seitsenluokkaisena toimineen koulun neljännen (ns. ylimmän yleisen) luokan jälkeen kurssinsa kiitettävästi suorittaneet kadetit voivat ilmoittautua yliopiston ja korkeakoulujen pääsykoulusteluun. Kolmella erikoisluokalla jatkoivat ne, jotka aikanaan valmistuivat upseereiksi. Koululla oli siis kahtalainen tavoite: toisaalta toimia ”säätyläisten”, — myöhemmin yleensä lahjakkaiden nuorten — akateemiselle uralle valmistavana oppilaitoksena, toisaalta palvelu suuriruhtinaskunnan upseerikoulutuslaitoksena. Kouluun tultiin tavallisimmin 12-vuotiaana, ja koko oppijakso saatiin parhaassa tapauksessa päätökseen 19-vuotiaana — luokalle jäämistä yhtä kertaa useammin ei yleensä sallittu.

Kadettikoulun vuodelta 1831 peräisin oleva, välillä kahdesti tarkistettu (1845 ja 1850) ohjesääntö joutui sekin 1863 perusteellisen uudistuksen alaiseksi. Jo edellisen koulunjohtajan kenraaliluutnantti Martinau’n kaudella (1858—1863) oli komiteatyötä asian tiimoilta käynnistetty, mutta vasta hänen seuraajansa kenraaliluutnantti E. af Forsellesin aikana (1863—1871) toiminut toinen komitea sai ehdotuksensa niin ripeästi valmiiksi, että uusi ohjesääntö 9. 3. 1865 voitiin vahvistaa.

Komitean 15. 2. 1864 päivätty mietintö täydellisine perusteluineen on säilynyt Sota-arkistossa. Puheenjohtajana mainitaan uusi koulun johtaja af Forselles, jäsenenä luokkien tarkastaja kenraalimajuri E. von Fieandt sekä everstiluutnantti A. von Willebrand, esittelijä C. Gustavson ja venäjänkielen professori M. Akiander. Mukana oli siis sekä kadettikoulun, senaatin että yliopiston edustajia. Komitean asetti kenraalikuvernööri Rokasovski ”keisarillisen majesteetin annettua 6. 5. 1863 asetuksen Haminan suomalaisen kadettikunnan uudelleen järjestelystä”.

Mietintö havainnollistaa niin elävästi sekä siihenastista että uutta hallinnon ja opetuksen järjestelyä, että sitä on syytä tarkemmin selostaa.

Koulun johtajana toimi suomalaissyntyinen, Venäjän sotilasjohdon nimittämä kenraali. Yleensä tehtävässä oli kadettikoulun joko Haapaniemessä tai Haminassa suorittanut, sittemmin Venäjän joukoissa palvelut upseeri. Sotilaallisen hallintohenkilökunnan muodostivat kompanianpäällikkö ja vaihteleva määrä kapteeneita (v. 1862 viisi) sekä pari esikuntakapteenia. Heidän tehtävänään oli antaa varsinainen sotilaskoulu.

Koulun oppiaineiden opettajistoon luettiin luokkien tarkastaja (yleensä kenraalin arvoinen upseeri), pari opetuksen tarkastajaa sekä aineopettajat. Luonteenomaista oli, että kapteenin virka-asemassa oli pitkään varsin iäkkäitä, jopa haavoittuneitakin korkea-arvoisia upseereita. He nauttivat aikaisemmista komentajanviroistaan täyttä eläkettä Haminan kapteeninpalkkansa ohella. Siirto Haminaan oli siis tällöin eräänlainen lepoaiheen varmistus.

Komitean ehdotuksessa säilyi opetuskielestä 1831 ohjesäännön määräys, että erikoisluokilla (kolme ylintä luokkaa) Venäjän sotalakien ja varsinaisten sotatieteiden opetus oli annettava yksinomaan venäjäksi. Siihen mennessä myös poliittisia aineita (maantietoa, historiaa) oli opetettu ylimmillä luokilla venäjäksi. Nyt komitea esitti, että opetuskielenä yleensä on oltava ruotsi, joskin suomenkielen taitoa on pidettävä etuna.

Aikaisemman 6-tuntisen työpäivän sijasta komitea vaatii 5-tuntista, 10 minuutin taukoineen tuntien välissä. Aikaisempaa neljää yhtämittaista 1 ½ tunnin jaksoa komitea pitää ”epäpsykologisena ja rasittavana”. Pakollisten kielten lukumäärää (ruotsi, suomi, venäjä, ranska, saksa) pidetään liiallisena, saksankieltä vaaditaan vapaaehtoiseksi. Komitea ehdottaakin uusia opettajanvirkoja sekä ruotsin- että suomenkieltä varten (vuoden 1862 opettajaluettelosta nämä vielä puuttuvat). Muitakin oppiaineiden lisäyksiä mainitaan, jotka aina ajoittain ovat koulun opetusohjelmassa välähdelleet, kuten ”psykologia ja logiikka”, ”kreikkalais-venäläisten uskonnonopetus” sekä ”voimistelun opetukselle siirrettävä suurempi määräraha”, joka oli ollut varattuna tanssinopetukseen; jälkimmäiselle riittäisi pienempi määräraha (eräs merkki demokratisoinnista tämäkin).

”Kasvatuksen tehostamistoimista” mietintö mainitsee, että ohjesäännössä on kasvatuksen suunnan perusteet tuotava ilmi samoin kuin annettava tiedot kyseeseen tulevista rangaistuksista. ”Koulua on tarkas-

teltava paitsi sotilas- myös kasvattamisen instituuttina, pedagogiikan oppeja on viljeltävä horjuttamatta sotilaallista kuria.”

Kadettien koulusta eroamiseen nähden komitea ehdotti säädöstä, että jo kaksi erikoisluokkaa (5. ja 6. luokan) suorittaneet olisi hyväksyttävä suoraan upseereiksi ylennettäviksi, ”jos heiltä puuttuu vaativiin opintoihin taipumusta ja älykkyyttä”.¹

Uusi ohjesääntö merkitsi eittämättä yleissivistävälle opetukselle entistä suurempaa liikkumisvapautta. Aiemmin oli Pietarin konselji suunnitellut humanististenkin aineiden kurssit, jolloin akateemisten jatko-opintojen näkökohtia ei voitu riittävästi noudattaa. Vuodesta 1865 koulunjohtaja vahvisti nämä kurssit luokkien tarkastajan esityksestä. Siviilissä olevat koulun opettajat rinnastettiin Suomen oppikoulunopettajiin ja heidän virkanimityksensä uskottiin Suomen keisarilliselle senaatille. Kun vielä todetaan oppiaineita olleen v. 1862 säilyneen opettajaluettelon mukaan 16 (venäjä, matematiikka, tykistöoppi ja taktiikka, linnoitusoppi, saksa, ruotsi, Venäjän kirjallisuus, maantieto, laulu, kartanpiirto, historia, ranska, voimistelu ja miekkailu, fysiikka ja kemia, tanssi, uskonto ja kirkkohistoria), on helppo ymmärtää opetuksen olleen liian vaativaa todelliselle omaksumiselle, erityisesti milloin ”taipumusta ja älykkyyttä” ei ole siihen riittänyt.

Kadettikunnan perhesuhteet ja yhteiskunnallinen koostumus

Vuonna 1862 Haminan kadettikouluun pyrkineiden osalta oli viimeistä kertaa voimassa vanha erioikeus: etusija myönnettiin aateliston ja virkamiehistöön nuorukaisille. Kun arkistotietojen lisäksi yksityisaineistoa ja kirjeenvaihtoa on säilynyt sängen paljon juuri tällöin opintonsa aloittaneiden aateliskasvattien ystävyys- ja toveripiiristä, keskitytään tässä seuraamaan kadettikunnan arkielämää, mielialoja, harrastuksia ja vapaa-ajan viettoa juuri tuon oppilas yhteisön (Magnus von Essen, Olof von Törne, Archibald Ramsay, Lennart Gripenberg, Karl Anton ja Ivar Johannes Palin) näkökulmasta käsin.

---

¹ Oudolta vaikuttava muotoilu pohjautuu koulun kahtalaiseen tehtävään: se toimi valmistavana oppilaitoksena myös korkeakouluihin, joihin opillisesti älykkäimmät saattoivat pyrkiä jo yleisten luokkien koulutus pohjalta.

Oppilasluettelo kertoo kadettikunnan vahvuudeksi tuolloin 120, joista 84 yleisillä luokilla ja 36 erikoisluokilla. Tässä jo kuvastuu neljän yleisen luokan laajempi koulutustavoite: upseereiksi jatkavia oli vajaa kolmannes koko kadettikunnasta. Erikoisluokkien oppilasmäärät vaihtelivat n. 12 tienoilla, yleisillä luokilla kullakin se oli tuntuvasti suurempi, useimmiten yli 20. Kaikista 120:sta oli aatelisia 44, siis lähes 37 %, erikoisluokkien 36:sta aatelisia 14 ja yleisten luokkien 84:stä aatelisia 30. Ensimmäisen luokan 22 kadetista (Magnus von Essenin luokasta) aatelisiä oli viisi, siis alle neljännes.

Mainittakoon, että yleisten luokkien kadeteista paitsi mainittua von Essenia, kaksi von Fieandt-veljestä kuuluu tämän kirjoittajan esivanhempien joukkoon, lisäksi kadetti Viktor Alexander Krogerus, josta tuli äitini isä.

Kadettikunnassa vuonna 1862 opiskelleiden 44 aatelisten kadettien isistä laadittu lukuasetelma (*taulukko 1*) valaisee tarkemmin näiden koulutus- ja ammatillista taustaa.

Kuten odottaa sopiikin näin valikoidussa aineistossa ilmenee kou-raantuntuvasti ammattialan periytyvyyttä sellaisena upseerinuran **syntyperärakenteena**, josta mm. Wirilander on painokkaasti maininnut kirjassaan säätyläistömme historiasta (Wirilander 1974, s. 199). Kaikkiaan 44 kadetin isästä 25 on ollut sotilasuralla ainakin peruskoulutukseltaan ja suuren osan elämästään. Kun kyseessä on oppilaitos, johon pääsyn edellytyksenä vielä 1862 nimenomaan oli ”syntyperä sekä isien arvo ja ansiot”, on luonnollista, että kadettien ”ammattiperiytyvyys” tulee ilmi juuri sen säädyn kohdalla, joka perinteisesti kautta vuosisatojen oli pääasiassa sijoittunut sotilashallinnon virkoihin (Wirilander, mt. 184, kuv. 7). Mutta taulukostamme on luettavissa muutakin. Toiseksi suurin, 16 kadetin isien ammattiryhmä koostuu siviili- ja oikeushallinnon viroista varsinaisia kirkollisia virkoja lukuunottamatta. Käänte, joka autonomian ajan alusta tapahtuu aatelisten paineena muihin kuin sotilasvirkoihin, on jo alkanut vaikuttaa kadettien isien ikäpolvessa. Kolme käänte-kohtaa on Wirilanderin mukaan ollut erityisen merkitsevää kadettien etsiytymiselle muulle kuin sotilasuralle: Vuosi 1810 jakopalkkaisen ja vuosi 1830 värvätyn väen hajotessa sekä vihdoinkin vuosi 1868 ruotujakoisten tarkk’ampujapataljoonien lakkauttamisajankohtana. Viimeksi mainittu ei tietysti vielä ilmene oheisessa tilastossa, mutta vuoden 1830 käänte

Taulukko 1

Vuonna 1862 kadettikunnassa opiskelleiden aatelisten kadettien (44) isien koulutus pohja ja ammattijakautuma

Koulutus pohja:

Ylioppilaita	23
Kadetteja (Haapaniemi t. Hamina)	10
Venäläisestä kadettikoulusta	2
Vain triviaali- t. katedraalikoulu	4
Aliupseereja	3
Koulutus tuntematon	2
	<hr/>
Yht.	44

Ammatti:

Sotilaita (upseerinura)	25
Pappeja	3
	1
Virkamiehiä	16
	1
	<hr/>
Yht.	44

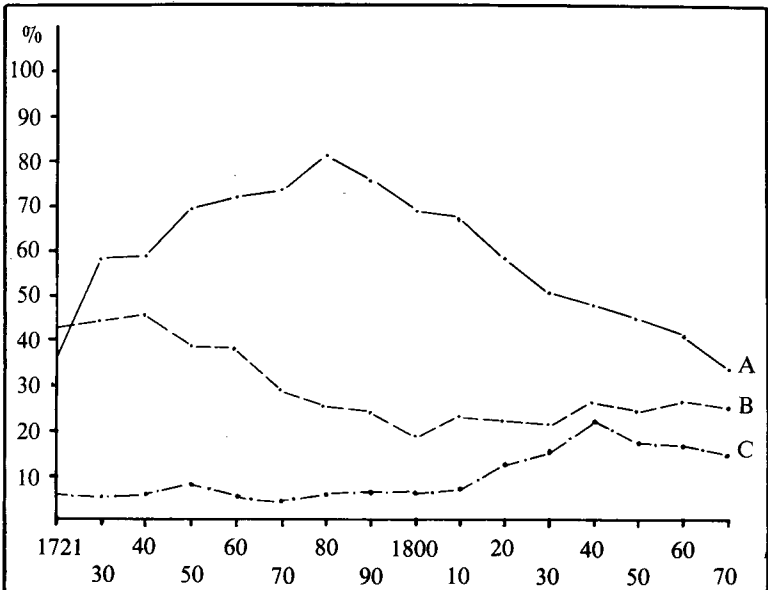
Sotilaista ainakin osa ajasta

suomal. joukoissa	16
venäl. joukoissa vähintään 5 vuotta	12

Virkamiehistä

hallintovirkamiehiä	9
oikeuslaitoksessa	4
pankinjohtajia	2
insinöörejä	1

Sotilas- ja siviiliammattit eivät ole toisiansa täysin poissulkevia, sillä palveluksesta erottuaan upseerit usein jatkoivat virkamiehinä. Useimmat palvelivat sekä venäläisissä että suomalaisissa joukko-osastoissa. Papeista 1 oli piispa, valtioneuvoksia oli 2, salaneuvoksia 2, juristeista 1 oikeusneuvos (8 varatuomarin tutkinnon suorittanutta), upseereista 6 kuvernööriä. Säätyvaltiopäivillä on ollut 10 ja senaattoreita 2.

Kuvio 1. Aatelin osuus (%) sotilas-, oikeus- ja siviilihallinnon virkakunnissa 1721—1870.

A = sotilashallinto B = oikeushallinto C = siviilihallinto

(Kuvio 7 teoksesta Wirilander, K.: *Herrasväkeä. Suomen säätyläistö 1721—1870*. Helsinki 1974, s. 184).

kylläkin. Juuri silloin lähestyivät uranvalintaansa ne aateliset, joiden pojat 1860-luvun alkuvuosina aloittivat kadettikoulun. Wirilander (1974, s. 185) toteaaakin, että vuoteen 1870 tultaessa aatelisiä oli sotiläsvaroissa enää 22 %, kun heitä muissa viroissa oli 78 %. Tavallisimmin valittuja siviiliuria olivat lääninhallinnon virat, maanmittausala, mutta myös vähäisemmät siviilihallinnon (tulli, posti) ja oikeuslaitoksen toimet.

Yllättävää ei ole pappismiesten vähäinen edustus isien joukossa. Kyseiset kolme tapausta kuvastavat tässäkin kahden ”johtavan säädyn,” välistä sulkeutuneisuutta. Hengellinen rälssi rekrytoitui tiiviisti omasta keskuudestaan.

Toisaalta osoittaa silmäys isien koulutus pohjaan, että aateliset kadetit syntyperänsä ohella todella seulottiin muussakin mielessä vanhempiensa ansioiden mukaan. Näiden 44 kadetin isistä pyöreästi puolet, 23

oli suorittanut ylioppilastutkinnon. Niin kirjava pohjaltaan kuin se silloin lienee ollutkin, osoittaa korkeiden oppiarvojen ja asemien lukuisuus, että virkamieskodeista tuli valikoitua ainesta. Isien joukossa on ollut valtioneuvoksia, senaattoreita, kuvernöörejä, oikeusneuvoksia ja varatuomareita. Ei liene sattuma, että äskenmainituista ”papillisista isistä” yksi oli piispakin. — Upseerinuralla pysyneistä taas 12 oli aikanaan läpäissyt jonkin kadettikoulun. Muulla tavoin sotilaisiksi päätyneitä oli miltei saman verran. Kokonaismäärä 25 selittyy siten, että aliupseeriasemasta lähtien, toisinaan (kotoa karkaamisten tms. seurauksena) jopa oppimattomasta rivimiehestä kohottiin vähitellen riittävän toimeentulon takaavaan asemaan. Eikä aatelisten vanhempien varallisuus ollut silloin tapahtumain kuluissa vähäisimpänä tekijänä.

Wirilander on myös pyrkinyt selvittämään, millainen oli se koulujärjestelmä, joka mahdollisti opintiellä etenemisen niin ”säätyläiskotien” kuin ”rahvaan” lapsille. Vuosina 1842—1870, — juuri käsittelemänämme ajankohtana, — koulua käyvä osa väestöstä aloitti ala-alkeiskoulusta, josta saattoi jatkaa ylä-alkeiskoulun kautta kimnaasiin, jonka läpäisyeellä oli mahdollisuus pyrkiä maan ainoaan yliopistoon Helsingissä. Wirilander korostaa että ”aikakauden lopussa (1870) oppikoulut olivat jo kaikkikytyyni kaupungeissa ja vain pari pientä pitäjän — eli siis lähinnä rahvaan koulua maaseudulla, Kemiössä ja Pernajassa” (Wirilander 1974, s. 334). Tosin yksityisopetusta pikkuryhmissä annettiin säätyläisten toimesta eri paikkakunnilla.

Vuoteen 1841 saakka, aikana, jolloin tässä kuvattavien kadettien isät kävivät koulua, alimpana asteena olivat pedagogiot, seuraavana triviaalikoulut ja ylimpänä kimnaasi. Vuoteen 1830 saakka ainoa yliopistoon johtava kimnaasi (poikakoulu) oli Porvoossa. Silloin Turun katedraalikoulun triviaalikouluksi muuttamisen jälkeen myös sen rinnalle perustettiin kimnaasi. Vuonna 1841 maahamme oli poikaoppilaita varten saatu ainakin viisi kimnaasia. Tyttöjen naisopistoja, ”fruntimmersskola” perustettiin huomattavasti myöhemmin, eikä niillä useimmille kodeille ollut paljoakaan merkitystä. Oli siis varsin luonnollista, että tässä kuvattujen perheiden pojat päätyivät, mikäli mahdollista, juuri Haminaan opin-teille. Tuohon eliittioppilaitokseen oli pyrittävä varhain keväällä, ja hyväksymistä oppilaaksi odotettiin kodeissa jännityksellä.

Niin sitten tapahtui, että joku aatelinen lääninkamreerin leski saattoi kesällä vastaanottaa seuraavanlaisen juhlallisen kirjelmän itsensä koulunjohtajan kenraali Martinau'n ja adjutanttin, Nikolai Simbergin allekirjoittamana.

*Suomen
Kadettikunnan
johtaja
Hamina*

*1/14 toukokuuta
1862*

No 429

Rouva Lääninkamreerska Sofia Alexandra von Essenille

Suomen Suuriruhtinaanmaan ministerivaltios sihteeri, Herra Kreivi Armfelt, on kirjelmän myötä 28 huhtik sub toukok No 338 ilmoittanut minulle luettelon osoittava sen järjestyksen, jossa kuluvana vuonna Suomen Kadettikuntaan sisäänotettaviksi ilmoitetut nuorukaiset, sen mukaan kuin tämän Kunnan armollisesti vahvistetussa ohjesäännössä säädetään, ovat oikeutettuja syntyperänsä ja isiensä arvon ja ansioiden perusteella saamaan pääsy-oikeuden sanottuun Kuntaan, sikäli kuin nuorukaiset, toimeenpantavassa tutkinnossa ja lääkärintarkastuksessa osoittavat omaavansa ne tiedot ja sen ruumiin laadun, joka muutoin tätä varten vaaditaan.

*Ja koska Rouva Lääninkamreerskan poika Reinhold Magnus on todettu kompetentiksi ikänsä nojalla otta-
maan paikan Kadettikunnan I luokassa, niin tulee hänen saapua Kuntaan 16 päivänä ensitulevana kesäkuuta tullakseen lähinnä seuraavina päivinä kuulusteltavaksi niissä tiedonhaaroissa, jotka vaaditaan mainittuun luokkaan sisäänottamista varten.*

Kenraali-Luutnantti M a r t i n a u

N. Simberg

Lapsiansa elättämään jääneen äidin huolia lievensi sekin, että erikoisluokkien upseereiksi jatkavien opintoja tuettiin Venäjän valtion stipendein, ja jo yleisille luokille oli varattu vapaaoppilaspaiikkoja. Juuri Magnus von Essenä koskevasta tällaisesta ratkaisusta kertoo seuraava kirjelmä (luokkien tarkastajan v. Fieandtin allekirjoittamana).

*Suomen
Kadettikunta*

Rouva Lääninkamreerska Sofia Alexandra von Essenille

*Hamina
11/23
joulukuuta
1862*

No 1402

Että Rouva Lääninkamreerskan poika, maksava kadetti Magnus Reinhold von Essen, Sotaoppilaitosten Esikunnan päiväkäskyn tämän vuoden 25. elokuulta nojalla, on maksavasta siirretty Suomen Kadettikunnan Vapaa-Kadettipaikalle, siitä minulla on kunnia Rouva Lääninkamreerskalle ilmoittaa.

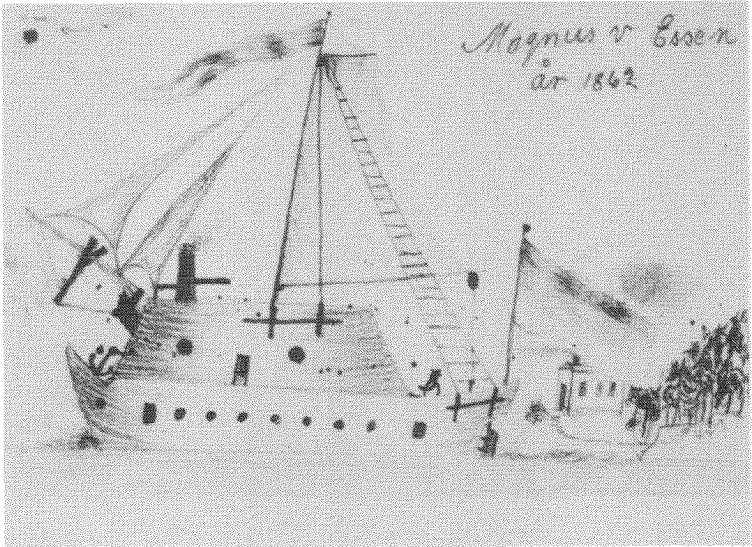
E. von Fieandt

N. Simberg

Niin astui syksyn 1862 kurssien alkaessa Haminan kadettikunnan riiveihin taas uusi polvi n. 12-vuotiaita poikia, joilla ei ollut paljoakaan käsitystä lahjoistaan ja taipumuksistaan mahdolliselle upseerinuralle.

Ystävyysryhmien muodostuminen ja toverielämä

Murrosikänsä vielä ehtimättömästä, kotiinsa sitoutuneesta pojasta vastakohta tiukasti valvotun, ankaran kasarmielämän ja lapsuuden kasvuympäristön välillä on varmaan aluksi tuntunut raskaalta. Toisaalta kuului asiaan, että kotiväkeä haluttiin säästää huolilta ja levottomuudelta. Siitä kertovat seuraavat liikuttavat otteet pienen Magnus von Essenin kirjeistä.

Magnus von Essenin piirustus vuodelta 1862.

Drawing by Magnus von Essen in 1862.

Rakas Mama!

Kuinka sinä olet voinut? minä olen voinut hyvin. Minä tykkään, että on oikein hauskaa lukea, välistä tykkään, että se on vähän rasittavaa, mutta sentään se menettelee. Aika kuluu minusta nopeaan. Oli erittäin hauskaa riemujuhlassa. Yksi kynttilä oli niin lähellä jotakin verhoa, että se sytytti verhon palamaan ja syntyi pieni tulipalo.

Minä tapasin everstiluutnantti Brunin, ja hän sanoi että minulla oli oikein hyvä arvosana. Siitä tulin hyvin iloiseksi.

Hän sanoi, että kirjoittaa siitä Mammalle tai sanoo mummulle että hän kirjoittaisi siitä mammalle. Luutnatti Helsingius ei tullut riemujuhlaan, kun hänellä oli vilutauti. Kaikki tuttavat jotka näin riemujuhlassa pyytävät sinua tervehtimään kaikkia, niin myös omalta

Magnukseltasi

Rakas mamma

Ikävä minulla on ollut. Tohtorilta olen saanut luvan käyttää villapaitaa ja villasukkia. Olen tullut Atten osastolle.

Terveisiä kaikille mamman omalta pojalta

Magnus

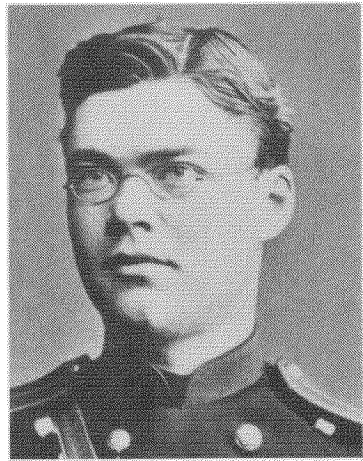
Koti-ikäväkin usein vaivasi, se paljastuu rivien välistä. Vähitellen oli kuitenkin mukauduttava siihen säännölliseen, ankaraan elämänjärjestykseen, jonka päivittäinen opiskelu ja harjoitusrutiini sanelivat. Vapaaajat olivat lyhyet, lauantaisin iltalomaa ja sunnuntaisin vakinaiset "iltapäivävapaat". Tuttavuus- ja ystävyysuhteita pääsi luontevimmin muodostumaan saman tuvan asujainten kesken aamuhierätyksen jälkeisenä "kävelytuntina" puistossa, yhteisenä lukuhetkenä ennen aamuluentojen alkamista ja kello puoli kahden päiväruokailun jälkeisenä vapaatuokiona. — Mutta vähitellen, lukuvuoden edistyessä, solmiutui laajempiakin ryhmittymiä, aluksi tietysti poikien kesken, jotka olivat sukulaisperheistä tai samoilta paikkakunnilta kotoisin. Tällaisen ystävyysryhmän muodostivat — luokkien rajatkin ylittäen — mm. von Essen, von Törne, Archibald Ramsay, Sven Erik Hougberg, Palinin veljekset ja Wervingit. Usein mainitaan myös v. Essenia pari luokkaa ylempänä oleva Ivar Heinricius. Heihin liittyi vuotta myöhemmin kouluun hyväksytty Lenart Gripenberg, josta tuli Magnus von Essenin uskottu ja todellinen henkiystävä.

G. A. Gripenberg on v. 1912 julkaistussa kadettikunnan historiikissaan monin tavoin osoittanut, että koulun miltei pikkumaisen ankarasta valvonnasta ja kurista huolimatta kadetit pystyivät vapaa-aikoinaan kehittämään ja ylläpitämään poikaikään kuuluvaa iloittelua ja vaihtelua — joskus uhkarohkeinekin kepposineen ja pienine ilkkurisuuksineen. Harrastusten tasoon myötävaikuttii voimakkaaksi kasvanut toverikunta. Onnekkaita olivat ne pojat, joilla oli sukulaisia tai perhetuttavia kaupungissa, koska heille esim. sunnuntaisin saattoi olla tiedossa "rekvisitio", lupaa vierailu kodeissa, jolloin erikoisluokkien kadetit saivat olla lomalla jopa puoli kymmeneen illalla (yleisillä luokilla kaupunkiloma rajoittui kolmeen iltapäivätuntiin ennen kello kuutta). Kadettien kirjeissä koteihinsa näkyy usein tietoja tällaisista vierailuista.

*Olof von Törne, Eva von Fieandt-
in serkku.*

*Olof von Törne, Eva von Fie-
andt's cousin.*

Lennart Gripenberg 1852, Mag-
nus von Essenin kadettitoveri ja
elämänaikainen ystävä.*

Lennart Gripenberg 1852, Mag-
nus von Essen's fellow cadet and
lifelong friend.*

Vuonna 1864 kirjoittaa Magnus von Essen Eva-sisarellensa jonkin kesäisen lomamatkan jälkeen olleensa adjutantin N. Simbergin perheessä iltaa viettämässä. Syyskuun lopulla samana vuonna taaskin siskolleen osoittamassaan kirjeessä hän kertoo seuraavin rivein mm. sunnuntaivierailustaan Tandefeltien luona. Tämä koti lienee ollut merkittävä, koska samasta vierailusta mainitaan jälleen viikkoa myöhemmin äidille osoitussa kirjeessä.

5:s syyskuuta 1864

Hyvä Eva!

Kiitos Eva hyvä kirjeestäsi. Kiitä myös mammaa hänen kirjeestään. Kuinka te olette voineet? Minä voin hyvin paitsi vähän yskää ja nuhaa. Toissa sunnuntaina Arkibald ja minä kävelimme, hän osti minulle valkoisia prenikoita ja tarjosi kahvia. Mentiin myös Tervasaarelle, jossa oli paljon pellavaa uponneesta laivasta.

Kaksi viikkoa sitten täällä oli jonkin venäläisen koulun päällikkö tarkastamassa meidän kursseja. Me saatiin koettaa uusia asetakkeja, minun istui oikein hyvin, ne oli kaikki hyvin hienosta kankaasta, ehkä me saa-

daan ne jouluksi. Ylihuomenna meillä on lupaa, sillä se on kruunajaispäivä. Eilen Carlanton ja minä olimme tervasaassa, ostettiin myös pulia kymmenellä kopeekalla pekkaa päälle.

Tänään sain Hogbergin valokuvan, se oli minulle hyvin hauskaa. Voititko sinä vai äiti vedon? Hyvästi Eva hyvä! Sinähän voit antaa äidin lukea tämän kirjeen, sillä eihän se juuri mitään salaista sisällä. Serkut lähettävät terveisiä.

Terveisiä kaikille ystävältäsi

Mosselta

Hamina 26:s syyskuuta 1864

Hyvä Eva!

Kiitos hyvä Eva kirjeestäsi, jonka sain eilen. Oli niin hauskaa saada se ja mamman. Nyt sinulla varmaan on aika ikävää, kun mamma lähtee pois, kun niin kauan olet saanut olla hänen kanssaan.

Perjantaina kirjoitin H:linnaan, sillä luulin mamman lähtevän jo eilen ja että kirjeeni tulisi perille H:linnaan joko tänään tai huomenna. Älä nyt kovasti ikävöi, sillä eihän ole kuin 12 viikkoa siihen, kun taas taapaamme.

Eilen olimme Tandefeltien luona. Ensin söimme luumuja ja muuta jonka olimme saaneet Helsingistä Sohlmanin mukana, sitten mentiin Tandefelteille, siellä tarjottiin ensin omenia, ne oli oikein hyviä ja sitten arbuuseja, mutta siitä en pidä. Setä näytti minulle valokuvia Sveitsistä, ne oli hyvin hienoja. Äidin muotokuva on mielestäni oikein hyvä, mutta mammalla on niin totinen ilme. Viime tiistaina olin kävelemässä Godenhjelmien ja Carlantonin kanssa. Illalla tuli dvinalainen musiikki ja kaksi-ryhmää laulajia, jotka oli sotilaita. Molemmissa ryhmissä oli sotilas, joka tanssi kastanjetein (ei ne juuri eronneet siitä tanssimestarista, jota täti esitti Kormussa). Kun nämä mainiot kvartetit oli lähteneet, meidän kvartetti lauloi muutamia lauluja. Ivar pyytää sinua kirjoittamaan itselleen, mutta sinulla ei taida olla aikaa. Lokakuun alussa meille taitaa tulla tarkastus, sillä Schaltukin tulee meidät tarkastamaan. Taidamme saada kurssijuhlan, joko ensi lauantaina tai sunnuntaina saamme ehkä juhlan. Minä en tule tanssimaan, luullakseni.

Kauanko mamma viiptyy H:linnassa? Hyvästi Eva hyvä, serkut lähettävät terveisiä.

Tervehdi kaikkia sukulaisia oman veljesi nimissä

Mosse

Simbergin ja Tandefeltien kodeista kerrotaan toistuvasti seuraavissakin kirjeissä. Sitävastoin poikien oltua eräänä helmikuun lauantaina v. Fieandtien luona (siis luokkien tarkastajan kodissa) sanotaan kirjeessä siellä olleen sangen ikävää, ”ganska tråkigt”.

Huomiota herättää pienen ensiluokkalaisen viestissä vuodelta 1862 maininta lääkärin suomasta erikoisluvasta käyttää villapaitaa ja villaisia sukkia. Gripenberg kertoo kadettikunnan historiassaan kuitenkin nimenomaan jalkojen kastumisesta ja vilustumisvaarasta koulun myöhäisyksyisessä ympäristössä. Saappaat oli tehty kiilloitukseen sopivasta nahasta, jota ei kuitenkaan millään voiteilla saatu vedenpitäväksi. Ulkona liikuttiin aamuerätyksen jälkeen yleensä asetakeissa, joista kunnollinen vuoraus puuttui, ja villapaitojen käyttö oli kielletty.

Koulun merkillisen puutteellinen ja yksipuolinen ruokajärjestys näyttää myös aiheuttaneen ongelmia terveydeltään herkimmille kadeteille. Ensimmäinen aamiainen n. klo 7 aikaan — varhaislukoilun jälkeen — koostui vain kahdesta hapankorpusta. Toinen aamiainen sisälsi korppujen lisäksi mukillisen maitoa ja nokareen voita. Vasta suuruksella n. klo 2 i.p. saatiin lämmin ateria — yleensä jokin keitto tinakulhoista. Kahdesti viikossa oli myös jälkiruokaa, jota Gripenberg kuitenkin pitää valmistukseltaan ”ilveilynä”. Illallinen työpäivän päättyessä oli tavallaan suuruksen toisinto.

Näistä ”aineenvaihtovaikeuksista” kertovat seuraavat kirjeet.

Perjantai 26 elok. 1864

Kamreerska jalosukuinen A. von Essen

Rakas Mamma!

Kuinka aika nyt on teillä sujunut? Minä olen nyt ihan terve. Mamma kysyi minulta, olenko paljon laiminlyönyt, mutta siitä ei ole vaaraa, sillä olen vain jättänyt muutamia läksyjä. Me olemme saaneet uudet kurssit historiassa ja ruotsissa, historia on suunnilleen sama ja eroaa entisestä vain siinä, että sen on tehnyt eri tekijä, mutta koskevat molemmat Roomaa. Kiitos Mamma hyvä Mamman kirjeestä, minä tykkään että Mamma varsin voisi kirjoittaa joka viikko minulle, ensin Fredrique-tädin ja sitten Betty-tädin mukana. Kiitä Evaa hänen kirjeestään ja sano, että oli

niin hauskaa saada se. Olen ollut niin varovainen, etten ole syönyt muita marjoja kuin 23 karviaista ja vähän viinimarjoja. Eva kysyi onko eväslaukkumme jo tyhjä, Mamma sanoisi hänelle, että meillä on jälellä vain puoli kakkua, vähän voita ja vihreätä juustoa, sillä kun meidän tänään piti katsoa piirakkaa niin Arkibald löysi madonpesän siitä. Arkibald ja Karlanton (Palin) osaavat myöskin syödä vihreätä juustoa. Wendla-täti sulloi eväslaukkuun Puumala-kakun, Viipurin rinkilöitä ja voita sekä piirakkaa, tädin piirakka ei kerinnyt mädäntyä. Olof ei ollut laivalla minua vastassa sillä ilma oli niin ruma eikä hän tiennyt koska se tulee sillä, se tuli vasta klo 3 tänne ja muuten sen on määrä tulla klo 12. Hyvästi hyvä Mamma, sano kaikille terveisiä, sillä tämä kirje on Mammalle ja Evalle yhteisesti. Serkut ja Ivar Henritsius lähettävät terveisiä.

P.S Kiitä Annaa kirjelappusesta. Ruotsin kielioppimme on helppo. Ei minulla enää ole niin ikävää, kun sain teidän kirjeenne. Eilen oli Lovisan päivä ja siksi pistovasi Olof makeisia minulle. Luokassa minä istun Londénin ja Gripenbergin välissä. Tänään olin saunassa.

Sunnuntai 28 elok. 1864

Kamreerska, jalosukuinen A. von Essen

Nyt minun pitää kirjoittaa lisäksi pieni kirje pyytääkseni anteeksi, että kirje on niin vanha mutta, minulla ei ole Mammalle mitään uutta kerrottavaa, ja sen takia tykkään, ettei minun tarvitse kirjoittaa mitään uutta. Vatsani on aivan löysä sillä, eilen söin vähän karviaismarjoja yhdellä kopeekalla, mutta minä ajattelin että minun vähän pitäisi totuttaa sitä sellaiseen, mutta se ei kannattanut. Kyllä kai se pian taas tulee hyväksi, niinhän Kormussakin oli. Olen kuudennessa osastossa ja minulla on No 82.

P.S.: Maman ei pidä olla levoton mahani vuoksi, sillä kyllä kai se paranee kun vain olen vähän varovainen.

Kun heräsin aamulla oli kauhea ilma, tuuli ja satoi niin että kun piti mennä kannelle kuvotusten takia, tuli ihan märäksi. Sitten tulin Haminaan eilen illalla olin Simbergeillä. Mahastani en tiedä kuinka on sen laita, mutta olen voinut hyvin ja ulostukseni on tummanruskeata. Nyt minulla on 8 ruplaa 20 kop. ja tykkään, että minun pitäisi säästää 5 ruplaa matkarahoiksi ja loput makeisiin, kuinka Mamma ajattelee?

Kaikki lähettää terveisiä. Sano kaikille terveisiä ja sano Evalle, että en ole kirjoittanut hänelle, sillä minun pitää joskus mennä toisten joukossa muuten minulle tulee niin ikävä.

Anteeksi tämä sotku mutta minun pitää kiirehtiä ja on pimeätä. Olen kirjoittanut kuten olisin jutellut oman mammani kanssa.

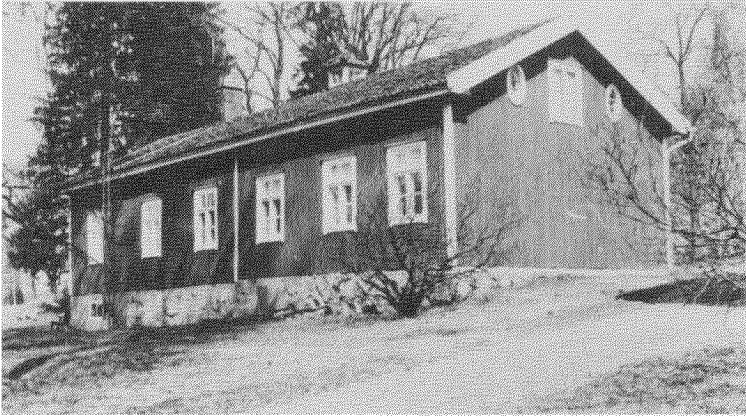
Kirjoitathan pian?

Mosse

Ilmeisesti tässä puhutaan samalta lomamatkalta paluusta elokuussa 1864, josta edellä on ollut kysymys. Kormun kartano Lopella lähellä Riihimäkeä kuului von Törne-suvulle, ja siellä von Essen ilmeisesti oli vierailut serkkunsa Olof von Törnen kodissa jollakin lomamatkalla. Perheenäiti, rouva von Törne oli Magnus-pojan tati, kotoisin Paason kartanosta, omaa sukua von Essen. Laivamatka tapahtui Helsingistä Haminaan. Korostuneen huomion johdosta, joka kirjeissä on omistettu **eväslaukulle**, ”matsäck”, muutama valaiseva sana. Nykypäivien matkailija käyttäessään rautateiden ja laivojen ravintoloita, ei ehkä tule ajatelleeksi eväiden merkitystä entisajan kulkuneuvoissa. Kadettien eväslaukuilla oli toinenkin, lennokkaampi, tarkoitus. Kuten viime sotiemme kotilomalta palaava rintamamies, Haminan nuorukainenkin pyrki kuluttamattomana saattamaan perille mahdollisimman runsaan näytön siviilielämän antamista, jotka tovereillekin toivat tervetulleen lisän niukkaankin ruokavaliioon. Ei silloin ollut niin kohtalokasta, vaikka piiraasta aikanaan löytyikin madonpesä, kun kerran vihreä juusto oli kunnossa ja serkukset pystyivät syömään sitä.

Muutoin toverielämästä ja ystäväysten seurustelusta varsinkin alaluokilla miltei tyystin puuttui vaihtelu. Vapaina lauantaitunteina ystävykset joko kahden kesken tai ryhmissä saattoivat tehdä kävelyretkiä vaikkapa Tervasaaren satamaan, jolloin suurimpana vaihteluna oli kahvikupillisen ja pullien tai herkullisten piirakoiden tarjoaminen toisilleen. Lämpiminä

Kormun kartanon vanha päärakennus 1800-luvulla.

Old main building of Kormu Manor during the 19th century.

vuodenaikoina käytiin joukolla uimassa ”punaisen sillan” luona Helsingintien varressa. Lyhyempinä vapaahetkinä saivat riittää kävelytuokiot koulun aukiolla tai majoituskerrosten käytävillä, usein syvämietteisiin keskusteluihin kietoutuen. Mutta raisu pojanmieli puhkesi välillä vallattomaankin kujeiluun, jonka seurausten kantamisessa ystävykset olivat taaskin hyvänä tukena.

Hamina 5. lokak 1864

Hyvä Mamma!

Kiitos Mamma hyvä Mamman kirjeestä jonka sain sunnuntaista viikko Sohlmanin mukana. Toissa sunnuntaina kirjoitin Evalle. Tietääkö mamma, mikä hirmu juttu on tapahtunut, eilen viikko sitten hyppäsin luokassa piiskan kanssa penkeillä ja putosin niiden väliin juuri kun sain kyllä hevoseni seisahtumaan. Suuri kuhmu turposi sehän on selvä. Illalla voitelin sitä talilla ja kun keskiviikkona heräsin se oli paljon parempi mutta samana päivänä meillä oli äksiisiä minkä takia menin puhumaan siitä tohtorille ja pyytämään itseäni sieltä pois, sillä koivessa tuntui vähän kipeältä (sillä olin satuttanut vasemman sääreni polven ja jalan välistä) kun kävelin mutta, tohtori sanoi: kadetin täytyy mennä lasarettiin (silloin kylmä väristys kulki läpi koko hauraan ruumiini). Hän sanoi näin: ”Jollei kadetti ole varovainen se voi lyödä läpi ja siitä ei varmaan tule vaarallista mutta kylläkin aikaa vievä.”

Sain siis hautoa säärtä lyijyvedellä ja pitää jalkaa ylöspäin tyynyllä sekä hiljaa. Keskiviikkoamusta maanantaiaamuun olin yksin ja minulla oli hirveän ikävää vaikka, serkut tulivat pitämään seuraa minulle. Karlanton erityisesti. Hän luki minulle ääneen ja jutteli sekä oli kovin hyvä. Eilen illalla sanoi tohtori, että paisuma ehkä avautuisi. Ja tänään aamulla hän sanoi, että se kylläkin on parempi mutta, että ehkä luunsiru on lohjennut mutta sitä en kylläkään usko, sillä silloin se särkisi paljon enemmän (Tohtorikaan ei sitä usko). Taidan päästä ylös ensi viikolla. En ole lukenut mitään. Mutta olen myös ollut niin haluton, pian minä kyllä saavutan tämän kaiken. Kaikki tämä on kirjoitettu puoliksi istuvassa asennossa säären takia. Mamma ei saa olla huolissaan. Hyvästi mamma hyvä, terveisiä kaikille mamman omalta

Mosselta

P.S.: Toissa sunnuntaina olimme Tandefelteilla. Kiitos Mamma hyvä kaikesta hyvästä, jonka silloin sain. Säärtäni haudottin ensin lyijyvedellä ja voideltiin sitten linjementilla mutta, nyt sitä taas haudotaan lyijyvedellä. Tohtori oli juuri nyt täällä, hän sanoi että paremmin on.

Minkäänlaisia nuorison elämässä virkistystä tarjoavia huvituksia ei Haminassa ollut, vaihtelua toivat ehkä jossakin muodossa korkearvoisten tarkastajien vierailut ja sotilasparaatit. Erikoisluokille ehteneille avautui vapaa-aikoina yhdessäolon ja rupattelun mahdollisuus ”kortteerissa”, mummu Loviisan heille vuokraamassa yksityisasunnossa, missä esimiesten katseilta turvassa saattoi tilata kahvia ja rentoutua piippua poltellen. Mutta yleisten luokkien kadeteilla ei sinne ollut pääsyä.

Omaisten osallisuutta ja lomamatkojen ohjelmaa

Parhaan poikkileikkauksen tuon ajan johtavan väestönosan yhteiskuntaelämästä, perheiden kotielämästä ja seurustelusta sekä ajatteluvasta ja asenteista yleisiin kysymyksiin saa kieltämättä tarkastelemalla kotiseudulta tulleita ja kadettien niihin vastaamia kirjeitä. Niin pian kuin palvelukselta aikaa riitti ja nimenomaan sunnuntaisin varsinkin alimpien luokkien oppilaat ahkerasti kirjoittivat kotiin. Jokaisella oli oikeus yhteen vapaakirjeeseen kerran kuukaudessa. Perhesiteet olivat lujemmat kuin nykyisin, ja paitsi kadettien vanhempia, sisaret, veljet ja serkut sekä moniaat etäisemmätkin tädit muistivat Haminan nuorta kasvattia. Nämä

usein sisältörikkaat viestit kotielämän tarkkoine kuvauksineen muodostuivat pojille tärkeäksi yhdyssiteeksi muuhun maailmaan ja lievensivät ankeata palvelusta. Sen ajan ihmiset osasivat kirjoittaa ja heillä oli siihen aikaa. Sanoma kohdistuu usein läheisesti nuoren kadetin lapsuusajan kotiaskareisiin, äskeisiin lomiin tai suunniteltuihin käynnteihin, joista tällä tavoin saadaan hyvin tallennettua lisätietoa.

Poimintoina eräitä esimerkkejä:

Kormu, 15 elokuuta 1865

Rakas Magnus!

Luulin, että silmälasini ja omat vanhat silmäni olivat liittoutuneet puijatakseen minua vähän, kun näin kirjeesi, sillä ensin en voinut uskoa sen olevan totta, että minulla oli oman Magnuksen kirje! Mutta sitten tulin niin syvästi iloiseksi ja kiiruhdan nyt mitä sydämellisimmin kiittämään Sinua siitä. — Ei mikään olisi tuonut minulle niin paljon iloa juuri Olofin lähtöpäivänä.

Kaikki kirjeesi uutiset olivat aika hauskoja paitsi paukkupanos-sirpalletta — Anna huudahti, mikä Magnus! Hänellä sitten on kaikenmoisia seikkailuja, ja aina hän saa ne kalloonsa — jota vastaan minä protestoin, vaikka varmaan voi olla niinkin, että otsasi pian on a r p i n e n k u t e n h o h k a k i v i, sillä ovathan toki käsivarret, sääret ja jalat saaneet osuutensa seikkailuista. — — — Täällä meillä ei satu mitään seikkailuja tai tapahtumia — päivät sujuvat mukavassa yksitoikkoisuudessa — hilloamalla marjoja, kävelyillä, näkkileivän leivonnassa, tuoreiden perunoiden ja herneiden mutustelussa, kas tässä elämämme suuruuttuna vähäisellä lukemisharrastuksella. — Eilen oli talkoot — eikä vanha Tallqvist, kumma kyllä ole s j u k l i g e r eikä hän hoe itsekseen H e l s i n g e sokn eikä muutakaan, vaan hän on aivan kuin tavallises-ti.

Kurkkuja hän saa varsin rutkasti, ja siitä hän on ylpeä. — Anna ei eilen välittänyt katsella tanssia, luulen senvuoksi, että Juoseppi oli nyrjäyttänyt jalkansa, eikä ollut tanssissa mukana ei liioin hänen nuori rouvan-sa. ”Kaunista kälyä” ja ”fyyrkanttia” ja kaikkea muuta kuitenkin tanssittiin sydämen pohjasta — ne jotka eivät mahtuneet tanssimaan tuvassa turvautuivat toiseen isoon huoneeseen vastapäätä — siellä eräs henkilö piti palavaa pärettä, ja muut pyörivät iloisesti ympärillä. — Sinä näytät syntyneen sydämen murskaajaksi — kysy Ivarilta eikö hän ole samaa mieltä.

Tule niin hauskaa kun taas saatte halata Annia! —

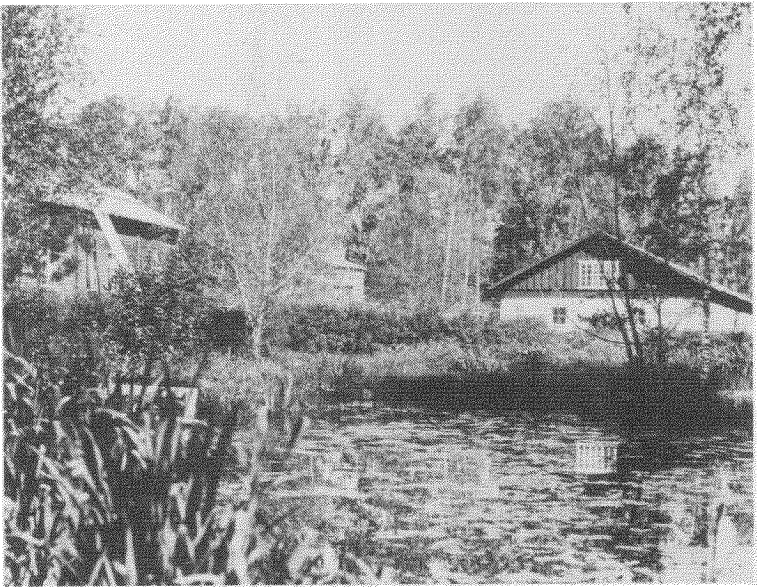
Suokoon Jumala Sinun pysyä terveenä, sitä toivoo vanha ystäväsi ja tätisi

Fredrique

Paaso 1900-luvun alussa, yläkuvassa päärakennus ja koski, alakuvassa myllypato. Kuvat Museovirasto.

Paaso at the beginning of the 200th century, main building and rapids (above) and millpond (down).

Tämäkin kirje on siis Kormun kartanosta, Magnus von Essenin neljänneltä kouluvuodelta hänen tädiltään Fredrikalta, joka oli mainio kirjoittaja. Vahinko vain, ettei käsiala kaikilta osin ole enää luettavissa.

Niillä pojilla, jotka olivat kotoisin kartanoista, oli monessa suhteessa eloisa ja huoleton lapsuus. Alustalaisten ulkotyöt metsissä ja pelloilla tarjosivat pikkupojalle monenlaista seurattavaa ja ihmeteltävää, puhumattakaan karjanhoidosta ja hevosten käsittelystä. Kormussa on Olof von Törne leikkinyt puiston huikean korkeiden jalokuusten ja vanhojen tammien alla, uittanut laivoja tekolammikossa tai istunut mietteissään aitan seinustalla.

Magnus von Essenin ja hänen Eva-sisarensa lapsuuden muistot liittyivät Paason kartanon kauniiseen kannakseen kahden suuren järven välissä. Vielä molempien kouluvuosina, äiti Alexandran jäätyä jo leskeksi ja muutettua Lappeenrantaan nämä hänen kaksi lastaan kesä- ja joululomien aikana vierailivat isovanhempien luona Paasossa. Tällä haavaa on suvun papereissa näistä ajoista merkittynä seuraavaa:

”Talvihuveihin kuuluivat matkat Heinolaan, jossa torin varrella olevan seurahuoneen yläkerran salissa tanssittiin. Isoisä antoi hevosensa tällaisille matkoille, kuitenkin vain milloin lämpöä oli riittävä astemäärä. Pakkaspäivinä Palinin serkkupojat tapasivat käydä salaa hengittämässä lämpömittariin, ja niin silloinkin päästiin lähtemään. Kesällä huviteltiin soutelemalla Ylä- ja Ala-Räävelillä, jolloin työtöt istuivat veneessä bahteiissaan ja puolihansikkaineen tai oltiin kävelyllä sillalla tai puistossa, johon isoisä oli kaivattanut lampia.”

Toisessa oheisista kuvista näkyy vuolaan kosken yli johtava silta, toisessa eräs mainituista lammista. Onpa muistiinpanojen joukossa useita ”Mossen” näillä käynneillään tekemiä ihmis- ja eläinpiirroksia, joilla hän huvitti pienempiä serkuksiaan. Kerran Haminasta lomalla ollessaan hän jopa laati kaikkien koulun oppien mukaisen topografikartan luonoksen kartanosta ympäristöineen.

Pienet upseerinalut vastailivat kirjeisiin hartaasti ja parhaan kykynsä mukaan. — Liikuttava on mm. seuraava kirje, jossa kuvataan koulun arvostelujärjestelmää, ”raportteja”. Sen kerrotaan nousseen 2 desimaalia edellisestä.

Hyvä Mamma!

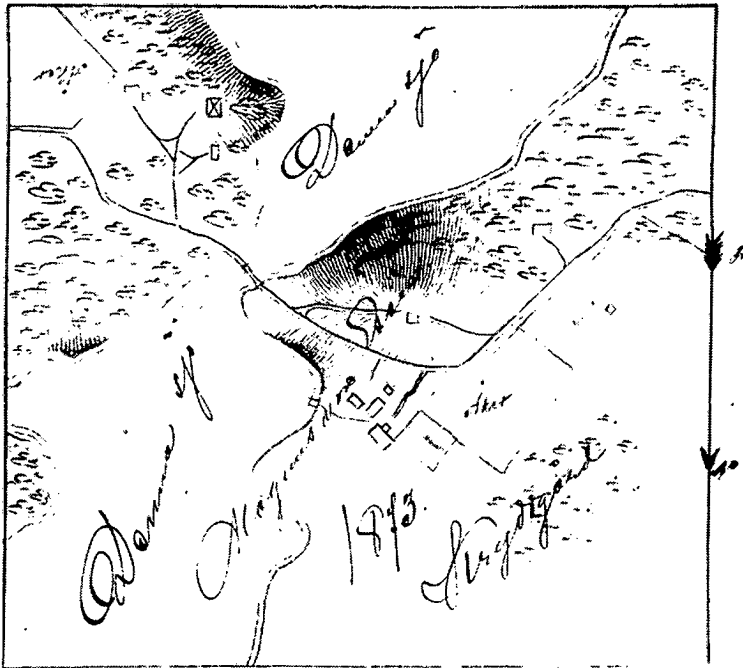
Kiitos Mamma hyvä maman kirjeestä jonka, sain tänään, oli hyvin hauskaa sillä enhän ollut pitkään aikaan saanut kirjettä; kiitos myös 3 markasta jonka Mamma lähetti minulle. Aika iloiseksi tulin, kun meille jaettiin raportit sillä, silloin sain nähdä että minun raporttini oli parempi kuin edelliseni, minulla oli edellisessä raportissa 8,0 ja nyt 8,2. Nyt meillä on enää 3 viikkoa aikaa jouluihin. Mamma kirjoitti että Eva oli kirjoittanut, ettei hänellä pitkään aikaan ollut kirjettä minulta, mutta oli se vähän epähienoa, koska ei hän itse ole kirjoittanut moneen postipäivään, mutta keskiviikkona odotan häneltä kirjettä. Kun viimeksi kirjoitin Mammalle olin ollut Simbergeillä edellisenä lauuantaina sitä seuraavana sunnuntaina olin Tandefelteillä, siellä luin kertomuksen nimeltä salakuljettaja se oli hyvin hauska ja itse tyylikin oli oikein hyvä.

Kahtena peräkkäisenä sunnuntaina olen ollut Simbergeillä. Viime kerralla kun kirjoitin Evalle niin pikku Simberg sanoi piloillaan minulle; terveisiä Evalle! Kyllä, kyllä minä vastasin ja kirjoitin todella, että hän oli pyytänyt hänelle lähettämään terveisiä, sekä näytin sitten sen kohdan hänelle. Hän tuli hyvin hämilleen. Saa nähdä pahastuiko Eva siitä, tulin vasta jälkeenpäin sitä ajatelleeksi. Oli minulla sentään niin paljon varovaisuutta, että kirjoitin näin tehneeni vain saattaakseni hänet hämilleen. Nyt minulla on vähän yli 2 ruplaa joululahjarahoiksi, se on aika paljon. — Täällä on ollut hyvin kylmää, niin että eilen oli 20°, nyt on kuitenkin paljon vähemmän ja pyryttää, jo aikaisemmin on paljon satanut lunta niin että luistelu on kauan sitten ohi. Olof sai kerran rahaa kotoaan, hän pistoovasi minulle paljon kuten makeisia ja kerran piirakan, mutta sitten hän hukkasi kokonaisen ruplan tai 75 kopeekkaa en tiedä kummanko.

Meille on jaettu baschlickoita että emme vilustuisi, mutta kuitenkin on eräs luokkamme kadetti palelluttanut korvansa ja sormensa eräällä ajelulla niin että hän nyt juuri on lasaretissa suuret rakot sormissaan.

Hyvästi Mamma hyvä terveisiä enolle, tädille ja tytöille

Mamman oma Mosse

Kadetti Magnus von Essenin 1868 lomamatkallaan laatima topografipiirros Paason kartanosta.

Cadet Magnus von Essen's topographical sketch of Paaso Manor, drawn during a holiday trip in 1868.

Joulu- ja kesälomien lähestyminen heijastui pitkälti lähipäivien valmisteluina ja hyvin omalaatuisena näytelmänä koulun tuntumassa. Pari päivää etukäteen kadetit kantoivat ullakolta matka- ja eväslaukkujaan, ja muutoin ankara tupajärjestys alkoi höltyä. Lähtöä edeltävänä iltana sullottiin tavarat ja käytiin levolle iloisin odotuksin. Aamiaisen jälkeen saatiin matkavarusteissa kokoontua käytävään, jossa komppanianpäällikkö jakoi lomatodistukset. Heti paikalla sen saatuaan kadetit ryntäsivät vuokraamilleen ajurinrattaille (ainoa rautatie kulki silloin vain Helsingistä Hämeenlinnaan) tai käyttivät rannikon soveltuvia laivareittejä.

Toisen lomakesän viimeisen vuorokauden riemuista ja muistakin kokemuksista kertoo eloisesti seuraavakin kirje, josta kuvastuu koko suvun huolenpito — pääkaupungin kautta — Haminan laivalle hakeutuvasta nuoresta kadetista. Liikuttavan voimakkaasti iskeytyvät Helsingin vaikutelmat poikamaisen avoimeen miehenalkuun, jonka 14 ikävuotta eivät anna erityisempiä viitteitä odotettavasta sotilaallisuudesta.

Maanantai 23 elokuuta 1864

Hyvä Mamma!

Nyt minun pitää kuvailla matkaani; koko matkalla ei tullut ketään lisää vaunuosastoon jossa istuin, mikä oli aika hyvä sillä voin olla niin häiriintymättä. Malmilla tapasin Mauriz-sedän ja täti Loan, he lähettivät kaikille terveisiä. Kun tulin Helsinkiin olivat sedät ja täti sekä Elin vastassani, tavarani vietiin tädin luokse. Asemalta menivät täti ja Elin kotiin lopettamaan kirjeitään — — — mutta sedät lähtivät minun kanssani Kaisaniemeen, jossa söimme voileipiä ja joimme selservettä, sitten menimme botaaniseen puutarhaan ja näimme kasvihuoneen, se oli suurenmoisen kaunis. Kun olimme nähneet kaiken tämän runsaan ihanuuden menimme setien virkahuoneisiin ja näimme kaikki koneet ja sieltä meni setä Lullu kotiin ja setä Göran ja minä lähdimme ostamaan saippuaa ja matkalipun minulle sekä makeisia Ivarille nimipäiväksi, kaiken tämän tarjosi setä, vaikka minä en tahtonut ottaa vastaan. Sitten setä meni kotiin, minä taas tädille jossa söin päivällistä ja sain täydennystä eväslaukkuuni, mutta se täytyy — — — jakaa Arkibaldin kanssa.

Iltapäivällä lepäilin vähän mutta en saanut unta. Klo 6 tuli setä Göran Ramsaylle ja silloin täti ja Elin menivät pikku laivalle sekä setä ja minä Wiborgille tavaroinemme, sieltä mekin mentiin pikku laivalle, jolla kaikki ajoimme Kaivopuistoon Monitorin ohi, joka oli hyvin kummallisen näköinen. Kaivopuistossa setä osti liput konserttiin, musiikki oli hyvin kaunista. Siellä tapasin Gambergin, Bergbomin, Kola Sjömanin sekä Broteruksen kaikki he lähettivät Mammalle terveisiä (en varmuudella muista tekikö myös Broterus niin). Kaivopuistosta menimme me (setä ja minä) Seurahuoneelle missä söimme, täti meni kotiin Elinin luo. Sen jälkeen setä ja minä menimme laivalle sillä olin saanut hyttipaikan. Olin näes unohtanut sanoa sedälle, että äiti tahtoi että nukkuisin sedän luona

ennenkuin lippu oli jo ostettu ja sitäpaitsi kaikki tykkäsivät, että on parempi kun nukun siellä, nukuin ilman jakkua ja saappaita — — — ympärilläni. Ei se ollut kosteata. Kun sedän piti lähteä laivalta pyysin hänetä jotain sisääni, hän annostikin jotakin ja antoi vielä 1 ruplan kahviin ja aamiaiseen. Mutta seuraavana päivänä olin merikipeä, niin että en voinut syödä mitään, rautatiellä en myöskään mitään aterioinut.

Tällä tasolla olivat siis yleisten luokkien oppilaiden loma-ajan tapah-
tumat. — Myöhemmin, murrosvuosien mentyä ja valmistumisen lähesty-
essä kirjeet kertovat varttuneemmalle nuorisolle ominaisista huvituksis-
ta. Talvisaikaan olivat hyvin suosittuja rekiajelut, jolloin — milloin sii-
hen oli tilaisuus, lähdettiin useassa perättäisessä hevosreessä pareittain
istuen ajelemaan loma-asunnon lähistöllä olevaan kartanoon. Kadetit
kutsuivat ajoissa parinsa, naisseuralaisen, suvun tai paikkakunnan kau-
notarten joukosta. Perillä oli yleensä juhlat tansseineen, ja vasta yömyö-
hällä palattiin takaisin. Ajon tuli olla vauhdikas eikä rekien kaatuminen
hankeen kaikkine siihen liittyvine iloineen suinkaan ollut harvinaista.

Ajalta, jolloin Mäns (von Essen) jo vietti lomia Mikkelissä äitinsä
luona, joka vuorostaan oli vierailmassa Paasossa, on seuraava huvitta-
va kirje.

1. 12. 1875

Kallehimmat ystävät!

*Armo ja rauha sekä parhaat kiitokset kirjeestä! Kauluksista, jotka
tällä kertaa oivallisesti sopivat ylleni, saan myös kiittää. No, Norden-
skiöld on nyt matkustanut ja juhlat hänelle ovat ohi, mutta totta kaikei
on, että rohkean muisto, se elää. Se on mahtanut olla juhla, tuo Norden-
skjöldille pidetty, jossa Eva on liidellyt valkoinen ruusu hiuksissaan, ja
olette pidoissa juoneet maljoja. Se on toki toista kuin meidän rekiret-
kemme. Niin, meillä oli oikein onnistunut rekiretki, johon kaikki osan-
ottajat, itsenikin mukaanlukien, ovat olleet joka suhteessa ihastuneita.
Oma kumppanini oli Fanny, ja sain matkalla Moision tielle ja sieltä ta-
kaisin nauttia hänen seurastaan. Tietysti tuli puhetta naimisiin menosta,
ja minä taitoin peistä vanhojen ikäneitojen puolesta. Luoja ties, miten
poliittista tämä oli, mutta onhan heidän puoltaan pidetty kansantalous-*

tieteilijän suulla siitä pitäen kun Malthus esiintyi, — ja minäpä muistan kirjani.

Ajelun jälkeen tanssittiin uudessa kestitalossa puoli yhteen yöllä, ja pyrin sekä sanoin että teoin osoittamaan Fannylle, että kyllä vanhana piikanakin voi pitää hauskaa. Miten rattoisaa se hänelle mahtoi olla, sen tietäköön Venus, mutta se on ainakin tosi, että uneliaita olimme jo molemmat kun saatoin hänet halki talviyön pimeään ja pakkasen isänsä Paukkulaan. — — —

— Jos vielä lopuksi kerron, että eilen suuntasin Antinpäivän käyntini Hornborgin ja Relanderin luokse, ei sitten enää jääkään lisättävää, joten hyvästi ja terveisiä kuten tavallisesti

Mosselta

Moision kartano lähellä Mikkeliä oli tietysti retken pituuteen soveltuva kohde.

Tarkempi perehtyminen ajan arkistoihin paljastaa Fannyn henkilöllisyyden: eversti Karl Johan Tawaststjernan, Mikkelin varuskunnan komentajan tyttären, kavaljeeriaan vuotta nuoremman. Eversti omisti silloin Paukkulan kartanon. — Asiasta ei kuitenkaan kehittynyt romanssia. Fannysta tuli yksinäinen kansakoulunopettaja.

Uranvalinnan konfliktitilanteet — Upseeriksi Suomessa vai Venäjälle?

Nuorten kadettien läpäistyä murrosikänsä ja edettyä koulun erikoisluokille yleisten valtiollisten ja kulttuurikysymysten harrastus silminnähävästi voimistui. Mielenkiinto liikkui entistä enemmän kansamme identiteetin, jopa sen tulevaisuuden kysymyksissä. Orastavien ihanteiden ilmenemismuodot voidaan täysin ymmärtää vain oppilaiden toverikunnan ja sen vilkkaan kirjallisen toiminnan pohjalta.

Jo loppuvuodesta 1821 koulun siirryttyä Haapaniemestä Haminaan juontaa alkunsa kaikkien kadettien juhlallisesti allekirjoittama perussopimus ”yhteisestä yhdistyksestä”, jonka tarkoituksena oli oleva ”todellinen henkevyys, tapojen ankaruus ja puhtaus, aloitteiden rehtiys yhtyneenä sotilaskunnian ja tietojen tavoitteluun sekä kykyjen kehittämiseen”. Laaja asiakirja, joka tähtäsi melkoiseen itsehallintojärjestelmään

toverikurin, rajoitetun rankaisuvallan ja nuorimpien opinto-opastuksen toteuttamiseksi lienee syntynyt kadetti Karl August Sevonin kynästä kesälomakuukausien aikana. Siinä vakiinnutettiin jo aika ajoin vapaamuotoisesti noudatettu järjestely kurinpitoasioissa: oli koulun maineelle ja oppilaiden myöhemmälle upseerinuralle edullisempaa, jos eräät kadettien väliset rikkomukset ja erimielisyydet eivät johtaneet julkisiin viranomaisten langettamiin rangaistuksiin, vaan ne, mikäli mahdollista, voitiin toverikurin keinoin selvittää. On merkittävää, että mitään tämänkaltaista toverikuntaa — joskin niitä ilmeisesti on ollut Suomen sekä kinnaseissa että katedraalikouluissa — ei voitu Venäjän silloisissa upseerikouluissa edes kuvitellakaan. Tutkinta- ja tuomiovalta rikkomuksissa ja riidoissa, jotka jäivät koulun viralliselta sotilasjohdolta huomaamatta tai joita ei sille ilmoitettu, uskottiin peruskirjan mukaan kahdeksalle puoleksi vuodeksi kerrallaan valitulle ”vanhemmalle” (de äldre), joista koulun primus oli itseoikeutettuna puheenjohtajana.

G. A. Gripenberg pitää kadettikunnan historiikissaan selviönä, että toverikunnan oma-aloitteinen itsehallinto toverikuria toteuttavana on tiennyt helpotusta myös koulun johtajan ja upseeriston valvontatehtävissä. Monasti olisi ollut sotilasjohdolle kiusallisempaa käyttää vähäisissä tapauksissa julkista rankaisuvallaa ja siten lisätä Venäjänkin viranomaisten mahdollista epäsuopeutta perinteistä omaleimaista laitosta kohtaan. On lukuisia viitteitä, joskaan ei suoranaisia historiallisia todisteita siitä, että koulun johtajana 1819—1834 toiminut kenraalimajuri P. Thesleff oli perillä toverikunnan olemassaolosta, mutta ei virallisesti ollut siitä tietääkseen. Gripenberg toteaaakin millaisen riskin tällaiset laajakatseiset koulunjohtajat ottivat kantaakseen venäläisten esimiestensä taholta, kadettien itsehallintojärjestelmä kun oli laiton joka suhteessa.

Toverikunta pystyi toimimaan tällaisena kaksikymmentä vuotta, 1821—1841 rikastuttaen monin tavoin vireimpien kadettien vapaa-aikojen henkisiä harrastuksia. Sen kohtaloksi koitui everstilutnantti K. J. Ekestubben nimitys 1837 kadettikunnan komppanianpäälliköksi. Virkavaltaisena ja esimiehiään mielitelevänä hän ei kaihtanut keinoja urkkia tietoja ”salaisesta toverikunnasta”, jonka eräät konventtilehdet ja tilit hän arvaamatta kävi varaamassa itselleen. Toverikunnan joutui silloinen koulun johtaja ”raskauttavan aineiston” vuoksi lakkauttamaan, mutta tilanne muuttui jälleen jo 1843 vapaaherra Munckin tultua koulun johtajaksi. Toverikunta perustettiin nyt uudelleen ja sai toimia kadettikoulun

lakkauttamiseen saakka 1903. Sen uusien ”lainsäännösten” mukaan, jotka olivat voimassa myös 1860-luvulla, kadettikunta jakaantui ”ylempään” ja ”alempaan toverikuntaan”. Edelliseen kuuluivat vain kaksi ylintä erikoisluokkaa, jälkimmäiseen kaikki loput oppiasteet. Juopaa ja vastakohtaisuutta näiden ryhmittymien välillä oli runsaasti, kiistaa kärjisti esim. 1867—68 tosiasiassa, että viimeinen aateliston ja virkamiehistön poikien etuoikeutettu, v. 1862 kouluun otettu vuosikurssi oli silloin pääsyt siirtymään erikoisluokille. Uudet ”vapaamielisemmät” kadetit eivät aina hyväksyneet ”vanhan rungon” miehiä.

Toverikunnan olemassaolo tiesi yllättävän monen väylän aukenemista kadettien vapaa-aikojen harrastuksille. Kovan ja niukkasävyisen sotilaskoulutuksen vastapainoksi kirjallinen harrastus puhkesi kukkaansa. Mummu Loviisan ”kortteerissa” tiedetään oppilaiden valppaasti luekselle pääkaupungin lehtiä, joista liberaalien äänitorvena tunnettu Helsingfors Dagblad oli kohonnut johtavaan asemaan. Toverikunnassa ilmestyi jo 1830-luvulta alkaen julkisuudelta ja viranomaisilta tarkoin varjeltuja jäsenlehtiä, erinimisinä, toinen toisensa jälkeen, sitkeimmät 2—3 vuottakin eläen, useimpien sammuessa jo parin kuukauden kuluttua.

Säilyneet vuosikerrat tai yksittäisnumerot kertovat kansallisromanttisten ja myöhemmin liberaalisten virtausten leviämisestä kadettien keskuuteen. ”Den Odödlige Kamraten” (Kuolematon Toveri) vuodelta 1846 sisältää nimimerkki O. B:n (Oskar Björkstén) nationalismiin Runebergin ja Lönnrotin hengessä vivahtavan artikkelin, jossa hän kehottaa kadetteja ”tukemaan yliopistossamme nyt versovaa suomenkielistä kirjallisuutta”. Samana vuonna toverikunta saikin julkaistuksi laajahkon ”kalenterin” ”Finska kadetten” (Suomalainen kadetti) hyväntasoisine, monipuolisine kirjoituksineen, jonka myynnistä koko tuotto lankesi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle. Esipuheessa lausutaan mm.seuraavaa:

”Nuoriso, joka on kustantanut tämän kalenterin, kuuluu vain jonkin aikaa isänmaalleen. Vuosittain murretaan renkaita tästä nuorisopiiristä, niitä heitellään sinne tänne maailman myllertävälle merelle: vain muutammat heistä voivat toivoa näkevänsä isänmaassaan tulossa olevan vielä hämärän lippunsa hulmuavan.”

Runebergiläisyyden myötä näyttää eräänlainen separatistinen isänmaa-ihanne voimistuneen. Kalenterissa on **jo ennen** ”Vänrikki Stoolin Tarinoita” runo nimeltä ”Virtain sillan taistelu”. Toverikunnan lehti

saa nimekseen ”Hurtti ukko”, myöhemmin ”Luutnantti Zidén”, ja kansikuvassa esiintyy sotureita 1808 sodan asepuvuissa.

Vuonna 1868 Lennart Gripenberg oli suoriutunut erikoisluokille saakka ja tullut silloisen toverikuntalehden ”Suomalaisen kadetin” päätoimittajaksi. Sen numerossa kolme kerrotaan ylemmän toverikunnan piirissä syntyneestä yhteisöstä, joka pyrki ”vapaahetkestä varaamaan muuttaman tunnin huvituksille ja keskusteluille”. Tämä Gripenberg, silloin von Essenin uskottu ja paras ystävä, oli myös kirjoittanut yhdistyksen säännöt.

Ei ole epäilystäkään siitä, että tuon pienen kirjallisen piirin keskus, Lennart Gripenberg, jo on ollut silloin nuorisossamme voimakkaasti verosonneen liberalismiin läpitunkema. Siihen heijastui hallitsijan vaihto kymmenen vuotta aikaisemmin, ja Helsingfors Dagbladins päätoimittajan, kapteeni Robert Lagerborgin perustuslaillinen asenne. Juuri 1860-luvulla tavataan toverikuntalehdissä aikaisemmasta poikkeavasti sekä koulun johdon että toverikunnan ”itsevaltiuden” varsin avointa arvostelua. Saavuttaessa 1870-luvulle vaaditaan jo toverikurissa suurempaa suvaitsevaisuutta ja ”parlamentaarisempia menettelytapoja”.

Gripenbergistä tuli myöhemmin upseerinuransa Venäjällä lopetettuun, palava aktivisti, joka määrättiin Bobrikovin aikana Suomesta karkoitettavaksi, niin että hän vasta tämän kuoltua saattoi palata maahamme hallintovirkamieheksi, myöhemmin senaattoriksi. Hän kuoli 1933.

Gripenbergin suvun haltuun jääneiden ruotsinkielisten julkaisematomien muistelmien joukossa ovat seuraavat maininnat kadettikoulun ystäväysten mielialoista ja ihanteista;

”Hyvin pian kadettikuntaan tultuani eräs tovereistani joutui selvästi erityisasemaan, Magnus von Essen eli ”Mosse”, kuten häntä tavallisesti nimitettiin. Hän oli noin vuotta minua vanhempi, mutta luokkatovereina kuljimme rinta rinnan läpi koko laitoksen. Monin tavoin hänen luonteensa oli erilainen: iloinen, avoin ja luottavainen; ei puuttunut tervettä, hyvänsuopaista poikavuosien ylimielisyyttä. Ennen pitkää huomasimme useita liittymäkohtia, ne loivat vähitellen yhä luottavaisemman suhteen välillemme. Pian emme salanneet mitään toisiltamme. Tämän läheisen siteen huomasivat toverimmekin. Meitä alettiin sanoa ”vaunupariksi”.

Läheinen ystävyuteni Mossen kanssa oli elvyttävä ja virkistävä paitsi kadettiaikanamme myös jälkeenkin päin. Hänen reipas mielensä ja ter-

ve, valoisa elämäkatsomuksensa olivat vastapainona umpimielisyydel-
leni ja apeudelleni. Varmaan läheinen yhdessäolo on jättänyt vaikutteita
minuun koko eliniäkseni. Pian tavoitimme kielen, joka värähteli samaa
säveltä, vahvan kiintymyksen syntymäkotiimme. Hänessä se ilmeni vielä
persoonallisempänä. Olihan Essenin äiti leski, joka kahden lapsensa
kanssa eli varsin ahtaissa oloissa. — — —”

”Paljon myöhemmin, kun luontemme jo oli vakiintuneempi ja elä-
mäntehtävämme alkoivat muotoutua, käsityksemme yhtyivät toisestakin
seikasta. Siitä tuli koko tulevaisuudellemme ratkaiseva. Huomasimme
sotilasuran varsin vähän miellyttävän meitä molempia.

Kadettikoulun toverikunnan peruskirjassa puhutaan ”sotilaskunni-
asta” eräänä sen tavoitteena; muutoinkin, kuten sotakoulussa on luon-
nollista, henki kadettikunnassa oli hyvin sotilaallinen.”

”Siitä huolimatta kumpikaan meistä ei tuntenut houkutusta tuohon
koristeluun (asepukuna) eikä upseerinuraan elämäntehtävänä. Ehkä mi-
nussa vaikuttivat alunperin ne luonteenpiirteet, jotka estivät minua viih-
tymästä kadettikoulussa. Mutta myöhemmin meissä molemmissa ilmeni
harkitumpi ja tietoisempi näkemys päämääristämme. Luottamuksellisen
keskustelujemme aikana meissä yhä selvemmin oli vakiintunut käsi-
tys, että jokaisen ihmisen velvollisuutena on pyrkiä elämässään olemaan
mahdollisimman suureksi hyödyksi ihmiskunnalle, omalle kansakunnal-
le ja maalleen.”

Tämän jälkeen seuraa muistiinpanoissa pohdintaa upseerin palveluk-
sesta Venäjän joukoissa. Voidaan kuitenkin todeta, että toverukset arvi-
oivat mahdollisuutensa sijoittua suomalaisiin pataljooniin vähäisiksi.
Venäläisen sotilasjohdon tarkoituksena oli, että Haminassa koulutetut
palvelisivat nimenomaan venäläisissä yksiköissä. Sitäpaitsi se tarjosi mil-
tei ainoan väylän etenemiseen uralla, ja samassa päällikön asemassa pal-
veltiin Venäjällä yhtä palkkaluokkaa ylempänä.

Toverit eivät kokeneet Venäjän joukoissa palvelevansa maataan.
Muista vastenmielisyyden syistä muistiinpanot eivät mainitse. Ehkä he
uumoilivat lähestyvää ”yhdenmukaistetun asevelvollisuuden” aikakaut-
ta.

Vuodelta 1870, näiden toverusten vänrikiksi ylentämisvuodelta, on
seuraavat merkinnät:

”Niin vuodet kuluvat. Ajatukset velvoituksistani maatani kohtaan
alkoivat yhä voimistua saavuttamatta selkeämpää muotoa. Koitti sitten

pääsiäinen 1870. Kouluun paluumme jälkeisestä päivästä oli tuleva käänekohta elämässäni. Muistan vielä aivan selvästi, miten aukiolla kävellessämme Essen kertoi eronpyynnön päätöksestään. Minä hämmästyin; joskin jo olin kokenut sotilassäädyn vastenmieliseksi, ei tällainen ajatus ollut edes juolahtanut mieleeni. Muutamassa minuutissa olin tehnyt päätökseni. Seuraavana päivänä kirjoitin kotiin ja pyysin lupaa eroanomukselleni. Miten valoisalta näyttikään tulevaisuus, kun reippain mielin rinnatusten uhmasimme vaikeuksia. Kuinka jyskyttikään sydämeni lukiesani vanhempieni vastausta. — Kielto! Mitä oli tehtävissä? Pilvilinnat katosivat kuin taikaiskusta.”

Päätöksellään von Essen tähtäsi kadettikoulutuksensa säännönmukaiseen päättämiseen, jonka jälkeen hän joukko-osastoon siirtymisen sijasta pyytäisi eroa yliopisto-opintojansa varten. Tätä tekoa Gripenberg pitää ainutlaatuisena kadettikoulun historiassa. Tapahtui kyllä usein, että kadetit keskeyttivät kurssinsa siirtyäkseen siviilopintoihin. ”Mutta upseerinunivormun torjuminen juuri samalla hetkellä kun siihen olisi ollut oikeus pukeutua, ja uusien opintojen aloittaminen toista elämänuraa varten lienee yksittäinen tapaus.”

Gripenbergin vanha upseerisuku piti perinteistä kiinni, ja nuori Lennart joutui aluksi vänrikkinä Pietarhoviin. Magnus von Essenin ratkaisu oli sikäli helpompi, että hänellä oli elossa vain äiti, joka sairaalloisena sitäpaitsi kaipasi poikansa läheisyyttä ja tukea. Alexandra von Essen oli varmaan suunnitellut pojalle upseerin uraa velattomien opintojen vuoksi, vapaaoppilaspaikalla. Ryhtyessään nyt lukemaan tuomariksi, pojan oli tehtävä velkaa. Mutta hänen olisi ollut tehtävä sitä jo äidin vuoksi muutenkin. — Molemmat pojat olivat sikäli aikakautensa ja säätyyhteiskunnan armoilla, että opintie määräytyi heille pakollisena, piittaamatta taipumuksista ja toiveista.

Muilla sotilasuralle haluttomilla ei ristiriitaa näin voimakkaana pääsyt syntymään: hehän jo yleisten luokkien jälkeen saattoivat siirtyä muihin kouluihin. Näyttääkin siltä, että erikoisluokilla oli sekä selvästi Venäjän palvelukseen suuntautuvia että muutamia empijöitä.

Pietarhovin kuukausiensa jälkeen Lennart Gripenberg pyrki Varsovaan, sillä puolalaisissa rykmenteissä palveleminen oli Suomesta valmistuneiden upseerien keskuudessa yleistä, jollakin tavoin läheisemmän tuntuista. Hän pyrki jatkuvasti eroamaan palveluksesta, mutta ei saanut

vanhemmiltaan siihen lupaa. Siellä hän heinäkuussa 1871 sai von Esseniltä kirjeen, jossa tämä edelleen korosti ”*isien perintöä, valon lipun pystyttämistä Pohjolan erämaihin*”. Mosse jatkaa:

”Ehkä nyt olet huomannut, että paljon käytetty keppihevonen, puhe suuresta hyödystä, jonka suomalaiset tekevät maalleen venäläisessä sotapalveluksessa, ei pitkän päälle vetele; ehkä olet käsittänyt, että niin yksilön kuin kansakunnan ensi sijassa on tehtävä oikein. Vakaumukseni on, että et siedä palkkasoturin asemaa, jos kerran olet ymmärtänyt todellisen tilanteen. Mutta vaikeaksi sinun kävisi täälläkin, ellet saisi mitään virkaa, kun nyt olet tottunut elämään kaartinupseerina. — — —”

Samana vuoden syksynä von Essen kirjeessään neuvoo ystävänsä aloittamaan oikeustieteen opintoja Helsingissä. —

”*Bolagistina asuminen kanssasi olisi tosin aika hauskaa. Toisaalta minun on tehtävä varaus, että seurustelu upseeripiirien kanssa on rajoitettava mahdollisimman vähiin. Jos enimmäkseen seurustelisit vanhojen toveriesi kanssa, saat asua yksin tai etsiä toisen asuintoverin. Tämähän ei estä meitä useastikin tapaamasta.*”

Lennart Gripenberg kävi insinööriupseeriakatemia Pietarissa, toimi jonkin aikaa Haminan kadettikoulun opettajana ja valvoi sitten rautatierakennustyömaita Suomessa. Hän päätyi aikanaan senaattoriksi.

Magnus von Essen opiskeli varatuomariksi ja päätti päivänsä Viipurin hovioikeuden virkamiehenä.

Esitetyt katkelmat viittaavat siihen, että ainakin opiskelevan nuorison keskuuteen oli — ehkä liberalismien vaikutuksesta — levinnyt joilla-kuilla voimakaskin venäläisen upseerinuran vastustuksen henki. Myös Haminassa näyttää jo 1860-luvulla vallinneen tässä suhteessa ”kahdenlaista ilmaa”. Kadettikoulun historiikissaan G. A. Gripenberg jättää ehkä liian vähälle huomiolle sen ”ylemmän” ja ”alemman” toverikunnan skisman syyt, josta hän kertoo ”Yhteys”-toverikuntalehden maininneen numerossa 1 (elokuulta 1863). Kirjoittaja moittii siinä repeämän aiheuttajaksi ”ultra-liberaalipuoluetta” ja sen aiheetonta kritiikkiä toverikunnan vanhoillisemmasta siivestä sekä sen luottamusmiesten toiminnasta.

Turkin sodassa tai siitä syrjässä

Varautunut suhtautuminen sotilasuraan yleensä ja erityisesti palvelukseen Venäjän joukoissa, joka osassa kansaamme ja ainakin sen liberaalisessa sivistyneistössä vallitsi, ilmeni monin tavoin 1870-luvun tapahtumarikkaiden vuosien aikana. Levottomuutta ja väittelyä viritti jo 1874 Venäjällä toteutettu yleinen asevelvollisuus, jollaisen säätäminen meidänkin joukko-osastojamme varten kävi ajankohtaiseksi. Lakihan oli pitkään säätyjemme käsiteltävänä, ennen kuin se vahvistettiin 1881. Turkin sodan puhkeaminen 1877 tiesikin aluksi selvää elämänpaaren erilaisuutta Venäjän jo mobilisoidun armeijan riveissä palveleville verrattuna esim. Helsingin kaartin pataljoonan upseereihin.

Tietoja siitä, millä tavoin sivistyneistömme kodeissa tunnettiin ja ajateltiin painostavien sotakuukausien aikana, saa luontevimmin eräiden upseerisukujen säilyneistä kirjeistä. Välittömänä huomiona tosin on tällöin, että sotatapahtumista yleensä puhutaan sukulaisten kesken yllättävän vähän. Edellisen, Krimin sodan 1854—56 aikoihin tuskin löydämme siitä riviäkään aatelisperheiden välisestä kirjeenvaihdosta. Ehkä tämä on osoitus siitä, miten vähän aseellinen yhteenotto siihen aikaan kosketti jokapäiväistä siviilielämää, — ehkä sota myös oli liian kaukaista Sisä-Suomen kartanoiden päivittäisessä elämänsäntäessä.

Myös Turkin sodan suhteen näyttää aluksi käyneen niin. Vasta **henkikaartin kolmannen suomalaisen tarkk'ampujapataljoonan** eli Suomen kaartin yllättävän mobilisaation ja sotaan lähdön jälkeen syyskuun alussa 1877 alkaa von Törne, von Essen, Ramsay ja Procopé -sukujen kirjeissä esiintyä sotaan liittyviä mainintoja. Mielenpitojen muokkaajana oli jälleen Helsingfors Dagblad, jonka kirjeenvaihtaja aika-ajoin lähetti seikkaperäisiä kuvauksia taistelupaikoilta.

Haminassa opintiellä kohtaamistamme toveruksista tapaamme siis eräitä — Balkanin operaatioiden lokakuussa kiihtyessä — jo sotilasuraltaan luopuneina, toisia keskeisissä tehtävissä Suomen kaartin mukana. — Magnus von Essen oli jo varatuomarina Viipurissa, Lennart Gripenberg matematiikan opettajana Haminassa, Olof von Törne pankinjohtajana ja valtiopäivämiehenä Helsingissä, mutta Wendla Ramsayn (o.s. von Essen) molemmat pojat Artur ja Archibald, edellinen kapteenina, jälkimmäinen luutnanttina kaartin joukoissa Balkanilla. Samoin ta-

paamme siellä Magnus von Essenin serkun Ivar Palinin. Wendlan vanhemman sisaren Fredrika von Törnen tytär Elin oli myös joutunut saatamaan sotaretkelle miehensä luutnantti Albert Procopén, joka toimi suomalaisten majoitusmestarina.

Varautuneisuus ja kritiikki sodan kulkua ja joukkojen elämänoloja kohtaan ilmenevät tietysti voimakkaimmin kotiin jääneiden naisten kirjeistä, mutta kuvastavat sellaisina ennemminkin omaisten luonnollista huolta ja levottomuutta varsinkin viestien tavattoman hitauden vuoksi. Kirjeet viipyivät tavallisesti kuukauden verran matkalla. Toisaalta myös keväällä, kolmatta kuukautta aselevon jälkeen, rintamalta tulevat kirjeet kertovat arvostelusta ja tyytymättömyydestä. Sodan kunniakkaiden mainetekojen ja meille reippaissa lauluissa säilyneen voiton mielialan taakse kätkeytyy sodan harvemmin korostettu nurja puoli: nälkä, kieltäytykset ja tavaton tautisuus. Jo menomarsilla lokakuussa Romanian läpi oli vaikeiden keliolosuhteiden vuoksi ruokavalio niin niukka ja suomalaisille tottumaton, että punatauti, lavantauti ym. jatkuvasti vaativat uhriensa ja kymmeniä oli jätettävä toipumaan jo Bukarestin sairaalaan.

Fredrika von Törnen kirjeet, milloin Magnus von Essenille, milloin tämän Eva-sisarelle, ovat ehkä värikkäimmät ja mielialoja parhaiten heijastavat. Ensimmäinen on Helsingistä marraskuun 26. päiväältä 1877, kun Helsingfors Dagblad oli 10 päivää aikaisemmin kertonut Gornij Dubnjakin -taistelusta. Näin siis Fredrika von Törne:

”— — — Täällä meillä kaikki sujuu hiljaista, tasaista kulkuaan. Asian, joka sisimpäämme koskettaa huolella ja tuskalla, olette nähneet lehdistä. — — — Kirjeissä tulevat tiedot ovat niin vanhentuneita. Viesti, jonka Elin (Procopé) sai viikko takaperin oli kolmen viikon ikäinen. Teodor Procopé, joka nyt on palannut, oli Orogatin läpi tullessaan tavannut Albertin, mutta sehän oli jo heidän menomatkinsa alussa. Näiden olosuhteiden vuoksi ja sikäläisen hirveän tautisuuden muistaen herrää usein levoton, aina vastaamatta jäävä kysymys: miten n y t on. Ei ole muuta neuvoa kuin taaskin uskoa rakkaimpansa Jumalan huomaan. — Wendla on ollut hyvin levoton omistaan ja on vieläkin eikä syyttä. Sekä Artur että Archibald ovat pitkästi olleet malariassa ja punakuumeessa ja äsken terveinä poistettu Bukarestin lasaretista, mutta vielä heikkoina palaamaan kenttöoloihin tänä vuodenaikana.”

Samassa kirjeessä myöhemmin:

”Tohtori Estlander on sanonut Ehnbergistä, että haava luultavasti paranee parissa kuukaudessa, verenhukan vuoksi hän on uneton ja hauras.” (Kapteeni Ehnberg haavoittui Gornij Dubnjakin taistelussa samoin kuin kapteeni Artur Ramsay, jälkimmäinen vain lievästi). *”Pian ratkaistaan asevelvollisuus, joka kyllä raskaasti koettelee pikku Olliasi”* (Eva von Fieandtin, kirjeen vastaanottajan, esikoinen). *”Valiokunnassa on aika peittelemättömästi ilmaistu sekin käsitys, että päivä ehkä koittaa aikojen saatossa, jolloin onnemme ja olemassaolomme voidaan rakentaa muulleen kuin kunnialle olla mahtavan Venäjän varjeluksessa ja holhouksessa. Saattaisi olla paikallaan seistä silloin käsi miekankahyssa. Katkerasti moititaan heitä, jotka nyt asian ratkaisevat, ellei luottamusta riitä silloin tarvittavaan voimaan. — Tästä tuskin uskaltaa edes kuiskata. Mutta rivien välistä sen voi lukea monista Dagbladın kirjoituksista.”*

Sama kirjoittaja palaa sota-asioihin ohimennen kirjeessään Helsingistä 19. 12. 1877 kertoessaan kotinsa joulunviettosuunnitelmista:

”Hiljaisessa rauhassa juhlamme vietetään. Ennen kaikkea Elinille, mutta meille muillekin se tietää paljon kaipausta. Elin on yrittänyt lievittää tuskaansa valmistamalla muille pientä iloa. Tiedot Albertista ovat hyviä, joskin niin vanhentuneita. Kirje oli ollut matkalla 16 vuorokautta (se oli lähetetty Radomirsin kylästä Bulgariasta matkalla kohti Sofiaa). Sähkösanomatkkaan eivät kulje — ehkä monien virkasähköiden vuoksi, joita lähetetään. — — —”

Seuraavan vuoden tammikuun 14. päivältä on jälleen kirje rouva von Törneltä, tällä kertaa Alexandra von Essenille, Magnus von Essenin äidille:

”— — — Olemme kaikki olleet terveitä, myös Wendla ja Elin kaikesta levottomuudestaan ja sieluntuskastaan huolimatta. — Kaiken kuulemamme tiedätte tekin lehdistä, kaikki saapuvat kirjeet ovat niin vanhoja, ja kun meikälaiset nyt ovat Balkanin tuolla puolen, kestää varmaan vielä kauemmin ennen kuin kirje tulee perille. Mitään lähempää ei tiedetä Ivarin (Palin) sairaudesta, Betty raukka (Palinien äiti, Elisabet von Essen) itse on varsin huonona, yskä ja yöhikoilu jatkuvat. — — —”

”Venäläisten suurten menestysten jälkeen voisi nyt toivoa pikaista rauhaa, elleivät Englannin edut nouse esteeksi. Joka tapauksessa itämainen kysymys jää vielä ratkaisematta. Asevelvollisillemme 20 vuoden kullutua jäänee kohtaloksi jälleen joutua uhratuiksi kuten poikamme nyt.

Tämä on hyvin surullinen asia! Olof on ollut niin pahoillaan ja vihainen, eikä sitä sovi ihmetellä. — — —

Sigrid Tawaststjernan kirjeessä Eva von Fieandtille pari viikkoa myöhemmin on ohimennen maininta:

”Täti Törne oli tänään äidin luona. Elin, joka usean viikon ajan on ollut vailla kirjettä mieheltään, sai eilen rouva Ramsayn välityksellä tiedon, että hän on terveenä. — — — Kukaan kaartin rouvista ei pitkään aikaan ole saanut kirjettä. — — —”

Vihdoin helmikuun kuudentena 1878 tulee sitten samalle Evalle iloisempia uutisia ”täti Törneltä”:

”Nythän meillä on aselepo ja toiveita rauhasta. Oli suuri riemu päivän tai pari. Mutta sitten saatiin lehdet varoituksineen siitä, ettei mihinkään vielä voinut turvata ja että selkkauksia voi syntyä, jotka pitkittävät onnetonta sotaa. Olof koettaa rohkaista Elin-sisartaan ja näyttää itse uskovan rauhaan. — Kauan, kauan kaipasi Elin viestiä Albertilta, eikä kellenkään täällä ollut tietoja pataljoonasta. Mutta sitten tuli samalla kertaa kirjeitä kaikille. Silloin taasen riemuittiin.

Albert kuvasi heidän jouluaattoaan, kuinka heillä oli joulukuusi ja bulgarialaisia lapsia, joita hieman kestittiin. — — — On niin huolestuttavaa, että noita joukko-osastoparkoja pidetään palveluksessa siellä pitkälle kevääseen, ties miten kauan, ja tautisuus vain enenee.”

Fredrika von Törnen kirjoittaessa tämän aselepo oli ollut voimassa 31. 1. 1878 asti. Venäjän sotavoimat olivat saaneet miehittää Konstantinopolin ulkovarustukset, mutta Englannin asiaan puuttumista peläten joukot, myös Suomen kaarti, pidettiin leirissä San Stefanon luona, josta se pääsi kotiutumaan vasta 22. 4. — Joulun vietosta Vratšešissa ennen Balkanin vuorten ylitystä on Dagbladissa yhtäpitävä kirjeenvaihtajan kuvaus: pataljoonan lääkäri, toht. C. F. Wahlberg, joka toimi tilapäisenä majoitusmestarina Albert Procopén jäätyä johtamaan jäljempänä seuraavaa kuormastoa, oli pystynyt järjestämään yllätyksen: miehistö sai ryypyn, silava-annoksen ja riisipuuroa upseerien vuorostaan kokoon tuessa tilavimpaan leirin savimajaan, missä koristettu joulukuusi toi koitoista tunnelmaa kinkun, riisipuuron ja joulujuoman ilahduttamille pöytävieraille. Lääkäri oli todella nähnyt vaivaa!

Fredrika-tädin kirje jatkui:

”J.K. Juuri nyt sai Elin kirjeen Albertilta tammikuun 16 päivästä. Hän johti kuormastoa 100 virstan päässä pataljoonasta, ja oli saanut määräyksen edetä sen luokse, Balkanin yli. — — — Sillä reitillä hän ei tapaisi ihmisasuntoja eikä saisi kattoa pänsä päälle. (Kaarti oli aloittanut vuoriston ylityksen jo joulupäivänä.) Hän oli ollut terve, mutta kaikki muut ainakin lievästi punataudin uhreina. Wahlbergia hän kehuu kovasti, hän on niin käytännöllinen ja avulias, aina iloinen. Eräät kaartin rouvat ovat sanoneet, että jos onni suo miehemme kotiin, pitäisi heidän kanssaan tehdä ulkomaanmatka oikein huvitellaksemme, leiriä ei varmaan ole ensi kesänä.”

Monin tavoin huolehti kotiseudun väestö pojistaan kaukana Balkanilla. Heti Sofian valtauksen jälkeen 5. 1. 1878 pataljoona kohtasi Suomes-
ta lähetetyn huoltokolonnan, joka vei perille kaikista kansankerroksista kootun keräyksen tuoton: joka mies sai parin uusia saappaita ja 2 paria villasukkia. Villapaitoja ja sukkia riitti hieman jakaa muillekin pataljoonille. — Jo ennen joulua oli kotimaasta tullut ruokalähetys: suomalaista leipää, ryynejä, lihaa ja suolaa.

Viime vuosisadan liberalistien isänmaallisuus oli suorasukaista ja tuskin pitkän tähtäimen idänpolitiikan mielessä viisasta. — Mutta merkillisen profeetallisilta vaikuttavat monissa kohdin vanhan upseerinrouvan sanat. Balkanin kysymys leimahti uudelleen, ja asevelvollisia kaikista maista uhrattiin ensimmäisessä maailmansodassa, myös vuoden 1918 tapahtumissa täällä Pohjolassa. — Ja koitti päivä, toinenkin, jolloin Suomessa oli paikallaan seistä käsi miekan kahvassa.

Upseeristomme menneinä vuosina, kukin paikallaan ja kukin omine käsityksineen on ollut luomassa pohjaa tälle olemassaolomme nykyhetkelle ja tulevaisuudelle.

Magnus von Essenin jäämistössä on säilynyt kadettikoulun painettu henkilökuntaluettelo vuodelta 1862. Luettelo on esitetty seuraavilla sivuilla jäljennettynä, koska se ehkä osaltaan helpottaa pään henkilön luokkatoveruus- ja sukulaisuussuhteiden ymmärtämistä.

FINSKA KADETT-CORPSENS PERSONAL

Den 19 Oktober 1862

Herr Friherre **Johan Reinhold Munck**. General af infanteriet, vice Kansler för Kejsarl. Alexanders-Universitetet, Riddare af K. K. Hvita Örnsorden, K. S:t Wladimirs-ordens andra klass med stora korset, K. S:t Annæ-ordens första, K. K. S:t Stanislai-ordens första samt K. S:t Georgs-ordens fjerde klass, Kongl. Preussiska Röda Örnsordens andra klass med kraschan och Kongl. Svenska Svärds-orden, hugnad med medaljerne för intagandet af staden Paris och för Turkiska fältttåget 1828—29. XLV.

Corpsens Direktor: Herr **Karl Mauritz Martinau**. General-löjtnant. Riddare af K. S:t Annæ-ordens första klass med K. kronan och svärd, K. K. S:t Stanislai-ordens första, K. S:t Wladimirs-ordens tredje och K. S:t Georgs-ordens fjerde klass, hugnad med guldsabel i briljanter "för tapperhet" samt medaljerne för Turkiska kampanjen åren 1828—29 och för Sewastopols försvar och Polska utmärkelse-tecknet Virtuti Militari i fjerde klassen. XXV.

Corpsens Stat.

Kompanichef: Herr **Alexander von Willebrand**. Öfverstelöjtnant, Riddare af K. K. S:t Stanislai-ordens andra klass med K. kronan, K. S:t Wladimirs-ordens fjerde och S:t Annæ-ordens tredje klass. XX.

Kaptener: Herr Friherre **Heribert Robert Tandefelt**, Riddare af K. S:t Annæ-ordens tredje och K. K. S:t Stanislai-ordens tredje klass. XV.

Herr **Karl Munsterhjelm**, Riddare af K. S:t Annæ-ordens tredje klass och K. K. S:t Stanislai-ordens tredje klass. XV.

Herr **Georg von Müller**, Riddare af K. S:t Annæ-ordens tredje klass. XX.

Herr **Klas Forstén**. Riddare af K. K. S:t Stanislai-ordens tredje klass. XV.

Herr **Nikolai Edvard Simberg**. Riddare af K. S:t Annæ-ordens tredje och K. K. S:t Stanislai-ordens tredje klass. XV. Adjutant och Kassör.

Stabskaptener: Herr **Emil Lundmark**. Riddare af K. K. S:t Stanislai-ordens tredje klass och K. S:t Annæ-ordens fjerde klass "för tap- perhet", hugnad med medaljerne för Ungerska kampanien och Se- wastopols försvar.

Herr Friherre **Alexander Wrede**. Riddare af K. S:t Annæ-ordens tredje och K. K. S:t Stanislai-ordens tredje klass. XV.

Polismästare: Herr **Donat Rydzeffskij**. Öfverste, Riddare af K. S:t Annæ-ordens andra och K. K. S:t Stanislai-ordens andra klass, beg- ge med K. kronan och K. S:t Wladimirs-ordens fjerde klass. XXXV.

Informations-Statén.

Klassinspektor: Herr **Erik Gustaf von Fieandt**. Generalmajor, Riddare af K. S:t Wladimirs-ordens tredje klass, K. S:t Annæ-ordens andra klass med K. kronan och K. K. S:t Stanislai-ordens tredje klass. XXV.

Läroinspektorer: Herr **Gustaf Johan Mechelin**. Filos. Doktor, Statsråd, Riddare af K. S:t Annæ-ordens andra, och K. K. S:t Stanislai-ordens andra klass, hvardera med K. kronan, samt K. S:t Wladi- mirs-ordens fjerde klass. XXX. (För Ryska språket och litteratu- ren). Föredrager dessa samt svensk och utländska litteraturer, psy- kologi, logik, ämneskrifning, naturalhistorie och finsk lagfarenhet, samt är corpsens bibliothekarie.

Herr **Edvard Neovius**. Kapten vid Krigsingeniör-corpsen, Riddare af K. S:t Annæ-ordens tredje och K. K. S:t Stanislai-ordens tredje klass. (För matematiska vetenskaperna.) Föredrager ren matematik, mekanik, geodesi och kosmografi.

Klassinspektorsadjoint: Herr **Emil Calonius**. Underlöjtnant vid Lif-Gar- dets ridande artilleri.

Lärare: Herr **Klas Edvard von Schoultz**. Öfverste vid Lif-Gardets Fin- ländska regemente, Riddare af K. S:t Annæ-ordens andra och K. K. S:t Stanislai-ordens andra klass, begge med K. kronan, samt K. S:t Wladimirs-ordens fjerde klass. XXV. (Artilleri, taktik, och krigs- historie).

Herr **Konstantin Kaptchenkoff**. Öfverste vid Krigsingeniör-corpsen, Riddare af K. S:t Wladimirs-ordens tredje klass, K. S:t Annæ-

- ordens andra och K. K. S:t Stanislai-ordens andra klass, begge med K. kronan, samt K. S:t Georgs-ordens fjerde klass, hugnad med medalj för Turkiska fälttåget åren 1828—29. XXX. (Fortifikation).
- Herr **Karl Melart**. Kapten, Riddare af K. S:t Annæ-ordens tredje och K. K. S:t Stanislai-ordens tredje klass. XX. (Tyska språket).
- Herr **Gustaf Toppelius**. Stabskapten vid Fält-fotartilleriet, Riddare af K. K. S:t Stanislai-ordens tredje klass och K. S:t Annæ-ordens fjerde klass "för tapperhet", hugnad med medalj för Ungerska kampanjen. (Allmän grammatik, svenska språket, historie samt artilleri- och fortifikationsritning).
- Herr **Johan Frey**. Stabskapten vid Fält-fotartilleriet, hugnad med medalj för Sewastopols försvar. (Ryska språket).
- Herr **Axel Gripenberg**. Stabskapten vid Lif-Gardets Pawloffska regemente. (Geografi och sång).
- Herr **Karl Johan Lucander**. Löjtnant vid Lif-Gardets Finländska regemente, Riddaren af K. S:t Annæ-ordens tredje och K. K. S:t Stanislai-ordens tredje klass. (Lägre matematik).
- Herr **Robert Savander**. Löjtnant vid Fält-fotartilleriet. (Kalligrafi, rita och situationsteckning).
- Herr **Justinus Szulsky**. Kollegiiråd, Riddare af K. S:t Annæ-ordens tredje och K. K. S:t Stanislai-ordens tredje klass. XV. (Historie, geografi, statistik och ryska krigslagar).
- Herr **Jean Joseph Guinchard**. Kollegiassessor, Riddare af K. K. S:t Stanislai-ordens tredje klass. (Franska språket).
- Herr **Svante Galenius**. Titulärråd, Riddare af K. K. S:t Stanislai-ordens tredje klass. XV. (Franska språket, gymnastik och fäktkonst).
- Herr **Viktor Sohlman**. Fys. Mathem. Kandidat. (Fysik, kemi och fysikalisk geografi).
- Herr **Jonas Hendunen**. (Ryska språket).
- Herr **Karl Wilhelm Silfverberg**. Kollegiisekreterare. XV. (Danskonst).
- Pastor vid Corpsen: Herr **Klas Collan**. Filos. Mag., Fältprost, Ledamot af K. S:t Annæ-ordens tredje och K. K. S:t Stanislai-ordens tredje klass. XV. Lärare i religion, moral och kyrkohistorie.
- Stabsläkare: Herr **Robert Ek**. Filos. Mag. och Medicine Doktor.
- Kansliföreståndare: Herr **Andrej Prostoroff**. Kollegiisekreterare. XXV.
- Ekonom: Herr **Klas Forsten**. Kapten m.m.

Enligt Nådigt förordnande tillkommenderade, såsom svårt blesserade:

Herr **Knut Adrian Gyllenbögel**. Kapten vid H. K. H. Konstantin Nikolejewitsch's Grusinska Grenadier-regemente, Riddare af K. K. S:t Stanislai-ordens tredje klass med svärd.

Herr **Alexander August Barck**. Kapten vid 11:te Skarpskyttebataljonen, Riddare af K. S:t Annæ-ordens tredje klass med ros och fjerde klass "för tapperhet", hugnad med guldsabel "för tapperhet" samt medaljerne för Ungerska fälttåget och Sewastopols försvar.

Herr **Woldemar Appelberg**. Kapten vid Kaukasiska Skarpskyttebataljonen.

Herr **Berndt Adolf Grönhagen**. Kapten vid Brestska H. K. H. Storfursten Michael Michaelowitsch's 6 Infanteriregemente, Riddare af K. S:t Annæ-ordens tredje klass med ros och hugnad med medaljen för Sewastopols försvar.

Herr **Karl Schatelowitz**. Stabskapten vid Smolenska Grefve Adlerbergs Infanteriregemente, Riddare af K. S:t Georgs-ordens fjerde klass.

KADETT-CORPSENS ELEVER

Den 19 Oktober 1862

3:dje Special-Klassen

1. Pehr Kasten Samuel Antell. Underofficer, t. f. Fältväbel.
2. Georg Fredrik Alexander Synnerberg. Underofficer.
3. Eduard Ferdinand Bergenheim. Gefreiter.
4. Otto Lorentz Zetterman. Underofficer.
5. August Johan Fabritius I. Gefreiter.
6. Robert Werner Brotherus, Gefreiter.
7. Alexander Rafael Norring. Gefreiter.
8. Ludvig Londén I. Gefreiter.
9. Gustaf Adolf Ramsay I.
10. Evert Kasimir von Knorring I.
11. Baron Karl Silfverhjelms.

2:dra Special-Klassen

1. Nikolai Tavaststjerna. Gefreiter.
2. Reinhold Robert von Willebrand 2. Gefreiter.
3. Birger Fridolf Winter. Gefreiter.
4. Ludvig Meinander. Gefreiter.
5. Emil Nyberg. Gefreiter.
6. August Wilhelm Arvid Gabriel Melan. Gefreiter.
7. Fredrik William Arthur von Willebrand 1. Gefreiter.
8. Sven Adolf Hougberg. Gefreiter.
9. Hugo Robert Standertskjöld 1.
10. Alexander Leonard Theodor Alfons Stjernvall.
11. Wilhelm Göös.
12. Arthur Woldemar Sanmark.
13. Julian Schulskij.

1:a Special-Klassen

1. Berndt Rudolf Hoffström.
2. Anders Johan Adolf Boxström.
3. Gregor Tigerstedt. Gefreiter.
4. Henrik August Wilhelm Spåre.
5. Gustaf Woldemar Silfversvan.
6. Theodor Knut Gadding. Gefreiter.
7. Axel Frithiof Andersin.
8. Birger Brofeldt.
9. Alexander Raimond Thuring.
10. Gustaf Kasimir Baer.
11. Gustaf Gabriel Poppius.
12. Knut Elis Gustaf Edvard Furuhjelm 1.

4:nde Allmänna-Klassen

1. Oskar Adolf Järnefelt.
2. Johan Knut Heribert Lagermark.
3. Karl August Constantin Lönneström.

4. Erik Stenbäck.
5. Sigfrid Emil Kullhem. Gefreiter.
6. Nils Adolf Grotenfelt 2.
7. Albert Julius von Pfaler.
8. Johan Georg Nordensvan.
9. Arthur Wilhelm Hasselblatt.
10. Nikolai Rechenberg.
11. Oskar Reinhold Adolf Unonius.
12. Frans Emil Selin.
13. Mauritz Ekestubbe.
14. Baron Rabbe Wladimir Wrede 1.
15. Axel Ferdinand Lilius.
16. Karl Albert Fredrik Procopé.

3:dje Allmänna-Klassen

1. Armas Esikko Åberg.
2. Ivar Heinricius 1.
3. Theodor Frithiof Blåfield.
4. Karl Otto Fredrik von Qvanten.
5. Mårten Theodor Fabritius 2. Gefreiter.
6. Viktor Adolf Neovius 1. Gefreiter.
7. Wilhelm Hayrén. Gefreiter.
8. Hjalmar Georg Palin 1. Gefreiter.
9. Kasten Fredrik Ferdinand de Pont. 2. Gefreiter.
10. Hugo Heinricius 2. Gefreiter.
11. Wilhelm Nikolai Wikman 1.
12. Nikolai Gustaf Roediger.
13. Alexis Albert de Pont 1.
14. Frans Edvard Edelheim.
15. Johan Reinhold Olof von Törne.
16. Robert Melchior Alarik Werving 1.
17. Karl Daniel von Ficandt 1.
18. Edvin Ludvig Nygrén.
19. Nikolai Aurenus.
20. Robert Johan Gustaf Gripenberg.
21. Knut Ivar Molander.

2:dra Allmänna-Klassen

1. Bror Gustaf von Fieandt 2.
2. Gustaf Frankenhäuser.
3. Ivar Berndt Willehad Godenhjelm.
4. Karl Gustaf Alarik Jernström.
5. Georg Fredrik Fraser.
6. Alexander Albert Synnerberg 2.
7. Rolf Viktor Furuhjelm 3. Gefreiter.
8. Lars Theodor Neovius 2. Gefreiter.
9. Ernst August Lindström.
10. Onni Woldemar Alexander von Schoultz.
11. Oskar Theodor Schauman. Gefreiter.
12. Archibald Viktor Ramsay 2.
13. Karl Johan Adhemar Wirzen.
14. Axel Oskar Achates Standertskjöld 2.
15. Odert Sebastian Gripenberg 2.
16. Nils Henrik Agathon Weckman.
17. Baron August Bernhard Reh binder 1.
18. Baron Karl Ernst Wrede 2.
19. Karl Herman Schybergson 1.
20. Karl Adolf Maximilian Schulman.
21. Ivar Johannes Palin 2.
22. Viktor Alexander Krogerus.
23. Baron Björn Alexis Aminoff 2.
24. Gustaf Alfred Forstén.
25. Ludvig Peter Pacius.

I:a Allmänna-Klassen

1. Thure Alfred Schybergson 2.
2. Konstantin Wikman.
3. Otto Woldemar Stålhane.
4. Gabriel Edvard Krogius.
5. August Wilhelm Aurenus.
6. Toivo Abraham Fredrik Wilhelm Lind.

7. Karl Anton Palin 3.
8. Konrad Wilhelm Lagus.
9. Alfred Gabriel Melartin.
10. Baron Adolf Henrik Aminoff 3.
11. Magnus Reinhold von Essen.
12. David Reinhold Woldemar Nordman.
13. Edvard Rudolf Neovius 3.
14. Baron Robert Otto Nikolai Rehbinder 2.
15. Hjalmar Londén 2.
16. Karl Alexander von Willebrand 3.
17. Frans Wilhelm Alfred de Pont 3.
18. Karl Alexander Simberg.
19. Allvar Edvard Werving 3.
20. Johan Kristian Fabritius 3.
21. Viktor Arthur Werving 2.
22. Knut August Alexander Melan.

Lähteet

Kirjallisuus

- Ahrenberg, J.: Människor som jag känt III, 3. uppl. s. 239—.
- Carpelan, Tor: Ättartavlor för de på Finlands Riddarhus inskrivna ätterna I—III, Helsingfors 1954—1965.
- Elio, Keijo: Otto Kaarle von Fieandt. Suomalainen upseerikouluttaja. Historiallisia tutkimuksia 91, Helsinki 1973.
- Gripenberg, G. A.: Finska Kadettkåren och dess kamratskap. Helsingfors 1912.
- Gripenberg, G. A.: Lifgardets 3 finska skarpskyttebataljon 1812—1905. Ett minnesblad. Helsingfors 1905.
- Halila, Aimo: Oppikoululaitos. (Suomen Kulttuurihistoria 2. Autonomian aika, toim. P. Tommila, A. Reitala, V. Kallio) WSOY 1980, s. 175—185.
- Jokipii, Mauno: Suomen Kaarti Bulgarian vapaussodassa 1877—78. Sotahistoriallinen Seura ja Sotamuseo vuosikirja X, s. 183—206. Helsinki 1978.
- Seitkari, O.: Vuoden 1878 asevelvollisuuslain syntyvaiheet. Suomen sotilasorganisaatio- ja asevelvollisuuskysymys 1860- ja -70-luvulla. Historiallisia tutkimuksia 96, Helsinki 1951.
- Wirilander, K.: Herrasväkeä. Suomen säätyläistö 1721—1870. Historiallisia tutkimuksia 93, Helsinki 1974.
- Finska Kadettkåren 1812—1887 (Virallinen historiikki koulun 75-vuotispäivän johdosta) Hamina, Tryckeri och tidnings AB, 1890.

Arkistolähteitä

Kadettkårens Arkiv:

Matrikel över kadetter och lärare 1821—89. Sota-arkisto M 274/16.

Pedagogiska komitéens protokoll 1862—74. Sota-arkisto M 276/13.

Förslag till reglemente för Finska Kadettkorpsen av den för Finska Kadettkorpsens reglering nedsatta komitéen. Sota-arkisto M 276/18.

Professorin rouva Eva von Fieandt (o.s. von Essen) yksityinen kirjekokoelma (nykyisin Prof. K. von Fieandt'n hallussa).

Helsingfors Dagblad, syysk 1877 — helmik 1878.

Riihimäen Sanomat 2. 11. 1976.

Summary

THE ETHICAL VALUES OF THE HAMINA CADETS IN THE 1860'S AND THEIR INFLUENCE ON THE CRIMEAN WAR

After Finland's separation in 1809 from Sweden, to which she had belonged as an integrated part, and the union with Russia as an autonomous Grand Duchy, officer training entered a new stage. Soon after the 1808—1809 war no Finnish troops were allowed to exist. However, as early as 1812 the Czar, who according to the new constitution was also Grand Duke of Finland, decided to re-establish the Haapaniemi Military Academy, which was founded during the Swedish era. The school was, however, to work on a very limited scale and was named School of Topography. At the same time, based on volunteers, the establishment of Finnish recruited regiments of foot started. Finnish officers could be trained for service with these units first at Haapaniemi and from 1821, after a fire had damaged the building, at the Military Academy at Hamina. The Academy was reorganized in 1850, comprising 7 classes (4 general classes and 3 special ones).

This is an account of the ideals, values, and hobbies of the cadets as revealed in the letters of a cadet, Magnus von Essen, to his family and kin. Eva von Essen, the author's grand mother, was the cadet's sister, who saved some 150 family letters. Magnus von Essen entered Military Academy in 1862 at the age of 11. He belonged to an old family of officers and civil servants dating from Swedish times. The access to power of Alexander II, a czar much more liberal than his predecessor had just led to changes in the Military Academy entrance procedure and training program. In 1863 boys from all classes of society were for the first time equal, the entry examination being the sole decisive factor. As the educational system of Finland was lagging behind and the nobility were dispersed all over the countryside, it was still common especially among the nobility and the officer families to send their boys to the Military Academy for more general education after primary school. It was also possible to enter university directly after the Academy. The large portion of noblemen among the officers during the decades of the 19th century is shown in figure 1.

Magnus's letters convey a vivid and detailed picture of the life and daily duties of the cadets. There were both exercises and plenty of lessons covering various subjects. The meals were particularly spartan and dull, and every now and then the boys had to stick to food that they had brought with them from home. The food easily got spoiled due to bad storage in the school attic. Spare time entertainment was sparse at Hamina, parades and course celebrations brought some change. Few leave

days were granted during the term. If a boy knew a family in town he was allowed, with special permission, to stay out later on Sunday nights. During the summer and Christmas holidays the cadets entertained themselves in various ways in homes and with relations all over Finland. Traveling in horse-drawn carriages and by ship was extremely popular.

The upper classes of the Academy had their own student body which was very active. From time to time even an Academy newsletter was published. The political tendencies of Helsinki were keenly covered. Liberalism, as represented by Helsingfors Dagblad, spread quickly among the cadets during the 1860's. The students were ambivalent in their attitudes towards Russia. One group opposed a military career in general and in particular service with Russian units far from the homeland, which was normally regarded as a merit. Thus von Essen, taking a critical attitude, decided to give up his military career soon after being commissioned in 1870. He went to Helsinki to study law.

More light is thrown on the values which were set during the Academy years when one reads the letters written by the von Essen family and kindred families during the Crimean War in 1877—1878. Many relations and friends of Magnus' took part in the battles. The letters reveal much criticism against the imperiled situation of the Finnish battalion, its leadership and logistics, but also understanding and sacrifice. At that very moment parliament debated a Russian initiative to establish national service. Among the people at home even the thought of the necessity of learning how to fight seems to have been evoked, hinting at the future fight for an independent Finland.

Sirkka Syrjö

KLEINEHIN HOTELLISTA SANTARMIHALLITUKSEN TALOON

Yleisesikunnan ja sotaväen esikunnan sijoituspaikoista ja ulkonaisista puitteista vuosina 1918—1925

Armeijan johtoesikunnat

Itsenäisen Suomen puolustusvoimat syntyivät vapaussodassa. Sodan päätyttyä kotiutettiin suuri osa sodanajan armeijasta, mutta samalla ryhdyttiin luomaan rauhanajan joukkoja ja niiden johtoesikuntia. Vapaus-sodan päämajan tehtävät jakaantuivat kesällä 1918 kolmelle eri elimelle. Nämä olivat **y l i p ä ä l l i k ö n e s i k u n t a**, josta erinäisten nimen- ja organisaatiomuutosten kautta tuli sittemmin sotaväen esikuntaniminen elin tehtävänään johtaa armeijan jokapäiväistä elämää, **y l e i s e s i k u n t a** suorittamaan sotatieteellisiä valmistelutöitä sekä **s o t a - a s i a i n t o i m i t u s k u n t a** (sotaministeriö — puolustusministeriö) sotilaalliseksi hallintoviranomaiseksi. Kaikki nämä elimet sijoitettiin maan pääkaupunkiin Helsinkiin.

Tässä esityksessä ei puututa yleisesikunnan ja sotaväen esikunnan organisaatioon ja varsinaiseen työhön. Tarkoituksena on ainoastaan yrittää konkretisoida niitä ulkonaisia puitteita, joissa esikunnat työskentelivät vuosina 1918—1925.

Kleinehin hotellissa

Kun vapaussodan sotatoimet oli saatu päätökseen, siirrettiin päämaja osastoineen ja toimistoineen junalla Mikkelistä Helsinkiin. Tämä tapahtui 15. päivänä toukokuuta, juuri ennen suurta paraatia. Tärkeimmät osat päämajaa, mm. yleisesikunta, sijoitettiin tällöin kuten matkustavaiset ainakin Pohjoisesplanadi 9:ssä sijainneeseen Kleinehin hotelliin. Hotellia isännöi näihin aikoihin ravintoloitsija Heinrich Bitte, mutta itse

talo oli vielä Kleinehin perikunnan hallussa. Saksalaissyntyinen ja sittemmin Helsingissä todelliseksi suurravintoloitsijaksi kohonnut Louis Kleineh oli aloittanut tässä talossa hotellinpidon jo 1800-luvun puolivälissä, mutta melko pian hänen kuolemansa jälkeen ammatin harjoittaminen oli joutunut kokonaan suvun ulkopuolisille.¹

Päämajan toimistot majoittuivat ylempien kerrosten matkustajahuoneisiin. Lisäksi hotellissa asuivat ainakin ylipäällikkö ja yleisesikunnan päällikkö. Alakerrassa olevaan ruokasaliin kokoonnuttiin kaksi kertaa päivässä yhteisille aterioille.²

Jos Kleinehin hotelli oli niittänyt tähän saakka mainetta tieteen ja taiteen alaan liittyvillä kulttuurimuistoillaan, se saattoi nyt kirjata tililleen maamme poliittisen historian kannalta merkittävän neljän viikon jakson. Pian toukokuun 16. päivän paraatin jälkeen syntyneet erimielisyydet Mannerheimin ja senaatin välillä mm. armeijan tulevasta järjestelystä aiheuttivat kiihkeitä neuvotteluja, joita käytiin myös hotelli Kleinehissa.³ Maahan jääneen Itämeren divisioonan johto oli majoittunut aluksi hotelli Kämpiin, mistä se sitten siirtyi entiseen kenraalikuvernöörin taloon Eteläesplanadi 6:een ("Smolna", nykyinen valtioneuvoston juhlahuoneisto).⁴

Kleinehin hotelli oli ennen muuta vapaussodan päämajan viimeinen sijaintipaikka. Tämän kauden loppuhuipennuksena voidaan pitää eroavan ylipäällikön kunniaksi hotellissa järjestettyä jäähyväispäivällistä toukokuun viimeistä edellisenä iltana. Ajallisesti suunnilleen yhtä kauan Kleinehissa oli kuitenkin myös uusi ylipäällikkö. Kenraalimajuri K. F. Wilkman saapui Viipurista kesäkuun ensimmäisenä. Suoraan rintamaloista tulleena ja olemukseltaan talonpoikaisena hän ei joukkoineen tuntenut oloansa kotoisaksi uudessa ympäristössä.

*"Mikä erityisesti pisti silmään, oli
outojen pelokas ankeus,
seurustelusävyyn säännöstelty kankeus,
rintatähtien vilkas vilinä
ja ruoka-astioiden alamainen kilinä,
kannuksien ylenpalttinen yhteenlyöminen
ja hidas, hieno nimeksi syöminen!"*

kuvailei muuan hänen esikuntaansa kuulunut uusia oloja Viipurin aikoihin verraten.⁵

Hotelli Kleineh, Pohjoisesplanadi 9. Helsingin kaupunginmuseon kuvakokoelmat.

Kleineh Hotel, 9 North Esplanade.

Oudoista tunnelmista huolimatta ryhdyttiin viipymättä armeijan organisointityöhön. Pikainen muutto toiseen paikkaan oli kuitenkin odotettavissa jo siitäkin syystä, että hotelli oli kovin ahdas, eikä se sitäpaitsi voinut varsinaista säännöllistä toimintaansa ajatellen tarjota pitemmäksi aikaa tilojaan.

Aleksanterin kimnaasi

Kesäkuun 8. päivänä ylipäällikkö sitten tiedottikin, että ”*tulevan viikon alussa minä esikuntineni siirryn Kleinehin hotellista Aleksanderin kimnaasiin Arkadiakadun varrella.*”⁶ Mainittu venäläinen lukio sijaitsi Arkadiankatu 7—13:ssa, rakennuksessa, joka myöhemmin tuli tunnetuksi kadettikouluna ja joka nykyisin kuuluu Helsingin yliopiston eläintieteen laitokselle. Talo oli sotasaalisrakennuksia, jotka nyt uusia esikun-

tia ja virastoja perustettaessa olivat tuiki tarpeen. Näitä oli myös Eteläesplanadi 10:ssä sijaitseva hotelli Apollo, johon vastaperustettu sota-asiaintoyhtymä (sotaministeriö) majoittui, Hallituskatu 8 — syksystä 1918 lähtien ministeriön intendentuuri- ja taisteluvälineosastojen majoituspaikka — Bulevardi 21, Korkeavuorenkatu 21 jne. muutamia tärkeimpiä mainitaksemme.⁷ Kasarmirakennuksia oli niin ikään jäänyt runsaasti venäläisten jäljiltä, mutta niitäkin tarvittiin paitsi omaa sotaväkeämme varten myös Itämeren divisioonan joukoille, joiden pääosa oli majoitettu Helsinkiin.

Arkadiankatu 13, johon siis kesäkuun 13. päivän tienoilla parhailaan järjestelyn alaisena olevat yleisesikunta ja ylipäällikön esikunta muuttivat, oli tuohon aikaan kaupungin reuna-aluetta. Lähiympäristö oli harvaan rakennettua ja Arkadiankadulta Runeberginkadulle mentäessä, vain kahden kadunkulman päässä, alkoi metsämaasto.⁸ Rakennuksessa majaili ennen esikuntien muuttoa Helsingin jääkäriprikaatin 2. rykmentin 2. pataljoona. Ajalle tyypillisenä esimerkkinä majoitusjärjestelyistä voidaan pitää ylipäällikön esikuntapäällikön kenraalimajuri K. E. Bergin 8. 6. antamaa käskyä em. joukko-osaston komentajalle siirtyä pois rakennuksesta: *”Ylipäällikön käskystä on rykmentin 2:sen pataljoonan, joka majoilee Aleksanterin kimnaasissa Arkadiakadun varrella, viipymättä (tämän päivän kuluessa) siirryttävä toiseen huoneustoon, syystä, että Ylipäällikkö esikuntineen muuttaa yllämainittuun Aleksanterin kimnaasiin.”* Ehkäpä kuitenkin huoli häädettyjen kohtalosta sai esikuntapäällikön lisäämään: *”Saan mainita, että vapaita huoneustoja löytyy mm. Venäläinen (n.s. Bobrikoffin) kansakoulu Kallion kaupunginosassa sekä Venäläisen Tyttökimnaasin rakennus L. Heikinkatu n:o 10 A.”*⁹

Uusi majapaikka oli tilava ja valoisa. Mahtipontisuudellaan rakennus varmaan antoi myös arvokkuutta nuoren armeijan vastaperustetuille komentovirastoille *”Tässä talossa ei ollut mitään pienikokoista”* toteaa ensimmäisen kadettikurssin kadetti Leo Franck kuvaillessaan rakennuksen mahtavia porraskäytäviä ja avaria halleja.¹⁰ Mutta kovin lyhytaikaiseksi majapaikaksi osoittautui tämäkin rakennus. Jo 9. 7. 1918 tapahtuneessa senaatin talousosaston esittelystä talo päätettiin antaa armeijan lääkintälaitokselle, jota parhaillaan organisoitiin sota-asiaintoyhtymäkunnan yhdeksi osastoksi. Ylilääkärin suunnitelmissa oli sijoittaa siihen

sairaala.¹¹ Lisäksi lääkintöosasto tarvitsi kipeästi tilaa kalustoa ja sotilas-
apteekin varastoja varten. Elokuun lopulla sota-asiaintoimituskunta
määräsikin yleisesikunnan luovuttamaan rakennuksen alimman kerrok-
sen heti lääkintöosastolle.¹²

Nyt oli ruvettava etsimään kiireesti uusia asuinsijoja. Aluksi tuli mi-
nisteriöstä määräys, että esikuntien tuli muuttaa Hallituskatu 8:ssa ole-
vaan entiseen venäläiseen naislukioon. ("Maarian kimnaasio")¹³, mutta
suunnitelma kuivui kokoon ja rakennukseen sijoitettiin kuten jo edellä
mainittiin ministeriön osastoja. Tällöin katseet kääntyivät entisen Uu-
denmaan pataljoonan rakennuksiin Kruununhaassa. Esikunnat olivat
niitä itse jo ehdottaneetkin. Yleisesikunta halusi Mariankatu 23:ssa ole-
vaa entistä upseerikasarmia ja armeijan päällikön esikunta, joka elo-
kuun alkupäivinä oli muodostettu entisestä ylipäällikön esikunnasta ja
siihen yhdistetystä yleisesikunnan koulutusosastosta, toivoi saavansa sa-
maan rakennusryhmään kuuluvan entisen upseerikasinon Liisankatu
8:ssa.¹⁴ Näissä oleili kuitenkin vielä Itämeren divisioonan joukkoja: Ma-
riankadun puoleisessa rakennuksessa oli 208. Kraftwagenkolonne ja Lii-
sankadun rakennuksessa 512. Fernsprechabteilung. Lisäksi molemmat
rakennukset olivat huonossa kunnossa. Toiveita näiden osastojen siirty-
misestä muualle kyllä annettiin.¹⁵

Kruununhaan kausi 1919—1925

M u u t t o   U u d e n m a a n   p a t a l j o o n a n   r a k e n - n u k s i i n

Entiseen Aleksanterin kimnaasiin majoitettiin lopultakin vuosien
1918—1919 vaihteessa pikavauhdilla perustettu kadettikoulu. Sen tieltä
pääsi muuttamaan ensiksi yleisesikunta 13. tammikuuta 1919.¹⁶ Näin ol-
len "kimnaasiaika" merkitsi suurin piirtein yleisesikunnan saksalais-
kautta. Itämeren divisioonan joukot ja samalla myös korkeimmissa esi-
kunnissa toimineet saksalaiset asiantuntijat poistuivat maasta 16. 12.
1918. Valtionhoitajaksi valittu kenraali Mannerheim otti myös joukko-
jen ylipäällikkyyden, ja armeijan päällikön esikunta muuttui ylipäälli-
kön esikunnaksi. Muutto uusiin tiloihin osui siten sopivasti yhteen muut-
tuneiden olosuhteiden kanssa.

Uudenmaan pataljoonan klubi- ja kansliarakennus, Liisankatu 8. Rakennus oli vielä tässä asussa sotaväen esikunnan ollessa majoitettuna siihen vuosina 1919—1925. Kuva teoksesta Den finska militären — Suomen sotalaitos, Tukholma 1902.

Mess and office building of Uusimaa Battalion, 8 Liisankatu. The building was still in this shape while the Army Headquarters was located here between 1919 and 1925.

Yleisesikunta asettui suunnitelmien mukaisesti entisen Uudenmaan pataljoonan upseerikasarmiin, Mariankatu 23, joka aikanaan oli rakennettu hieman erilleen varsinaisista miehistökasarmeista. Nykyisin talossa sijaitsee maatilahallitus. Rakennus oli surkeassa kunnossa. Yleisesikunta joutui itse teettämään välttämättömimmät korjaukset. Sotaministeriölle esitetyssä laskussa kuvataan vaikuttavasti rakennuksen tilaa: sähköjohdot ei ollut nimeksikään, talossa ei ollut ainuttakaan pesulaitetta, jossa olisi voinut pestä käsiä, yksikään klosetti ei toiminut, kaikki ikkunat olivat viallisia eikä ovia voinut sulkea. Korjaukset piti suorittaa nopeasti ja osaksi ylityönä, mikä nosti huomattavasti kustannuksia. Kun lisäksi koko talossa ei ollut lipputankoa ja kun ”*katsoimme että tarvittaessa Yleisesikuntarakennuksessa lipputanko on välttämätön*” sekin pystytettiin.¹⁷

Ministeriön insinööriosastolla ei ollut juurikaan käsitystä rakennuksen tilasta. Se näkyy esimerkiksi asumustoimiston lähettämästä kirjeestä, jossa toimisto tarjoutui hankkimaan esikunnalle keskuslämmityslaitteiden hoitajia. Yleisesikunta vastasi, että rakennuksessa ei tosin ollut keskuslämmitystä, mutta se olisi ylen kiitollinen, jos asumustoimisto voisi hankkia vakituiset lämmittäjät kuuttakymmentä uunia varten! Näitä ei kuitenkaan saatu, vaan työ kehoitettiin hoitamaan komennettujen asevelvollisten avulla.¹⁸

Ylipäällikön esikunta muutti samaan rakennusryhmään kuuluvaan Liisankadun 8:ssa olevaan entiseen Uudenmaan pataljoonan kasinorakennukseen maaliskuun alkupuolella 1919. Sen kunto ei ehkä ollut niin huono kuin Mariankadun puoleisen rakennuksen tai välttämättömimmät korjaukset oli jo mahdollisesti suoritettu ennen muuttoa, koska esikunta tyytyi tilaamaan vain puhelin- ja soittokellojohtojen ylöspanoa varten johtoa, puhelinaparaatteja ja soittokelloja.¹⁹ Sotaministeriön Tiedonantolehdessä muutosta ilmoitettiin 12. 3. 1919 ilmestyneessä numerossa seuraavasti: ”Ylipäällikön esikuntapäällikön esikunta (kenraali Wilkman) on muuttanut Yleisesikunnan rakennukseen. Mariankatu n:o 25. Yleinen puhelinnumero 11201. Henkilökohtaiset puhelinnumerot: Kenraalimajuri Wilkman 10110, kenraalimajuri Berg 1604.” Väärät tiedot korjattiin kyllä seuraavassa tiedonantolehden numerossa, mutta ilmoitus on sikäli mielenkiintoinen, että se osoittaa, kuinka esikunta miellettiin Wilkmanin (myöh. Wilkama) esikunnaksi. Selvyttä esikunnan nimeen toi vasta heinäkuussa 1919 vahvistettu hallitusmuoto ja sitä seurannut asetus ylimpien sotilaallisten komento- ja hallintoviranomaisten keskinäisistä suhteista, jonka mukaan välittömästi presidentin alaiseksi sotilaalliseksi käskyvallan haltijaksi tuli hänen nimittämänsä sotaväen päällikkö. Entinen ylipäällikön esikunta muuttui tällöin sotaväen päällikön esikunnaksi, josta nimi v:n 1920 alussa vakiintui sotaväen esikunnaksi. Lukuunottamatta muutaman kuukauden jaksoa kesällä 1919 esikunta pysyi Wilkaman johdossa.

Tämä entinen Karhun kortteli²⁰ tulikin olemaan noin kuuden ja puolen vuoden ajan yleisesikunnan ja sotaväen esikunnan sijaintipaikkana. Joitakin osastoja ja toimistoja oli kyllä muuallakin päin kaupunkia — näin oli ollut jo aikaisemminkin. Vuosina 1918—1925, kun johtoesikuntien välinen työnjako ei ollut vielä vakiintunut, erilaisten toimistojen siir-

Sotaväen esikunnan upseerit vuonna 1920. Seisomassa vasemmalta: luutnantti W. Laukola, kapteeni P. Sivén, kapteeni H. Nurmio, kapteeni M. Nurmi, vänrikki G. Walle ja vänrikki E. Borg. Istumassa vasemmalta: kapteeni V. A. Paananen, majuri S. E. Weckström, majuri K. L. Oesch, kenraalimajuri K. Wilkama, kenraaliluutnantti E. Löfström ja kapteeni A. Blick. Kuvasta puuttuu eversti V. P. Nenonen. Kuva: Sotamuseo.

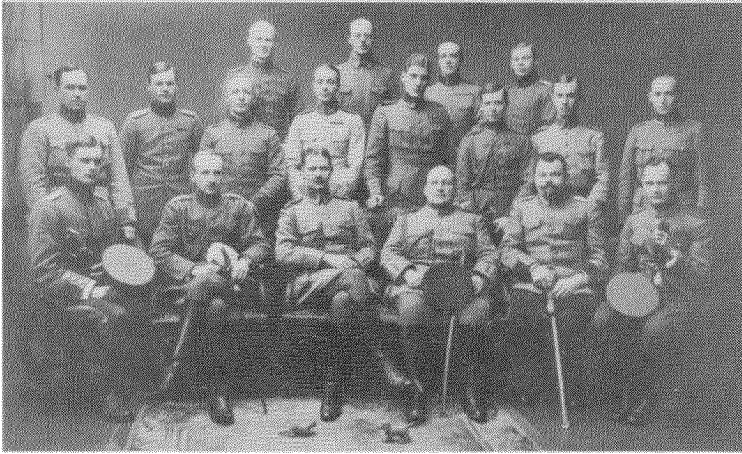
Army Headquarters officers in 1920. Standing from left: Lieutenant W. Laukola, Captain P. Sivén, Captain H. Nurmio, Captain M. Nurmi, Sublieutenant G. Walle and Sublieutenant E. Borg. Sitting from left: Captain V. A. Paananen, Major S. E. Weckström, Major K. L. Oesch, Major General K. Wilkama, Lieutenant General E. Löfström and Captain A. Blick. Missing from the picture: Colonel V. P. Nenonen.

rot esikunnasta toiseen olivat varsin tavallisia. Esimerkiksi v:n 1921 alusta sotaministeriöstä siirrettiin sotaväen esikuntaan ylilääkäri, ylieläinlääkäri, yliremonttiupseeri (armeijan hevoshuolto), sotarovasti ja taloustarastaja. Siirrot luonnollisesti aiheuttivat ongelmia esikuntatilojen järjestyssä.

A s u n t o j a   j a   a s u k k a i t a

Esikuntarakennuksissa oli varsinkin alkuvuosina runsaasti myös asuntoja. Erityisesti korkeimman upseeriston asuntojen osalta jouduttiin vuoden 1921 kesällä suorittamaan huomattavia järjestelyjä. Tällöin val-

Yleisesikunnan upseereita 1919. Atelier Rembrandt. Takarivissä vasemmalta: G. von Wright, O. Blom, B. Osolin ja K. Pylkkänen. Keskirivissä vasemmalta: J.W. Snellman, P. Konsén, E. A. Heimbürger, I. Alfthan, O. Paloheimo, S.-H. Selander, R. Heikel ja S. E. Isakson. Eturivissä vasemmalta: W. E. Tuompo, A. Somersalo, N. Procopé, H. H. Brummer, C. G. von Kraemer ja E. W. Johansson. Kuva: Sota-arkisto.

General Staff officers in 1919, Picture Atelier Rembrandt. Rear row from left: G. von Wright, O. Blom, B. Osolin and K. Pylkkänen, Centre row from left: J. W. Snellman, P. Konsén, E. A. Heimbürger, I. Alfthan, O. Paloheimo, S.-H. Selander, R. Heikel and S. E. Isakson. Front row from left: W. E. Tuompo, A. Somersalo, N. Procopé, H. H. Brummer, C. G. von Kraemer and E. W. Johansson.

tioneuvosto joutui Tarton rauhansopimuksen 22. artiklan nojalla luovuttamaan Neuvosto-Venäjäälle sotasaaliina saadun rakennuksen Bulevardi 21:ssä; siinähan tuli sittemmin sijaitsemaan Neuvostoliiton lähetystö. Talossa oli ollut runsaasti upseeriasuntoja, ja luovutus aiheuttikin melkoisen ajolähdön. Tähän aikaan oli Mariankatu 23:n rakennukseen sijoitettu yleisesikunnan lisäksi myös ilmavoimien — tai silloin vielä ilmailuvoimien — ja 1. divisioonan esikunnat. Edellinen joutui nyt siirtymään Santahaminaan ja jälkimmäinen Maneesikatu 3:n alakertaan. Yleisesikunta määrättiin majoittumaan pääporraskäytävän yhteydessä oleviin huoneisiin, niin että 3. kerroksen eteläpäässä vapautui kuuden huoneen ja keittiön asunto 1. divisioonan komentajalle kenraalimajuri

B. Åkermanille ja pohjoispäässä saman suuruinen asunto sotaväen päällikölle kenraalimajuri K. Wilkamalle. Toisen kerroksen eteläpäässä oleva, niin ikään kuuden huoneen ja keittiön asunto, tuli yleisesikunnan päällikölle kenraalimajuri O. Encckellille; muu osa kerrosta jäi yleisesikunnalle. Ensimmäisen kerroksen eteläpäästä sai everstiluutnantti B. Svendelin neljä huonetta ja keittiön sekä pohjoispäästä everstiluutnantti C. G. von Kraemer kolme huonetta ja keittiön.²¹

Näiden järjestelyjen yhteydessä kenraalimajuri Wilkama oli saatuaan kuulla Bulevardi 21:n luovutuksesta ehdottanut valtioneuvostolle, että sotaväen päällikkö saisi vakituiseksi virka-asunnokseen Seurasaarentielle sijaitsevan Bjällbon huvilan ”*ellei sitä jo ole ajateltu luovuttaa jollekin sotaväen päällikköä korkeammassa virka-asemassa olevalle.*” Tämä toive ei kuitenkaan toteutunut, mutta Wilkama palasi vielä marraskuussa 1925 samaan ehdotukseensa, kun hänelle tarjottiin asuntoa Kalliofinnasta Kaivopuistossa — nytkin yhtä huonolla menestyksellä.²²

Esikuntarakennuksissa asui myös joukko kirjuraliupseereita ja läheiksi ym. moninaisesti tehtäviin komennettuja asevelvollisia. Varsinkin sotaväen esikunnassa heitä oli runsaasti. Siellä jopa siivous hoidettiin kokonaan asevelvollisten toimesta.²³ Jääkärimajuri K. L. Oesch, joka v. 1920 määrättiin esikuntapäällikön apulaiseksi sotaväen esikuntaan, paneutui erityisesti tämän joukkueen kunnan kohottamiseen. Hän antoi päiväkäskyssä ohjeita aamuvoimistelusta ja -pesusta sekä määräsi joukkueen maanantaisin, keskiviikkoisin ja perjantaisin klo 7.30 harjoitettiin Kaisaniemen kentälle esikuntaväepelin johdolla. Tiistaisin ja torstaisin taas oli esikunnassa luento ja vielä työpäivän päätyttyä klo 18.15 Turun kasarmilla pastorin luento. Lisäksi oli joukkueen joka sunnuntai-aamu saavuttava Turun kasarmille pukutarkastukseen.²⁴

Wilkaman alkuperäisenä tarkoituksena oli, että hänen esikuntansa olisi muodostanut oman talouden. Kun sotaministeriö (Y 1) ehdotti kirjelmässään huhtikuussa 1919, että Helsingissä olevien korkeimpien esikuntien reistraattori (kirjaaja)- ja lähettitarpeiden järjestämiseksi näissä esikunnissa toimivat aliupseerit ja miehistö komennettaisiin asunnon, muonan, palkan ja varusteiden puolesta Helsingin vartiopataljoonan B-komppaniaan (myöhemmin Helsingin komennuskomppania), Wilkama esitti oman eriävän suunnitelmansa. Hän ehdotti, että koska esikunnalla oli tällaista miehistöä varten sopiva huoneusto ja sille määrävahvuuden

mukaan kuului kokki, se saisi muodostaa oman talouden, ”*semminkin kun tällaisiin toimenpiteisiin jo on ehditty ryhtyä tilaamalla sänkyjä ja talouskaluja ennen omistettujen lisäksi.*” Puhelinkeskustelujen jälkeen Wilkama saatiin kuitenkin taivutetuksi ministeriön esittämälle kannalle, koska miehistön majoittaminen kokonaisuudessaan esikuntarakennukseen olisi ollut vaikeata.²⁵ Asiakirjoista kuitenkin näkyy, että ainakin vielä seuraavana vuonna sotaväen esikunnan kokki valmisti ruokaa joukkueelle esikunnan omistamassa kattilassa; tarjottiinpa sitä vielä yleisesikunnankin joukkueelle! Myöhemmin näistä kotoisista järjestelyistä kuitenkin luovuttiin ja esikuntien joukkueet samoin kuin sotaministeriönkin joukkue kuuluivat Helsingin komennuskomppanian huoltoon.

H u o n e k a l u i s t a

Esikuntien kalustamiseen käytettiin yleensä vanhoja huonekaluja. Uusien saaminen oli niukkojen budjettivarojen vuoksi lähes mahdotonta. Jos jonnekin onnistuttiin saamaan uutta kalustoa, vanhat huonekalut menivät kuin kuumille kiville muihin esikuntiin. Niinpä esim. yleisesikunta sai v. 1921 sotaministeriöltä sen muuttaessa Apollosta Korkeavuorenkadun 21:een lainaksi 3 sohvaa, 3 nojatuolia, 23 tuolia, leposohvan, 5 pyöreätä ja 2 nelikulmaista pöytää, 3 mattoa, pitkän pöydän sekä kaapin, mitkä kaikki se sitoutui vaadittaessa luovuttamaan takaisin.²⁷ Mainittakoon tässä, että sotaministeriö oli v. 1918 saanut entisen kenraalikuvernöörin kanslian huonekalut.²⁸ Tällaisista hankinnoista oli tietenkin seurauksena, että esikuntien huoneet eivät olleet kovin tarkoituksenmukaisesti kalustettuja — tyylikkyydestä puhumattakaan.

Vuosina 1921—1923 yleisesikunnan ja sotaväen esikunnan kalustokysymys nousi yllättäen esille laajemminkin puitteissa. Kaikki alkoi sotaväen esikunnan puhelimesta n:o 1604. Eräänä päivänä entisen Aleksanterin gimnaasin rehtori ilmoitti, että esikunnan hallussa ollut mainittu puhelin kuului koululle ja tarjosi sitä ostettavaksi. Muita vaatimuksia hän ei tällöin esittänyt, mutta kenraalimajuri Wilkama katsoi velvollisuudekseen ilmoittaa sotaministeriölle, että ”*osa, ehkäpä suurinkin osa esikunnan kalustosta voi kuulua Aleksanterin Gymnaasille. — Mistä esikunnan kalusto on saatu, ei käy selville esikunnan arkistosta, mutta seurasi se mukana esikunnan siirtyessä gymnaasirakennuksesta nykyiseen*

esikuntataloon” hän kirjoitti.²⁹ Eikä kimnaasin kalustoa ollut vain sotaväen esikunnassa. Kun koulun valtuuttamat edustajat kävivät tutkimaan huonekaluja ja laativat luettelon tunnistamistaan koululle kuuluneista esineistä, yleisesikunnasta löytyi luettelon mukaan mm. 104 wienertuolia, 23 pulpettipöytää, 17 kirjoituspöytää ja 18 kirjahyllyä.³⁰ Sotaväen esikunnasta löytyneitä koulun tavaroita oli vieläkin enemmän. Asia selvitettiin v. 1923 koulun rehtorin, valtioneuvos W. Belewitschin ja esikuntien välillä siten, että esikunnat merkitsivät tunnistettujen huonekalujen luetteloon, mitä ne halusivat lunastaa, ja muut annettiin koululle takaisin. Tavaroiden hinnoittelun oli suorittanut esikuntien osalta Ab Stockmann Oy:n huonekaluosaston päällikkö sisustusarkkitehti Eskil Juslén. Useimpien tavaroiden kohdalla on luetteloon merkitty joko ”zu teuer” tai ”zurück”. Joitakin sentään lunastettiin.³¹

Näiden kimnaasilta lunastettujen huonekalujen ”venäläisyys” tuntuu sittemmin kiusanneen varsinkin esikunnissa palvelleita jääkäriupseereita, ja mm. tähän vedoten yritettiin taivuttaa ministeriötä myöntämään määrärahoja kalustohankintoihin.³² Vuonna 1922 sotaväen esikuntaan oli kyllä saatu sotaväen päällikön ja jalkaväen tarkastajan huoneisiin komeat puhvelinnahkaiset kalustot valtioneuvoston myöntämällä 40 000 mk:n suuruisella määrärahalla.³³ Paljon muuta ei sen jälkeen saatukaan ja unelma yhtenäisestä edustavasta kalustuksesta jäi ainakin sotaväen esikunnan osalta toteutumatta. Kuitenkin kun esikunta tammikuussa 1924 jälleen kerran anoi varoja arkisto- ja kassakaappien sekä kirjoituspöytien hankkimiseksi mainiten mm, että rannikkopuolustuksen tarkastajan (kenraalimajuri K. Kivekkään) huoneessa oli vain yksi pöytä, sekin entinen pelipöytä, ja että osastolla Ep II (upseerien ja miehistön henkilöasiat) kolme upseeria joutui työskentelemään kahden pöydän ääressä, ei ministeriökään voinut jäädä kylmäksi valituksille, vaan myönsi varat tavaroiden hankkimiseksi.³⁴

E s i k u n t i e n n a i s i a

Yleisesikuntarakennuksen II kerroksessa oli kahvila, jossa tarjoihtiin myös ruokaa. Kahvilaa pitivät esikunnan siivoojattaret, sisarukset Anna ja Edit Tallinen ”voittaen valmistamallaan mitä maukkaimmalla ja puh-
timmalla ruualla Yleisesikunnan upseerien ja virkailijain jakamattoman

tunnustuksen”, kuten heidän saamissaan työtodistuksissa sanotaan.³⁵ Neitien ura sietää tulla tässä hyvinkin mainituksi. He olivat tulleet jo vapaussodan aikana, maaliskuun puolivälissä 1918 Wilkaman esikunnan ruuanlaittajiksi ja jatkaneet edelleen ylipäällikön esikunnan siivoojattarina. Molemmille oli myönnetty vapaussodan aikaisista sotilasansioista II luokan vapaudenmitali.³⁶ He siirtyivät sitten yleisesikunnan puolelle toimien siivoojina ja hoitaen samalla ruokalaa. Työtodistuksista päätellen juuri tämä ruokalanpito ennemminkin kuin esikuntarakennuksen 35 virkahuoneen siivous on ollut se asia, jolle annettiin arvo ja kiitos. Se näkyy myös neideille seuraajia etsittäessä heidän erotessaan palveluksesta syksyllä 1924. Siivoojan paikkaa hakenut rouva Anna Juslin esitti useita todistuksia, joissa vakuutettiin hänen olevan paitsi iloluontoinen ja aina taloon päin myös taitava keittäjä ja osaavan leipoa ja laittaa sekä hienompaa että tavallista ruokaa.³⁷ Hän olikin sitten toinen tehtävään valituista.

Esikuntatehtävissä naisia oli yleisesikunnan puolella yllättävän runsaasti heti vuodesta 1918 lähtien. Palkkalistoja tutkailtaessa heitä näkee puhtaaksikirjoittajina, telefontineiteinä, reistraattoreina, piirustajina jne, siis toimistotyöntekijöinä, joiden virkanimike muutaman vuoden kuluttua oli kanslia-apulainen. ”Naisia huipulla” edusti neiti Augusta Krook, joka palveli yleisesikunnassa kielenkääntäjänä vuosina 1921—1925 suorittaen käännöstöitä ranskan, saksan ja englannin kielistä ruotsiksi sekä suomen ja ruotsin kielistä ranskan ja englannin kielille.³⁸ Sotaministeriö oli alunpitäen ottanut naistyövoimaan nähden myönteisen kannan. Sen todettiin olevan työhönsä perehtynyttä, pysyvää ja halpaa asevelvollisiin ja kapitulanttialupseereihin verrattuna.³⁹ Ministeriön kanta varmaankin osaltaan vaikutti yleisesikunnan ja sotaväen esikunnan käytäntöön. Jälkimmäisessä esikunnassa naisia oli kylläkin vähän — sotaväen päällikön oli helppo komentaa tarvitsemansa määrä asevelvollisia esikuntaansa — mutta vaativampia tehtäviä varten sielläkin haluttiin pitää naiskonekirjoittajaa ja vedottiin siihen, että ”*sekä Yleisesikunta että Sotaministeriö katsovat olevansa pakotettuja erikoista tottumusta vaativissa töissä edelleenkin käyttämään naishenkilöitä.*”⁴⁰

Siirtyminen Korkeavuorenkadulle

Aikaa myöten tilanahtaus alkoi vaivata kumpaakin esikuntaa kun uusia toimistoja perustettiin tai siirrettiin muualta, lähinnä puolustusministeriöstä. Tykistön tarkastaja kenraalimajuri V. P. Nenonen valitti v. 1923, että hänen toimistossaan joutui neljä upseeria työskentelemään samassa huoneessa, ”*joten suoritettavat lasku- ja piirustustyöt siitä suures-ti kärsivät.*”⁴¹ Sotaväen esikunnan onnistui saada loppukesällä 1923 huomattavasti lisätilaa kun sille luovutettiin esikuntarakennusten kanssa samaan ryhmään kuuluvasta talosta Maneesikadun 7:stä yläkerta. Siinä sijaitsi teknillisten joukkojen esikunta, joka ankarasta vastustuksestaan huolimatta joutui siirtymään Katajanokalle.⁴² Nyt sinne muuttivat ylilääkäri, ylieläinlääkäri, yliremonttiupseeri, sotarovasti ja rannikkopuolustuksen tarkastaja toimistoineen. Mutta vuoden 1925 menoarvioehdotuksessa valitettiin jälleen tilanahtautta ja hankaluuksia, joita syntyi esikunnan ollessa sijoitettuna kahteen rakennukseen. Parannusehdotuksena esitettiin yhden lisäkerroksen rakentamista Liisankadun 8:n taloon.⁴³ Ehdotus onkin myöhemmin toteutunut kolminkertaisesti.

Myös korjauksia kaivattiin kipeästi. Rakennusten peruskorjausta ei oltu suoritettu ja pienempiäkin parannuksia oli vaikea saada toteutumaan. Syksyllä 1923 sotaväen esikunta mm. anoi varoja, että se saisi korjauttaa yhden toimistohuoneen, joka oli niin kylmä talvella lattiavedon vuoksi, ettei siinä koko päivän lämmittämiskään voinut työskennellä.⁴⁴ Aikaisemmin oli selviydytty sijoittamalla tähän huoneeseen ylilääkäri, mutta kun hän muutti Maneesikadun puoleiseen rakennukseen, ei nähtävästi löytynyt enää toista yhtä karaistunutta.

Yleisesikunnan ohjelmana lisätilojen saamiseksi oli ottaa vähitellen käyttöönsä rakennuksessa olevat yksityisasunnot sitä mukaa kun ne vapautuivat. Niinpä everstilutnantti B. Svendelinin kuoltua ja hänen leskensä muutettua pois yleisesikunnan osasto 2:n päällikkö sekä toimisto VI, joka aikaisemmin oli ollut Suomenlinnassa, saivat kesäkuussa 1924 vapautuneet tilat käyttöönsä. Kenraalimajuri O. Enckell, jonka ”kautta” Kruununhaan aika suurelta osalta oli, erosi syyskuussa 1924, ja niin yleisesikunta sai — tosin vasta maaliskuussa 1925 — hänenkin asuntonsa toimistotiloikseen.⁴⁵

Esikuntien tilaongelmat tulivat nyt kuitenkin kytkeytymään vallan toiseen ja paljon laajakantoisempaan kysymykseen. Koko puolustusvoimien ylimmän johdon uudelleenorganisointi oli tullut polttavan ajan-kohtaiseksi. Monin tavoin haitalliseksi koetusta johdon kolmijakoisuudesta haluttiin tehdä loppu. Yleisesikunnan päällikkö oli alistettu sotaväen päällikön alaiseksi 23. 4. 1924, ja kesäkuun 17. päivänä 1925 vahvistettiin yleisesikunnalle ja sotaväen esikunnalle uusi yhteinen määrä-vahvuus, joka astui voimaan 1. 7. 1925. Yhdistetyn esikunnan nimeksi tuli yleisesikunta, ja entinen sotaväen esikunta tuli olemaan sen osastona 4 (komento-osasto).

Syksyyn mennessä saatiin uudistettu ylin johto kootuksi saman katon alle Korkeavuorenkadun 21:een, entiseen santarmihallituksen taloon, jota Venäjän valtiollisen poliisin nimen mukaan oli totuttu kutsumaan Ohranan taloksi. Pääosa puolustusministeriötä oli ollut täällä jo vuodesta 1921 lähtien. Sen lisäksi talossa sijaitsi maataloushallitus, asutushallitus, oikeusministeriön vankeinhoitoasiainosasto ja joukko yksityisasuntoja. Virastojen uudestijärjestely lähti liikkeelle tammikuussa 1925 kun puolustusministeriö pyysi kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriöltä, että asutushallituksen tilat kiireesti tyhjennettäisiin, jotta Katajanokalle sijoitettu taisteluvälineosasto saataisiin muun ministeriön yhteyteen. Osasto oli ollut siellä syksystä 1919 alkaen. Asia saatiin harvinaisen nopeasti ratkaistuksi. Valtioneuvoston helmikuussa 1925 tekemän päätöksen mukaisesti vankeinhoitoasiainosasto muutti talosta muualle, asutushallitus muutti näin vapautuneisiin tiloihin, ja taisteluvälineosasto pääsi vuorostaan muuttamaan asutushallituksen paikalle.⁴⁶ Myöhemmin keväällä järjestelyjä jatkettiin ja valtioneuvoston päätöksellä yleisesikunta ja sotaväen esikunta määrättiin sijoitettavaksi samaan taloon kuin puolustusministeriö. Tämä kävi päinsä siten, että maataloushallitus ja asutushallitus siirtyivät esikuntien tiloihin, edellinen Mariankadulle ja jälkimmäinen Liisankadulle.⁴⁷

Yleisesikunta muutti Korkeavuorenkadulle 4. 6. 1925.⁴⁸ Elokuun alkuun mennessä se luovutti ”lopullisesti ja kokonaan” entiset tilansa maataloushallitukselle ja pyysi sen vuoksi kenraalimajuri O. Enckelliä huolehtimaan vintillä olevista huonekaluistaan.⁴⁹ Entinen sotaväen esikunta, nyt yleisesikunnan osasto 4, muutti 29. 8. 1925. Maneesikadun 7:ään sijoitetut toimistot (ylilääkäri, ylieläinlääkäri, yliremonttiupseeri

ja sotarovasti) jäivät vielä kuitenkin joksikin aikaa entisiin tiloihinsa.⁵⁰ Näitä sekä topografikuntaa (Erottajankatu 2), sotahistoriallista toimistoa ja sota-arkistoa (Liisankatu 1) lukuunottamatta yleisesikunta oli täten syyskuun alkuun mennessä saatu sijoitetuksi Korkeavuorenkadun 21:een.⁵¹

Lähdeviitteet ja huomautukset

1. **Yrjö Soini**, Vieraanvaraisuus ammattina. Kulttuurihistoriallinen katsaus Suomen majoitus- ja ravitsemiselinkeinon kehitykseen I ss. 458—463 ja II ss. 89—90. Hki 1963.
2. **Erik Heinrichs**, Mannerheim Suomen kohtaloissa I ss. 247—248. Ks. myös Hannes Ignatius, Muistelmia vapaussodan ajoilta s. 27. Painamaton käsikirjoitus PK 1228/4. Sota-arkisto (Sa).
3. Näistä ja Kleinehin tunnelmista ks. dos. **Ohto Mannisen** artikkeli ”Mannerheimin ero toukokuussa 1918”. Sotahistoriallisen Seuran ja Sotamuseon vuosikirja IX. Hki 1976.
4. **T. V. Viljanen**, Helsinki varuskuntakaupunkina 1918—1939. Eripainos. Helsingin kaupungin historia V:2. Hki 1965, s. 390.
5. **Einar Fieandt**, Kenraali Wilkman. Kulkuset 1918 s. 15.
6. Ylipäällikön kirj n:o 44/8. 6. 18 sota-asiaintoimituskunnalle (Sot T). Kansliatsto/YE:n saap ja läh kirjelmiä 1918. 110/2202 D 4—7. Sa.
7. Sotasaalirakennusten ja -kiinteistöjen luettelo 2. 5. 1921, jäljennös. Sa.
8. **Leo Franck**, Ensimmäinen kadettikurssi. Hämeenlinna 1969, s. 16.
9. Ylipäällikön kirj n:o 45/8. 6. 1918. Kansliatsto/YE:n saap ja läh kirjelmiä 1918. 110/2202 D 4—7. Sa.
10. **Franck**, s. 17.
11. Senaatin talouso:so:n ptk SotT:sta tapahtuneesta esittelystä 9. 7. 1918 sekä esitelyasiakirjat. SotT:n arkisto. Sa.
12. YE:n saap kirj 4423/31. 8. 1918. Keskusos/YE:n yl kirjeistöä 1918. 62/2202 D 4—7. Sa.
13. Intendenttios IV/SotT:n kirj ylipäällikölle 13. 7. 1918. YE:n ja YlipE:n komendantin saap kirj 1918. 57/2202 B 4—6. Sa.
14. Armeijan päällikön kiireellinen kirje n:o 829/8. 8. 1918 sotaministerille. YlipE:n läh kirjelmät 1918. 3/2201 D 2. Sa.
15. Hgin piirin asumusintendentin kirj 25/15. 8. 1918 päätendentuurin asumusosastolle. T 17973. Sa.
Kirjelmän mukaan Mariankadun 23:ssa oli 170 miestä, joiden hallussa oli 20 huonetta ja lisäksi 4 huonetta kanslioita varten, Liisankadun 8:ssa 80 miestä ja heillä käytössä 16 huonetta ja 2 kansliaa. Maneesikadun puoleisessa talossa (n:o 7) oli 512. Funkerabteilung, johon kuului 60 miestä, Ks. myös Asumus-tsto/SotT:n kirj 484/27. 8. 1918. Keskusos/YE:n kirjeistöä 1918; 62/2202 D 4—7. Sa.
16. Keskusos/YE:n kirj 58/11. 1. 1919 Os I a/SEn kirjeistöä 1919 järj 14; 32/2201 D 5—E 1. Sa.
17. Keskusos/YE:n kirj 443/19/27. 2. 1919 Insos/SM:lle. Keskusos/YE:n yl kirjeistöä 1919. 67/2202 D 4—7. Sa.
18. Keskusos/YE:n kirj 280/5. 2. 19 ja saap kirj 351/14. 2. 1919. Keskusos/YE:n yl kirjeistöä 1919. 67/2202 D 4—7. Sa.

19. YlipE:n kirj 1433/7. 3. 1919. os II c/SE:n yl kirjeistöä 1919. 23/2202 B 4—6, järj 1. Sa.
20. Korttelin rakennusten historiasta ks. **Kaija Ollila — Kirsti Toppari**, Puhvelista punatulkkuun. Helsingin kaupungin vanhoja kortteleita. Hki 1977, ss. 36—37.
21. Keskusos/YE:lle saap kirj 458/20. 7. 1921, liite; Tsto VII/YE:n yl kirjeistöä 1921, järj 10; 71/2202 D 4—7. Sa.
22. SP:n kirje VN:lle 12. 4. 1921 Os II c/SE:n yl kirjeistöä 1921 järj 16. 39/2202 B 4—6 ja SP:n kirj 1233/508/7/29. 10. 1925. Taloustarkastaja/SE:n yl kirjeistöä 1925; 55/2202 B 4—6. Sa.
23. Tässä työssä ei nähtävästi oltu kovin tarkkoja, koska v. 1924 SE:n esikuntapäälliköksi tulleen evl H. Östermanin mielestä pölynpyyhkimisen suhteen oli niin paljon toivomisen varaa, että hän määräsi hankittavaksi esikuntaan ”pölynimijän” v. 1925. SE:n komendantin yl kirjeistöä v. 1925, järj P; 19/2202 A 2—3. Sa.
24. Päiväkäsyt SE:lle n:ot 5/20, 8/20 ja 3. 11. 1920 (ilman n:oa). Sa.
25. Os II/SE:n kirj 2528/13/5. 5. 1919; 25/2202 B 4—6. Sa.
26. Os II c/SE:n kirj 1822/473/7. 4. 1920. 26/2202 B 4—6. Sa.
27. Tsto VII/YE:n kirj 641/12/13. 10. 21 sotaministeriön keskusos:lle Tsto VII/YE:n kirjeistöä 1921; 71/2202 D 4—7. Sa.
28. Senaatin talousosaston ptk SotT:sta tapahtuneesta esittelystä 5. 7. 1918. Sa.
29. Os II c/SE:n kirj 1872/776/16/12. 4. 1921 Sotaministeriölle 39/2202 B 4—6. Sa.
30. Tsto VII/YE:n kirj 120/1. 2. 1923 PIM:lle. 75/2202 D 4—7, järj 10. Sa.
31. Värderingsinstrument upprättat över möbler, enligt uppgift tillhöriga Aleksanders Gymnasiet i Helsingfors. SE:n komendantin kirjeistö 1923; 15/2202 A 2—3. Sa. Sotaväen esikunnalla oli oletettavasti Stockmann Oy:n kanssa hyvät suhteet, sillä Wilkaman adjutantina vv. 1918—1920 toiminut maj G. F. Helsingius oli erottuaan v. 1920 armeijan palveluksesta siirtynyt Stockmann Oy:n henkilökunta- ja mainospäälliköksi. Fred. Helsingiuksen ansioluettelo, Sa:n ansioluettelosarja n:o 2583.
32. Ks. esim. jääkevl H. Östermanin ja jääkmaj W. A. Paanasen allekirjoittama Os Ep III/SE:n kirj 7434/636/24. 11. 1924 PIM:lle; 17/2202 A 2—3. Sa.
33. Os II c/SE:n kirj 5171/9/11/13. 12. 1921 ja sama n:o saap kirj 29. 12. 1921; 13/2202 A 2—3 sekä huonekaluliike Oy Mobilia AB:n laskujäljennös 26. 1. 1922; 34/2202 A 2—3. Sa.
34. Os Ep III/SE:n kirj 663/67/25. 1. 1924 PIM:n Insos:lle; 17/2202 A 2—3. Sa.
35. Tsto VII/YE:n kirjelmät 1185 ja 1186/30. 9. 1924; 78/2202 D 4—7. Sa. YEn huonejärjestyksestä v. 1924 ks. Tsto VII/YE:n kirj 1631/8/24 (kustannusarvio vuosikorjauksista v. 1925, jälj); 79/2202 D 4—7. Sa.
36. Os II b/SE:n kirjeistöä 1919 järj 21; 39/2202 F 6— 2202 A 1. Sa sekä vapausodan kunniamerkki- ja muistomitalikortisto. Sa.
37. Hotelli Excelsiorin johtajan Hugo Öhmanin, YE:n kielenkääntäjän nti Augusta Krookin ja majurinrouva H. Poppiuksen antamat työtodistukset Anna Juslinille, Tsto VII/YE:n yl kirjeistöä 1924; 78/2202 D 4—7 Sa.
38. Tsto VII/YE:n kirj 1912/22. 10. 1925: palvelustodistus Augusta Krookille; 81/2202 D 4—7. Sa.
39. SotT:n KD-aktit 1918 n:ot 445/331, 457/332, 472/334, 480/335 ja 494/337. SotT:n kirjeaktit 1918. Sa.
SotT:n keskusosasto oli kirjelmällään 3302/22. 7. 1918 kysellyt muiden osastojen mielipidettä ”mikä olisi edullisempaa naisreistraattorien ja -puhtaaskirjoittajien käyttäminen virastotyössä eli niiden vaihtaminen miesvirkaillioihin”. Vastauksissaan kaikki osastot halusivat pitää konekirjoittajina mieluummin naisia kuin miehiä. Kirjaajiksikin halusivat useimmat naiset — pari

- osastoa oli kuitenkin miehen kannalla. Naistyövoiman edullisuudesta oli Intos:n päällikkö evl O. Genetz laatinut oikein tarkat laskelmat. Näiden mukaan jokainen sotilas olisi tullut maksamaan vähintään 4 600 mk, ”jolla saa hyvin tuntuvasti kehittyneemmän naishenkilön, jossa tapauksessa pääluku tulisi olemaan paljon pienempi. Jos vielä otetaan huomioon, että näille sotilaille lisäksi tarvittanee erityinen asunto, valo, lämpö jne. sekä taloudenhoitaja, niin kallistuvat edut ehdottomasti naistyövoiman puolelle.” KD 494/337.
40. SE:n komendantin jääklt:n W. A. Paanasen diariomaton ehdotus SE:n miehistön kokoonpanoksi 20. 5. 1919; 23/2202 B 4—6. Sa.
  41. Os Ep III/SE:n saap kirj 351/T/5. 7. 1923. SE:n komendantin kirjeistöä v. 1923; 15/2202 A 2—3. Sa.
  42. Os Ep III/SE:n kirj n:ot 140/25. 4. 1923, 353/27. 7. ja sama n:o/31. 7. 1923; pöytäkirja tehty SE:ssä tarkastettaessa TJE:n SE:lle luovuttamaa huoneustoa Maneesikatu n:o 7 talon yläkerrassa. SE:n komendantin kirjeistöä 1923; 15/2202 A 2—3. Sa.
  43. SE:n v:n 1925 menoarvioehdotukseen liittyvä SE:n komendantin jääkmaj W. A. Paanasen PM SE:n esikuntapäällikölle. Kirj 1158/97/1924; 17/2202 A 2—3. Sa.
  44. Os Ep III/SE:n kirj 442/7. 9. 1923 PIM:n Insos:lle SE:n komendantin kirjeistöä 1923; 15/2202 A 2—3. Sa.
  45. Tsto VII/YE:n saap kirj 415/12. 4. 1924, Insos/PIM:ltä ja läh kirj. sama n:o/24. 4. 1924 Insos/PIM:lle; kirj 1573/8. 12. 1924 PIM:lle. Tsto VII/YE:n yl kirjeistöä 1924; 77—78/2202 D 4—7 sekä kirj 327/18. 2. 1925; 80/2202 D 4—7. Sa.
  46. InsY/PIM:n kirj 158/19. 1. 1925 ja saap kirj 272/4. 3. 1925 kulkul ja yl töiden min:öltä. Insos/PIM:n yl kirjeistöä 1925. T 17993/19. Sa.
  47. Insos/PIM:n saap kirj 2189/19. 6. 1925 kulkul ja yl töiden min:öltä sekä insos kirj 2049/28. 9. 1925 tälle. Insos/PIM:n yl kirjeistöä 1925. T 17993/19. Sa.
  48. Käsky YE:n muutosta. Tsto VII/YE:n kirj 1006/25. Tsto VII/YE:n yl kirjeistöä 1925; 80/2202 D 4—7. Sa.
  49. Tsto VII/YE:n kirj 1400/21. 7. 1925; 81/2202 D 4—7. Sa.
  50. Os 4/YE:n osastokäsky 8/2. 9. 1925. Sa:n pky-sarja. Rannikkopuolustuksen tarkastajan virka lakkautettiin 1. 7. 1925 alkaen.
  51. SP:n pky 32/25. Sa.

Summary

FROM KLEINEH HOTEL TO THE GENDARMERIE BUILDING

The locations and premises of the General Staff and the General Headquarters from 1918 to 1925.

In mid-May 1918, after the actual operations had ended the General Headquarters of the War of Independence moved to Helsinki, where its most essential parts were located at the tiny Kleineh Hotel by the Market Square. Here Major General K. F. Wilkman (Wilkama), newly assigned as Commander-in-Chief, began organizing the peace-time army and its headquarters with the assistance of German experts.

Of course, the hotel was intended to be a temporary dwelling. Thus the General Staff and the Commander-in-Chief's Staff, both still under organization, moved to 7—13 Arkadiankatu in mid-June. This building was a former Russian secondary school taken as booty as were many other buildings expropriated by the army for office use. Due to the chaotic postwar circumstances expropriation was initially improvised. Very soon after the move of the headquarters it was evident that the school had to be abandoned in the near future.

More permanent accommodation was provided in early 1919, when the headquarters moved to the buildings in Kruununhaka, which had belonged to the former Uusimaa Battalion. The General Staff moved to the battalion officer barracks at 23 Mariankatu and the Commander-in-Chief's Staff (later Army Headquarters) to its former mess building at 8 Liisankatu, where they stayed for more than six years.

The appearance of the headquarters was spartan. There were not many staff members and one could not avoid comparing the headquarters with a family business as many families of the staff were lodged in the buildings. The Commander-in-Chief Major General K. F. Wilkama and the Chief of the General Staff, Major General O. Enckell also lived at 23 Mariankatu from 1921 onwards.

By the time, however, the premises became crammed as new offices were set up or transferred from other places, especially from the Ministry of Defence. Moreover, the accommodation problems were connected with the reorganization of the supreme command of the Defence Forces. The triad Ministry of Defence — Army Headquarters — General Staff had proved to be awkward in many ways.

In June 1925 the Army Headquarters was merged with the General Staff and the entire Supreme Command of the Defence Forces was gathered in the same building at 21 Korkeavuorenkatu by the end of June 1925. This was also a war booty building, the site of the former Russian "Finnish Gendarmerie Headquarters". The Ministry of Defence had been situated in this building since 1921.

VUOSIEN 1919—1939 JOUKKO-OSASTOLIPUT

Lippuhistoriallinen katsaus

Kansallisten joukko-osastolippujen käyttöön ottamisesta Ruotsi-Suomen armeijassa annettiin kuninkaallinen asetus maaliskuun 17. päivänä 1686. Neljä vuotta aikaisemmin rykmenttien henkikomppanioiden lippuihin oli päätunnuskuvaksi maakuntavaakunoiden tilalle määrätty valtakunnan vaakuna ja ennen lippuasetuksen julkaisemista oli myös korjattu vanhojen lippujen heraldisia virheitä. Vuoden 1686 lippumääräysten mukaan henkilippujen yläsisäkulmassa tuli olla pienikokoinen maakuntatunnus ja muissa komppanianlipuissa keskeisenä maakuntavaakunan tunnuskuva suurikokoisen, suljetun laakeriseppeleen ympäröimänä. Tällöin vasta liput saivat selvästi kansallisen leiman ja suomalaisetkin joukko-osastoliput voitiin välittömästi tunnistaa. Tätä ns. pfalzilaista lipputyyppiä pidetään monista Ruotsin vallan aikaisista ja sen jälkeisistä lipputyypeistä kauneimpana ja ajankohdan huomioonottaen heraldisesti moitteettomana. Sittenkin siihen kyllä tehtiin muutoksia kulloistenkin tyylivirtausten mukaisesti, mm. lippujen kokoa ja tunnuskuvia pienennettiin ja seppelkuviot korvattiin 1761 rokokookartussilla, joka kuitenkin muutaman vuoden kuluttua vaihdettiin palmunlehväsepeleeseen. Vaakunoiden, seppeliden ym. tunnusten maalaamisesta lipupunkalle luovuttiin ja siirryttiin koruompeluun. Muutoksia vuosina 1756, 1761 ja 1766 on pidetty ns. holstein-gottorpilaisen lipputyypin eri asteina, mutta viimeaikaisen tutkimuksen mukaan katsotaan vain vuoden 1761 muutosten kautta päädytyn uuteen lipputyyppiin.¹

”Pfalzilainen lipputyyppi” oli vallitsevana lähes sata vuotta ja sen vaikutus näkyi myöhemminkin, Suomessa nimenomaan vuosina 1919—1939 suunnitelluissa joukko-osastolipuissa. Tämä johtui luonnollisesti siitä, että vapaussodan jälkeen pyrittiin elvyttämään vanhoja sotilasperinteitä unohtamatta silti uusia, joita jääkäri-liike ja vapaussota olivat synnyttäneet. Perinteet saivat ilmauksensa mm. historiallisissa joukko-osastojen nimissä, kunniamarsseissa, lipuissa ja vuosipäivissä. Kaikista

näistä perinnekysymyksistä tiedusteltiin myös joukkojen mielipidettä. Vapaussodan jälkeisen järjestelytyön tuloksena maavoimat käsittivät kolme divisioonaa ja vuoristoprikaatin. Jokaiseen divisioonaan kuului kolme jalkaväkirykmenttiä, ratsuväki- ja kenttätykistörykmentit sekä erikoisjoukkoja, vuoristoprikaatiin kolme jääkäripataljoonaa ja yksi patteristo tykistöä. Raskasta tykistöä oli yksi rykmentti.

Yksityisiä aloitteita lippukysymyksen ratkaisuksi

Eräät tunnetut taiteilijat ja arkkitehdit osallistuivat hyvällä menestyksellä suojeluskuntalippujen suunnittelutyöhön. Tulevat joukko-osastoliput näyttävät heitä niinkään kiinnostaneen, vaikka luonnoksia tunnetaan vain kahdelta taiteilijalta. Toinen heistä oli Signe Tandefelt, toinen Väinö Blomstedt, koristeellisen taiteen etevä edustaja, jolla oli kokemusta myös lippujen valmistuksesta. Heidän luonnoksiaan piti varteenotettavina mm. tri K. K. Meinander, Ruotsin vallan aikaisten sotalippujemme paras tuntija. Hän hyväksyi perusajatuksen, jonka mukaan joukko-osastolippujen tuli olla ristilippuja, jollaisia ne olivat muissakin pohjoismaissa. Blomstedtin ehdotuksessa lipun pohjaväri oli vaaleansininen, risti sitä tummempi ja sen keskellä oleva vaakuna seppeleen ympäröimä, kulmissa olivat heraldiset ruusut..

Seuratessaan voitonparaattia Helsingissä 16. 5. 1918 Meinander kertomansa mukaan totesi lippujen kirjavuuden, niiden monet ”prinsiipit” ja sen, että liiankin monet niistä olivat ”käsityöateljeiden ja nuorisoseurojen” valmistamia. Yritykset noudattaa historiallisia esikuvia vaikuttivat avuttomilta. Hän esittikin sen vuoksi, että Sotaministeriö kehottaisi joukkoja luovuttamaan hallussaan olevat sodanaikaiset liput Kansallismuseolle ja korvaisi ne yhtenäisellä lipustolla, näin sitä suuremmalla syyllä, kun joukot juuri olivat muuttamassa nimiään ja kokoonpanoan.

Meinanderin mielestä yhtä periaatetta oli ehdottomasti noudatettava: Lippujen suunnittelua ei saanut uskoa ”rykmentin naisille” eivätkä edes rykmentit itse saaneet lippujaan hankkia, vaan tehtävä kuului esikuntapäällikölle tai peräti senhetkisellevä valtionhoitajalle. Täten saataisiin lippuihin yhtenäisyyttä, mikä ei estänyt ottamasta huomioon yksityisiä mielipiteitä, mikäli siihen aihetta ilmaantuisi.

Meinander ”rohkeni”, kuten hän kirjoitti, myös tehdä eräitä ehdoksia joukko-osastolipuiksi. Ne perustuivat Kansallismuseon hallussa oleviin vanhojen sotalippujen piirustuksiin ja osaksi myös edellä mainittujen taiteilijoiden skitseihin. Hän ilmoitti kannattavansa ristilippua, ”Suomen valtion lippua, eri koristeluin sen eri rykmenteille”. Vastavaanlainen lipputyyppe oli, hän mainitsi, äskettäin vahvistettu mm. Ruotsin armeijalle. Tällä hän nähtävästi tarkoitti vuoden 1899 yleismääräystä (no. 649), jonka mukaan rykmentinlipuissa, jotka olivat ”Oscar II:n tyyppiä”, oli sinisellä pohjalla keltainen risti ja sen keskellä maakuntatai kaupunginvaakuna laakeriseppelein, lisäksi voitonnimet. Henkiliput olivat valkeita ja niihin kuuluivat valtakunnanvaakunat vanhan tavan mukaan, samoin seppeleet ja voitonnimet, kulmissa avoimet kruunut, krenatöörirykmenteillä kranaatit. Vastaavasti Meinander esitti joukko-osastolipun perusmuodoksi lippua, johon kuului sininen risti valkealla pohjalla ja joka rykmentillä maakuntansa vaakuna vihreän tammenoksa- tai muun seppeleen ympäröimänä.

Joukko-osastokohtaisesti Meinanderin ehdotus sisälsi seuraavaa: Kaartinrykmenttien valkeissa lipuissa tuli olla valtionvaakuna, kulmissa Kaartin Valkoisen rykmentin lipussa kultaiset Vaasan-lyhteet, Kaartin Karjalan rykmentin lipussa Karjalan vaakunan käsivarret kruunuineen ja Kaartin Jääkäripataljoonan lipussa Preussin mustat kotkat. Ensiksi mainitussa, mahdollisesti muissakin lipuissa vaakuna olisi ympäröitävä kuusenoksaseppeleellä Tampereen valtauksen muistoksi.

Itämeren jalkaväkirykmentin lipussa tuli olla Varsinais-Suomen vaakuna (punaisessa kentässä turnajaiskypärä ja kaksi ristikkäistä peistä sinikeltaisin lipuin), Porin jalkaväkirykmentin lipussa Satakunnan vaakuna (musta karhu sinisessä ja keltaisessa kentässä) ja Savon Jääkäirykmentin lipussa Savon vaakuna (kultainen, jännitetty jousi nuolineen mustassa kentässä). Savon vaakuna kuului myös Kuopion jalkaväkirykmentin, mutta Karjalan vaakuna Itä-Suomen jalkaväkirykmentin lipuun. Laatokan jalkaväkirykmentin lipussa tuli olla Käkisalmen kreivikunnan vaakuna (palava linna sinisessä kentässä), Pohjolan Jääkäripataljoonan lipussa Pohjanmaan vaakuna ja Kajaanin Sissipataljoonan lipussa Kajaanin vaakuna (hopeinen linna sinisessä ja hopeisessa kentässä). Savon Jääkäirykmentin ja Vuoristoprikaatin pataljoonien lippuihin Meinander esitti kulmatunnuksiksi metsätorvia. Itämeren ja Laatokan

jalkaväkirykmenttien nimet hän ehdotti muutettaviksi, koska lippujen suunnittelu niille tuotti vaikeuksia maakuntavaakunoiden puuttuessa.

Ratsuväkirykmenteille Meinander esitti toisentyyppisiä lippuja kuin jalkaväelle: Vanhojen, historiallisten ratsuväenlippujen näköisiä lippuja, joiden värien tuli vastata maakuntavaakunan värejä ja joissa vaakunoita ympäröisivät vihreät seppeleet. Reunusten tuli olla leveät, kullan- tai hopeanväriset, ornamentein ja ripsuin. Uudenmaan Rakuunarykmentin lippuun kuuluisi oikeastaan, Meinander kirjoitti, Etelä-Suomen vaakuna, mutta koska Uudenmaan vaakuna jo oli sen tunnuksissa, mm. napeissa, sen oli oltava lipussakin. Karjalan Ratsujääkärirykmentille kuului punainen lippu, jonka keskellä laakeriseppeleen ympäröimä Karjalan vaakuna ja reunoissa laakeri- ja metsätorviornamentti, Suomen Rakuunarykmentille musta lippu, jossa Savon vaakuna kuusenoksaseppelein, reunoissa kuusenoksista ja Porvoon vaakunan C-kirjaimesta sommiteltu koristekuvio, kaikki tämä sen vuoksi, että rykmentti polveutui Saksanniemen ratsukoulusta ja sai miehistönsä pääasiassa Savosta. Savon vaakuna oli myös, muistutti Meinander, sen rakuunajoukon lipuissa, joka miltei viimeiseen mieheen kaatui Lundin taistelussa 1676 (ts. Borkhuseenin eli Burghausenin rakuunarykmentin mustissa lipuissa).

Meinander oli lisäksi sitä mieltä, että myös tykistön tuli saada liput. Niiden tuli olla jalkaväen lippujen kokoa, kulmissa ristikkäin olevat tykinputket tai räjähtävät kranaatit, päätunnuskuvina vaakunat, Hämeen Kenttätykistörykmentillä ilves, 2. KTR:llä Savon, 3. KTR:llä Karjalan, Vuoristoprikaatin patteristolla Pohjanmaan ja Raskaalla tykistöllä Suomen vaakuna.

Lippukooksi Meinander ehdotti jalkaväelle 143 cm x 169 cm, ratsuväelle 55 cm x 90 cm, mitattuna kielekkeiden kärkiin (Ruotsissa vastaavat mitat olivat 120 cm x 150 cm ja 88 cm x 105 cm, kenttätykistöllä 64 cm x 66 cm). Lipputankojen tuli olla maalatut, kuten Ruotsin vallan aikana: Valkeat kaartin-, siniset muilla jalkaväen rykmenteillä, keltaiset ratsuväellä, punaiset tykistöllä ja vihreät jääkärijoukoilla. Tankojen pituudeksi riitti jalkaväellä 3,5 metriä, ratsuväellä 3 metriä ja kärkenä tuli olla Suomen leijona keihäänkärki-kehyksessä.²

Sotaministeriössä palveleva entinen rakuunapseeri ja sodanaikaisen Järjestyslipuston komentaja, everstiluutnantti Carl Gaston Ahrenberg, joka oli toiminut myös Saksanniemen ratsukoulun johtajana, riensi nyt

lausumaan käsityksensä siitä, minkälaisia joukko-osastolippujen tuli olla. Hän piti mahdollisena ajatusta siniristilipusta joukko-osastolipun perusmuotona, ”koska se symbolisoi isänmaata kokonaisuudessaan”. Muotonsa ja tunnustensa puolesta historialliset liput poikkesivat valtakunnan lipusta, jonka yhdistäminen joukko-osastolippuun osittainkin oli mahdotonta, koska kokonaisuus ei mahdu yhteen osistaan. Ahrenbergin näkemyksen mukaan joukko-osastolipuissa voitiin esittää erilaisia asioita, kuten joukon kotiseutu- ja aselajitunnuksia, alkuperäistä rekrytointitapaa, ikää, taistelutapaa jne. Valkean lipun merkitystä hän alleviivasi erityisesti: Sellainen lippu otettiin käyttöön aina silloin, kun vallitsi valtakunnallinen hätätila. Ristilippuja taas käyttivät aikoinaan ns. persoonalliset rykmentit, joiden perustajana oli jokin palkkasoturipäällikkö. Äärimmäisen hätätilan aikana koottu joukko, jolla oli ristilippu, oli maanpuolustusjoukko ja tämä lippu sopi esim. suojeluskunnille ja niistä polveutuville joukoille. Vapaaehtoisten joukkojen lipun väriksi sopivin oli vihreä, vaeltavan ritarin väri, symboliksi kurki, valppauden vertauskuva. Jääkärijoukoille Ahrenberg esitti kenttämerkkejä ja perusteli mielipidettään sillä, etteivät liput sopineet näiden joukkojen taistelutapaan. Jääkärijoukoista polveutuvilla joukoilla saattoi olla lippuja.

Jalkaväen tuli saada valkeat liput, joissa toisella puolella olisi maakunta-, toisella erityistunnus. Päättunuskuvat oli ympäröitävä seppelein, kulmiin sijoitettava liekkikuviot. Tämyntyyppiset liput olivat, Ahrenberg huomautti, historiallisesti oikeita ja kotiseuturakkaudelle omistettuja. Kaartinlippuihin kuului valtionvaakuna, maakuntavaakuna pienessä koossa yläsisäkulmassa. Kuusenoksaseppeleen tuli olla vain niiden joukkojen lipuissa, jotka olivat osallistuneet Tampereen valtaukseseen. Jääkärijoukoista polveutuvien joukkojen lippuihin Ahrenberg esitti metsätorviseppelettä. Kenttämerkkien — kuten ”tanko, jossa kiipeävä kärppä ja ylinnä sitä saalistava kotka” — tuli korvata liput Kaartin Jääkäripataljoonalla ja Savon Jääkärirykmentillä. Myös Uudenmaan Rakuunarykmentille kuului valkea lippu vanhimpana ratsuväen rykmenteistä. Siinä tuli olla Uudenmaan vaakuna, etteivät historialliset käsitteet menisi sekaisin. Tykistön lipuista Ahrenbergilla ei ollut varmaa mielipidettä ja hän viittasi erilaiseen käytäntöön eri maissa. Mikäli tykistölle lippuoi-keus myönnetään, lippujen tulee olla jalkaväen lippujen kokoa, mutta ei valkeita ja tunnuskuvien maakunnallisia tai muuten sopivia; Pietarsaa-

ren vaakunaa ei niistä saisi puuttua. Valtionvaakunaa tykistön lipuissa ei tullut käyttää.

Eräitä joukko-osastonimiä Ahrenberg'kin halusi muutettaviksi. Hänestä oli naurettavaa, että Pohjanmaan lakeuksille sijoitetulle prikaatille oli annettu nimi Vuoristoprikaati ja hän esitti, että se vaihdettaisiin joko Jääkäri- tai Kevyeksi prikaatiksi. Itämeren jalkaväkirykmentin nimeksi hän ehdotti ”vanhaa, kunniakasta Turun läänin rykmentti”-nimeä. Laatokan jalkaväkirykmentti oli muutettava Käkisalmen rykmentiksi, Itä-Suomen jalkaväkirykmentti Raja- tai Pohjois-Karjalan rykmentiksi. Koska kaikki ratsuväkirykmentit olivat suomalaisia, Ahrenberg ei voinut ymmärtää, miksi yhdelle niistä oli annettu nimi Suomen Rakuunarykmentti, kun käytettävissä oli vanhoja, historiallisia nimiä, kuten Turun läänin tai Viipurin ratsurykmentti. Rykmentin lippuun kuului joka tapauksessa, oli nimi mikä tahansa, Porvoon vaakuna ja jokin Viipuriin viittaava tunnus. Tavallinen ratsuväkimotiivi, jota käytettiin Ruotsin vallan aikanakin, oli Pyhä Yrjänä ja lohikäärme. Karjalan Ratsujääkäri-rykmentti-Karelska Hästjägarregementet-nimikään ei Ahrenbergia miellyttänyt. Musta lippu kuului joukko-osastolle, jonka nimenä tulisi olla Karjalan rakuunat tai ainakin Karjalan ratsujääkärit.³

Ahrenbergin huomautusten jälkeen Meinander polemiikkiin ryhtymättä ilmoitti uudessa kirjoituksessaan kannattavansa ”pfalzilaisen” tyyppin lipuista polveutuvia joukko-osastolippuja. Hänen ja Ahrenbergin näkemysten välillä ei enää ollut kovin suuria eroavaisuuksia. Ne jouduttivat ilmeisesti lippukysymyksen tuloa päiväjärjestykseen.⁴

Lippukomitea ja sen suunnittelemat joukko-osastoliput

Sotaministeriö ilmoitti 1. päivänä maaliskuuta 1919 nähneensä hyväksi — keskusosastosta 27. 2. 1919 tapahtuneessa esittelystä — asettaa komitean, jonka tehtävänä oli laatia lopullinen ehdotus eri joukko-osastojen lipuiksi käyttämällä hyväkseen myös joukko-osastoista saapuneita ehdotuksia. Komitean puheenjohtajaksi oli määrätty evl Gaston Ahrenberg ja muiksi sotilasjäseniksi evl Lauri Malmberg ja kapt Fredrik Hel-singius (molemmat jääkäriupseereita). Asiantuntijajäseniksi oli kutsuttu tohtorit K. K. Meinander ja Carolus Lindberg sekä neiti Hilka Vainio Suomen Käsityön Ystävät ry:stä. Meinander oli Kansallismuseon historiallisen osaston johtaja, Lindberg opetti arkkitehtuurin historiaa ja orna-

mentiikkaa Teknillisessä korkeakoulussa. Sotaministeriö odotti komitealta pikaista esitystä asian kiireellisyyden vuoksi.⁵

Lippukomitean 1. kokouksessa 18. 3. olivat läsnä Ahrenberg, Malmberg ja Helsingius. He pääsivät yksimielisyyteen seuraavasta: 1. Valtakunnan lippuun kuuluvaa ristiä ei voi käyttää joukko-osastolipuissa 2. Jalkaväen lippujen tulee olla valkeita, kooltaan 120 cm x 142 cm, kärjen pituuden 40 cm 3. Ratsuväen 80 cm x 95 cm suuruisissa lipuissa tuli olla kielekkeet 4. Tykistön lippujen piti kooltaan vastata ratsuväen lippuja ja olla ”liekkilippuja”, liekkien lähtiessä keskustasta säteittäin kohti lipun kulmia ja reunoja 5. Tunnuskuviksi sopivimpia olivat läänin- ja kaupunginvaakunat, tykistön lipuissa maakuntavaakunat; näiden tunnusten ohella lipuissa tuli olla muitakin koristeaiheita. Niiden mukaan määräytyisivät tykistön lippujen värit. Ratsuväen lippujen väreistä ja yksityiskohdista oli päätettävä myöhemmin. 6. Jääkäriprikaatin pataljoonilla liput oli korvattava kenttämerkeillä.

Komitean 2. kokoukseen osallistuivat samat jäsenet kuin 1. kokoukseen. Lippujen tunnusten ja koristeaiheiden kehittäelyä voitiin siten jatkaa jo sovitulta pohjalta. Valtionvaakunan ja vapaudenristin (esikuvana ilmeisesti Päämajan lippu vuodelta 1918) katsottiin ilman muuta kuuluvan kaartinlippuihin, vaakunan toiselle, vapaudenristin toiselle puolelle, samoin kuin Vaasan-lyhteiden Suomen Valkoisen Kaartin lipun kulmiin. Karjalan Kaartin rykmentin lipun kulmatunnuksiksi ehdotettiin ”suomalaista käsivartta Karjalan vaakunasta” ja lipun toiselle puolelle kuusenoksia, joita Suomen Valkoisen Kaartin lipussa vastaisi kuusenoksa-seppele vapaudenristin ympärillä. Porin rykmentille (ent. Itämeren jv-rykmentti) esitettiin ”historiallisen mallin” mukaista lippua, kuten Meinander oli ehdottanut, Uudenmaan rykmentille (ent. Savon Jääkäri-rykmentti) lippua, jonka toisella puolella olisi ”lääninvaakuna ja lumpeen-kukkaseppele”, toisella ”jokin uusmaalainen koristeaihe, esim. silakoi-ta, aaltoja tai vedenneitoja”, esikuvana Porvoon maalaiskunnan vaakuna. Tampereen rykmentin (entisen Kuopion jv-rykmentin) lippuun kuului Hämeen vaakuna ”esim. katajaseppeleen ympäröimänä”, sen toiselle puolelle ajateltiin jotakin historiallista, esim. kalevalaista, koristeaihetta tai rukiintähkistä ja apilanlehdistä sommiteltua sepelettä. Uudenkin rykmentin, Keski-Suomen rykmentin, lippuun olisi aiheellisesti kuulunut Hämeen vaakuna, mutta pidettiin riittävänä, jos siinä olisi ”ilveksen pää, osana Hämeen vaakunaa”, ruusuista ja tähdistä muodostetun sep-

peleen ympäröimänä. Toiselle puolelle esitettiin ”tyyliteltyä metsoa tai ehkä hevosta”, molempia pidettiin hyvin kuvaavina Hämeelle. Viipurin rykmentille (ent. Laatokan jv-rykmentti) päätettiin ehdottaa lippua, jossa toisella puolella olisi Käkisalmen vaakuna, toisella kurki-symboli. Pohjois-Savon rykmentin (ent. Itä-Suomen jv-rykmentin) lippuun kuului Savon vaakuna ja vastaava koristeaihe kuin Tampereen rykmentin lippuun; sama vaakuna tuli olla Savon Jääkärirykmentinkin (ent. Porin jv-rykmentin) lipussa, ”jääkäriaiheisina motiiveina” toisella puolella, vaakunan ympärillä, metsätorvi-aiheinen seppäle, toisella ”nyrkkiin puristettu käsi” tms. Erotukseksi muista jalkaväenlipuista tämän lipun tuli olla vihreä. Jääkäriprikaatille esitettiin, kuten oli päätetty, kenttämerkkejä lippujen tilalle: Kaartin Jääkäripataljoonalla aiheena jääkärimerkki, jonka yllä Suomen leijona ja kehäkirjoituksena lause ”me jääkärit uskoimme yhä”, Kajaanin Sissipataljoonalla (ent. Pohjolan Jääkäripataljoona) vapaajoukkoaiheinen tunnus tai ”ehkä kotkansiivet”, Pohjanmaan Jääkäripataljoonalla (ent. Kajaanin Sissipataljoona) kärppä-aiheinen tunnus.

Uudenmaan Rakuunarykmentin lipun tuli olla sellainen kuin Ahrenberg oli esittänyt, Karjalan Ratsujääkärirykmentin (ent. Suomen Rakuunarykmentti) tuli saada musta lippu, jossa Karjalan vaakuna toisella, Porvoon kaupunginvaakuna seppeleen ympäröimänä toisella puolella, reunus metsätorvista. Hämeen Ratsurykmentin (ent. Karjalan Ratsujääkärirykmentti) lipun väri jätettiin toistaiseksi avoimeksi, muuten siihen katsottiin kuuluvan Hämeen vaakunan ja toiselle puolelle hirvenpääkuvion männynoksaseppelein.

Jääkärikykistön siniseen lippuun esitettiin ensin Pietarsaaren vaakunaa, mutta se vaihdettiin lopuksi Pohjanmaan vaakunaksi; seppeleen aihe jätettiin vielä avoimeksi. Musta lippu katsottiin sopivaksi Raskaalle tykistölle ja siihen tunnuskuvaiksi valittiin Pietarsaaren vaakuna, ”kehäksenä granaatti liekein”. Molemmissa tykistölipuissa tuli olla liekki-kuviot: Jääkärikykistöllä valkeat, Raskaalla tykistöllä kultaiset.

Kärkimalleiksi esitettiin kaartinrykmenteille leijonaa seppeleen kehystämänä, Kaartin Jääkäripataljoonalle rautaristiä, muille jalkaväkirykmenteille heraldista ruusua (”Finlandsros”), Uudenmaan Rakuunarykmentille sen omaa mallia (F-kirjaimet), Karjalan Ratsujääkärirykmentille S-kirjainta ja Hämeen Ratsurykmentille numeroa 27, kaikki nämä ”läpileikatussa kehyksessä”.

Lippukomitean 3. kokoukseen 28. 3. osallistui nyt myös tri Meinander. Hän esitti useita muutoksia komitean siihenastisiin päätöksiin. Ensinnäkin hän oli sitä mieltä, että myös Jääkäriprikaatin tuli saada liput, koska sillä ei ollut mitään erikoisasemaa armeijassa. Päätökseksi tuli, että jätettiin prikaatin itsensä harkittavaksi valitseeko se liput vai kenttämerkit. Karjalan Kaartin rykmentin lippuun esitetyt ”suomalaiset käsi-varret” Meinander hylkäsi heraldisista syistä. Hänen mielestään valtionvaakuna tässä lipussa oli ympäröitävä laakeriseppeleellä. Vapaudenristiä ympäröiviä kuusenoksia hän piti ”tarpeettomina dekoratiivisina motiiveina” eikä myöskään ”vieraita, symbolisia koristeaiheita tullut liittää lippuun, jossa oli maakuntavaakunan heraldisia symboleja”. Ehkä tärkein Meinanderin esittämistä muutoksista oli näin ollen, että lippujen tuli olla samanlaiset molemmin puolin. Komitean muut jäsenet yhtyivät tähän, mikäli kyseessä olivat tavalliset jalkaväen liput, mutta eivät — historiallisiin esikuviin vedoten — suostuneet siihen, että myös Porin rykmentin ja ratsuväen lippujen tuli olla yksipuoliset ja kaikkien viimeksi mainittujen valkeita.

Keski-Suomen rykmentin lippuun päätettiin nyt esittää mustaa metsoa kultaisessa kentässä, koivunokaseppeleen ympäröimänä. Viipurin rykmentin lippuun oli rykmentin taholta esitetty ns. Karjalan värejä, punaista ja mustaa pohjaväreiksi, mutta komitea päätti pysyttää lipun valkeana, vain Käkisalmen vaakuna oli vaihdettava Karjalan vaakunaksi, kuten Meinander oli suositellut. Savon Jääkärirykmentin lippuun ehdotettu metsätorvi-aiheinen seppelä vaihdettiin apilanlehtiseppeleeksi. Siinä tapauksessa, että Jääkäriprikaati haluaisi liput mieluummin kuin kenttämerkit, tuli näidenkin lippujen olla vihreät; päätunnuskuviksi päätettiin esittää valtionvaakunaa, kotkansiipiä ja Pohjanmaan vaakunaa.

Lippukomitean 4. kokoukseen osallistuivat kaikki jäsenet. Päätettiin edelleen esittää valkeita lippuja jalkaväelle ja Uudenmaan Rakuunarykmentille sekä vihreitä Savon Jääkärirykmentille ja Jääkäriprikaatille. Porin rykmentin lipun väri haluttiin nyt jostakin syystä vaihtaa sinikeltaisesta keltaiseksi, jollainen se oli ollut ennen vuoden 1686 lippumääräyksiä. Kaartinrykmenttien liput säilytettiin kaksipuolisina, seppeleat valtionvaakunan ja vapaudenristien ympärillä kuusen- ja laakerinoksisista. Karjalan Kaartin rykmentin lippuun palautettiin ”molemmat käsi-varret” kulmatunnuksiksi. Ehkä koristeellisista syistä päätettiin musta

metso Keski-Suomen rykmentin lipussa vaihtaa mustaksi teereksi ("ore") koivunoksaseppelein. Sepeleet näyttävät yleensäkin aiheuttaneen päänsäilyvää komitealle, ainakin niin kauan kuin liput tahdottiin säilyttää kaksipuolisina. Pyrkimyksenä oli, kuten Meinander kertoo, että maakuntavaakunoita ympäröivät sepeleet kuvastaisivat "jotakin kotoista, maakunnalle ominaista kasvia". Ehkä tämän vuoksi apilanlehtiseppele siirrettiin Savon Jääkärirykmentin lipusta Pohjois-Savon rykmentin lippuun ja tilalle esitettiin joko metsätorviaiheista sepeleettä tai kauran- ja rukiintähkistä sommiteltua seppelkuviota. Uudenmaan rykmentin lippuun lumpeenlehtien vaihtoehdoksi valittiin levät, Viipurin rykmentin lippuun mäntyseppele Karjalan vaakunan kehykseksi ja Tampereen rykmentin lipussa katajanoksaseppele vaihtui koivunoksasepeleeksi.

Uudenmaan Rakuunarykmentin lippuun ei tehty muutoksia, tunnuskuvinä säilyivät Uudenmaan vaakuna palmunoksien kehystämänä ja Pyhä Yrjö taistelemassa lohikäärmettä vastaan, reunuksen tuli olla historiallista mallia ja ripsujen punakeltaiset. Karjalan Ratsujääkärirykmentin lippu säilyi muutoksilta, sepeleiden tuli olla toisella puolen laakerin-, toisella kuusenoksista, ripsujen mustat ja keltaiset. Hämeen Ratsurykmentin lipun väriksi vahvistettiin vihreä, vaakunaa ympäröivän koivusepeleen tuli olla kullanvärinen. Kajaanin Sissipataljoonan lipun päätunnuskuvan, mustien kotkansiipien, ympärille tulevasta sepeleestä ei vielä päätetty, sitä vastoin sovittiin siitä, että Pohjanmaan Jääkäripataljoonan ja Jääkäriyksikön lipussa sepele oli muodostettava rukiintähkistä. Raskaan tykistön lipussa sen korvasi räjähtävä kranaatti ("springande granat med flammor").

Lippukomitea kokoontui vielä pari kertaa — kokouksia mainitaan olleen kaikkiaan seitsemän — mutta pöytäkirjat näyttävät olevan kateissa. Neljännenkään kokouksen päätökset eivät jääneet lopullisiksi, niihin tehtiin vielä muutoksia, mm. "liekkilippujen" lukua lisättiin ja kaartinliputkin muutettiin yksipuolisiksi. Tykistön lipuista päätettiin kokonaan luopua. Muutokset käyvät ilmi seuraavasta, **lopullisesta** esityksestä, joka on allekirjoitettu 28. 5. 19:

1. Lipun ja lipputangon mitat. Jalkaväen lipuilla 120 cm x 142 cm. Kärki 40 cm, tangon vapaana oleva osa 180 cm — 190 cm. Ratsuväen lipuilla 80 cm x 95 cm, liput leikatut kielekkeille, pienin pituus 61 cm.

2. Lippujen muoto ja väri:

Suomen Valkoinen Kaarti. — Lippu valkea, keskellä vihreistä kuusenoksista muodostetun avonaisen seppeleen ympäröimä valtakunnan vaakuna. Kulmissa mustat Vaasan-lyhteet lävistäjien suuntiin asetettuina.

Porin rykmentti. — Historiallinen malli. Lippu jaettu kahteen, keltaiseen ja siniseen, vaakasuoraan kenttään. Toisella puolella lipun keskellä tammenlehdistä muodostetun seppeleen ympäröimä Varsinais-Suomen vaakuna, toisella puolella Satakunnan vaakuna (keltainen lippu hylättiin heraldisesti virheellisenä).

Keski-Suomen rykmentti. — Lippu valkea ja siinä kahdeksan keskipisteestä säteittäisesti kulmia ja sivujen keskipistettä kohti lähtevää punaista liekkiä. Keskellä mukailtu vaakuna: Musta mukailtu teeri keltaisessa kentässä, kreivillisellä kruunulla varustettu ja koivunlehdistä muodostetun seppeleen ympäröimä kilpi. — Syyksi teerivaakunan valintaan mainitaan, että Tampereen rykmentin lipussa jo oli Hämeen vaakuna, lisäksi teertä pidettiin sekä esteettisesti että maakunnallisesti hyvin valittuna Keski-Suomen vertauskuvana.

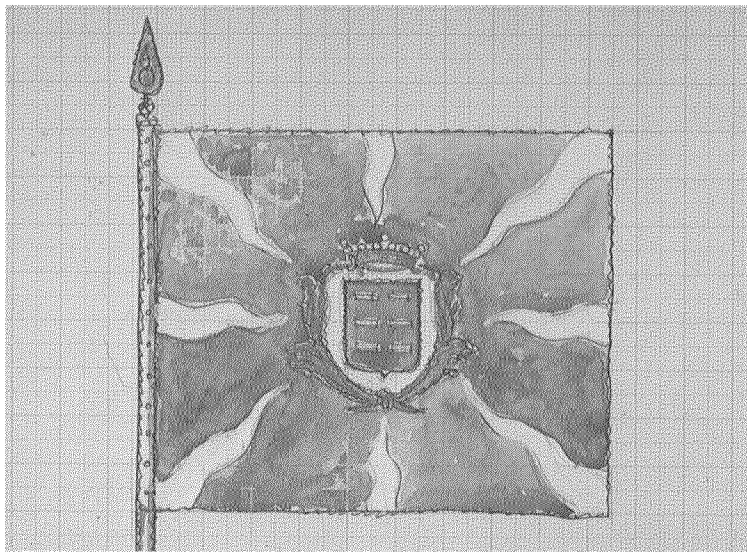
Karjalan Kaartin rykmentti. — Lippu valkea ja sen keskellä avonaisen laakeriseppeleen ympäröimä valtakunnan vaakuna. Kulmissa, vinotain asetettuina, Karjalan vaakunan käsivarret ja kruunut.

Uudenmaan rykmentti. — Lippu sininen ja siinä kahdeksan keltaista liekkiä. Keskellä Uudenmaan vaakuna laakeriseppeleen ympäröimänä (seppele ja liekkien väri vaihdettiin, mutta laakeriseppelekään ei jäänyt lopulliseksi).

Viipurin rykmentti. — Lippu sininen ja siinä kahdeksan valkoista liekkiä. Männynoksista muodostetun seppeleen ympäröimä Viipurin läänin vaakuna (vaakuna oli vaihdettu).

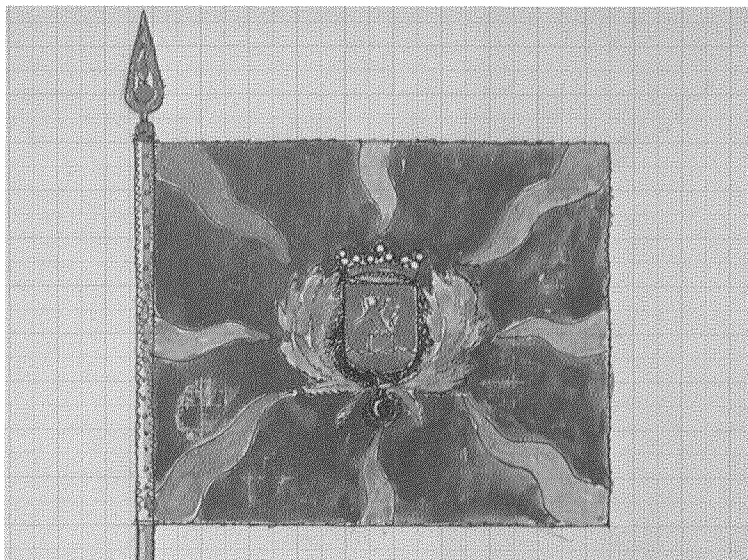
Pohjois-Savon rykmentti. — Lippu keltainen, siinä kahdeksan mustaa kielekettä ja keskellä apilaseppeleen ympäröimä Savon vaakuna (lipun väri oli siis muutettu valkeasta keltaiseksi, jollainen se oli Savon rykmentillä vuoden 1686 lippumääräysten mukaan: "Seterone guhl").

Savon Jääkärirykmentti. — Lippu vihreä, keskellä ohrasta ja rukiista muodostetun seppeleen ympäröimä Savon vaakuna (metsätorvet oli hylätty ja kaurantähkät vaihtuneet ohrantähkiksi).

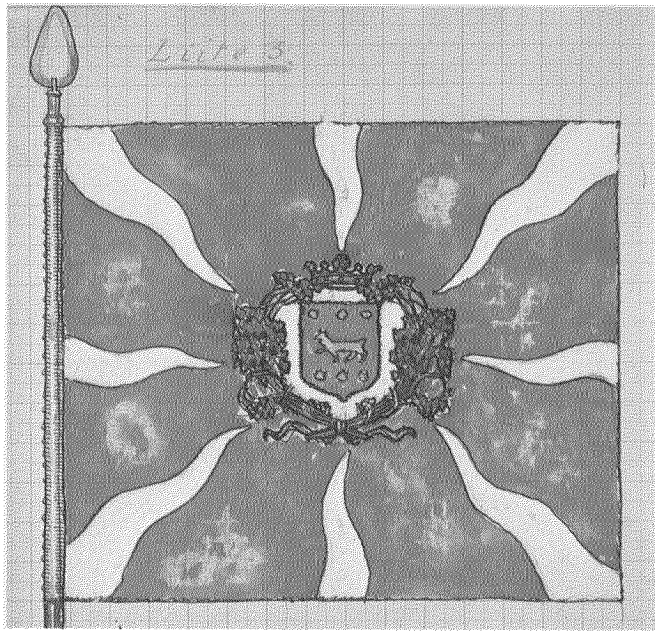
Jääkäriykistön lippu, C. Lindbergin luonnospiirustus vuodelta 1919. Pohjanmaan vaakunaa ympäröi rukiintähkäseppäle. Ei toteutunut.

Jaeger Artillery colour. Sketch by C. Lindberg 1919. Rye wreath surrounding coat of arms of Pohjanmaa. Not realized.

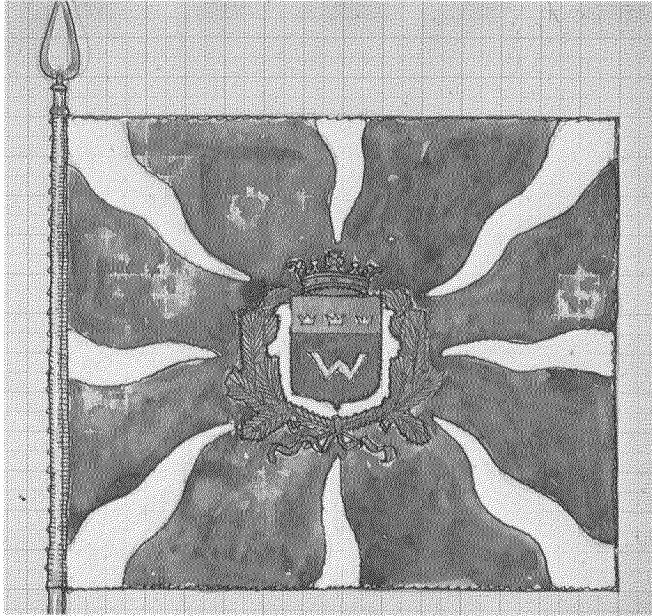
Raskaan tykistön lippu, C. Lindbergin luonnospiirustus vuodelta 1919. Pietarsaaren vaakunaa kehystävät räjähtävän kranaatin liekit. Ei toteutunut.

Heavy Artillery colour. Sketch by C. Lindberg 1919. Flames of exploding shell frame coat of arms of Pietarsaari. Not realized.

Tampereen rykmentin lippu, C. Lindbergin luonnospiirustus vuodelta 1919. Lipussa sepele erilainen.

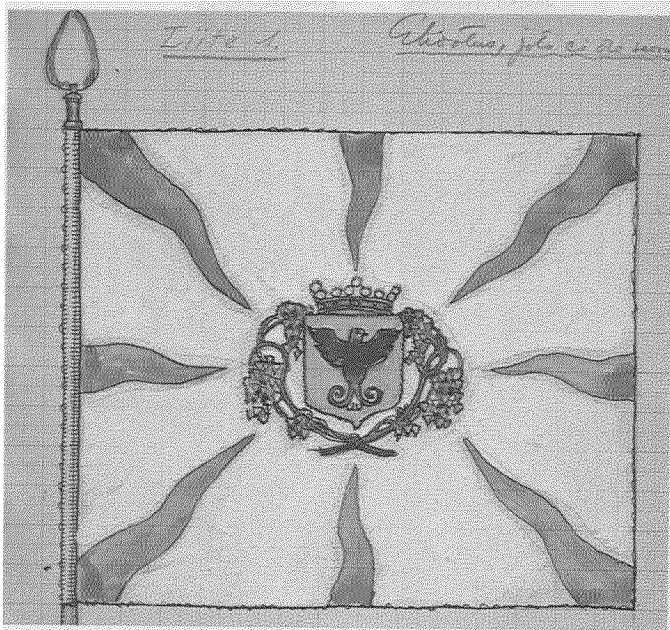
Tampere Regiment colour. Sketch by C. Lindberg 1919. Different wreath on colour.

Viipurin rykmentin lippu, C. Lindbergin luonnospiirustus vuodelta 1919.

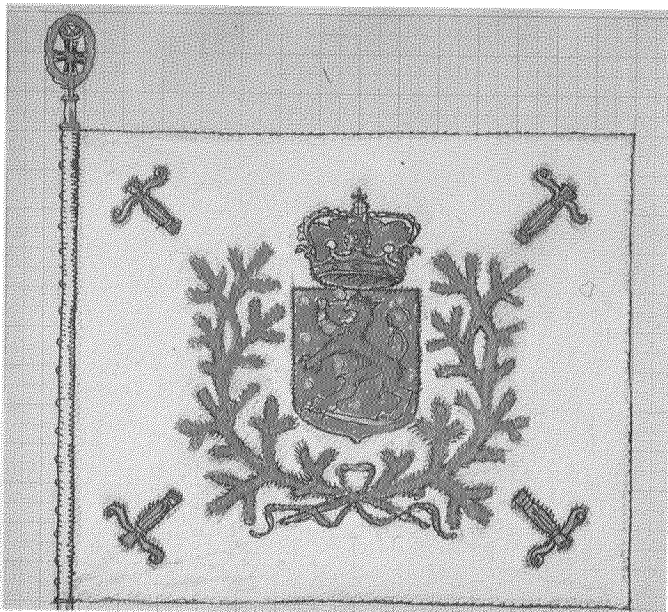
Viipuri Regiment colour. Sketch by C. Lindberg 1919.

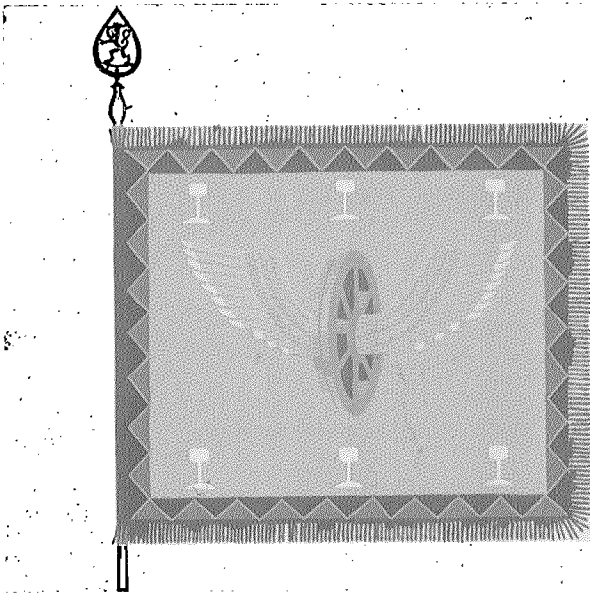
Keski-Suomen rykmentin lippu, C. Lindbergin luonnospöirustus vuodelta 1919. Teerivaakuna ("fantasiavapen") vaihtui Hämeen vaakunaksi, koivuseppöle pihlajanlehtiseppöleeksi.

Central Finland Regiment colour. Sketch by C. Lindberg 1919. "Phantasy" blackcock symbol changed to coat of arms of Häme, birch wreath to rowan wreath.

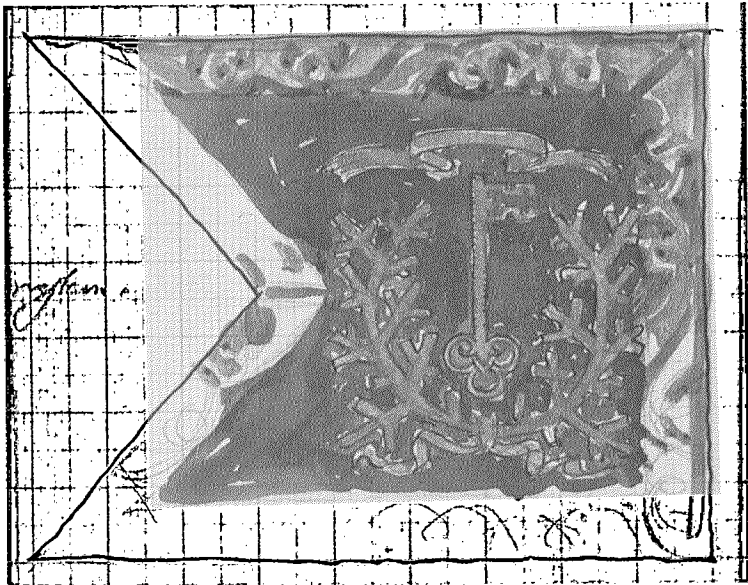
Suomen Valkoisen Kaartin lippu, C. Lindbergin luonnospöirustus vuodelta 1919.

Finnish White Guard colour. Sketch by C. Lindberg 1919.

Rautatiepataljoonan lippu vuodelta 1924, suunnittelija C. Lindberg.

Railway Battalion colour of 1924, designed by C. Lindberg.

Karjalan Ratsujääkäriyrykmentin lippu vuodelta 1919, C. Lindbergin luonnospöirustus. Lipussa sepele erilainen.

Carelian Mounted Jaeger Regiment colour of 1919. Sketch by C. Lindberg. Different wreath on colour.

Tampereen rykmentti. — Lippu punainen ja siinä kahdeksan valkeata liekkiä, keskellä Hämeen vaakuna, jota ympäröi koivunlehtiseppele (tämänkin lipun väri oli muutettu).

Kaartin Jääkäripataljoona. — Lippu vihreä, keskellä rukiista ja ohraa muodostetun seppeleen ympäröimä valtakunnanvaakuna. Kulmissa lävistäjien suuntaan asetetut kultaiset Vaasan-lyhteet.

Kajaanin Sissipataljoona. — Lippu vihreä ja sen keskellä peuranjäkäläseppeleen ”rajoittama Braahen vaakuna”. — Tätä vaakunaa lippukomitea ilmoitti esittävänsä sen vuoksi, että ”Kajaanin vaakuna oli heraldisesti virheellinen eikä esteettisesti edullinen”. Toisaalta Pietari Brahen historiallisesti huomattava Kajaanin vapaaherrakunta oli, mainitaan komitean esityksessä, muisto, joka ansaitsee tulla säilytetyksi esitetyllä tavalla.

Pohjanmaan Jääkäripataljoona. — Lippu vihreä, keskellä rukiista ja ohraa muodostetun seppeleen ympäröimä Pohjanmaan vaakuna (seppeleeseen oli lisätty ohrantähkät).

Uudenmaan Rakuunarykmentti. — Historiallinen malli. Lippu valkoinen, sen toisella puolella palmunoksaseppeleen ympäröimä Uudenmaan vaakuna, toisella ”Pyhän Yrjänän kanssa taisteleva lohikäärme”. Koristeellinen reunus, muodostelun aiheena F-kirjain. Ripsut ja tupsut keltaiset ja punaiset.

Karjalan Ratsujääkäriykmentti. — Lippu musta, sen toisella puolella laakeriseppeleen ympäröimä Karjalan vaakuna, toisella kuusenoksista muodostetun seppeleen kehystämä avain, jonka alla vuosiluku 1917. ”Metsästyssarvista muodostettu koristeellinen reunus”. Ripsut ja tupsut mustat ja kultaiset. — Lippua oli siis muutettu huomattavasti, Porvoon vaakunan tilalle vaihdettu avain kuusenoksineen.

Hämeen Ratsurykmentti. — Lippu vihreä, ”muistoksi siitä, että rykmentti vapaussodan aikana muodostettiin jääkäreistä”. Toisella puolella kultaisen koivuseppeleen ympäröimä Hämeen vaakuna, toisella hirven sarvet (jääkäriaihe). Ruusuista, tähdistä ja rautaristeistä muodostettu koristeellinen reunus. Ripsut ja tupsut mustat ja valkeat.

Lipputangon kärjen malliksi komitea esitti ”kaiverrettua Suomen leijonaa”, joukoille, jotka olivat kunnostautuneet vapaussodassa, rautaristeitä.

Lopullista esitystä laatiessaan komitealla oli käytettävissään arkkitehti Lindbergin piirtämät lippuluonnokset.

Sotaministeriöstä 14. 6. 1919 tapahtuneessa esittelyssä valtionhoitaja näki hyväksi noudatettavaksi vahvistaa lippukomitean esityksen asiallisesti sellaisenaan, vain sanamuotoa oli hieman muutettu ministeriössä ja eräitä perusteluja jätetty pois.⁶ Kärkimallina rautaristi, jonka käyttäminen lippukomitean esityksen mukaan edellytti valtionhoitajan suostumusta, oli korvattu vapaudenristillä. Valtionhoitaja oli jo 5. 5. palkinnut Suomen Valkoisen Kaartin, Karjalan Kaartin rykmentin, Kaartin Jääkäripataljoonan, Uudenmaan Rakuunarykmentin ja Kenttätykistörykmentti 1:n vapaudenristillä, samalla kun Uudenmaan ja Porin rykmentit sekä Karjalan Ratsujääkärirykmentti olivat saaneet oikeuden kiinnittää lippuunsa vapaudenristin nauhat. Kaikkiin nauhoihin oli voittonimet maalattava kullalla. Ellei Kenttätykistörykmentti 1 saisi oikeutta lippuun, sen vapaudenristi oli kiinnitettävä tykkiin. Valtionhoitajan 20. 6. antaman käskyn mukaan vapaudenristin nauhojen tuli olla neljättä luokkaa.

Sotaministeriö kehotti 12. 11. 1919 vapaudenristillä palkittuja joukko-osastoja lähettämään lipputangon kärkiä koskevat esityksensä ministeriölle ennen helmikuun 25. päivää 1920. Silloin olivat kuitenkin jo sekä Suomen Valkoinen Kaarti että Uudenmaan Rakuunarykmentti ehtineet hankkia kärjet vapaudenristeiseen ja ensiksi mainittu oli sitä paitsi anonut oikeutta käyttää kärjen ympärillä 1. luokan vapaudenristin nauhaa. Tutustuttuaan valmistuneisiin kärkiin Ahrenberg kirjoitti kunniamerkkitoimistolle, että *”ristit näyttävät kovin suurilta, kuten valtionhoitajakin huomautti”*. Sitä paitsi ne olivat 3. luokan ristejä, vaikka niiden piti olla 4. luokkaa. Tämän vuoksi Ahrenberg ministeriön yleisen osaston nimissä ehdotti, että kunniamerkkitoimisto, mikäli mahdollista, hankkisi uudet, määräysten mukaiset kärjet kaikille niille joukko-osastoille, joilla sellaisiin oli oikeus. Hän esitti ristiä, jonka läpimitta on kaksi kertaa niin suuri kuin rinnassa kannettavan vapaudenristin. Ristiä ympäröivä seppäle oli pienennettävä samassa suhteessa. Kunniamerkkitoimiston vastauksessa 24. 11. 1919 mainitaan, ettei asia kuulunut sille, vaan joukko-osastoille, varsinkin kun eräät niistä jo olivat hankkineet ko. lipputangon kärjet. Nauhat toimisto lupasi luovuttaa. Tähän ratkaisuun esitti tyytymättömyytensä paitsi Ahrenberg, myös ministeriön

kansliapäällikkö, eversti Hämäläinen. Suomen Valkoisen Kaartin esitys 4. luokan vapaudenristin nauhan vaihtamisesta 1. luokan nauhaksi hyllättiin esittelyssä 3. 7. 1920 ja samassa yhteydessä myös esitys kärjen koon pienentämisestä 30 cm:n pituiseksi.⁷

Arkkitehti Lindberg lähetti 14. 5. 1922 Puolustusministeriölle selonteon toiminnastaan: *”Sotaministeriön kirjelmän no 280/19 K 1/1. 4. -19 mukaisesti määrättiin komitea, jonka tehtäväksi annettiin valmistaa ehdotukset Suomen armeijan lippuja varten. Mainitun komitean taiteellisenä asiantuntijana laadin sittemmin vahvistetut lippujen luonnokset sekä sain tehtäväkseni komitean hajottua ryhtyä toteuttamaan näin vireille pantua asiaa niin hyvin mikäli se koskisi lahjoittajien ilmoittamista kuin lippupiirustusten lopullista valmistamista ja lipputyön valvontaa, jota tointa olen edelleen Puolustusministeriön asiantuntijana hoitanut ja on minulla kunnia . . . ilmoittaa, että kaikki lippukomitean ohjelman mukaiset liput ovat nyttemmin valmistuneet.”⁸*

Kahdesta joukko-osastolipusta on syytä vielä erikseen mainita. Karjalan Ratsujääkärirykmentti oli lakkautettu ennen kuin se edes oli ehtinyt vastaanottaa 20. 10. -20 vahvistetun lippunsa. Lahjoittaja, kenrmi Theslöfin puoliso, rva Karin Theslöf, joka oli lahjoittanut liput myös Karjalan Kaartin rykmentille ja Viipurin rykmentille, esitti arkkitehti Lindbergin välityksellä, että Karjalan Ratsujääkärirykmentin lippu luovutettaisiin Ratsuväkiprikaatin esikunnalle eikä Kansallismuseolle ja että prikaati saisi lipun käyttöoikeuden. Ministeriö puolsi esitystä, jonka Tasavallan presidentti 12. 5. 1921 hyväksyi.

Keski-Suomen rykmentin lipusta arkkitehti Lindberg teki 22. 9. 1920 ministeriölle kirjallisen esityksen, jonka mukaan lippuun oli teeritunnuksen tilalle syytä vaihtaa Hämeen vaakuna pihlajanoksaseppeleen ympäröimänä, lipun värin ja liekkikuvioiden jäädessä ennalleen. Lindberg perusteli esitystään sillä, että ”lippuaiheiden valinnassa käytetyistä johteista” poikettaisiin, jos teeriaihe hyväksyttäisiin. Tämä aihe oli valittu komitean ollessa vielä varma siitä, että Keski-Suomen lääni perustetaan. Asia oli esittelyssä 2. 11., jolloin Lindbergin perustelut hyväksyttiin ja Keski-Suomen rykmentin lippuunkin tuli Hämeen vaakuna. Samassa yhteydessä Lindberg tiedusteli ministeriöltä miten oli suhtauduttava kaartinrykmenttien lippujen vaakunoihin, koska asetuksella 12. 2. 1920 oli määrätty, että Suomen vaakunan kilpeä oli lipuissa käytettävä ilman

kruunua yläreunassa. Liput olivat valmistusvaiheessa, Suomen Valkoisen Kaartin lippu jo valmistunutkin, huomautti Lindberg. Siitä, käännyttiinkö asiassa presidentin puoleen ei ole näyttöä; kruunut joka tapauksessa säilyivät näissä lipuissa vaakunan yläpuolella.

Kiista jääkärilipusta. Lippukomitean jälkeiset joukko-osastoliput

Lippukomitean pöytäkirjoissa ei löydy mainintaa siitä, että jääkäri lipun hyväksymistä joukko-osastolipuksi olisi harkittu. Keskustelua lipusta varmaankin on käyty, mutta sitä lienee pidetty siniristilippuna, jossa lisäksi oli ”vieraita dekoratiivisia tunnuksia”. Helsingin voitonparaatisa tätä arvokasta lippua kannettiin I. Jääkäri rykmentin edellä ja rykmentin tultua hajoitetuksi lippu siirtyi Kaartin Jääkäripataljoonalle, joka käytti sitä uuden lipun valmistumiseen saakka; tämä vihittiin 16. 5. 1920.

Jääkäri liittoa lähellä olevat naiset (Katri Bergholm, Tekla Hultin, Dagmar Neovius ym., kaikkiaan 15) vetosivat 11. 5. 1921 päivätyllä kirjeellä Tasavallan presidenttiin pyynnöllä, ettei jääkäri lippua luovutettaisi Kansallismuseolle, vaan Jääkäriprikaatin esikunnalle käyttöoikeuksin. Jääkäri liitto kannatti esitystä ja sen johtokunnan puheenjohtaja, evl Lauri Malmberg kirjoitti Puolustusministeriölle 6. 4. -22: ”*Koska Puolustusministeriö on tiedustellut olisiko jääkäri lippu vahvistettava Suomen armeijan viralliseksi lipuksi sekä myönteisessä tapauksessa, minkä joukko-osaston käytettäväksi se olisi luovutettava, saa Jääkäri liiton johtokunta kunnioittaen ilmoittaa käsitelleensä asiaa. 6. 4. pitämässään kokouksessa ja päättäneensä, yhtyen lipun lahjoittajien taholta esiintuottuun mielipiteeseen, ehdottaa, että jääkäri lippu annettaisiin Jääkäri prikaatin esikunnan säilytettäväksi ja Jääkäri prikaatille myönnettäisiin tämän lipun käyttöoikeus*”.⁹

Puolustusministeriö esittikin 12. 5., ettei lippua sijoitettaisi museoon sen johdosta, että Kaartin Jääkäripataljoonalle oli esitellyssä 14. 6. 1919 hyväksytty uusi lippu. ”Jääkäri lippuun liittyvien traditsioonien vuoksi” se olisi luovutettava säilytettäväksi Jääkäri prikaatin esikunnalle ja tälle myönnettävä lipun käyttöoikeus.¹⁰

Tasavallan presidentti kuitenkin katsoi, että kysymys jääkärilipun kohtalosta oli ratkaistava myöhemmin. Tieto siitä, että Kaartin Jääkäripataljoonalle oli suunniteltu uusi lippu, oli Vaasassa herättänyt kiihtymystä ja vaatimuksia jääkärilipun vahvistamisesta viralliseksi joukko-osastolipuksi.¹¹

Ennakkotapaus kyllä oli olemassa, mutta kun se ei sivunnut kielikysymystä, oli ratkaisu kivuton. Pioneerit eivät myöskään halunneet luopua vapaussodan aikaisesta mustasta leijonalipustaan, joka 16. 5. 1920 vihittiin viralliseksi joukko-osastolipuksi. Lockstedtissa elokuussa 1915 perustetun pioneerikomppanian miehistöstä suurin osa palveli 8. 3. 1918 perustetussa Jääkäripataljoona 12:ssa, jolle Jyväskylän naisyhdistys oli lahjoittanut rva Olivia Puolakan suunnitteleman lipun. Se oli joukko-osastolippuna aina vuoteen 1956 saakka.

”Pioniiripataljoonan” ohella muutkin erilliset pataljoonat alkoivat vaatia lippuoikeutta, ensimmäisten joukossa polkupyöräpataljoonat. Lippuasian pani vireille Polkupyöräpataljoona 3:n komentaja, ratsu-
mestari Georg Elfvingren. Pataljoona oli perustettu joulukuussa 1920. Uudistetun anomuksen johdosta, joka oli päivätty Raivolassa 31. 1. 1922, eversti Spåre Sotaväen esikunnasta tiedusteli 17. 3. -22 arkkitehti Lindbergiltä, tulisiko kaikkien kolmen pp-pataljoonan lippujen olla samanlaiset vai erilaiset. Elfvingren oli perustellut anomustaan muutamien sanojen lipun merkityksestä yleensä joukko-osastolle ja erityisesti polkupyöräjoukoille, jotka taistelujoukkoina tarvitsivat lipun. Sen tuli hänen käsityksensä mukaan olla pienikokoinen, jotta sitä voitiin helposti kuljettaa mukana moottoripyörillä, polkupyörillä ja suksilla liikuttaessa. Suksimiehenä lipunkantaja voi käyttää vain yhtä sauvaa ja murtoomaalla lippukoteloa oli kannettava selässä, minkä vuoksi tangon tuli olla jaettavissa kahteen, kolmeen osaan. Elfvingren kuten Lindberg’kin oli sitä mieltä, että pp-joukot oli rinnastettava ratsuväkeen. Lindberg vastasi Spårelle seuraavasti: *”Sotaväen esikunnan kirjelmän no 776/130/13 johdosta saan asiassa mikä koskee PPP 3:n lippua, pyydettyinä lausuntona kunnian esittää, että mielestäni kaikilla PPP:lla samaten kuin muillakin, ainoastaan järjestysnumerolla toisistaan erotetuilla joukko-osastoilla, mikäli niille lippu myönnetään, tulisi olla mahdollisimman yhdennäköiset liput, tämä niin hyvin ilmaisemaan mainittujen joukko-osastojen toiminnan yhtäläisyyttä kuin senkin takia, että armeijan lippulinna muuten tulisi liian kirjavaksi ja monimuotoiseksi. Saan sen tähden ehdottaa, että*

PPP:n liput ainoastaan järjestysnumeron kautta eroaisivat toisistaan.”

Puolustusministeriö tiedusteli sota-arkistonhoitaja G. Topeliuksen mielipidettä pp-pataljoonien ja samaan aikaan vireillä olleesta Hyök-käysvaunurykmentin lipusta: ”*Onko nämä liput katsottava sotailipun traditiooneja vastaaviksi?*”. Topelius vastasi (5. 4.), että Ruotsissa vain jalkaväki ja ratsuväki käyttävät lippuja ja standaareja, mutta koska pp-joukot vastaavat itsenäisiä rykmenttejä, on vaikeata kieltää niiltä lippuoikeutta. Nämä joukot olisi rinnastettava ratsuväkeen ja annettava niille standaaari, kuten Carolus Lindberg esittää.¹²

Polkupyöräpataljoona 3:n lippualoitetta kannattivat muut pp-pataljoonat, joilta myös pyydettiin lausunnot. Polkupyöräpataljoona 2:n vt. komentaja kapteeni Nesslin kirjoitti: ”*Lipun aihe verrattain köyhä. Koska pataljoonan täydennys ei tapahdu yksinomaan Karjalasta, olisi pataljoonan mielestä Karjalan värien sijalle sopivimmat pataljoonan omat värit — punaisen ja mustan reunavärien sijalle oranssi ja vihreä. Lippuehdotuksessa esiintyvien ruusukkeiden tarkoitusta pataljoona ei käsitä.*”¹³

Kenraali Wetzer, 2.Divisioonan komentaja, oli sitä mieltä, että pp-pataljoonien 1 ja 2 lippuehdotuksia vaivasi liika ylimalkaisuus. Hän ilmoitti kuitenkin puoltavansa niille lippuoikeutta ja esitti PPP 3:n lipun hyväksymistä, koska se oli onnistunut ja tarkoitustaan vastaava. Samalle kannalle asettui kenraali Wilkama, joka muihin lippuihin nähden oli sitä mieltä, että ne oli erotettava toisistaan erilaisin reunavärein.¹⁴

Polkupyöräpataljoona 3:n lippu valmistui ensimmäisenä. Ilmoittaessaan siitä Puolustusministeriölle 14. 5. 1922 arkkitehti Lindberg mainitsi, että lipun valmistaminen oli tapahtunut hänen valvontansa alaisena ja että ”lippu täyttää armeijan lipuille asetettavat esteettiset vaatimukset”. Muiden pataljoonien liput valmistuivat vuoden 1923 aikana ja vihittiin armeijan lippujuhlassa. Niidenkin lopulliset piirustukset ovat Lindbergin käsialaa.

Kiviniemeen sijoitettu Savon Jääkärirykmentin kolmas pataljoona, joka oli ristitty Vuoksen Jääkäripataljoonaksi, ryhtyi 1930 hankkimaan lippua ja sai lippuoikeuden seuraavana vuonna. Arkkitehti Lindberg suunnitteli lipun jalkaväen lippukokoon ja vihreäksi väriltaan. Päätunnuskuvana oli Karjalan vaakuna kurjenmiekkaseppeleen ympäröimänä. Lipun valmistamiseen ei kuitenkaan ryhdytty, koska vireillä oli suunnitelma Vuoksen Jääkäripataljoonan yhdistämisestä johonkin toiseen

joukko-osastoon. Kadettikunnan tehtyä 1930-luvun puolivälissä aloitteen, jossa vaadittiin Jääkäripataljoona 27:n perinteitten vaalinnan tehostamista, seurauksena oli pp-pataljoonien muuttuminen jääkäripataljooniksi, jolloin Vuoksen Jääkäripataljoonasta tuli Jääkäripataljoona 4. Tällöin lippuasiasiaa ryhdyttiin uudelleen harkitsemaan ja pyydettiin arkkitehti Lindbergiltä uutta lippuluonnosta toivomuksin, että lipun tuli olla väriltään vihreä — muilla jääkäripataljoonilla oli harmaat liput — ja sen reunoissa Karjalan värit. Lindberg vastasi, että hän oli jo suunnitellut Puolustusministeriön kehotuksesta kaikille jääkäripataljoonille yhtäläiset liput nuolineen, ruusukkeineen ja järjestysnumeroineen.

Puolustusministeriö ilmoitti 12. 5. 1938 Jääkäripataljoona 4:lle lippuluonnoksen hyväksymisestä: ”*Tasavallan presidentti on Puolustusministeriöstä toukokuun 11. p:nä 1938 tapahtuneessa esittelyssä hyväksynyt kenraalimajuri ja rouva E. Heinrichsin Jääkäripataljoona 4:lle lahjoittaman ja Puolustusministeriön asiantuntijan, prof. Carolus Lindbergin valvonnan alaisena valmistetun lipun, myöntänyt mainitulle pataljoonalle tämän lipun käyttöoikeuden sekä määrännyt lipun vihkimisen ja Jääkäripataljoona 4:lle luovuttamisen tapahtuvaksi Helsingissä toukokuun 16. p:nä 1938 Tasavallan presidentin linnassa.*”¹⁵

Tasavallan presidentin sotilaskäskyllä no 29/16. 5. 1938 kaikille neljälle jääkäripataljoonalle myönnettiin, kuten tunnettua, oikeus kantaa lippunsa tangon kärjessä 4. luokan vapaudenristiä nauhoineen. Perusteluna mainitaan, että tämä oikeus myönnettiin vapaussodan aikaisten jääkärijoukkojen perinteiden säilyttämiseksi.

Vanhoista vastaavista kärjistä muotonsa puolesta hieman poikkeavat ja huomattavasti niitä pienemmät hopeoidut kärjet suunnitteli arkkitehti Lindberg, joka myös valvoi niiden valmistusta ja kiinnitystä, mitä varten liput käskettiin lähettää Helsinkiin vähän ennen lippujuhlapäivää.

Edellä on mainittu Puolustusministeriön lausuntopyynnöstä, joka koski Hyökkäysvaunurykmentin lippua. Tultuaan syyskuussa 1921 rykmentin komentajaksi eversti Aarne Sihvo totesi, ettei toimenpiteisiin lipun hankkimiseksi rykmentille ollut ryhdytty hänen edeltäjänsä aikana. Hän sai pari naisyhdistystä lupautumaan lipun lahjoittajiksi ja ne ryhtyivät yhdessä Suomen Käsityön Ystävät r.y:n kanssa suunnittelemaan lippua, joten arkkitehti Lindberg sivuutettiin. ”Käsityönystävien” yhdistyksen puheenjohtajana toimi rva Ellinor Ivalo, jolla oli jo ennestään ansioita lippujen suunnittelijana. Eversti Sihvo anoi lippuoikeutta suoraan

Puolustusministeriöltä 15. 3. 1922 ilmoittamatta nähtävästi asiasta sitä ennen tykistön tarkastajalle, jolle rykmentti oli alistettu. Tykistön tarkastajalle hän perusteli anomustaan seuraavasti: *”Rykmentti kuuluu jalkaväkeen ja kaikki jalkaväkirykmentit kantavat lippua symbolina kaikesta mikä sotilaille on arvokasta ja kallista. Ranskassa HVR:iä vastavilla joukko-osastoilla on liput. Kun Viipurissa ja Hämeenlinnassa arvoisat rouvat ovat tarjoutuneet valmistamaan ja lahjoittamaan lipun rykmentille niin katsoo rykmentti kunnia-asiakseen anoa itselleen lipunkanto-oikeutta.”*¹⁶

Lippuanomus lähetettiin ministeriöstä lausuntoa varten tykistön tarkastajalle, joka lähetti sen Sotaväen esikunnalle ilmoituksin, että rykmentti toivoi saavansa lippunsa vihityksi 16. 5. 1922. Puolustusministeriö kehotti arkkitehti Lindbergiä ja sota-arkistonhoitaja Topeliusta antamaan lausuntonsa lippuehdotuksesta. Lindberg vastasi 5. 4. seuraavasti: *”Pyydettyinä lausuntona asiassa mikä koskee HVR:n lipun luonnosta saan mielipiteenäni esittää, että oheellinen luonnos poikkeaa niistä periaatteista, joita tähän asti on seurattu armeijan lippuaiheiden valinnassa sikäli, ettei siinä ole käytetty mitään heraldisia aiheita tai muotoja, joita hv-joukkojenkin aivan nykyaikaista luonnetta silmälläpitäen mahdollisesti olisi voitu käyttää. Yhtyen edelleen sota-arkistonhoitajan lausuntoon tankin ja aurinkokuvan soveliaisuudesta siinä muodossa, jossa niitä on luonnoksessa käytetty, olen vakuutettu, että kireämpi ja sotilaallisempi sommittelu olisi ollut lipulle eduksi. Asian periaatteelliseen puoleen, ts. kysymykseen, onko HVR:lle myönnettävä lippu, en katso voivani puuttua.”*¹⁷

Sota-arkistonhoitaja oli lausunnossaan maininnut mm., että ”vain Ranskassa on hv-joukoilla liput” eikä hän ollut halukas hyväksymään lippuluonnosta sellaisenaan, vaan vaati, että sitä oli ”stiliseerattava”. Auringonkehrää hän piti sotalippuheraldiikan vastaisena. Jos HVR:lle lippuoikeus annetaan, lipun on oltava standaari ja joukko-osasto on luettava ratsuväkeen, päätti arkistonhoitaja lausuntonsa.¹⁸

Arkkitehti Lindberg kuitenkin lievensi arvosteluaan ja ilmoitti Puolustusministeriölle 10. 4. päättäneensä *”pääasiallisesti puoltaa oheellista HVR:n lippuehdotusta, jonka aiheet ja muodot tässä asussa on etsitty vanhemmasta historiallisesta sotalippuaineistostamme.”*¹⁹

Hyökkäysvaunurykmentin lippuanomus oli jo 11. 4. Tasavallan Presidentin esittelyssä ja tuli hyväksytyksi. Käskylehdessä no 9/22 lipusta on

seuraava heraldinen selitys: ”Lippuvaate 80 cm x 95 cm. Tangon vapaa-oleva osa 210 cm. Lippuvaate tummanharmaata silkkiä, reunus paltteellinen. Vitja-aiheinen reunakoristelu. Keskusaiheena auringonkuva historiallista mallia vuodelta 1665, tämän keskellä teräksen värinen kypärä. Tanko kokoontaitettava, kärjessä keihäänkärjen muotoisen kehyksen keskellä kaiverrettu leijona”.

Hyökkäysvaunurykmentin lippu vihittiin 16. 5. 1922. Samalla ker-
taa oli vihittäväenä muitakin lippuja, mm. Kadettikoulun lippu.

Helmikuun 28. päivänä 1920 Kadettiklubi vieraili ensimmäisen ker-
ran Kadettikoulussa sen johtajan, eversti Lucanderin kutsusta — hänkin
oli entinen Haminan kadetti. Klubin kunniapuheenjohtaja, kenraali Ed-
vard Krogius mainitsi tällöin puheessaan mm., että vanhan ja uuden ka-
dettipolven välisen voimakkaan yhteenkuuluvaisuuden ulkonaiseksi
merkiksi Kadettiklubi haluaa lahjoittaa Kadettikoululle lipun, ”isän-
maallisen yhteishengen ja sotilaallisen kunnon vertauskuvan”.

Kutsu Kadettikoulun vieraaksi oli saanut lippuasian vireille. Evl A.
R. G. Stenius otti asian puheeksi Kadettiklubin jäsenten yleiskokoukses-
sa 26. helmikuuta 1920. Hänen ehdotuksestaan tehtiin päätös lipun lah-
joittamisesta ja tavoitteeksi asetettiin, että sen luovutus voisi tapahtua jo
lokakuussa samana vuonna. Kadettiklubin hallitus käsitteli asiaa 10.
maaliskuuta ja valitsi lipputoimikunnan, puheenjohtajana Stenius ja jä-
seninä kenraali Ivar Gulin, eversti Georg Didrik von Essen, paroni Birger
von Troil ja tri Sigurd Nordenstreng. Heidän keskuudestaan valittiin
raha-asiaain valiokunta ja Kadettiklubin jäsenet velvoitettiin luovutta-
maan määräsomma lippurahastoon. Kokouksessa 29. huhtikuuta esitel-
tiin arkkitehti Lindbergin piirtämä lippuluonnos.

Lippuhanke edistyi kuitenkin laskettua hitaammin. Rahoitus- ym.
kysymysten tultua vihdoin ratkaistuiksi Kadettiklubi kääntyi anomuksi-
neen Sotaministeriön puoleen —ministerinä oli silloin entisen Haminan
kadettikoulun kasvatti kenraali Bruno Jalander. Anomuksessa perustel-
tiin pyydettyä lippuoikeutta vetoamalla perinteisiin. ”*Esi-isien vuosisa-
tainen, peräänantamaton taistelu sotilasihanteitten puolesta oli,*” lausu-
taan anomuksessa, ”*se korkea ja velvoittava esimerkki, joka on aiheut-
tanut myös uusien sotilassukupolvien arvon ja merkityksen tunnustami-
sen. Tietoisina siitä, että aika ei ollut kaukana, jolloin viimeisetkin Ha-
minan kadetit ovat löytäneet leposijansa isänmaan povessa, isänmaan,
jolle he ovat parhaat voimansa ja puhtaimman rakkautensa uhranneet,*

*Kadettiklubin jäsenet tahtovat antaa ilmauksen siitä yhteenkuuluvaisuudesta ja niistä siteistä, jotka yhdistävät isänmaan historian menneisyyden sen nykyisyyteen ja tulevaisuuteen. Tämän ilmauksen Kadettiklubi on tahtonut nähdä perinteitten lipun lahjoittamisessa Suomen nuorelle kadettikoululle, joka on Haminan ja siten myös Haapaniemen kadettikoulun parhaiden perinteiden itseoikeutettu perillinen.*²⁰

Anomukseen sisältyi myös lipun heraldinen selitys ja piirustuksen vuosilukujen tulkinta. Päättunnuskuva, Suomen leijona, oli vaakunakilvessä, jonka yllä oli siihen kuuluva kruunu. Lipputoimikunta oli asettanut kruunun säilyttämisen nimenomaiseksi ehdoksi, koska se katsoi, että kaikki ne perinteet ja historialliset seikat, joiden vertauskuvat löytyvät lipusta, liittyvät Suomen vanhaan valtiomuotoon, joten oli johdonmukaista, että Suomen vaakunalla isänmaan symbolina tuli olla perinteinen muoto.

Sotaministeri ilmoitti 1. 2. 1922 esitelleensä lippuanomuksen Tasavallan presidentille 24. tammikuuta. Presidentti oli tällöin huomauttanut asetuksesta, jonka mukaan Suomen vaakunaa oli lipuissa käytettävä ilman kruunua. Koska lippua tulee käyttämään Kadettikoulu, presidentti oli sitä mieltä, että vaakunan yltä oli poistettava kruunu.²¹

Muodollisesti 12. 2. 1920 annettu asetus koski valtion sota- eikä joukko-osastolippuja, mutta koska leijonavaakunan yllä oleva kruunu aina on arvokruunu, katsottiin, ettei sitä missään lipussa ollut mahdollista käyttää mainitun päivämäärän jälkeen. Kruunun poistaminen herätti kuitenkin myös kritiikkiä, etenkin heraldiikkaa tuntevien keskuudessa.²²

Aikana, jolloin kuningaskysymyksen jälkimainingit vielä olivat voimakkaat, kruunu oli tasavallan kannattajille kuin punainen vaate ja Kadettiklubin jäsenet voitaisiin leimata monarkisteiksi, jos he itsepintaisesti pitäisivät siitä kiinni, huomautti tri Nordenstreng, kun Kadettikoulun lippuasiasia uhkasi kariutua kruunukysymykseen.

Lipputoimikunta päätti lopulta uusia anomuksensa ja lähetti sen uuden piirustuksen kera Sotaministeriölle 21. 2. -22 viitaten Kadettiklubin 13. 2. tekemään päätökseen. Tasavallan presidentti näki nyt hyväksi myöntää Kadettikoululle oikeuden lippuun esittelyssä 7. 3. 1922.²³

Kruunutonta vaakunakilpeä vanhat kadetit eivät hyväksyneet ja sen vuoksi vaakunakilpi jätettiin pois. Vaakunaleijona on ajankohtana vallinneen taidesuunnan mukaisesti ”uusasiallisesti” tyylielty. Koulun historian ja perinteiden kannalta tärkeät vuosiluvut ovat lipun kulmissa

avointen tammenoksaseppeleiden kehystämänä; näiden lisäksi lipussa on kolme pientä vaakunakilpeä ja vaalilause. Lipun pohjaväri on valkea.

Kuusi vuotta sen jälkeen kun Kadettikoulu oli saanut lipun, päätti Reserviupseerikoulun 14. oppilaskurssi lahjoittaa koululleen lipun. Oikeus lippuun myönnettiin 30. 3. -28 Tasavallan presidentin hyväksytyttä arkkitehti Lindbergin piirtämän lippuluonnoksen. Lipun vihkiminen ja luovutus tapahtuivat jo 16. 5. Oppilaskurssi 14 ja muut lipun lahjoittajat olivat esittäneet toivomuksen, että lippuun tulisivat ne värit — punainen, musta ja vihreä — jotka ovat Akseli Gallen-Kallelan piirtämässä Itä-Karjalan karhuvaakunassa, jonka Uhtuan maakuntapäivät vahvistivat 1920. Reserviupseerikoulun mustassa lipussa on näin ollen kruunuton vaakunakilpi suljetun vihreän laakeriseppeleen ympäröimänä. Vaakunan alla olevilla lyhyillä miekoilla on sapelinkahvat. Kulmiin on ommeltu harmaat nauhakkeet, joissa ovat kirjaimet VK (= Vimpelin koulu) ja RUK sekä vuosiluvut 1917 ja 1920 eli koulujen perustamisvuodet.

Lokakuun 3. päivänä 1930 perustettu Merisotakoulu sai oikeuden lippuun joulukuun 22. päivänä 1932. Lahjoittajina olivat ”meripuolustus- upseerit”. Kadettikoulun ja Merisotakoulun liput ovat miltei identtiset, vaikkakin viimeksi mainitusta puuttuvat vaalilause ja pienet vaakunat. Päättunnuskuva, merensinisellä pohjalla oleva Suomen leijona on Kadettikoulun lipun leijonan kopio. Vuosilukuja ympäröivät avonaiset tammenoksaseppeleet ovat harmaat ja niissä ovat koulun historian ja perinteitten kannalta tärkeät vuosiluvut.

Edellä on jo mainittu Pioneeripataljoonan vapaussodan aikaisesta lipusta. Rautatiepioneeritkin saivat oman lipun, kun 1922 perustettu Rautatiepataljoona anoi lippuoikeutta 1923 Haminan naisyhdistyksen ilmoitettua aikomuksestaan lahjoittaa lipun pataljoonalle. Lippuoikeus myönnettiin ja arkkitehti Lindbergin suunnittelema lippu vihittiin ja luovutettiin 16. 5. -24. Tämäkin lippu on kooltaan 80 cm x 95 cm, muodoltaan standaari, kuten Hyökkäysvaunurykmentin lippu ja väritään tummanharmaa, kuten kaikki teknillisten joukkojen liput pataljoonakaudella. Lipun reunat on koristettu mustin ja sinipunaisin kolmioin, joita keltaiset juovat erottavat. Päättunnuskuvana on punakeltainen vauunpyörä keltaisin nousevin siivin, ylä- ja alareunoissa on kummassakin kolme harmaata ratakiskon leikkauskuviota, ripsut ovat mustat. Pataljoona lakkautettiin jo 1928, josta alkaen lippu on ollut museolippuna.

Erillinen Pioneerikomppania, jonka sijoituspaikka oli Kellomäki ja

joka kuului Ratsuväkiprikaatiin, kuten Terijoella majaileva Jääkäripataljoona 1, sai sekin lippuoikeuden, mistä ansio nähtävästi kuului ensi sijassa Sotilaskotiliiton puheenjohtajalle, rva Katri Bergholmille. Liitto oli saanut toimintansa lopettaneen Kellomäen sotilaskotiyhdistyksen rahavarat sillä ehdolla, että niillä hankittaisiin lippu komppanialle. Lipun suunnitteli arkkitehti Lindberg ja se vihittiin ja luovutettiin 2. 6. 1932. Tämä lippu on lähinnä jääkäripataljoonain lippujen kokoa (44 cm x 53 cm), mutta siitä puuttuvat kielekkeet. Lipun väri on harmaa ja tunnuksena siinä on pioneerien erikoismerkki. Palteen kuviot ovat samat kuin Rautatiepataljoonan lipussa. Lippu oli mukana talvisodassa, johon Erillisen Pioneerikomppanian taival päättyikin.

Lockstedtissa oli lokakuussa 1917 perustettu Jääkäripataljoona 27:n tiedonanto-osasto, jota edelsivät puhelin- ja radiotoiminta- eli ns. tiedonantokurssit. Kenttälennätinpataljoona perustettiin Suomessa 3. 3. 1918, mutta se muuttui 15. Jääkäripataljoonaksi jo huhtikuussa. Lokakuussa 1918 syntyivät divisioonien tiedonantokomppaniat ja näistä joulukuussa 1920 Kenttälennätinpataljoona. Lippu, jonka pataljoona sai 1923, oli arkkitehti Lindbergin suunnittelema ja kooltaan 80 cm x 95 cm. Keskeisenä kuviona tummanharmaalla pohjalla on keltainen soihdun ja salamanuolten yhdistelmä; soihdulla on nousevat siivet, nuolia on viisi, kolmesta ylimmästä reunimmaisesta vinoasennossa. Kentässä on 14 keltaista nuolenkärkeä. Reunus on samanlainen kuin Rautatiepataljoonan lipussa, ripsut mustat.

Toukokuussa 1918 aloitti Santahaminassa toimintansa Radiolennätinkoulu, joka laajeni Kipinälennätinlaitokseksi. Radiojoukot-niminen joukko-osasto perustettiin 7. 12. 1920 ja sai nimen Radiopataljoona 28. 3. 1924. Pataljoonan lipussa, jonka arkkitehti Lindberg suunnitteli Kenttälennätinpataljoonan lipun kaltaiseksi kooltaan, väritään ja reunaornameentiltaan, on keskellä iso, valkea R-kirjain, jonka reunat ovat harmaat. Kirjainta ympäröi harvalehtinen, ruskeankeltainen tammenoksa-seppele. ”Radionuolet”, jotka kulmista suuntautuvat kohti R-kirjainta, ovat keltaiset, ripsut harmaat.

Riihimäen Kenttälennätin- ja Santahaminan Radiopataljoona kuuluivat vuodesta 1927 1. Divisioonaan. Nämä pataljoonat (= Viestipataljoonat 1 ja 2) siirrettiin sittemmin Viipuriin, jossa ne sulautuivat yhdeksi pataljoonaksi ja niihin liitettiin Viipurin Erillinen Viestikomppania. Sorvalin kasarmeihin majoitettu Viestipataljoona sai laajennettuna nimen

Viestirykmentti ja sen perustamispäivä oli joulukuun viimeinen päivä 1937.

Viestirykmentin komentaja, jääkärieversti Saarmaa, kääntyi jo joulukuussa 2.Divisioonan esikunnan puoleen pyytäen toimenpidettä, jotta ”puolustuslaitoksen lippuasiaintuntijalta, prof. Carolus Lindbergiltä” saataisiin ehdotus Viestirykmentin lipuksi, ”huomioonottaen, että lipussa esiintyisi viestijoukkoja luonnehtiva aiheala ja että Viestirykmentti esiintyy pääasiassa jalan.” Koska nykyisin rykmentin hallussa olevat Radio- ja Kenttälennätinpataljoonien liput on, mainitaan kirjelmässä edelleen, tarkoituksena luovuttaa Sotamuseolle 15/16. 5. 1938, olisi toivottavaa, että pyydetty lippuluonnos saataisiin mahdollisimman pian, jotta uuden lipun valmistamiseen voitaisiin ryhtyä niin ajoissa, että sen luovuttaminen rykmentille kävisi mahdolliseksi entisten lippujen Sotamuseolle luovuttamisen yhteydessä.

Divisioonan ja armeijakunnan esikunnat puolsivat lippuhanketta ja merkinnöistä käy ilmi, että lippua oli kaavailtu väriltään sinipunaiseksi ja tunnuskuvaaksi viestiaselajin erikoismerkkiä; lahjoittajienkin ilmoitettiin olevan tiedossa. Anomus saapui Puolustusministeriöön 28. 1. huomautuksin, että lippu toivottiin saatavan vihityksi 16. 5.

Eversti Saarmaa kääntyi 5. 3. suoraan Puolustusministeriön puoleen lähettäen arkkitehti Lindbergin piirtämän lippuluonnoksen, jonka hän ilmoitti lahjoittajien ”tyytyväisyydellä” hyväksyneen. Ministeriö ilmoitti Viestirykmentille 12. 5., että ”*Tasavallan presidentti on Puolustusministeriöstä toukokuun 11. p:nä 1938 tapahtuneessa esittelyssä hyväksynyt Viestirykmentin päällystön ja alipäällystön rouvien ja sairaanhoitajattaren Viestirykmentille lahjoittaman ja Puolustusministeriön asian tuntijan, prof. C. Lindbergin valvonnan alaisena valmistetun lipun, myöntänyt mainitulle rykmentille tämän lipun käyttöoikeuden sekä määrännyt lipun vihkimisen ja Viestirykmentille luovuttamisen tapahtuvaksi Helsingissä toukokuun 16. päivänä 1938 Tasavallan presidentin linnassa.*”²⁴

Lippujoukkue toi tullessaan Viipurista Radio- ja Kenttälennätinpataljoonien liput ja luovutti ne Sotamuseolle sen käskyn mukaisesti, jonka rykmentti oli saanut ministeriöltä. Neljä vuotta aikaisemmin museo oli saanut lakkautetun Jääkäriprikaatin liput.

Käskylehdessä on Viestirykmentin lipusta seuraava heraldinen selitys: ”*Rykmentin lippu on suuruudeltaan jalkaväen mallia (120 cm x 142*

cm). Lippuvaate on teknillisten joukkojen erikoisvärin mukaan tumman sinipunainen. Keskeisenä aiheena on Viestipataljoonan kullavärinen erikoismerkki pystypäinen miekka, puhelimen kuulotorvi ja salammat, jota kehystää pataljoonan lipussa ollut harmaa tammenlehtiseppäle. Lipputanko ja -kärki ovat vahvistettua armeijan mallia”.

Vuonna 1919 perustettujen Autojoukkojen kaksi komppaniaa oli Viipurissa, mutta toinen niistä siirrettiin Helsinkiin 1924, toinen taas yhdistettiin Kuormastopataljoonaan Viipurissa. Helsingin Autopataljoonan saatua lippuoikeuden, mistä päätös tehtiin 4. 12. 1926, arkkitehti Lindberg suunnitteli lipun samanlaiseksi kuin muut teknillisten joukkojen liput olivat, päätunnuskuvana keltainen, siivekäs autonpyörä ja sen ympärillä kentässä 14 keltaista tankoon päin suuntautuvaa nuolenkärkeä. Lippu vihittiin ja luovutettiin armeijan lippujuhlassa 1927. Pataljoonan muuttuessa 1934 Helsingin Autokomppaniaksi viimeksi mainittu käytti pataljoonan lippua.

Viipurin Huoltopataljoona laajeni rykmentiksi 9. 4. 1938 annetulla käskyllä. Sitä ennen pataljoonan komentaja oli kääntynyt 2.Divisioonan esikunnan puoleen pyytäen toimenpidettä lippuluonnoksen hankkimista varten. Divisioonan komentaja ilmoitti 7. 2. 1938 pitävänsä prof. C. Lindbergin suunnittelemaa lippua, sikäli kuin sen luonnoksesta voitiin päätellä, sangen onnistuneena. Armeijakunnan esikunta lähetti kirjeen edelleen Puolustusministeriölle 10. 3. eli vasta kuukauden kuluttua. Ilmeisesti tänä aikana varmistettiin rykmentin perustamisajankohta, koska AKE puolsi lippupiirustuksen vahvistamista ja lippuoikeuden myöntämistä rykmentille ja lipun kustantamista valtion varoin, kuten pataljoonan komentaja oli esittänyt.

Huoltorykmentin lippukysymys oli Tasavallan presidentin esittelystä samaan aikaan kuin Viestirykmentin lippua koskeva esitys. Ministeriön Huoltorykmentin komentajalle, jääkärievl Lagukselle 12. 5. lähettämä ilmoitus lippuoikeuden myöntämisestä ja lipun hyväksymisestä oli samanlainen kuin vastaava ilmoitus Viestirykmentin komentajalle. Huoltorykmentin lipun lahjoittivat Suomen Automobiiliklubin naiset.²⁵

Huoltorykmentin lipun heraldinen selitys kuului: ”*Lippuvaate on jalkaväkirykmentin mallia, koko 142 cm x 120 cm, väri tummansininen. Keskeisenä aiheena on (Huolto)pataljoonan merkki: Kullavärinen (keltainen) autonpyörä ja pystypäinen miekka, mitä ympäröi seppäle harmaita, historiallisissa sotalipuissamme usein käytettyjä nk. palmunleh-*

tiä. *Lipun tanko ja kärki ovat vahvistettua mallia.*” Mainittakoon, että lipputangon kärjen kaulaosaan on kiinnitetty Suomen Automobiiliklubin pyöreä, emaljoitu ja kullattu ansiomerkki.

Tasavallan presidentin esittelyssä 11. 5. 1938 oli asialistalla myös esitys Kenttätykistörykmentti 1:lle 1919 myönnetyn vapaudenristin luovuttamisesta tykkiin kiinnitettäväksi. Puolustusministeriöstä ilmoitettiin rykmentin komentajalle, että *”Tasavallan presidentti on 11. 5. 1938 tahtuneessa esittelyssä myöntänyt KTR 1:lle oikeuden kiinnittää tykkiinsä prof. C. Lindbergin suunnitteleman ja hänen valvontansa alaisena valmistetun Vapaussodan ylipäällikön rykmentille vapaussodassa kunnostautumisesta myöntämän IV luokan vapaudenristin, joka luovutetaan 16. 5. 1938”.*

Vapaudenristiä koskevan esityksen liitteenä olivat arkkitehti Lindbergin laatimat piirustus ja heraldinen selitys, joka kuului seuraavasti: *”Ylipäällikön KTR 1:lle myöntämän, Sotaministeriön Käskylehdessä No 270/10. 9. 1919 mainitun vapaudenristikunniamerkin keskeisenä aiheena on IV luokan vapaudenristi kannattiminen. Ristiä, joka on varsinaista vapaudenristiä kaksi kertaa suurempi, kehystää soikea seppelaihe, jonka ylitse, kummallakin puolen, kulkevat nauhakkeet. Vasemmanpuoleisen, kuusenoksista kootun seppelipuoliskon nauhakkeessa on nimi Tampere ja oikeanpuoleisessa laakeriseppeleen nauhakkeessa nimi Viipuri. Sepeleen kuusenoksa- ja laakeriaiheet kuvaavat Tampereen valtausta ja saavutetun voiton laakeria. Ansiomerkki on valkeata, kehystävä sepele tummaksi patinoitua, vapaudenristi osaksi kiiltävää, osaksi mustaksi syövytettyä metallia. Merkki kiinnitetään tykin suojalevyn yläosan selkäpuolelle, putken suupuolelta katsoen kilven vasempaan yläkulmaan”.*²⁶

Samaan aikaan kun KTR 1 sai tiedon vapaudenristin myöntämisestä, oli KTR 3:ssa tekeillä anomus lippuoikeuden myöntämisestä tykistölle. Rykmentin komentaja, eversti A. Snellman lähetti 13. 5. 1938 3. Divisioonan komentajalle seuraavan kirjelmän: *”Anon Herra Kenraalin toimenpidettä, jotta KTR3:lle (ja siis samalla muillekin tykistörykmenteille) myönnettäisiin oikeus saada rykmentinlippunsa. Anomusta perustelen seuraavalla: Puolustuslaitoksen perustamisvuosina seurattiin joukko-osastojen lippujen suhteen lähinnä saksalaisia esikuvia, jolloin ainoastaan ne aselajit, joille lippu vanhan tarkoituksensa mukaisesti merkitsi kokoontumis- ja seuraamispistettä taistelussa — siis jalkaväki ja ratsuväki — saivat lippunsa. Sittemmin on tästä säännöstä sekä kotimaassa että*

Saksassa j.m. armeijoissa poikettu. Saksassa on nykyisin sekä valjastetulla että moottoroidulla tykistöllä samoin kuin panssarijoukoilla ym., jopa ilmavoimien it- ja lentojoukoillakin lippunsa. Kotimaassa on esim. Pioneeripataljoonalla jo lippunsa ja 16. 5. luovutetaan liput Viesti- ja Huoltorykmenteille. En voi puolestani havaita mitään syytä, miksi ei taisteleva aselaji, kuten tykistö, voisi saada lippunsa, jos kerran esim viesti- ja huoltojoukot, joita tärkeydestään huolimatta ei voida lukea taistelujoukkoihin, ne saavat. Lipulla on edelleenkin — sen alkuperäisen tarkoituksensa häviämistä huolimatta — joukko-osastolle sangen huomattava symbolinen merkitys . . .” Tykistörykmentin lipun tulisi olla, kirjoittaja jatkoi, ratsulippukokoa ja kannettaisiin sitä joukko-osaston ollessa valjastettuna, ratsain, ratsastavan lippuvartion saattamana. Kirjelmä päättyi seuraavasti: ”Ennen rykmentin vastaanottoa oli minulla tilaisuus mainita tästä aloitteesta sotamarsalkalle, sotaväen päällikölle ja armeijakunnan komentajalle, jotka suhtautuivat esitykseeni myönteisesti”. Divisioonan komentaja, kenrmi J. Heiskanen ja armeijakunnan esikunta puolsivat anomusta, mutta yleisesikunnassa siihen tehtiin seuraavat reunamerkinnot: ”Sotamarsalkka epäilevällä kannalla. Ei pitäisi yleensä antaa lippua joukoille, joilla aikaisemman tavan mukaan ei ole sitä ollut. Lipusta voi sodassa olla paljon huolta ko joukolle, koska asetettava erikoinen lippuvartio. Oesch.” Toinen reunamerkintä: ”Jätetään toistaiseksi ratkaisematta. W. O.” (= ev W. Oinonen, YE:n päällikön, kenrli. K. L. Oeschin apulainen). Punakynällä tehty merkintä ylimpänä: ”Jää toistaiseksi. 27. 5. 38 K. T.” (= Koul. osaston päällikkö, ev K. Tapolan).²⁷

Ennen talvisodan syttymistä ehdivät myös sisäasiainministeriön alaiset rajavartiostot saamaan lippunsa. Aloite lipun hankkimiseen lähti ao. rajavartioston henkilökunnan taholta. Lapin, Kainuun, Joensuun ja Salmien rajavartiostojen liput valmistuivat vv. 1934—1936. Kannaksen rajavartiosto sai lipun viimeisenä, sen lippuasian pantiin alulle vasta 10. 11. 1938. Anomus käsiteltiin hyvin nopeasti ja jo 19. 11. Puolustusvoimien komentaja puolsi lippuoikeuden myöntämistä. Kaksi päivää myöhemmin pyydettiin arkkitehti Lindbergiltä lippupiirustusta, hän oli suunnitellut muidenkin rajavartiostojen liput. Sitä ennen oli tiedusteltu, kuten tapana oli, rajavartioston erityistoivomuksia lipun aiheeseen nähden. — Rajavartiostojen lippujen koko on 80 cm x 95 cm, väri kirkkaanvihreä,

palteet oranssinväriset. Lapin rajavartioston lipussa on keskeisenä tunnuksena maakuntavaakuna poronsarvienväen kehystämänä, Kainuun rajavartioston lipussa Kajaanin (vanha) vaakuna, jota molemmin puolin vartioivat koristeelliset petäjät. Joensuun, Salmin ja Kannaksen rajavartiostojen lipuissa on Karjalan vaakuna, jota ensiksi mainitussa lipussa reunustavat kotkansiivet pitkin lentosulin, Kannaksen rajavartioston lipussa, jonka vaakunan alla on punamusta murtoviiva, sinivalkeat liekit. Salmin rajavartioston lipussa vaakunan kannattajina ovat ruskeanharmaat ilvekset.

Lippujen historialliset esikuvat ja symboliset tunnukset

Lippumääräysten mukaisesti vain Porin rykmentin ja Uudenmaan Rakuunarykmentin lipuilla oli ”historiallinen malli”, mutta muutkin liput olivat tavallaan ”historiallisia”, koska niiden esikuvina osittain olivat sekä ”pfaalilaisen tyyppin” liput että niitä vanhemmat kansainvälisiä ja ns. regaalityyppiä edustavat liput. Porin rykmentin lipun lahjoittaja, jona oli mm. Satakuntalainen osakunta, teetti lipun valitsemansa mallin mukaiseksi. Se saatiin 1790-luvun mallipiirustuksesta, jonka mukaista lippua Kuninkaallinen Porin jalkaväkirykmentti ei koskaan saanut. Rykmentin historian kirjoittaja kertoo akvarellista, ”*jossa karhu on yksinkertaisessa kilvessä ilman näkinkenkäornamenttia*”, millä hän nähtävästi tarkoittaa lippupiirustusta, jota 1919 käytettiin Porin rykmentin lipun mallina.²⁸ Näkinkenkäornamentti kuului lipputyyppiin 1761, mutta tämä ”puumaiseksi” moitittu kuvio päätunnuskuvan ympärillä korvattiin jo 1765 palmunlehväseppeleellä, rauhan vertauskuvalla.

Satakunnan karhu mallipiirustukseen on ilmeisesti lainattu maakunnan vaakunasta, jonka Elias Brenner (k. 1717) piirsi Erik Dahlbergin ”*Suecia antiqua et hodierna*” -teosta varten, joka ilmestyi vuonna 1716. Karhu tässä vaakunassa on heraldisesti heikoin kaikista Porin rykmentin lipuissa esiintyvistä karhuista. Paitsi karhun asentoon ja väriin, huomio kiintyy aseeseen, jonka vuodelta 1557 peräisin oleva Kustaa Vaasan Juhana herttua varten laatiman läänitys- ja vaakunakirjeen mukaan tuli olla miekka. Kaikissa lipun heraldisissa selityksissä vuodesta 1673 alkaen

puhutaan kuitenkin sappelista (sabbel) ja vain kerran, kun yksi komppanianlipuista vuonna 1677 joutui tanskalaisille, nämä käyttävät nimitystä ”käyrämiekka” (et krumpt svaerd), mikä onkin osuva nimitys leveäteräiselle kärjestään hieman kaarevalle aseelle, joka lippupiirustuksissa esiintyy, esim. 1686. Elias Brennerin piirtämässä vaakunassa karhu(npenikka) pitää lyhyttä ns. venäläissapelia (ryss-sabel), jollainen on myös Karjalan vaakunan länsimaisella käsivarrella em. teoksessa. Lyhyet, sappelintapaiset sivuaseet olivat yleistyneet Euroopassa turkkilaissotien vaikutuksesta ja niitä valmistettiin Ruotsi-Suomessakin jo 1600-luvun alusta lähtien. Porvarit ja talonpojatkin käyttivät niitä henkilökohtaisina aseinaan. Tämä sekoitti käsitteitä ja aikahan oli muutenkin heraldiikan rappiokautta.

Vaakunasta, jonka Juhana herttua hakkautti Turun linnan portti-käytävän ylle, käy ilmi, että Satakunnan karhulla on olalla kannettava leveäteräinen kahdenkäden miekka. Näitä pitkiä miekkoja oli vähänlaisesti ja ritarikauden mentyä niitä käytti vain se ”kadotettujen joukko”, jonka tehtävänä oli puolustaa lippua ja joukon päällikköä taistelussa — siihen kuuluvilla täytyi olla karhun voimat. Todennäköisesti Satakunnan karhulla oli myös alkuperäisen vaakunakirjeen vaakunassa kahdenkäden miekka, mutta varmuutta asiasta ei ole, koska jälkimaailmalle on säilynyt vain vaakunakirjeen jäljennös.²⁹

Uudenmaan Rakuunarykmentin lipusta arkkitehti Lindberg kirjoitti sen valmistuttua, että ”*Lippu on suunniteltu ottaen huomioon vanhemmat liput, joita rykmentillä on ollut, lähinnä pfalzilaisella ajalla tehdyt henkistandaarit. Siten reunus on kokoonpantu toisiinsa liitetystä F-kirjaimista, jotka olivat kuvaavia rykmentin lipuille 1720-luvulla, Fredrik I:n aikana. Takasivulla on taisteleva Pyhä Yrjö.*” Tämä aihe valittiin Lindbergin mukaan ”*sillä perusteella, että rykmentti taisteli kovimmat taistelunsa Lempäälässä, jonka talonpoikaislipuissa lohikäärmemotiivilla on vanhat perinteensä.*”³⁰ Lempäälän pitäjän- eli nostoväen lippuun vuodelta 1712 on kuvattu Kaarle XII, joka polkee saappaallaan lohikäärmeen päätä. Vuodelta 1775 peräisin olevassa muistiinmerkinnässä, joka koskee tätä silloin kirkossa säilytettyä lippua, käytetään lohikäärmeestä, pahuuden symbolista länsimailla, nimitystä ”*faselig drake*”, mitä on pidettävä lievänä ilmaisuna raamatussa löytyvään sanontaan (Apostolien teot 12: 9 ym.) verrattuna.

Pyhä Yrjö ja lohikäärme-aihe on, kuten jo Ahrenberg huomautti, löydettävissä monista vanhoista ratsuväen lipuista. Saksasta Pyhän Yrjön, ratsuväen suojelupyhimyksen, palvonta siirtyi Englantiinkin.³¹ Ruotsin vallan aikaisissa suomalaisen ratsuväen lipuissa ko. aihetta on käytetty ainakin kahdessa tapauksessa. Vuonna 1665 Viipurin läänin ratsuväkirykmentti sai yhden valkean ja seitsemän vihreätä standaaria, joista kahta on säilytetty Tanskan, kahta Ruotsin armeijanmuseossa. Toisessa ensiksi mainituista lipuista, jotka menetettiin Lundin taistelussa 4. 12. 1676, on toisen puolen kuva-aiheena Pyhä Yrjö ja lohikäärme. Ratsumiehellä on harmaa ratsumies ja hän lävistää peitsellään lohikäärmeen päätä; tämä on violetinharmaa. Ratsun satulavaate on punainen. Lippuun on maalattu kirjaimet C.R.S. (= Carolus Rex Sueciae), vuosiluku 1665 ja lipun kulmiin palloammukset liekeineen. Vaalilauseena on ”Mit Freuden Daran — mit Glücken Davon”, joka on alkuosa eräästä Brandenburgin vaaliruhtinaan Fredrik Wilhelmin (1640—1688) aikaisesta mietelauseesta.³² Ratsumies on lipussa kuvattu selkään menosuuntaan vasten, mikä heraldinen virhe oli Uudenmaan Rakuunarykmentin 1. lipussa. Ratsun asento näissä molemmissa lipuissa on samantapainen; peitsi on vaihtunut mieheksi.

Toinen suomalainen ratsuväen lippu Pyhä Yrjö ja lohikäärme -motiivien löytyi aikoinaan Potsdamin varuskuntakirkosta. Siellä säilytettiin vielä 1898 ja luultavasti ainakin 1. maailmansotaan saakka Splittenin luona Itä-Preussissa 20. 1. 1679 käydyssä kahakassa vallattuja kahta rakuunalippua, joista toinen oli henkilippu. Liput kuuluivat alkuaan ev. Herman Burghausenin Savosta värväämälle rakuunarykmentille. Vuonna 1668, jolloin koossa oli 300 miestä — Viipurin läänin 2. Rakuunarykmentin kantajoukko — lähetettiin Tukholmasta valkeata ja karmiinin-punaista damastia yhtä henki- ja kolmea muuta komppanianlippua varten. Vuonna 1674 Kaarle XI käski varustaa joukon uusin, yhtäläisin lipuin, joista yksi oli valkea henkilippu, muut seitsemän mustia rakuunalippuja, kaikissa Savon jousi- ja nuoli-tunnus. Kuusi näistä lipuista menetettiin Lundin taistelussa. Pahoin huvennut rykmentti täydennettiin joten kuten ja se osallistui sotamarsalkka Henrik Hornin johtamaan Itä-Preussin sotaretkeen, jolloin se menetti Splittenin luona yllämainitut vanhat lippunsa. Niihinkin oli maalattu kuninkaan nimikirjaimet (C. R. S.), vuosiluku (1668) ja vaalilauseena oli ”Contra hostes heroico” (Vi-

hollisia vastaan sankaruudella). Ratsumies ja lohikäärme ovat lipussa seppeleen ympäröiminä. Tätä lippua tuskin on enää jäljellä.³³

Uudenmaan Rakuunarykmentin lipussa ratsumiehellä on tummansininen haarniska ja miekka kohotettuna, ratsumies on valkea, kuten sen Pyhällä Yrjöllä kuuluu olla. Lohikäärmeen selkä on pistepiirroksessa punalipunpunainen, siivet punertavat. Suomen keskiaikaisten kirkkojen — Sauvon ja Korppoon — Pyhä Yrjö ja lohikäärme-veistoksissa ritarilla on niinkään miekka aseenaan. Perinteen vastaisena peitsen vaihtamista miekaksi ei voida pitää. British Museumin 1400-luvun käsikirjoituksen kuvassa rautaan puettu ritari lävistää pitkällä miekallaan lohikäärmeen päätä; hänen pienikokoinen ratsunsa on valkea, haarniska sininen ja käärme kirkkaanpunainen. Eräissä Moskovan vaakunoista kruunupäisellä Pyhällä Yrjöllä on ristinmuotoinen peitsi, lohikäärme on keltainen ja sen siivet vihreät. Perusteettomana on pidettävä olettamusta, että tätä tai muuta vastaavaa vaakunaa olisi pääasiassa käytetty esikuvana Uudenmaan Rakuunarykmentin lipussa. Kuva-aineistoa oli paljon, Kansallismuseossa mm. pieni sinikopio Lundin taistelussa menetetyistä Viipurin läänin ratsurykmentin lipusta vuodelta 1665.

Karjalan Ratsujääkäriykmentin mustassa lipussa käytetty avainaihe on ilmeisesti saatu trofeemaalari Olof Hoffmanin piirtämästä Viipurin läänin ratsurykmentin vihreätä standaaria esittävästä kuvasta. Regaalityyppien tunto-merkit ko. lipussa ovat samat kuin muissakin vastaavissa standaa-reissa ja vaalilauseena ”Fortuna Virtuti C(omes)”. Lipun toisella puolella keskeisenä on Fortuna-hahmo. Tästä lipusta, jota säilytetään Ruotsin armeijanmuseossa, on osa tuhoutunut.³⁴ Vaalilauseen mukaan ”menestys (onni) seuraa urheutta”. Ratsujääkärien lipussa ei ole vaalilauseita ja siitä johtuu, ettei avaimen merkitystä aina ole ymmärretty eikä lippukomiteakaan ole vaivautunut sitä selittämään. Se lienee tämän aiheen valitessaan ajatellut myös Viipurin — Karjalan Ratsujääkäriykmentin sijoituspaikan — avainasemaa Kannaksen lukkuna. Eräissä vanhoissa kaupunginvaakunoissa — kaupungin sijainnista johtuen — avaimella on sama merkitys. Eräissä ruotsalaisissa jalkaväen lipussa vuodelta 1657 on niin ikään koristeellinen avaimen kuva ja latinankielinen vaalilause korostaa ”kuninkaallisen avaimen” (Regia clavis) osuutta taistelussa.

Hämeen Ratsurykmentin lipussa on poikettu lippumääräyksistä sikäli, että vaakunaa ympäröivä koivunoksaseppele on jätetty pois ja hirven-

sarvet korvattu hirvenkallolla nauhakkein, josta puuttuu kirjoitus; vuosiluku 1918 sitä vastoin on lisätty. Lippukomitean sotilasjäsenet tiesivät, että Jääkäripataljoona 27:n ratsujääkäriosastolla (Jäger zu Pferd) oli oikeus kantaa tietyn saksalaisen ratsujääkäriyrykmentin värejä. Ratsuväkirykmenttejä Saksassa vielä 1. maailmansodan aikana oli toistasataa ja ne viettivät vuosipäiväänsä marraskuun 3. päivänä, mikä oli omistettu Pyhälle Hubertukselle, metsästäjäin ja ratsastajain suojelepsyhitykselle.³⁵ Kaksikin 1400-luvulla perustettua ritarikuntaa vaali hänen muistoaan. Pyhään Hubertukseen ja ihmehirveen liittyvä legenda on peräisin jo 700-luvulta, mutta myöhäiskeskiajalla sitä pyrki varjostamaan Pyhän Eustachiuksen legenda, johon myös liittyi tarina ihmehirvestä. Todisteena tästä pidetään mm. Antonio Pisanon (Pisanellon) kuulua maalausta Lontoon National Galleryssa. Kirkkotaiteen tuntijana arkkitehti Lindberg tiesi, että nämä molemmat pyhitykset, puhumattakaan Pyhästä Yrjöstä ja hänen messuaalitaristaan Turun tuomiokirkossa, tunnettiin myös Suomessa.³⁶ Hirvenkallon kuva Hämeen Ratsurykmentin lipussa sisältää viittauksen edellä mainittuihin legendoihin.

Symbolinen hirvitunnus po. lipussa tuskin olisi kovin sopimaton, vaikka yllämainitutlaiset perinteet puuttuisivatkin. Suomalais-ugrilaisen kansojen eläinten palvonnassa hirvellä karhun ohella oli merkittävä sija — Suomen kalliomaalaustenkin yleisimpiä aiheita ovat hirvet. Symbolitunnuksena hirvi tosin tunnetaan lähinnä ratsastavilta arokansoilta, kuten skyyteiltä. Näillä oli kuitenkin yhteyksiä mm. Kama-joen varsilla asuviin suomalais-ugrilaisiin. Setälän mukaan ostjakkien ja vogulien — joilta tunnetaan ”paholaishirvi”-taruja — esi-isät ”alkoivat muodostua skyyttalaisten tapaiseksi ratsastajakansaksi” ennen kuin heidät tungettiin myöhemmille asuinsijoilleen. Skyyttien Apis-jumalattarella, joka vastasi kreikkalaisten metsästyksen jumalattarta Artemista, arvellaan olleen symbolina hirven, joka eri muodoissa esiintyi heidän eläintyyllisissä, kultakoristeisissa aseissaan ja ratsuvarusteissaan.

Suomen rykmenttien lipuista Ruotsin vallan ajalta ei löydy hirviaiheisiä tunnuskuvia, kuten ruotsalaisista lipuista, nimenomaan Jämtlannin ja Västerbottenin rykmenttien ja ratsuväen lipuista. Kun Jämtlannin rykmentistä 1779 muodostettiin Jämtlannin kenttäjääkärit-niminen joukko-osasto se sai perinteisen lipun (aiheena hirvi, jota metsästyskoira ja -haukka ahdistavat). Esittäessään Jääkäriprikaatille kenttämerkkejä

lippujen sijasta Ahrenberg vetosi siihen, etteivät liput soveltuneet jääkärien taistelutapaan eikä niitä heillä sen vuoksi ollut Ruotsi-Suomen enempää kuin Venäjän armeijassa. Lippuoikeus jääkärijoukoilta poistettiin Ruotsissa ja Suomessa 1792 ja vasta 1875 ensimmäinen jääkärijoukko-osasto sai jälleen lipun. Ajatus kenttämerkeistä oli kuitenkin kuolleena syntynyt niin myöhään kuin 1919. Mitä jääkäripataljoonien lippuihin tulee, voidaan niillekin löytää esikuvia Ruotsin vallan ajoilta. Kaksi kultaista nuolta ristissä ja neljä heraldista ruusua seppeleen ympäröimänä oli tunnuksena Närke-Värmlandin rykmentin komppanianlipussa jo 1650-luvulta saakka. Reunaornamenteihin — punaiset ja mustat kolmiot — malli lienee saatu Itävallan armeijan lipuista.

Hyökkäysvaunurykmentin lipun heraldinen selitys mainitsee lipun esikuvaksi ”historiallisen mallin vuodelta 1665”. Tässäkin tapauksessa oli siis aihe lainattu jostakin Viipurin läänin ratsuväkirykmentin standardista. Lippu on nähtävästi tuhoutunut, koska se jo Olof Hoffmanin 1600-luvun lopulla maalaamassa akvarellissa on kuvattu varsin repäleiseksi. Päätonnuskuvana tässä vihreässä, värikkäessä standardissa oli ihmiskasvoinen auringonkuva, jonka yllä olivat kirjaimet C. R. S. ja alla vuosiluku. Saksankielinen mietelause osittain ylä-, osittain alareunassa on paikoin hävinnyt, mutta nähtävästi siinä pyydetään auringon (= taivaan) siunausta ”sinun kansallesi”. Auringonpallvontaan alkuaan liittyvä auringonkehrä tuli tunnuskuvana Euroopassa tunnetuksi inkavaltakunnan kukistuttua ja levisi Espanjasta Itävaltaan ja muihin Habsburgsuvun hallitsemiin maihin. Se on mm. kuvattu Podolian vaakunaan ja Stralsundin kaupungin punaiseen lippuun; tämä hansakaupunkihan kuului kauan Ruotsin valtapiiriin.

Hyökkäysvaunurykmentin — joka talvisotaan mennessä kutistui erilliseksi Panssarikompaniaksi — lipussa auringon keskusta on punainen ja keltareunaiset säteet suorina (= valo) ja liekinmuotoisia (= kuumuus). ”Teräksen värinen kypärä” esittää nähtävästi raskaan ratsuväen, kyrassieerien, päähinettä; sellaisia käytettiin vielä 30-vuotisessa sodassa. Heraldinen virhe oli kypärän asennossa ja ”sotalippuheraldiikan vastaista” lienee nähty siinä, että mytologinen auringonkuva yhdistettiin soti-laalliseen tunnukseen.

Meinanderin mukaan lippukomitean suunnittelemien ”lippujen esikuviksi tulivat vanhat ruotsinaikaiset liput, lähinnä vuoden 1749 tyyppi, jossa suosittiin lippuvaatteen muotoilua kaksivärisiksi kahdeksine kie-

lekkeineen, jotka ulottuivat reunoista ja kulmista keskukseen. Maakuntavaakuna ei ollut yleensä laakerilehväinen, vaan kuvasi jotakin kotoista, maakunnalle ominaista kasvia, kuten tammea, kuusta, mäntyä . . . jne.”³⁷ Tätä periaatetta noudatettiin myös lippukomitean jälkeisten joukko-osastolippujen suunnittelussa yhdenmukaisuuden säilyttämiseksi. Kasviaiheinen ornamenttiikka perustuneekin niin näissä kuin muissakin po. ajan lipuissa pikemminkin vuosisadan ”uuteen taiteeseen” kuin lippujen historiallisiin esikuviiin. Seppeleaiheillakin oli lipuissa näin ollen eräänlaista symbolista merkitystä eikä niitä jätetty pois ”liekkilipuista-kaan”, vaikka ne niissä lisäsivät tunnusten lukua tarpeettomasti. Mitä heraldiikkaan tulee, se oli vv. 1919—1939 uuden nousukauden kynnyksellä, vapautumassa pitkäaikaisesta jähmettyneisyyden tilasta. Arkkitehti Lindberg oli kuitenkin — ainakin vielä 1927 — sitä mieltä, että ”heraldiikka on kuollut kieli niin kuin latina”.³⁸ Hän ei aliarvioinut vaakunatieteen merkitystä, mutta katsoi voivansa poiketa esim. heraldiikan värisääntöjen noudattamisesta silloin kun joukko-osasto piti tiukasti kiinni aselaji- tai ns. Karjalan väreistä.

Lippuoikeuden saamista perusteltiin tavallisesti sillä, että ”lipulla oli joukko-osastolle sangen huomattava symbolinen merkitys”. Millainen tämä merkitys oli, sitä ei pyritty erittelemään. Puuttumatta tähän kysymykseen on todettava, että joukko-osastolippu jo sinänsä on symboli, sotilaskunnian vertauskuva. Niissä maissa, joissa voitonnimet on tapana maalata tai koruommella lippuvaatteeseen, joukko-osastolippua pidetään ”rykmentin hengen symbolina”. Palkitsemalla eräät joukko-osastot vapaudenristillä, eräät vapaudenristin nauhoin ja määräämällä voitonnimet maalattaviksi nauhoihin valtionhoitaja noudatti 1919 sitä käytäntöä, joka jo kauan oli ollut vallalla Saksassa ja Venäjällä, vaikkakaan Suomessa ei ritarimerkkejä sellaisenaan kiinnitetty lipputangon kärjen kaulaan.

Vuosien 1919—1939 joukko-osastolippuja pidetään heraldiikan näkökannalta vanhentuneina esikuvina, mutta ne eivät myöskään edusta sitä lipputyyppeä, joka on pikemminkin ”silille kirjailtua sotahistoriaa” kuin heraldisesti hyväksyttävissä olevaa lipputaidetta. Näiden ensimmäisten joukko-osastolippujen tarkoituksena oli vanhojen sotilassymbolien mieliin palauttaminen, perinteiden jatkuvuuden ja kotiseudun puolustuksen merkityksen korostaminen. Tässä suhteessa ne varmaankin ovat täyttäneet tehtävänsä.

Lähdeviitteet ja huomautukset

1. **Leif Törnqvist**, Den klassiska modell 1686, Meddelande XXXVII Armémuseum 1977—1978. Vrt. esim. Theodor Jakobsson, Svenska fanor och standar. Föreningen Armémusei Meddelande III 1940.
2. **K. K. Meinander**, Våra fanor. Hufvudstadsbladet, 26. 1. 1919.
3. **G. Ahrenberg**, Om fanor. Hufvudstadsbladet, 1. 2. 1919.
4. **K. K. Meinander**, Finska fanor. Arena nr 2/1919.
5. SotaM:n kirj. no 280/19 K 1/1. 3. 1919.
6. LippuK:n pöytäkirjat. SArk. SE os. II a/12. SotaM:n Käskylehti: Määräys Suomen armeijan jalkaväki- ja ratsurykmenttien sekä erillisten pataljoonien lipuista. 3. 7. 1919. No 992/19. K. 1.
7. SotaM, km-tston kirj. no 2925/27. 7. 1920.
- 8—10. SotaM, yl. sota-asiaanos. Yleistä kirjeistöä 1—600/1922. Esittelylistalla 12. 5. 1921 olivat mm. jääkärilipun ja KJP:n lipun sijoitukset.
11. Otsikolla ”Jägarfanan” kirjoitti Vasabladet toukok. 1921 ”meidän korkeimpien sotaherrojemme manipulaatioista jääkärilipulla”. Lehti ei hyväksynyt sitä, että ”Suomen vapaustaistelun kunniakas symboli” korvattaisiin lippukomitean suunnitteleamalla KJP:n lipulla ja katsoi, että KJP:lta ”ryöstetään” sille kuuluva lippu, mitä lehti piti ”tahdittomana ja brutaalina menettelynä”. Myös presidenttiä tölväistiin.
- 12—14. PPP 3:n aloite, kirj. no 439/11/31. 1. 22. — 2.DE:n kirj. no 261/38/10. 3. 22. — Sotav.E:n Kirj. no 776/130/13/24. 3. 22 (II b). — Topelius: No 175/SArk/5. 4. 22. — Nesslin: No 723/Os. 1 a/8. 3. 22 (2. DE).
15. Pl.M:n kirj. no 5420/38/11. 5. 38 (K 1).
16. SotaM:n kirj. 274/22 (I KD). — Tyk. tark. Sotav. E:lle: No 209/22/20. 3. 22. — Sotav. pääll. SotaM:lle: II b no 1874/302/13/24. 3. 22.
- 17—19. Lindberg SotaM:lle: KD no 569/22/Y 1/11. 4. 22. — Topelius SotaM:lle: no 175/SArk/5. 4. 22.
20. Kad. klubin lipputoimik. sotamin:lle 17. 1. 22. SMuseon kok.
21. **Jalander Steniukselle** 1. 2. 22 No 204 K.
22. A. W. Rancken: Kruunu oli vanha arvokas kulttuurimuseo. E. Olsoni: Kruunu on suverenisuuden tunnus. Samaa mieltä on Gustaf v. Numers, mutta korostaa, että kruunu on ennen kaikkea hallitsijanvallan tunnus — ”suverenensä rangtecken”.
23. Kad. klubin lipputk. sotaministeriölle 21. 2. 22 ja vm. Steniukselle: No 504/K/27. 3. 22. Viite: 118/22 C.
24. ViestiR:n lippuanomus: No 1178/1/12/8. 3. 83 (Pl.M). — AKE Pl.M:lle: No 163/1/27/27. 1. 38, mitä edelsi 2.DE:n kirj. no 130/Int/81/25. 1. 38. Saaramaa 2.DE:lle: No 356/1/12 c/22. 1. 38. Pl.M:ön mappi no 87/38.
25. HuoltoR:n lippuanomus: 2.DE:n kirj. 7. 2. 38. AKE:n kirj. no 241/1/27/10. 8. 38. Viitataan kirj. no 174/Int/81/7. 2. 38 ja Pl.M:ön kirj. no 137/K 1/1099/38. Lipun selitys: Mappi no 87/38.
26. Pl.M KTR 1:lle K 1/5421/12. 5. 38.
27. Snellman 3.DE:lle: Pl.M:ön mappi no 87/38 B, liput. No 3021/1/27/13. 5. AKE:n kirj. no 829/1/27/19. 5. 38.
28. Ks. **Erik Lindh**, Kongl. Björneborgs regemente, s. 230—237.
29. Ks. **Carol Hedberg**, ”Finlands första vapen”. Heraldica fennica 1978.
30. Ks. **Lindbergin** selostusta valm. lipuista, Hbl 16. 5. 1919.
31. Englannissa erit. hannoverilaiset rv-rykmentit käyttivät lippuja, joihin kuvattu P. Yrjö keihästävässä lohikäärmettä (kuten rykm. 2 A, jolla valkea standardaari, vaalilauseena ”Virtus animi superat omnia” ja 5. sekä 7. Rakuunarykm., edelleen 5. Jv-rykm., jonka lipussa P. Yrjöllä oli ruskea ratsu; lohikäärme oli vihreä.

32. Vaalilause on hieman muunnettuna lainattu ilmeisesti "Suuren vaaliruhtinaan" armeijan lipuista, joissa se esiintyy seur. muodossa: "Mit Gott und Glück dran/ mit Freiden davon/ Frisch und unverzagt/ Wer weiss, wer den andern jagt/ Gott allein die Ehre". — Ks. **E-G. Blau**, *Fahnen, Flaggen und Standarten*, Leipzig 1936, s. 32.
- 33—34. Viipurin I. ratsurykmentin ja Burghausenin rakuunarykm. lipuista: *Meddelanden från Riksheraldikerämbetet X/1941—1945*, s. 71 (kuva), s. 309, 311, 318. Myös R. Cederström, *Svenska kungl. hufvudbanér*, 1900, s. 41—45 ja N. K. Grotenfelt, *Anteckningar om indelta dragoner i östra Finland*, Hfors 1940, mm. s. 64.
35. Ks. **Vilho Niitemaa**, *Suomen ratsuväen historia I*, s. 232 ja 342.
36. Hollolan vaakunan "kohtikatsova hirvenpää" liittyy aiheensa puolesta paikakunnan keskiaik. kirkon asehuoneen oven takoraut. koristeluun, jossa aiheena P. Hubertuksen metsästys. Vaakunan suunnitteli G. Lindberg.
37. Ks. **K. K. Meinander**, *Suomalaisia sotalippuja v:n 1809 jälkeen*. Suomen Museo 1928, s. 97—99.
38. Ks. **Carolus Lindberg**, *Koristetaide*, 1927, s. 232.

Summary

THE REGIMENTAL COLOURS BETWEEN 1919 AND 1939

In the beginning of 1919, after the reorganization of the Finnish peace time army, a private initiative was made to adopt the flag with a cross as the basic form of the future regimental colours, thus following Scandinavian traditions. In Sweden the cross flag was adopted as early as in 1819. The flag committee, which was appointed by the War Ministry on 1 March 1919, took another stand. It was of the opinion that the revival of old military traditions by giving the regiments historical names should be carried out also by adopting the colours of the Swedish era.

Being the national symbol, the blue-and-white flag could not be used on the regimental colours.

A Colours Warrant was issued on 14 June 1919. The size of the infantry standards was set at 120 cm by 142 cm, for the cavalry and detached battalions at 80 cm by 95 cm. The pole carried an engraved lion at the top; those units which had merited themselves in the War of Independence carried the Cross of Liberty in a wreath of laurel. As early as on 5 May had the Regent awarded the guard regiments, Guard Jaeger Battalion, Uusimaa Dragoon Regiment and 1st Field Artillery Regiment with the Cross of Liberty 4th class. Three regiments were awarded with the mere ribbons of the Cross of Liberty with victory names.

Fifteen infantry and cavalry units got their banners between 1919 and 1921 in accordance with the colours warrant. The colours were designed by a committee with Mr. K. K. Meinander of the National Museum and Mr. Carolus Lindberg, an architect and skilled ornamentalist, as experts. The standards were mainly based on the so called Palatinate type. Being Life Guard standards the colours of the Finnish White Guards and Karelian Guard Regiment were white including the state coat of arms, the former with a fir wreath and the Vaasa sheaves, the latter with a laurel wreath and the Karelian coat of arms. The standards of the three battalions of the Jaeger Brigade and Savo Jaeger Regiment were green and wreaths of ears of corn surrounded the regional coats of arms (with Guard Jaeger Battalion the state coat of arms) with the exception of Kajaani Commando Battalion, the banner of which showed an eagle's wings surrounded by a wreath of reindeer moss. According to the committee the wreath should be made up of species typical of the province, The colours of the five infantry regiments were of the Palatinate type, richly coloured, with the provincial coats of arms as central symbols and flames stretching out towards the corners. Pori Regiment had a double-sided standard based on the "historical pattern" (from 1796). The decorative dragoon banners of the three cavalry regiments were also double-sided, on the one side the

symbol of the province, on the other side a special symbol: for the white banner of Uusimaa Dragoon Regiment St. George and the dragon, for the black banner of Karelian Mounted Jaeger Regiment a key symbol and for the green banner of Häme Cavalry Regiment an elk's head. These symbols originated from the 1665 regal pennants of Viipuri Cavalry Regiment; which also gave to the standard of the Tank Regiment the swastika with a human head, the features of which were covered with a mail. The elk's head did not originate from these pennants, but was taken from the legend of St. Hubert and was chosen because the Cavalry Detachment of 27th Jaeger Battalion, being the ancestor of Häme Cavalry Regiment, was given the right to fly the colours of a certain German Mounted Jaeger Regiment.

After the committee had finished its work, Mr. Lindberg worked as a flag expert, authorized by the Ministry of Defence, until the Winter War. Of the 21 colours designed between 1921 and 1939 the oldest belong to the Tank Regiment and the bicycle and technical battalions. The size of the steel grey banners of the Tank Regiment and other technical units was 80 cm by 95 cm. The Engineer Battalion, however, retained its black lion standard, dating back to the War of Independence. These colours displayed symbols like lightnings, winged automobile or cart wheels etc. The Signal and Logistics Battalions grew to regiments in 1938, receiving their own banners. They were of the same size as those of the infantry. The standard of the Signal Regiment was mauve with a special yellow symbol surrounded by a grey oak wreath whereas the banner of the Logistics Regiment was blue with a central wheel- and -sword symbol surrounded by a wreath of palm twigs.

Military Academy, Reserve Officer School, and Naval Academy received their colours in 1922, 1928, and 1933. The lion standards of Military Academy (white) and Naval Academy (blue) have no coats of arms, the corner motif being small green and grey oak wreaths with historical dates. The banner of Reserve Officer School is black with grey ribbons, and the Finnish Lion stands within a green laurel wreath symbolizing the military skills of the Vimpeli and Vöyri students during the War of Independence. The size of the colours of the military schools is the same as that of the infantry banners.

The small tailed standards of the bicycle battalions were grey, all displaying yellow crossed arrows, the battalion number and silver roses between the arrows with a red-and-black ornament at the edges. After the mid-1930s the units became Jaeger battalions (1—3) and the colour was changed to green. 3rd Battalion the Savo Jaeger Regiment became 4th Jaeger Battalion. At the same time the traditions of 27th Jaeger Battalion were transferred to the jaeger battalions from the Jaeger Brigade, which had been disbanded as early as in 1934, and from then on the flagpoles of the jaeger battalions carried the Cross of Liberty 4th class.

The banners of the five Border Guard Sections were introduced between 1934 and 1939. The size was 80 cm by 95 cm, the colour was clear grey with orange edges. The central symbols were the coats of arms of two provinces (Lapland and Karelia) and one town (Kajaani). The coats of arms are surrounded by decorative reindeer horns, pine trees, eagle's wings, lynxes and blue-and-white flames.

The committee designed two tailed banners for the field artillery, but they were not included in the report to the Regent in May 1919. In 1938 3rd Field Artillery Regiment applied for the right to fly its own colours, but in vain. Of the colours, designed by the 1919 flag committee and Mr. Lindberg, twenty-two are still flown military units and schools, border quart sections etc.

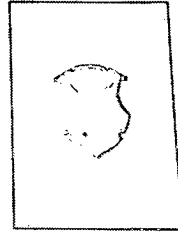
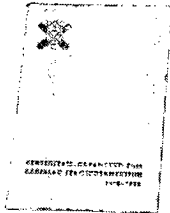
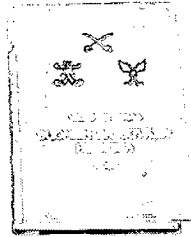
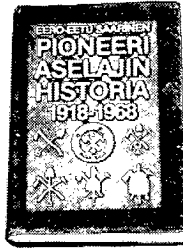
JOUKKO-OSASTOHISTORIOIDEN BIBLIOGRAFIA

Puolustusvoimiemme vanhimmat joukko-osastot viettävät neljän vuoden kuluttua 70-vuotisjuhliaan. Itsenäisen armeijamme organisaatiossa on vuosikymmenien kuluessa tapahtunut merkittäviä muutoksia; yhtymiä ja joukko-osastoja on lakkautettu, eikä kaikille viimeksi mainituille ole löytynyt perillisiä nykyisissä puolustusvoimissamme. Aluejärjestelmään siirtymisen yhteydessä vuonna 1934 lakkautettiin mm. Jääkäriprikaati lähes kokonaan ja sen pataljoonat Kaartin Jääkäripataljoona, Kajaanin Sissipataljoona ja Pohjanmaan Jääkäripataljoona hävisivät lippuineen historiaan.

Lokakuussa vuonna 1939 rauhanajan rykmentit lakkasivat olemasta, kun ne suojajoukkokokoonpanossaan jättivät vanhat varuskuntansa siirtyäkseen sodanajan keskitysalueilleen. Rauhan vuosien yhdeksästä jalkaväkirykmentistä viisi on saanut oman perinneprikaatinsa.

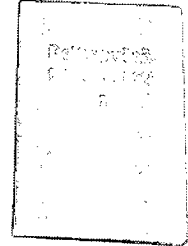
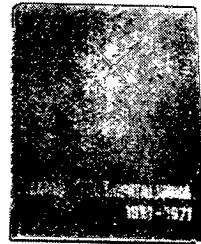
Ennen talvisotaa useimmat joukko-osastot laskivat perinteensä ja polveutumisensa vapaussodan kantarykmenteistä ja ehtivät vuoden 1938 aikana viettää 20-vuotisjuhliiaan. Näiden juhlallisuuksien yhteydessä ilmestyi joitakin historioita, tekijästä ja taloudesta riippuen komeampia tai vaatimattomampia. Jotkut, esim. Tampereen Rykmentti ja PPP 3, julkaisivat historiansa jo 10-vuotisjuhliinsa, ja Käkisalmen Läänin Rykmentti painatti muistojulkaisunsa hajoittamisensa yhteydessä vuonna 1921 ehdittyään toimia joukko-osastona ainoastaan yhden vuoden. Lyhyeksi muodostui myös kolmannen ratsuväkirykmenttimme Karjalan Ratsujääkärirykmentin olemassaolo, eikä tämän, vuonna 1921 hajoitetun osaston historiasta olekaan juuri tietoja.

Jo ennen joukko-osastohistorioiden ilmestymistä oli julkisuuteen saatettu joitakin puolustusvoimia esitteleviä teoksia. Niistä ensimmäinen oli vuonna 1920 W. E. Tuompon ja L. Grandellin toimittama ”Suomen armeija”, 100-sivuinen kirjanen, joka sanoin ja kuvin kansantajuisesti kertoi nuoresta armeijastamme, sen aselajeista ja koulutuksesta, Bertel Rosenbröijer (Kapt B. Rbr) julkaisi vuonna 1924 20-sivuisen vihkosen

Suomalaisia joukko-osastohistorioita.

Finnish regimental chronicles.

”Suomen sotavoimat”, joka tekstin lisäksi sisälsi Hugo Backmanssonin värikuvia virkapuvuista. Felix Jonassonin toimittamana ilmestyi vuonna 1930 4:0 kokoinen ja 416-sivuinen kuvateos ”Suomen puolustusvoimat”. Se oli jo ulkoasultaan edellisiä arvokkaampi ja aloitti myöhemmin jatkettun samannimisen teossarjan. Sotahistorialliset katsaukset (Nurmio — Palmroth — Kopio) täydentävät tässä teoksessa laajaa kuvastoa, jossa mm. suurten sotaharjoitusten (1928) kulku esitetään sangen havainnollisesti. Vuonna 1936 julkaistiin puolustusvoimia esittelevä nykyaikaisempi versio ”Suomen sotaväki” (Palojärvi — Nurmio — Honko), josta tehtiin myös varusmiehille tarkoitettu halvempi painos. Talvisodan armeijaa kuvasi vuonna 1941 ilmestynyt samaan sarjaan liittyvä kuvateos ”Suomen sotaväki talvella 1939—40”.

Puolustusvoimiemme rauhan vuosien historia on vielä laatimatta, ja mainitut teokset onkin otettu tähän luetteloon ensimmäisinä sotaväkeämme esittelevinä julkaisuina.

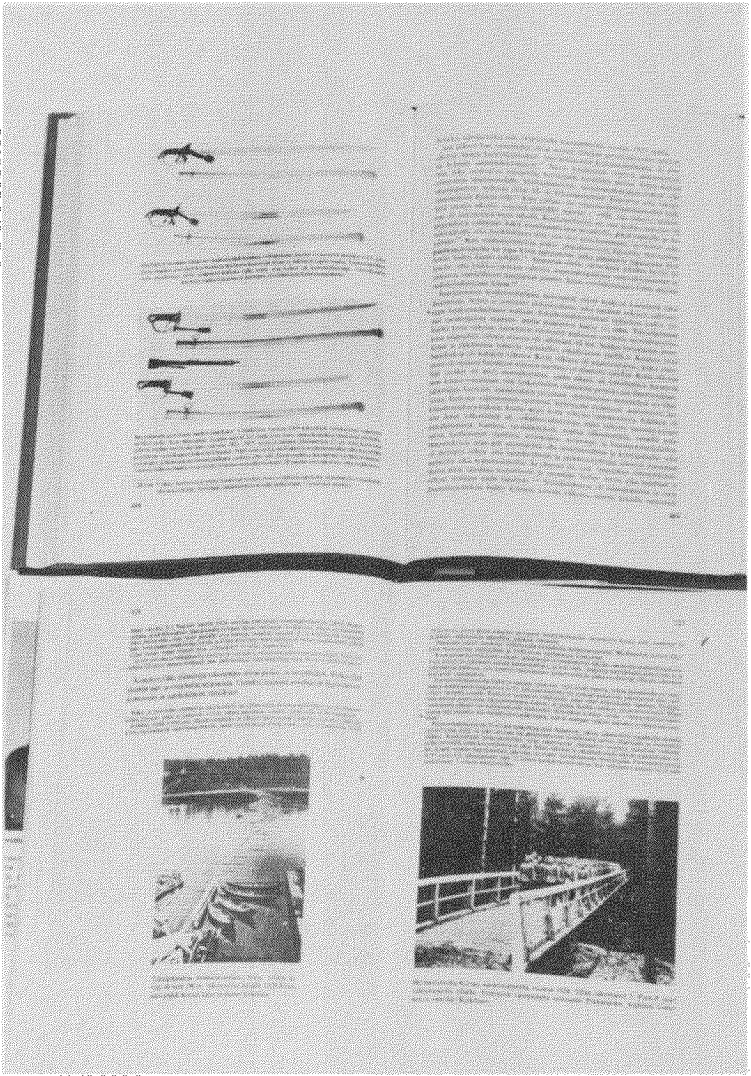
Joukko-osastojen historioita on aikaisemmin esitelty Suomen historiallisessa bibliografiassa (vuodet 1901—1925, 1926—1950, 1951—1960 ja 1961—1970), filosofian maisteri Yrjö Aavin vuonna 1959 laatimassa luettelossa suomalaisten joukko-osastojen historiikeistä sekä filosofian maisteri H. Turpeisen bibliografiassa (1980) ”Joukko-osastojen tarinat Sotatieteen keskus kirjastossa.”

*

Tämä joukko-osastohistorioiden bibliografia sisältää vain rauhan vuosien vakinaiset joukko-osastot. Siten jäävät vanhimpien rykmenttien alkuvaiheita kuvaavat arvokkaat tarinat (esimerkiksi Huuskonen: ”Kuninkaallinen Savon Jääkärirykmentti 1770—1810” ja ”Porilaisten kultainen kirja I 1626—1810”) tämän bibliografian ulkopuolelle. Niin sanottuna välirauhan kautena, sotatilan vielä vallitessa, puolustusvoimien organisaatioon kuuluneita joukkoja ei tässä luettelossa myöskään käsitellä, koska niiden historia liittyy saumattomasti jatkosodan rykmentteihin ja pataljooniin.

Luettelon laadinnassa on ollut useita erilaisia mahdollisuuksia. Kirjastoteknisesti teokset olisi voitu ryhmittää

- aakkoselliseen luetteloon tekijän nimen mukaan
- aakkoselliseen luetteloon joukko-osastonimen mukaan
- kronologiseen järjestykseen teoksen ilmestymisvuoden mukaan

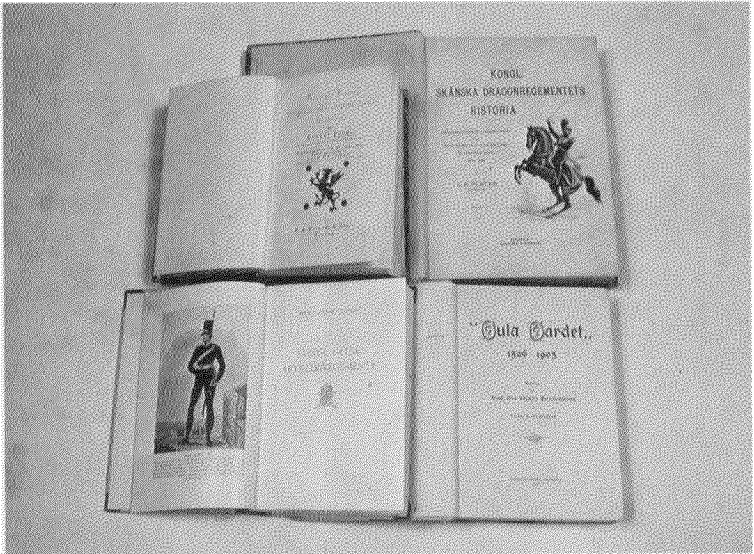
Aukeamat Suomen ratsuväen historiasta (I) sekä Pioneeriaselajin historiasta.

Pages of the History of the Finnish Cavalry and the History of the Engineers.

Asiaryhmittelyn helpottamiseksi on kuitenkin noudatettu aselajikoh-
taista jaottelua. Aselajinimikkeissä on tarkoituksellisesti pitäydytty van-
hentuneissa käsitteissä aikakauden käytännön mukaisesti. Sotilasmatrikelit
ja niiden kaltaiset julkaisut, samoin kuin muistelmaluontoiset ja
kaunokirjallisuuden alaan kuuluvat teokset eivät luonteensa perusteella
kuulu joukko-osastojen historioiden piiriin. Niin tärkeätä kuin olisi ollut
kartoittaa suojeluskuntajärjestön historiaan liittyvät teokset, ne on kui-
tenkin jätetty pois, koska järjestön joukko-osastojako jo asettaa tehtä-
välle määrättyjä vaikeuksia. Suojeluskuntapiirien historioita ovat jul-
kaisseet ainakin Helsingin, Nylands-Södran, Viipurin, Etelä-Pohjan-
maan ja Varsinais-Suomen piirit. Helsingin suojeluskuntapiiriin joukois-
ta ovat esim. Ikämiessuojeluskunta, Pioneerisuojeluskunta, Ratsuväki-
suojeluskunta, I/Sininen Rykmentti ja Tykistösuojeluskunta laatineet
omat historiansa.

Varsinkin 1930-luvulla ilmestyneiden joukko-osastohistorioiden laa-
dullinen taso on varsin vaihteleva. Komentaja on lähestyvän vuosipäivän
johdosta varmaan määrännyt toimikunnan, joka on saanut julkaisun
suunnittelun tehtäväkseen. Kun valmistelutyöt on kaikesti jouduttu teke-
mään varsinaisten palvelustehtävien ulkopuolella, historian kirjoittami-
nen on saattanut jäädä viime hetkiin. Varsin merkittävänä vaikuttimena
on lisäksi ollut painatteen kustantaminen, jota monien julkaisujen run-
saat maksetut ilmoitussivut todistavat. Teoksen arvoa on pyritty kohot-
tamaan mm. puolustusvoimain ja divisioonien komentajien tervehdyk-
sillä sekä joukon aiempien komentajien muisteluksilla. Ulkoista arvok-
kuutta korostavat luonnollisesti myös värikuva joukon lipusta sekä suu-
rikokoiset komentajien valokuvat. Ulkoasuun ovat tietenkin määräävä-
sti olleet vaikuttamassa taloudelliset resurssit, varsinkin kun aselajikilta-
toimintaa ei vielä tunnettu eikä puolustusvoimain johdolla ollut mahdol-
lisuuksia avustaa painatuskustannuksissa. Painosmäärä jäi usein pienek-
si ja teosta koetettiin kaupata varusmiehille ja heidän omaisilleen.

Historioiden (historiikkien) ulkoasu vaihtelee A 4-kokoisista vihko-
sista normaaliin kirjan kokoon. Ruotsin rykmenttistorioiden mallisia
korupainatteita ei ole yhdelläkään suomalaisella joukolla.

Ruotsalaisia joukko-osastohistorioita.

Swedish regimental chronicles.

Joukko-osastojen historioiden bibliografia

Yleistä

Suomen armeija sanoin ja kuvin	W. E. Tuompo — L. Grandell	Jyväskylä 1920
Suomen puolustusvoimat	Felix Jonasson (toim.)	Helsinki 1930
Suomen sotaväki	Palojärvi—Nurmio— Honko	Helsinki 1936
Suomen sotaväki talvella 1939—40		Helsinki 1941
Suomen puolustusvoimat ennen ja nyt	Mikola —Tervasmäki — Salokangas	Helsinki 1959
Itsenäisen Suomen puolustusvoimat		Helsinki 1969
Suomen puolustusvoimat		Helsinki 1971

Suomen puolustusvoimat ennen ja nyt Lappalainen — Vuorenmaa Porvoo 1982
— Juutilainen — Heinilä

A . J a l k a v ä k i

Gardes Jägarbataljon 1918—1934	Svensk-Österbottniska samfundet nr 30	Vasa 1973
Suomen Valkoinen Kaarti Karjalan Kaartin Rykmentti 1918—1938	P. Huhtala	Helsinki 1935 Viipuri 1938
Kuninkaallinen Porin Rykmentti juhlaulkaisu	Erik Lindh	Turku 1926
Katsaus Porin Rykmentin vaiheisiin	E. Laitakari	Turku 1933
Några anteckningar till Nylands Regementes histo- ria	V. K. E. Vichmann	Helsingfors 1926
Katsaus Uudenmaan Rykmentin vaiheisiin Tampereen Rykmentti. Historiallinen katsaus Tam- pereen Rykmentin vaihei- siin 1918—1928. 10-vuotis- muistojulkaisu.	J. Sohlo (suom.)	Helsinki 1926 Lahti 1928
Tampereen Rykmentti 1918—1938		Lahti 1938
Tampereen Rykmentin suo- japataljoona Talvisodassa Käkisalmen Läänin Ryk- mentti. Upseerikunnan muistojulkaisu	Einar Palmunen	Hämeenlinna 1963 Helsinki 1921
Savon Prikaatin historiaa	Kyösti Väänänen	Mikkeli 1978

Jalkaväkirykmentti 7 1941—1951		Mikkeli 1951
Lapin Jääkäripataljoona. PPP 1—JP 1—PohmJP— LapJP 1921—1971		Oulu 1971
Jääkäripataljoona 2 — Uu- denmaan Jääkäripataljoo- na 1921—1971		Valkeakoski 1971
Polkupyöräpataljoona 3 10 v-juhlijulkaisu		Mikkeli 1931
Jääkäripataljoona 3 1931—1951		Lahti 1951
Kymen Jääkäripataljoona 60 vuotta	Ismo Valkki	Kotka 1981
Hämeen Jääkäripataljoona Rannikkojääkäripataljoona 10 v.	O. Nuoramo	Hämeenlinna 1971 Helsinki 1970
B . R a t s u v ä k i		
Suomen Ratsuväen historia I 1917—1939	Vilho Niitemaa	Mikkeli 1979
Uudenmaan Rakuunaryk- mentin historia	V. K. E. Vichmann	Porvoo 1927
Uudenmaan Rakuunaryk- mentti — Uudenmaan Ra- kuunapataljoona 1917— 1968	Heikki Pohjanpää	Lappeenranta 1968
Hämeen Ratsurykmentti 1918—1948	S. Talaskivi	Lappeenranta 1948
Hämeen Ratsurykmentti — Hämeen Ratsujääkäripatal- joona 1917—1967		Mikkeli 1967
Hämeen ratsumiesten perinteiden kirja I—II	Olle Harjapää	Moniste 1977

C. Tykistö

Itsenäisen Suomen kenttätykistö rauhan aikana		Joensuu 1983
Artillerister	Erik Ulfsson	Helsinki 1967
Jääkärytykistörykmentti	Ahti Paulaharju	Helsinki 1936
Jääkärytykistö 1916—1966	Mauri Sallinen	Helsinki 1966
Kenttätykistörykmentti 1		Hämeenlinna 1938
Kaksi vuosikymmentä kenttätykistön elämää. KTR 1 1918—40		Helsinki 1948
KTR 2:sta Karjalan Tykistörykmenttiin 1918—1958		Lappeenranta 1958
Karjalan tykistöä Viipurista Lappeenrantaan. KTR 2 — KarTR		Lappeenranta 1970
Satakunnan Tykistörykmentti	Kalle Kuosa	Pori 1962
Satakunnan Tykistörykmentti	Kalle Kuosa	Joensuu 1982
Kenttätykistörykmentti 3:n vaiheita 1918—1938	A. Hurme	Riihimäki 1938
Mittauspatteristo 1924—1974 Perkjärveltä Niinisaloon	Ahti Paulaharju— Jyri Paulaharju	Hämeenlinna 1973
Suomen Rannikkotykistö 1918—1958	Mikola — Pohjanvirta — Lyytinen ym.	Helsinki 1959
Rannikkotykistörykmentti 1 20-vuotisjuhlajulkaisu (8. 5. 1918 — 12. 5. 1938)		Helsinki 1938
Rykmentin 40-vuotishistoriikki. Suomenlinnan Rannikkotykistörykmentti 1918—1958	L. H. Gottberg	Helsinki 1958

Rannikkotykistörykmentti 2 1918—1938	Erkki Hilke	Viipuri 1938
RT 2 rauhanaikaisena joukko-osastona	Y. E. Pöhjanvirta (Koivisto — Viipurinlahti. kirj. Lyytinen — Reponen — Pohjanvirta — Hukari)	Helsinki 1958
Rannikkotykistörykmentti 3 1918—1928		Sortavaala 1928
1. Avdelta Kustartillerisek- tionen — 1. Erillinen Ran- nikkotykistöpatteristo 1921—1936		Helsinki 1936
Hangon Rannikkotykistö- patteristo 1921—1971		Hanko 1971
Ilmatorjuntajoukot 1925—1960		Helsinki 1960
Ilmatorjuntakoulu 1940—1980	P. Palmu	Kerava 1980
Salpausselän Ilmatorjunta- patteristo 30 vuotta 30. 11. 1958		Lahti 1958
Tampereen Ilmatorjunta- patteriston historiikki	A. Villanen	Seinäjäki 1980

D. Teknilliset joukot

Pioneeriaselajin historia	E.-E. Saarinen	Jyväskylä 1975
Viestirykmentti 1918—1968	U. Seilamo — J. Myyrä	Mikkeli 1968
Viestirykmentti 1968—1978	N. Mikkonen — T. Tuominen	Moniste 1978
Tankkirykmentistä Panssa- ripataljoonaan 1919—1949	P. Hovilainen	Hämeenlinna 1949
Suomalaiset panssarivaunu- joukot 1919—1969	P. Kantakoski	Hämeenlinna 1969

E. Huolto

Huoltopataljoona 1927—1937		Viihuri 1937
Helsingin Autokomppania 1919—1939. 20-vuotisjuhla- julkaisu		Helsinki 1939
Autopataljoona 1919— 1959		Helsinki 1959
4. Erillinen Autokomppa- nia 25 vuotta		Hämeenlinna 1970
Asevarikko 1 1918—1978	Helge Seppälä	Kuopio 1979

F. Laivasto

Suomen Laivasto 1—2 1918—1968	Meriupseeriyhdistys	Helsinki 1968
Sukellushälytys	Kalervo Kijanen	Lahti 1977

G. Ilmavoimat

Suomen Ilmavoimat 1918—1939	Mikko Uola	Hämeenlinna 1975
Lentorykmentti 4 — Lapin Lennosto. Koivistolta Ro- vaniemelle		Rovaniemi 1979
Suomen ilmavoimien historia I	Kalevi Keskinen	Tampere 1970

H. Rajavartiolaitos

Itärajan vartijat. Piirteitä rajavartiostojen 20-vuotis- juhlataipaleelta		Joensuu 1939
---	--	--------------

Rajavartiolaitos
1919—1969

Mikkeli 1969

I. Sotakoulut

Suomalainen upseerikoulu- tus 200 vuotta 1779—1979		Joensuu 1979
Sotakorkeakoulu 25 v. 1924—1949	I. Karhu — K. J. Mikola	Helsinki 1948
Sotakorkeakoulu 1924—1974	Helge Seppälä	Joensuu 1974
Haapaniemestä Santa- haminaan.	XXVI Kadettioppilaskunta KadK	Helsinki 1943
Kadettikoulu 50 vuotta 1919—1969	P. Linsuri	Sandudd 1969
Merisotakoulu 1930—1970 Ilmasotakoulu Kauhavalla 1929—1969	MeriSK:n perinneyhdistys	Mikkeli 1970 1969
Taistelukoulu 1927—1977 Suomen Tykistökoulu. Kenttätykistömme alkuvai- heet, sisältää myös matrik- kelin	S. Rusama — S. Ahto	Joensuu 1977 Pieksämäki 1957
Tykistökoulu 1918—1978		Mikkeli 1978
Tykistökoulu 1918—1983	Jyri Paulaharju	Kuopio 1982
SHK—HUK (Sotilashallin- nollinen Koulu — Huol- toupseerikoulu) 1926—1946		Porvoo 1947
Päällystöopisto 1918—1978		Helsinki 1978
Reserviupseerikoulu. Kurssit 1—50	J. Maristo — E. Kaskimies	Porvoo 1941
RUK 1920—1960	K. J. Mikola — K. Kiuasmaa	Helsinki 1961

Ympyröiltä kansalaisvas- tuuseen. RUK:n 50-vuotis- juhlakirja		Tapiola 1970
Suojelukoulutuksen kolme vuosikymmentä (KssK 1933—1952, SluK 1958— 1962)	Maunu Kuosa	Mikkeli 1963
Kaasusuojelukoulu 1933—1952	Maunu Kuosa	Moniste 1961
Suojelukoulu 1958—1983		1983
Sotilaspoliisi. Sotilaspolii- sikoulun 15-vuotisjuhlajul- kaisu		Helsinki 1979

K. Esikunnat ja laitokset

Puolustushallinnon perus- tamis- ja rakentamisvuodet 1918—1939. Puolustusmi- nisteriön historia I	Martti V. Terä — Vilho Tervasmäki	Helsinki 1973
Puolustushallinto sodan ja rauhan aikana. Puolustus- ministeriön historia II	Vilho Tervasmäki	Hämeenlinna 1978
Pääesikunta 60 vuotta 2. 2. 1978	Marjatta Mandelin	Helsinki 1978
Sotatieteen Laitos 1925—1975	Vilho Tervasmäki (toim.)	Joensuu 1975
Topografikunta		Helsinki 1978
Hämeenlinnan sotilaspiiri 1932—1982	P. Lyly	Hämeenlinna 1982

Tilastoa joukko-osastohistorioista

Vv. 1920—30 joukko-os	Perinnejk-os	Historia	Huomautus
SVK	—	on	
UR	UudPr	ei	
PR	PorPr	ei	
TR	—	on	
KKR	KarPr	ei	
KSR	—	ei	
PohjR	KaiPr	ei	
WR	—	ei	
SJR	SavPr	on	
JP 1	LapJP	on	
JP 2	UudJP	on	
JP 3	KymJP	on	
JP 4	HämJP	on	
URR	UudRakP	on	myös aselajihistoria
HRR	HämRjP	on	” ”
RvPr	—	on	aselajihistoria
KTR 1	SatTR	on	
KTR 2	KarTR	ei	
KTR 3	PohmTR	ei	
KTR 4	Psto/UudPr	ei	
RTR	—	ei	
KJP	JP/UudPr	on	
PJP	—	ei	
KSP	—	ei	
JTR	JPsto	on	
ErPansK	PsvP	on	aselajihistoria
ErPansEsk	”	—	
HKK	KaartP	ei	

PionP	pionjoukot	on	aselajihistoria
ErPionK	”	—	
ViestiR	ViestiR	on	
SKoiraK	—	ei	
HuoltoR	HuoltoKK	ei	
ItR 1—2	it-joukot	on	aselajihistoria
MeV	laivasto	on	”
RT 1—3	rt-joukot	on	”
ErRTPsto 1—2	”	on	”
IlmaV	ilmavoimat	on	” +LapLsto
SKK	SKK	on	
TK	TaistK	on	
STK	—	ei	
KadK	KadK	ei	
MSK	MeriSK	on	
RUK	RUK	on/ei	
ASK	AseK	ei	
KengK	HevHK	ei	
SHK	HuoltoK	on	
KssK	SluK	on	
HelSS	KSS 1	ei	
ViiSS	KSS 2	ei	
SApt	SApt	ei	
SYO +	—	ei	
Sotaoikeudet	spE:t	ei	
Aluejärjestö	spE:t	ei	on HämlSpE
RVL	RVL	on	

Puuttuu v. 1983: PorPr, UudPr, KarPr, KaiPr, PohPr, KarJP, PKarPsto, Psto/UudPr, KaartP, RannJP ja LjK.

Summary

A BIBLIOGRAPHY OF REGIMENTAL HISTORIES

Four years from now the oldest units of the Finnish Army will celebrate their 70th anniversary. During the past decades the peace-time organization of the Defence Forces has undergone substantial changes. The ancestors of our present brigade organization and the predecessors of the jaeger battalions existed in the 1930s and the cavalry battalions were the direct successors of the old regiments.

The war-time regiments, battalions, and artillery battalions were formed regionally, thus having no close traditional connection to any peace-time unit.

As a result of the mobilization in the autumn of 1939 the infantry regiments were given numbers instead of names and not until 1957 were the infantry brigades given new names reflecting their heritage.

There were regiments, however, which were assigned no heir in the new organization (Central Finland Regiment, Turku Regiment, Viipuri Regiment), and it is a pity that their histories have never been recorded.

This bibliography comprises only the histories of the peace-time units and includes neither war-time units nor memoirs, fiction, and catalogues. Short reviews of episodes from the history of a regiment, published in various periodicals, have also been omitted from the bibliography. The classification follows the standard pattern with division into branches of service, schools, headquarters etc.

Works presenting the Defence Forces have been added to the catalogue as a matter of curiosity. Unfortunately the unique Home Guard has been dealt with only briefly and not according to its merits, because of its specific organization.

The finish, size and overall appearance of the Finnish regimental histories vary to a great extent, most likely due to the different aims of the editorial bodies.

JÄÄKÄRILIIKE JÄLKITARKASTELUSSA

Jääkäriliikeseminaari Seinäjoella 17.—18. 6. 1983

Vuosi 1983 oli jääkäriliikkeen kannalta juhluvuosi. Helmikuun 25. päivänä tuli kuluneeksi 65 vuotta siitä, kun jääkärien pääjoukko saapui Vaasaan. Jääkärit ja jääkäriliike olivatkin koko vuoden erityisen huomion kohteena. Lukuisista tapahtumista mainittakoon vain, että Vaasassa järjestettiin 25. 2. jääkärien saapumisen johdosta valtakunnallinen juhlatilaisuus, Seinäjoella pidettiin kesäkuussa Jääkäriliikeseminaari, Kajaanissa paljastettiin syksyllä jääkärimuistomerkki ja televisiossa esitettiin loppuvuodesta dokumenttiohjelma ”Jääkärien tie”.

Seinäjoella pidetyn Jääkäriliikeseminaarin järjestäjinä toimivat Etelä-Pohjanmaan kesäyliopisto ja Etelä-Pohjanmaan historianopettajat. Seminaari oli tarkoitettu historian tutkijoille ja opettajille sekä muillekin asiasta kiinnostuneille. Tilaisuuden tavoitteena oli antaa läpileikkaus jääkäriliikkeen historiasta, sen syntymisen kansallisesta ja kansainvälispoliittisesta taustasta sekä sen merkityksestä maamme historiassa. Seminaarissa käsiteltiin jääkäriliikkeen synnyn taustatekijöitä, jääkäriliikkeen päätapahtumia, jääkärien taustaa itsenäisen Suomen kehityksessä.

Osanottajia seminaariin oli ilmoittautunut 121 eri puolilta Suomea, joten sillä voidaan katsoa olleen yleistäkin merkitystä. Joukossa oli myös kolme jääkäriä.

Seminaari koostui yhdeksästä esitelmästä, kahdesta valmistellusta puheenvuorosta sekä elokuvaesityksestä. Lisäksi seminaariin osallistujilla oli tilaisuus tutustua Sotamuseon ja Jääkäripataljoona 27:n Perinneyhdistyksen paikalle pystyttämään jääkäriliikettä esittelevään valokuvanäyttelyyn.

Esitelmien ja puheenvuorojen aiheiden valintaa voidaan pitää onnistuneena. Niissä oli otettu huomioon seminaarin kohderyhmät, maakunnallinen näkökulma, eräitä vähemmälle huomiolle jääneitä erityisalueita ja se, ettei jääkäriliike päättynyt vapaussotaan, vaan sen vaikutus jatkui paljon kauemmin. On todettava, että esitysten taso vaihteli ja eräät esitykset perustuivat pitkälti professori Matti Lauerman monumentaaliseen

”Kuninkaallinen Preussin Jääkäripataljoona 27” -teokseen. Seminaarin pääluennoitsijaksi olikin suunniteltu tätä jääkäriliikkeen ylivertaista asiantuntijaa, mutta vaikea sairaus esti hänen osallistumisensa. Professori Lauerma kuoli seminaarin aikana 17. 6. 1983.

Seuraavassa pyritään esittämään lukijoille jääkäriliikkeestä niitä keskeisiä, uusia tai vähemmälle huomiolle jääneitä näkökohtia, joita seminaariesitelmistä ja -puheenvuoroista ilmeni.

Ensimmäinen esitelmä, jonka piti lehtori **Eero Kojonen**, käsitteli jääkäriliikkeen päätapahtumia. Esitelmän painopiste ja anti olivat jääkäriliikkeen taustan ja synnyn selvittelyssä.

Aluksi lehtori Kojonen määritteli jääkäriliikkeen: se oli ensimmäisen maailmansodan aikaisten suomalaisten ja osittain muidenkin toimintaa, jonka ensisijainen ja näkyvin aikaansaannos oli Saksassa Suomen vapaustaistelua varten koulutettu Kuninkaallinen Preussin Jääkäripataljoona 27.

Jääkäriliikkeen kestoajasta ja toiminnasta on esitetty hyvinkin erilaisia käsityksiä. Esitelmöitsijän mukaan tiukimmin määriteltynä jääkäriliikkeen historia rajoittui vain vuosiin 1915—1918, mutta mitenkään mahdotonta ei ole pitää sitä useiden aikaisempien aatesuuntien ja vapausajatuksen jatkovaiheena. Samoin on selvää, että sen vaikutukset ulottuvat nykypäiviin saakka.

Kojosen mielestä jääkäriliikkeen syntyjuuria etsittäessä voidaan aloittaa vuodesta 1899, jolloin venäläiset herättivät suomalaiset aloittamalla ns. ensimmäisen sortokauden. Suomalaisen ryhdyttyä jokseenkin yksimielisesti vastustamaan helmikuun manifestiin sisältyviä laittomuuksia alkoi samalla esivallan vastainen toiminta, mikä oli uutta autonomisen Suomen historiassa. Kojonen totesi, että sortotoimiin ryhtyessään ja niitä jatkaessaan venäläiset tekivät pahan psykologisen virheen, jota he itse eivät sellaiseksi tajunneet, eivätkä siksi osanneet sitä korjatakaan.

Ensimmäistä maailmansotaa edeltäneinä vuosina ylioppilaiden pettymys Venäjään oli kasvanut. Kun venäläiset sitten 17. 11. 1914 laskivat julkisuuteen Suomen täydellisen venäläistämissuunnitelman, jo samana iltana muutamia ylioppilasaktivistit kokoontuivat Ostrobotnialle alustavaan neuvotteluun. Muutamia päiviä myöhemmin eri osakuntia edustava joukko perusti erityisen ylioppilasvaltuuskunnan, jonka tavoitteeksi tuli maan vapauttaminen. Esitelmöitsijä totesi, että näitä tapahtumia on

vanhastaan pidetty jääkäri liikkeen syntynä, ja sellaisena niitä on edelleenkin pidettävä siitäkin huolimatta, että monet yksityiset henkilöt olivat ryhtyneet työskentelemään saman ohjelman mukaisesti kuukausia ylioppilasaktiiveja aikaisemmin.

Tosiasia kuitenkin on, että vasta nuoret opiskelijat käynnistivät jääkäri liikkeen koneiston, joka heidän aloittaessaan oli jo hahmollaan. Nimenomaan keisarillista Venäjää onkin pidettävä keskeisenä jääkäri liikkeen ”alkuunpanijana”.

Esitelmöitsijän mukaan ulkomailla olevista suomalaisaktivisteista värikkäin ja asemansa vuoksi pitkään vaikutusvaltaisin oli Berliinin suomalaisjärjestön johtoon kohonnut Fritz Wetterhoff. Hänen ehkä suurimmaksi ansiokseen lehtori Kojonen luki energisen ja onnistuneen taistelun Pfdfinder-kurssin jatkamisen ja laajentamisen puolesta. Todettakoon tässä, että kiistely Fritz Wetterhoff ansaitsisi ehkä tarkempaa tutkimista ja uudelleenarviointia.

Kojonen korosti, että värvästyön aloittamisesta päävastuun otti jälleen opiskeleva nuoriso, jonka edustajat ryhtyivät tekemään ”herätysmatkoja” eri puolille maata. Pian he saivat kuitenkin avukseen paikallisia kansanmiehiä ja -naisia.

Suomalainen vapaaehtoisjoukko — Kuninkaallinen Preussin Jääkäripataljoona 27 — osallistui itärintaman taisteluihin. Siitä tuli taistelukykyinen joukko-osasto, jossa kuitenkin esiintyi eri syistä myös ongelmia. Kojonen totesi kaikkiaan 169 jääkärin lähetetyn ns. Altona—Bahrenfeldin työkomennuskuntaan, joka oli käytännössä rangaistusleiri. Kaikkiin sen luetteloissa oli 224 suomalaista, jota määrää on pidettävä esitelmöitsijän mukaan suurena. Se oli näet lähes 12 % Lockstedtiin saapuneiden määräästä.

Vaikka vapaustaistelu olikin muuttunut kansalaisdodaksi, niin lähes kaikki jääkärit jatkoivat palvelustaan entiseen tapaan valkoisessa armeijassa. Lopuksi Kojonen katsoi jääkäri liikkeen olleen joukkoliikkehintää, jonka alkaminen oli historiallisesti ajatellen täysin väistämätöntä.

Filosofian lisensiaatti **Oiva Turpeinen** käsitteli luennossaan venäläisen virkakunnan ja jääkäri liikkeen suhdetta. Hän huomautti aluksi, että jääkäri liike, kuten Suomen asema yleensäkin, on viime vuosina pyritty entistä enemmän näkemään laajempaa kansainvälis-poliittista taustaa vasten.

Turpeinen tarkasteli seikkaperäisesti sitä, miten Saksa maailmansodan puhjettua pyrki käyttämään Suomen aluetta Venäjään kohdistuvaan vakoiluun ja muuhunkin toimintaan sekä venäläisten vastatoimia tälle. Hän näki myös jääkäri liikkeen liittyvän kiinteästi Saksan suunnitelmiin tällä ilmiansuunnalla: tavoitteena oli suomalaisten saaminen kapinaan ja parhaassa tapauksessa aktiiviseen taisteluunkin Saksan rinnalla Venäjää vastaan, mikä mm. Pietarin läheisyyden vuoksi olisi jopa voinut ratkaista itärintaman sodan Saksan hyväksi.

Turpeisen mukaan Venäjän viranomaiset yleensä olivat hyvin perillä siitä, mitä Suomessa tapahtui ja toimivat täällä varsin varovasti ja harkiten. Jääkäri liikkeen olemassaolo selvisi heille varhaisessa vaiheessa, jo joulukuussa 1915 eli noin vuoden kuluttua sen synnystä, tosin liian myöhään sen estämiseksi. Samalla paljastui myös, että Saksa oli tämän maanpetokselliseksi katsotun toiminnan primus motor, mikä tietysti Venäjän kannalta oli äärimmäisen huolestuttavaa.

Vaikka venäläiset tiesivät, että Saksa toimi aktiivisesti Suomen suunnalla ja antoi paraikaa sotilaskoulutusta yli 1 000 suomalaiselle, jyrkkiin vastatoimiin ei ryhdytty. Turpeisen arvioinnin mukaan kovat otteet olisivatkin vain palvelleet Saksan päämääriä lisätessään suomalaisten kapinaherkkyyttä, eikä jääkärien kouluttamiselle Saksassa enää voitu mitään. Tämän jälkeen venäläisten suurin pelko Suomen suunnalla oli sak-salaisten maihinnousu ja suomalaisten nouseminen kapinaan Saksassa koulutettujen miesten johdolla.

Turpeinen toi esille vieläkin laajemman näkökulman: Saksan hankkeet suomalaisten kanssa olivat yksi osa sen politiikasta Pohjolassa. Toinen osa oli Ruotsin-politiikka, jonka tavoitteena oli Ruotsin vetäminen mukaan sotaan Venäjää vastaan. Houkuttimena käytettiin mm. lupausta Ahvenanmaasta voittoisan sodan jälkeen. Kun lisäksi mahdollisesti Suomi itsenäistettäisiin, Ruotsin strateginen asema paranisi. Ruotsin liittyminen sotaan olikin jo varsin lähellä keväällä 1916, mutta puolueettomuuslinja pääsi lopulta voitolle, Turpeisen mukaan mm. Ruotsin teollisuuspiirien vaikutuksesta.

Saksan toimenpiteet Pohjolassa johtivat Suomen osalta toivottuun tulokseen, mutta Ruotsi pysyi puolueettomana. Turpeinen piti jääkäri liikettä Saksan harjoittaman suomalaisten hyväksikäytön keskeisenä muotona, mutta jääkärit ja muutkaan suomalaiset eivät arvattavasti voineet

Seminaari keräsi pitkälti toistasataa osanottajaa Seinäjoen Kauppaoppilaitoksen tiloihin. Kuva: Sotamuseo.

More than one hundred persons attended the Seminar at Seinäjoki Commercial School.

tai halunneet nähdä liikkeen asemaa tällaisena. Jääkärit lähtivät saamaan sotilaskoulutusta isänmaansa aseelliseksi vapauttamiseksi Venäjän vallasta, eivätkä toteuttamaan Saksan suurpoliittisia päämääriä idässä.

Turpeisen näkökulma jääkäriliikkeeseen poikkeaa näin ollen melkoisesti siitä, mikä jääkäriliiketutkimuksessa on viime vuosikymmenille saakka ollut hallitseva. Asetelma, jossa jääkärit olisivat olleet vain Saksan pieniä pelinappuloita koko itärintaman suurpoliittisella šakkilaudalla, ei varmastikaan vastaa jääkärien omaa käsitystä roolistaan. Tarkastelutavallaan Turpeinen tuskin kuitenkaan on millään tavoin halunnut himmentää jääkäriliikkeen ympärille itsenäisyyden aikana syntyntä, lähes myyttistä gloriaa tai jääkärien henkilökohtaista sankaruutta synnyinmaansa vapauttamisessa.

Eversti, valtiotieteen tohtori **Vilho Tervasmäki** tarkasteli esitelmässään jääkärien alueellista jakautumista Suomen maakuntien kesken. Kysymys liikkeen kannatuksesta maan eri puolilla onkin kiinnostava, koska tätähän helposti voitaisiin pitää jopa jonkinlaisena mittarina vapaudenrakkauten ja isänmaallisuuden esiintymisestä maakunnissamme. Kuten Tervasmäki osoitti, asia ei tietenkään ole näin yksinkertainen.

Tervasmäki erotti toisistaan ns. Pfadfinder-kurssin ja Jääkäripataljoona 27:n pääjoukon, koska ne varsinkin erilaisen rekrytointitapansa vuoksi poikkesivat olennaisesti toisistaan. Pfadfinder-kurssilaiset värvättiin lyhyessä ajassa vuoden 1915 alkupuolella, pääasiassa yliopiston osakunnista. Tästä seurasi, että joukko oli vahvasti uusmaalaisvoittoista — noin puolet kokonaismäärästä — mikä todennäköisesti jossakin määrin vastasi uusmaalaiden ylioppilaiden osuutta yliopiston opiskelijamäärästä. Myös karjalaiset ja pohjalaiset olivat muita maakuntia paremmin edustettuina Pfadfinder-kurssilla.

Kun laajamittainen värväystoiminta vähän myöhemmin aloitettiin, se kohdistettiin maan kaikkiin osiin. Jääkäripataljoonan historiassaan professori Lauerma on laskenut jääkärien maakunnallisen jakauman synty-mäpaikkojen perusteella, mitä Tervasmäki vielä täydensi K. A. Wegeliuksen tilastoilla Pohjanmaan osalta. Ilmeni, että jääkärien pääjoukko oli maakunnallisen alkuperänsä mukaan koko lailla erilainen kuin Pfadfinderit; lisäksi myös sosiaalisessa koostumuksessa oli selviä eroja. Pohjalaisia sanan laajimmassa merkityksessä (ml. Pohjois-Suomi) oli peräti 43 % jääkäreistä ja yksin Etelä- ja Keski-Pohjanmaaltakin 25 %. Uusmaalaisia oli 15 ja karjalaisia 12 %, mutta esim. hämäläisiä ja savolaisia yllättävän vähän. Tervasmäki vertaili lukuja myös maakuntien miespuolisen väestön määrään eli teoreettiseen potentiaaliin. Tälläkin tavoin tarkasteltuna pohjalaisten osuus erottui selvästi muista maakunnista: heidän suhteellinen osuutensa oli 2,2 ‰, kun esim. hämäläisten vastaava lukema jäi vain 0,65:een.

Tervasmäki totesi, ettei Pohjanmaan suurta osuutta voida selittää yksin sillä, että rajan ylittäminen Ruotsiin sitä kautta oli helpompaa kuin muualta, vaikka tällä seikalla epäilemättä olikin tuntuva vaikutus. Nimitäin myös karjalaisia oli joukossa runsaasti, vaikka maakunta oli länsirajasta mahdollisimman kaukana. Tervasmäki yhtyikin Lauerman käsitykseen, että pohjalaisilla ja karjalaisilla lienee ollut muita enemmän itenäistymistähtoa. Lisäksi asiaan vaikuttivat eräät historialliset seikat (mm. siirtolaisuuden perinne) ja värväystoiminnan tehokkuus.

Lehtori **Eero Kojosen** toisen esityksen aiheena oli aktivisti ja Pohjanmaan värväysverkosto eli hän käsitteli jääkäriliikkeestä sitä tärkeää ja vaarallista vaihetta, jolloin Suomessa haettiin vapaaehtoisia lähtijöitä Saksaan sotilaskoulutukseen. Hän keskittyi erityisesti värväystyöhön

Pohjanmaalla, mikä on kiinnostava näkökulma pohjalaisten huomattavan osuuden vuoksi. Yhtenä syynä lähtijöitten suureen määrään on pidetty juuri tehokasta värväystoimintaa.

Aktivisti-sanan Kojonen huomautti alun perin liittyneen ensimmäisen sortokauden lopulla virinneeseen vastarintaan, jonka kannattajat olivat valmiit irrottamaan Suomen Venäjältä jopa väkivalloin. Sitten aktivismi vakiintui tarkoittamaan myös jääkärivärväystä, mikä Kojosen mukaan oikeuttaa rinnastamaan vuosien 1904—1905 aktivismin ja vuosien 1914—1915 jääkärivärväyksen toisiinsa. Lähes kymmenen vuoden ajallisesta erosta huolimatta myös monet vanhat aktivistit olivat jälleen valmiita uusiin yrityksiin. Kojosen mukaan heidän toimintansa oli kuitenkin — kenties kokemuksen opettamana — melko varovaista ja tunnustelevaa, eikä se ehtinyt johtaa konkreettisiin toimenpiteisiin. Jääkäriliikkeen varsinaisiksi alullepanijoiksi tulivatkin ylioppilaat, joilla oli enemmän valmiutta suoraan toimintaan. He pystyivät yliopiston osakuntalaitoksen avulla luomaan eri puolille maata ulottuneen värväsverkoston, joka oli välttämätön tarvittavien parin tuhannen miehen löytämiseksi huomiota herättämättä.

Sen ohella, että Pohjanmaalta värvättiin runsaasti lähtijöitä, maakunta oli tärkeä myös siksi, että sen kautta kulkivat useimmat ns. etappireitit, joko Kemin—Tornion kautta tai suoraan Merenkurkun yli Ruotsiin. Enin osa kulki pohjoisempaa reittiä, mutta poikkeuksellisen kylmä talvi 1915/1916 suosi Merenkurkun kautta menijöitä: tätä reittiä meniikin lähes 300 miestä.

Eritellessään syitä pohjalaisten suureen osuuteen jääkäreistä Kojonen toi esille toisaalta maantieteelliset seikat — helpot yhteydet Ruotsiin ja riittävän etäisyyden sotilaallisesti tärkeämmästä ja siten tarkemmin valvotusta etelärannikosta — sekä toisaalta eteläpohjalaisen väestön luontaisen aloitteellisuuden, mitä hän piti suorastaan tärkeimpänä selittäjänä. Hän kiinnitti huomiota siihen, että ensimmäiset eteläpohjalaisten kansamiesten värväämät jääkäritarjokkaat olivat jo matkalla Lockstedtiin, ennen kuin Helsingistä tulleet ylioppilasvärvärit edes ehtivät maakuntaan saakka.

Jääkärien puheenvuoron seminaarissa käytti Jääkäriliiton varapuheenjohtaja, jääkärieversti **Matti Laurila**, joka heikentyneestä terveydestään huolimatta osallistui seminaariin. Vaikuttavan isänmaallisen ilmiin vullitessa hän esitti Jääkäriliiton kiitokset seminaarin järjestämi-

sestä todeten sen järjestämisen juuri Seinäjoella lämmittävän eteläpohjalaisen isänmaanystävän mieltä. Näiltä lakeuksilta lähti 22 suomenkielisestä pitäjästä 226 jääkäriä Saksaan. Lähtijöitä olisi hänen mukaansa ollut enemmänkin, jos jokaisessa alueen 30 pitäjässä olisi ollut yksikin väriväri asiasta tiedottamassa.

Puheenvuorossaan jääkärieversti Laurila toi vakuuttavasti esille maakunnassaan, hänen koulussaan ja kodissaan vallinneen isänmaarakkauden. Edelleen hän kertoi omasta lähdöstään Saksaan ja matkaan liittyneistä vaikeuksista sekä totesi lopuksi johtotähtenään olleen jo koulupojasta asti saada palvella isänmaata ja tehdä voitavansa sen vapauden hyväksi.

Seminaarin yhteydessä osanottajille järjestettiin seinäjokelaisessa elokuvateatterissa harvinaislaatuinen elokuvaesitys, Risto Orkon ohjaama ”**Jääkärien morsian**” vuodelta 1938. Se perustui Sam Sihvon samanimiseen suosittuun laulunäytelmään ja sen päärooleissa nähtiin Tauno Palo, Kullervo Kalske ja Tuulikki Paananen. Varsinaisesti huomionarvoiseksi tämän filmin esittämisen tekee, että elokuva kuuluu niihin ”ensimmäisen tasavallan” aikana tehtyihin historiallis-isänmaallisiin elokuviin, jotka ovat vuodesta 1944 lähtien olleet esityskiellossa. Muita vastaavanlaisia tapauksia ovat esim. T. J. Särkän ja Yrjö Nortan ”Helmi-kuun manifesti” (1939), Risto Orkon ”Aktivistit” (1939) ja Kalle Kaaran ”Isoviha” (1939). Lisäksi sensuuri on kieltänyt eräitä jatkosodan aikana tehtyjä elokuvia, joita tietysti voidaan pitää sotapropagandana, kuten Ryhmy ja Romppais-filmit.

Elokuvasensuurista oli seminaaria varten saatu poikkeuslupa ”Jääkärien morsiamen” esittämiseen, koska se liittyi seminaarin aihepiiriin, ja koska esitys tapahtui ulkopuolisilta suljetussa tilaisuudessa. Katsojat saattoivat vain ihmetellä, miksi tuo mainio musiikkielokuva ylipäänsä on kielletty. Poliittista tai venäläisvastaista propagandaa siitä ei löydy pahalla tahdollakaan, tosin elokuvassa esiintyi muutamia karrikoituja henkilötyyppejä.

Elokuva kertoo jääkärien Saksan vuosista, elämästä kasarmeissa, kapakoissa ja rintamalla. Se on tehty kansan huviksi, ei propagandatarkoituksessa, ja sama koskee muitakin edellä mainittuja elokuvia. Näiden filmien jatkuva esityskielto tuntuukin lähinnä hätävarjelun liioittelulta: nykyihmisen silmissä ne ovat täysin harmittomia, pateettisuudessaan paikoin huvittaviakin oman aikakautensa tuotteita. Niitä tulisi tarkastella

ainoastaan syntyajankohtansa henkisen ja poliittisen ilmapiirin kuvastajina, ja siihen taas on jo aivan riittävästi ajallista etäisyyttä. ”Jääkärien morsiamen” kohdalla kiellon tekee erityisen käsittämättömäksi se tosiasia, että filmin pohjana olevaa näytelmää voidaan jatkuvasti esittää kehenkään sitä paheksumatta ja vieläpä täysille katsomoille varsinkin kesäteattereissa.

Akateemikko **Eino Jutikkala** piti seminaarin yhteydessä yleisölle tarkoitetun esitelmän aiheesta sota, johon jääkärit joutuivat. Hänen puheenvuoronsa perusteena oli tunnettu kiista siitä, miten Suomen itsenäistymisen jälkeen keväällä 1918 käytyä sotaa olisi kutsuttava. Jutikkala analysoi sodasta käytettyjä nimityksiä (kansalaissota, sisällissota, kapina, luokkasota, vapaussota) ja osoitti, että yhtenä nimityksenä vapausota on yhä puolustettavissa.

Professori **Viljo Rasilan** alustuksen aiheena oli Jääkärien sosiaalinen tausta ja motiivit. Hän kiteytti tarkastelunsa motiivien ja riskivalmiuden väliseksi suhteeksi, jota jokainen Saksaan lähtijä oli joutunut pohtimaan. Motiivit liittyivät lähtijöiden elämäntilanteeseen, jolloin riskikynnyks oli sitä korkeammalla, mitä enemmän oli menetettävää tai mitä enemmän koti sitoi. Tällä Rasila selitti varsinkin nuoren työläisväestön ja opiskelijoiden suhteellisen suurta osuutta jääkärien joukossa: heidän oli melko helppo lähteä. Opiskelijoita ja koululaisia joukosta oli runsas neljännes, minkä Rasila kuitenkin varusti kysymysmerkillä, koska tässä tapauksessa elinkeino- ja sosiaaliryhmitykset ovat epävarmojen ja tulokinnanvaraisten pohjatietojen vuoksi väistämättä epäluotettavia. Hän kiinnitti huomiota myös maatalousväestön selvään aliedustukseen, mikä selittyy sillä, että itsenäistä maanviljelysväestöä oli koko maan väkiluvusta tuohon aikaan vielä noin puolet. Maatalous sitoi ihmiset tehokkaasti asuinsijoilleen.

Motiivitarkasteluissaan Rasila erotti varsinaisesta jääkärien pääjoukosta toisaalta Pfadfinder-kurssilaiset ja toisaalta ne, jotka oli värvätty Saksassa. Nämä olivat maailmansodan puhjetessa olleet eri syistä Saksassa, joutuneet siellä Venäjän alamaisina internoiduiksi ja tulleet sitten värvättyiksi jääkäripataljoonaan. Tämän ryhmän motiiveja Rasila epäili heikoiksi, sillä jääkärikoulutus merkitsi heille vain siirtymistä vankileiristä sotilaskasarmiin.

Pfadfinderit poikkesivat taustaltaan jyrkästi muista jääkäreistä: heistä 77 % oli vähintään ylioppilaita, kun vastaava osuus muista jääkäreistä

Eversti, valt.tri Vilho Tervasmäki esitelmöi jääkäri liikkeen alueellisesta jakautumisesta sekä jääkäreistä itsenäisen Suomen puolustusvoimissa. Kuva: Sotamuseo.

Colonel Vilho Tervasmäki lectured on the provincial distribution of the Jaegers and the role of the Jaegers in the Defence Forces of independent Finland.

Jääkäri liiton varapuheenjohtaja, jääkärieversti Matti Laurila (†22. 7. 1983) käytti seminaarissa Jääkäri liiton puheenvuoron. Jääkäri liiton toimiston tietojen mukaan syyskuussa 1983 oli elossa 43 jääkäriä. Kuva: Sotamuseo.

Jaeger Colonel Matti Laurila, Deputy Chairman of the Jaeger Association, took the floor on behalf of the Jaeger Association. The files of the Association show that in September 1983 there were still 43 Jaegers living.

jäi 10 %:in. Jääkärien pääjoukossa 76 %:n koulusivistys rajoittui kansakouluun, mutta Pfadfindereistä kansakoulupohja oli vain 7 %:lla.

Rasila painotti, ettei jääkärien lähtömotiiveista voida sanoa mitään varmaa, sillä ihminen ei aina itsekään voi täysin tietää omia motiivejaan. Niiden tutkiminen varsinkin jälkikäteen on siten erittäin epävarmalla pohjalla, ellei suorastaan mahdotontakin. Voidaan kuitenkin pitää varmana, että Saksaan lähtemisen riskit olivat niin suuret, ettei lähtöpäätös voinut syntyä aivan kevein perustein. Kaikkien muiden motiivien lisäksi lähtijällä täytyi olla runsaasti henkilökohtaista rohkeutta ja seikkailumieltä.

Seminaarin ennako-ohjelmassa valtiotieteen liseniaatti **E. Ketolan** esitelmän aiheeksi oli merkitty erittäin mielenkiintoiselta vaikuttanut ”Työväestö ja jääkäriiliike”. Kuitenkin otsikoksi oli sitten muutettu ”Oliko SDP:llä ja aktivisteilla yhteinen linja huhti—toukokuussa 1917?”, jossa jääkäriiliike tai jääkärit jäivät paljolti sivuosaan.

Esitelmänsijä totesi aluksi, että maaliskuun vallankumousta Venäjällä edeltäneinä maailmansodan vuosina Suomen Sosialidemokraattinen Puolue otti virallisesti pidättyvän ja tarkkailevan asenteen suhteessaan aktivistiseen politiikkaan. Puolue ei halunnut vaarantaa mahdollisuksiin turvautumalla Venäjän viholliseen Saksaan eikä se myöskään ollut halukas sitomaan käsiään taantumuksellisenä pidetyn keisarivallan politiikkaan. Puolueen virallinen kanta jätti kuitenkin yksityisille sosialidemokraateille vapauden toimia vakaumuksensa mukaan suhtautumisessaan aktivismiin. Ketola totesikin aktivismin kannatuksen muodostuneen paikoin voimakkaaksi työväenyhdistysten piirissä.

Esitelmänsijän mukaan keväällä 1917 aktivistien ja sosialidemokraattien politiikalle oli yhteistä nojautuminen Saksan diplomaattiseen tukeen ja eduskunnan kautta harjoitettavaan itsenäisyyspolitiikkaan. Ajatus suomalaisen asevoiman luomisesta oli yhteinen vain rajoitetusti ja taktiikat erosivat kokonaan suhtautumisessa Venäjän vallankumousliikkeen taholta saatavaan tukeen ja Saksan mahdolliseen sotilaalliseen väliintuloon. Ketolan mukaan mielenkiintoinen näkökohta liittyy nimenomaan suomalaisen asevoiman luomisesta käytyyn keskusteluun. Vaikka SDP omalta osaltaan oli hyvin valmistautumaton sotilaallisten ratkaisujen suunnitteluun, niin sosialidemokraattien ja aktivistien keskustelujen pohjana näyttää olleen kuitenkin pitkälle yhtenevä käsitys mahdollisen aseellisen toiminnan päämääristä. Kysymyksessä oli Ketolan mukaan nimenomaan kuva vapaustaistelusta, suomalaisten yhteisestä taistelusta kansallisen itsenäisyytensä puolesta.

Aktivistien ja sosialidemokraattien väliset keskustelut Tukholmassa keväällä 1917 käytiin yhteistyöhakuisessa ilmapiirissä, joka ei vielä antanut vähäistäkään merkkiä vuotta myöhemmin vallinneesta poliittisesta ja yhteiskunnallisesta tragediasta. Yhteiskuntaluokkien välisten suhteiden kärjistyminen vuoden 1917 aikana yhdessä Venäjän vallankumousprosessin läheisyyden kanssa johti aktivismin ja sosialidemokratian väliset suhteet ensin hedelmättömään vaiheeseen ja lopulta tunnettuun ase-

telmaan, jossa SDP:n johdolla oli enää hyvin vähän aihetta epäillä jääkäreitä punakaartihankkeista, kuten asia oli vielä alkukesällä 1917.

Eversti, valtiotieteen tohtori **Vilho Tervasmäki** esitelmöi myös aiheesta jääkärit itsenäisen Suomen puolustusvoimissa. Aihe onkin hyvin mielenkiintoinen, eikä sitä ole perusteellisemmin tutkittu.

Aluksi eversti Tervasmäki käsitteli jääkäreitä vapaussodassa. Saksasta palasi Suomeen 1 261 jääkäriä, joista 440 oli saanut upseerinarvon. Esitelmöitsijä korostikin jääkärien korvaamattomuutta määrätessä henkilöitä valkoisen armeijan ja erityisesti sen asevelvollisten jääkäripataljoonien upseerin ja aliupseerin tehtäviin. Näissä palveli neljä viidestä upseerinarvon saaneesta jääkäristä. Tervasmäen mukaan jääkäriupseerit ja -aliupseerit muodostivat valkoisen armeijan suurimman ja yhtenäisimmän koulutettujen ja hieman sotakokemusta saaneiden johtajien ryhmän. Jääkäreitä toimi vapaussodassa divisioonaa vastaavan yhtymän komentajina yksi, rykmentin komentajina tai apulaisina viisi, pataljoonan komentajina 34, komppanian päällikköinä ja joukkueen johtajina 400 sekä väepeleinä ja aliupseereina 820. Sodan aikana jääkäreitä kaatui, katosi tai kuoli 163 ja haavoittui 263.

Käsitellessään jääkäreitä rauhan ajan maanpuolustuksen rakentajina esitelmöitsijä viittasi Venäjän armeijassa palvelleiden suomalaisten upseerien ja jääkäriupseerien ristiriitoihin, jotka kärjistyivät vuonna 1924 jääkäriupseerien johtamaan joukkoirtisanoutumiseen. Sen seurauksena mm. jääkäriupseerista tuli sotaväen päällikkö, ja Venäjällä koulutuksensa saaneet upseerit erosivat palveluksesta tai joutuivat taka-alalle.

Vuoden 1931 alussa puolustusvoimissa (ml. rajavartiolaitos ja suojeluskuntajärjestö) oli palveluksessa jääkäriupseereita ja -aliupseereita seuraavasti:

kenraaliluutnantteja	1
kenraalimajureita	4
everstejä	29
everstiluutnantteja	68
majureita	85
kapteeneita ja luutnantteja	181
sotilasvirkamiehiä ja aliupseereita	95
<hr/>	
yhteensä	463

Käsitellessään jääkäreitä talvi- ja jatkosodassa eversti Tervasmäki korosti, että lakien säätämistä ja varojen myöntämistä sekä ylipäällikkyyttä lukuunottamatta sotilaalliset valmistelut ja sodankäynti tapahtuivat jääkärien johdolla.

Oma mielenkiintonsa on esitelmässä esitetyillä lukumäärillä. Talvisotaan osallistui 774 jääkäreä, joista kuoli 18 ja haavoittui 18. Jääkärien keski-ikä oli talvisodan aikana lähes 50 vuotta ja nuorinkin ehti sodan aikana täyttää 40 vuotta. Jatkosotaan osallistui kaikkiaan 710 jääkäreä, mutta kuten talvisodassakin heistä lähes 300 palveli kotijoukoissa tai maanpuolustuksen siviilitehtävissä. Sodassa kaatui tai kuoli 30 ja haavoittui 19 jääkäreä. Jääkärien rintamatehtävät talvi- ja jatkosodassa olivat seuraavat:

	talvisota jatkosota	
armeijan, armeijakunnan tai ryhmän komentajia	15	10
divisioonan komentajia	11	16
prikaatin komentajia	3	3
rykmentin komentajia tai apulaisia	62	36
pataljoonan tai patteriston komentajia	100	64
komppanian tai patterin päälliköitä	98	64
muissa rintamatehtävissä	42	34
yhteensä	331	227

Jääkärien saamat ylennykset:	11. 2. 1918	1.1. 1939 (virassa olevat)	1966— 1982
jalkaväen kenraaleita	—	—	8*
kenraaliluutnantteja	—	4	16
kenraalimajureita	—	10	25
everstejä ja kommodoreja	—	40	89
everstiluutnantteja ja komentajia	—	64	106
majureita ja komentajakapteeneita	13	51	152
kapteeneita ja luutnantteja	427	124	464
<u>sotilasvirkamiehiä ja aliupseereita</u>	821	51	575
*ml. A-E Martola			

Dosentti, filosofian tohtori **Toivo Nygårdin** esitelmän aiheeksi ennakko-ohjelmassa oli merkitty ”Jääkäri liikkeen jälkivaikutus”. Esitelmöitsijä oli kuitenkin muokannut lopulliseksi otsikoksi ”Jääkäriaktiivisten ulkopoliittinen aateperintö”. Näinkin rajattuna esitelmässä liikuttiin mielenkiintoisessa aihepiirissä.

Dosentti Nygård asetti tehtäväkseen tutkia jääkäri liikkeeseen kytkeytyvien ilmiöiden ideologista puolta ja samalla yrittää arvioida sitä, missä suhteessa jääkäri liike jätti jälkeensä ulkopoliittista aateperintöä. Hän totesi jääkärien välittäneen kaksi—kolmekymmentäluvulle aatteellispoliittisen perinnön, joka ilmeni lähinnä aktiivisena asenteena sisäpoliittiseen tilanteeseen ja vaativana ulkopoliittisena ohjelmana. Jääkäri liikkeen taustallahan oli aktivistien toiminta, joka tavallaan jatkoi Voimalliton lakkauttamiseen päättynyttä varsinaista aktivismia.

Jääkärit ja aktivistit välittivät seuraaville aikakausille ulkopoliittisen perinteen, joka ei enää olojen rauhoituttua 1920-luvulla ollut sopusoinnussa realiteettien kanssa. Tämä jo 1800-luvulta periytyvä tavoite oli suomalainen ekspansioajatus, joka voitiin esitelmöitsijän mukaan kiteyttää kahteen käsitteeseen: Suur-Suomeen ja heimoaateen toteuttamiseen. Jääkärien ulkopoliittinen uskontunnustus lausuttiin julki runossa, josta tuli jääkäripataljoonan oma marssi, ”Jääkärimarssi”. Siinä heimoromantiikka ja Suur-Suomi-ajatus yhdistettiin aseellisen joukon poliittiseen ohjelmaan. Arvioitaessa marssin ulkopoliittista ekspansioajattelua sekä jääkärien ja aktivistien osuutta siinä tulee Nygårdin mukaan kiinnittää huomiota siihen, että marssin sanat kirjoitettiin jo kesällä 1917 eli paljon ennen sodan syttymistä Suomessa.

Esitelmöitsijä totesikin yleistäen voitavan sanoa, että jääkäri liike jätti perinnöksi — tai siinä vaikutti — kaksi toisilleen melko ristiriitaista asennoitumistapaa. Eläteltiin kansallisromanttisia, idealismien kyllästämiä haaveita, mutta tähdennettiin ja ihannoitiin aseiden mahtiin perustuvaa voimakasta toimintaa. Nämä osat eivät välttämättä olleet ristiriidassa keskenään, jos ajatellaan, että tavoitteet ja koko ideologian jäseni idealistinen kansallisromanttinen heimoajattelu, mutta menettelytapa valittiin toiminnan ja nimenomaan aseellisen toiminnan piiristä.

Jääkärimarssin ensimmäinen säkeistö paljastaa jääkäri liikkeen ideologian toisen romanttisvivahteisen käsitteen, joka poliittisen tilanteen muuttuttua kelpasi käytännön toimintaohjeeksi. Toiminnan kohteena oli sortajana koettu Venäjä ja säe ”Syvä iskurme on, viha voittamaton” il-

maisi tunteenomaisesti suunnan, mitä toiminnallisten mielikuvien Venäjän suhteen piti noudattaa.

Dosentti Nygård halusi erityisesti tähdentää sitä, että jääkäriiliikkeen vaikutus esimerkiksi oikeistoradikalismiin ilmeni lähinnä siten, että erilaiset tilapäiset järjestöt ja ennen kaikkea niiden johtomiehet ilmoittivat noudattavansa jääkäriiliikkeen ja aktivismin aatteellisia ja käytännöllisiä linjoja. Jääkäreiltä ei usein lainkaan tiedusteltu, mitä mieltä he itse saataisivat olla asiasta. Jääkärien vaikutus supistuikin monesti siihen, että heidän väitettiin olevan samaa mieltä tai/ja että joku yksityinen jääkäriupseeri toimi jossakin järjestössä mukana.

Erilaisista varsin heterogeenisista ns. jälkiaktivistiryhmittymistä tunnetaan lähinnä Suunta-nimellä kutsuttu oikeistoryhmä, joka rekrytoi ydinjoukkonsa jäsenet lähinnä/ juuri jääkäriiliikkeeseen tavalla tai toisella osallistuneista. Nimensä se sai ”Suunta”-nimisestä poliittisesta viikkolehdestä. Aktivistien ja myös Suunta-ryhmän päälähtökohtana itenäistyneessä Suomessa oli, että Suomen ulkopoliitikkaa oli hoidettu tavalla, jota oli arvosteltava kärkevästi. Jo ohjelmajulistuksessaan ”uuden suunnan” miehet tunnustautuivat jääkäriiliikkeen ja vuoden 1918 va-paussodan perinteiden vaalijoiksi.

Suunta-ryhmä oli sinällään loppujen lopuksi pieni ja kuten Nygård totesi, tilapäiseksi jäänyt ryhmittymä. Sen sijaan hänen mukaansa on vaikeampi arvioida sitä merkitystä, joka eräillä jääkäriupseereilla oli esimerkiksi puolueisiin ja suojeluskuntajärjestöön. Puuttumatta yksityiskohtaisesti eri puolueiden ja jääkärien välisiin suhteisiin esitelmöitsijä viittasi vain siihen, että esimerkiksi maalaisliittoon aktivistit ja eräät jääkäriupseerit vaikuttivat henkilökohtaisten yhteyksiensä perusteella. Eräillä jääkäriupseereilla oli puolueessa jonkinlainen puolustuspoliittisen neuvonantajan rooli.

Aktiivisen toiminnan renessanssi koettiin Suomessa 1920—30 -lukujen vaihteessa. Syynä olivat useat taloudelliset, sosiaaliset ja lähinnä sisäpolitiikkaan liittyvät tekijät. Mutta liikehdintään sisältyi myös niin paljon ulkopoliittista suunnittelua, että aiheellisesti voidaan puhua jonkinasteisesta Karjala-aktivismin renessanssista. Sitä kiihdyttivät sisäisten tekijöiden lisäksi ulkopoliittiset — lähinnä Suomen heimoalueilla sattuneet — tapahtumat. Tapahtumasarjaan liittyi myös joidenkin jääkärien nimiä, mikä esitelmöitsijän mukaan on ymmärrettävää, sillä monille jääkäreille 1920-luvun Suomi ei vastannut heidän unelmiaan.

Kauppaneuvos **Per V. Heinrichs** käytti seminaarissa Jääkäripataljoona 27:n Perinneyhdistyksen puheenvuoron. Aluksi hän käsitteli yhdistyksen syntyä. Jääkäriiliiton keskeinen tehtävä, puutetta kärsivien jääkäri-invalidien, jääkärien ja heidän perheidensä taloudellinen avustaminen, toi jääkärien puoliset mukaan sosiaaliseen työhön. Tämä oli omiaan yhdistämään perheitä ja edistämään keskinäistä kanssakäymistä. Myöhemmin 1950-luvulla tunnettiin tarvetta jääkärien jälkipolven muodostaman alaosaston perustamiseen Jääkäriiliiton yhteyteen ja 26. 3. 1955 perustettiin Jääkärinuoret -yhdistys. Sen jäsenyyden ehtona oli, että oli jääkäriin rintaperillinen. Yhdistyksen toiminta keskittyi keskinäisen yhteydenpidon edistämiseen.

Helmikuun 25. päivänä 1966 pidetyssä jääkärien jälkipolven tapaa- mistilaisuudessa tuli esille ajatus jääkärien henkisen ja aineellisen perinnön vaalimisesta. Tämä sai osanottajien ja myöhemmin jääkärien hyväksymisen. Jääkärinuorille hyväksyttiin tämän mukaiset säännöt ja yhdistys merkittiin yhdistysrekisteriin 9. 8. 1966. Täten yhdistyksen tarkoituksiperät syvenivät. Keskinäisen yhteydenpidon yhdistyksestä tuli jääkärien henkisen ja aineellisen perinteen vaalija. Jääkärinuoret ry:n nimenmuutos Jääkäripataljoona 27:n Perinneyhdistys ry:ksi rekisteröitiin 1972. Samalla jäsenyyspykälää muutettiin niin, että jokaisella, joka toiminnallaan on osoittanut kannattavansa yhdistyksen tarkoituksiperää, on mahdollisuus hakea sen jäsenyyttä. Yhdistyksellä on nykyään lähes 1 000 jäsentä sekä paikallisosastoja Turussa, Vaasassa, Rovaniemellä ja Kuopiossa.

Yhdistyksen tarkoituksena on ylläpitää ja kehittää niitä ihanteita, jotka aikanaan aiheuttivat entisen Kuninkaallisen Preussin Jääkäripataljoona 27:n synnyn sekä säilyttää pataljoonan kallisarvoisia muistoja ja henkisiä perinteitä. Tarkoituksensa toteuttamiseksi yhdistys pyrkii eri tavoin avustamaan oikean tiedon levittämistä jääkäriiliikkeestä, sen vaikuttimista ja tuloksista. Edelleen se pyrkii eri tavoin huolehtimaan jääkäri- muistojen ja -traditioiden säilymisestä.

Heinrichsin mukaan yhdistyksen yhteistyö Jääkäriiliiton, Jääkäriiliiton Kannatusyhdistyksen ja Jääkärirovain yhdistyksen kanssa on tiivistä, saumatonta ja koordinoitua. Perinneyhdistys ei kuitenkaan pyri monopolisoimaan jääkäriperinteiden vaalimista taikka omimaan sellaisia toiminnan muotoja, jotka parhaiten ja luontevimmin tulevat hoidetuiksi

olemassa olevien kansalaisjärjestöjen ja instituutioiden kautta. Tässä erityisesti puolustusvoimilla on keskeinen ja itseoikeutettu asema, painotti kauppaneuvos Heinrichs lopuksi.

Seminaarin runsas osanottajamäärä todisti, että mielenkiintoa jääkäriliikettä kohtaan tunnetaan edelleen, huolimatta melko pitkästä ajallisesta etäisyydestä. Seminaariesitelmät ja käytetyt puheenvuorot osoittivat, että jääkäriliikkeessä riittää jatkuvasti tutkimukselle mielenkiintoisia aiheita.

Summary

THE JAEGER MOVEMENT IN RETROSPECT

The year 1983 was celebrated as an anniversary for the Jaeger Movement. On 25 February 65 years had elapsed since the arrival at Vaasa of the Jaeger main body. The Jaegers and their movement were a matter of interest throughout the year. One of the numerous functions was the Jaeger Seminar in June 1983.

Mr. Eero Kojonen presented the highlights of the Jaeger Movement. Emphasis was laid on the background and birth of the Movement. He was of the opinion that its roots can be traced back to the year 1899, when the Russians launched the so called first oppression period.

Mr. Oiva Turpeinen dealt with the relations between the Russian authorities and the Jaeger Movement. He viewed the Movement against a broader international background showing that the Jaegers were a factor in German military planning for the Baltic.

Colonel Vilho Tervasmäki traced the regional distribution among the Jaegers. The portion of the Ostrobothnians exceeded by far that of other provinces, but there were also many men from Uusimaa and Karelia.

In his second discourse Mr. Kojonen dealt with the "Activists" and the recruiting network in Ostrobothnia. He stated that the reasons for the active stand of the Ostrobothnians were of a geographical nature but that the power of initiative, characteristic of the South Ostrobothnians, was the decisive factor.

Mr. Eino Jutikkala dealt with the 1918 war, in which the Jaegers participated, and the schism in Finland concerning the name of the war.

Mr. Viljo Rasila traced the social background and the incentives of the Jaegers. The motives were linked with the life situation, and the more the individual Jaeger could lose or his home tied him the stronger the incentive had to be.

Mr. E. Ketola outlined the discussions in 1917 between the Social Democrats and the Activists. The discussions led to no practical results.

Colonel Tervasmäki's second discourse dealt with the Jaegers in the defence forces of independent Finland. He emphasized the role of the Jaegers as instructors and commanders in the defence forces during the 1939—1945 wars.

Mr. Toivo Nygård treated the foreign policy heritage of the Jaegers coming to the conclusion that they passed over to the 1920s and 1930s an intellectual and a political heritage characterized by an active stand in interior politics and a demanding foreign policy program. This program can be crystallized into two concepts: "Greater Finland" and the realization of the Fenno-Ugrian kinship principle.

The Seminar discourses and comments show that there are still interesting areas left to study in the Jaeger Movement.

KATSAUS SOTAHISTORIAAN LIITTYVIIN TUTKIMUKSIIN JA KIRJOITUKSIIN 1982—1983

Martti Turtola

Poliittista ja sotahistoriaa akateemiselta saralta

Tämän katsauksen alkuun sopivat hyvin samat sanat kuin vuoden 1982 Sotahistoriallisen aikakauskirjankin vastaavanlaiseen kirjoitukseen. Ensinnäkin tarkoitukseni ei ole esittää täydellistä luetteloa tai kaiken kirjallisuuden kattavaa arviota ilmestyneestä akateemisesta sota- ja poliittista historiaa koskevasta kirjallisuudesta ja tutkimuksesta. Sekä esitettyjen teosten nimissä että nimenomaan niiden kommentoinnissa on ollut pakko harjoittaa voimakasta valintaa. Valinta on aina persoonallinen ratkaisu, mutta toivon, että lukija saisi jonkinlaisen yleiskäsityksen ajanjaksona julkaistusta kirjallisuudesta.

Lukijalle, joka on laajemmin kiinnostunut aihepiiristä, suosittelen seuraavia julkaisuja (joihin myös tämä esitys suurimmaksi osaksi perustuu). Rask—Vihavainen (toim.): Luettelo Suomen ja Skandinavian historiaa koskevista opinnäytteistä Suomessa 1967—1981, (Helsingin yliopisto, Historian tutkimus- ja dokumentaatiolaitos. Tiedonantoja V/1983). Graae — Henriksson — Huotari — Parikka: Luettelo yleistä historiaa koskevista opinnäytteistä Suomessa 1968—1981. (Helsingin yliopisto, HTDL, Tiedonantoja II/1983). Kertomus Helsingin yliopiston toiminnasta lukuvuonna 1981—1982. II Julkaisut. Tapani Paavonen (toim.) Finland 1981. Books and Publications in Politics, Political History and International Relations. (University of Turku. Political History. Turku. Finland. A: 17). Lisäksi olen käyttänyt Suomen Kustannusyhdistyksen julkaisuluetteloita Vuoden kirjat 1982 ja Vuoden kirjat 1983. Marjatta Varis (toim.): Vuoden kirjat 1982 ja Pirjo-Riitta Syrjänen (toim.): Vuoden kirjat 1983).

Vuosina 1982—83 ilmestyi peräti viisi toisen maailmansodan historiaa käsittelevää väitöskirjaa. Näistä tutkimuksista kolme on tehty Suomi toisessa maailmansodassa -projektin piirissä. Vuonna 1975 käynnistyi Suomen Historiallisen Seuran aloitteesta ja opetusministeriön rahoituksella eräs siihenastisen humanistisen tutkimuksen laajimpia yhtenäisiä tutkimushankkeita, SUOMA-projekti. Myöhemmin projektin rahoitus siirrettiin Suomen Akatemialle. Projektin päätarkoituksena oli selvittää aikaisemmin tutkimattomia osa-alueita toisen maailmansodan historiassa. Jo ilmestyneen varsin laajan ja kattavan sotahistorian ja diplomatianhistorian alueet rajattiin pois ja tutkimuksen painopiste siirrettiin sodan yhteiskunnallisten, taloudellisten ja ulkopoliittikan eri tasojen selvittämiseen.

Vuonna 1980 ilmestyi SUOMA-projektin ensimmäisenä väitöskirjana Britta Hiedanniemen *Kulttuuriin verhoitua politiikkaa. Kansallissosialistisen Saksan kulttuuripropaganda Suomessa 1933—1940*. (Otava). (Teos on arvioitu Sotahistoriallisen aikakauskirjan no:ssa 2. 1982). Seuraavaksi ilmestyi Suomen Historiallisen Seuran sarjassa (no 117) lisensiaatti Silvo Hietasen väitöskirja *Siirtoväen pika-asutuslaki 1940. Asutuspoliittinen tausta ja sisältö sekä toimeenpano*. Tutkimuksen varsinaisena kohteena on karjalaisen siirtoväen asuttaminen talvisodan jälkeisessä tilanteessa ja nimenomaan ratkaisuihin liittyneiden poliittisten päätöksien selvittäminen. Työ kasvaa kuitenkin tätä huomattavasti laajemmaksi asutus- ja maapoliittiseksi selvitykseksi. Hietanen onkin osoittanut talvisodan jälkeisten ratkaisujen elimellisen liittymisen suomalaisen maapoliittikan ”pitkään linjaan”. Vain tätä, jo viime vuosisadan lopulta lähtien alkanutta taustaa vasten tulevat vuosien 1940—41 asutuspoliittiset ratkaisut ymmärrettäväksi. Järjestihän Suomi toisen maailmansodan aikana ja myös sen jälkeen ainutlaatuisella tavalla sotapakolaistensa elinonkelmat. Myös luovutetun Karjalan maatalouden rakenne saa perusteellisen selvittelyn.

Tutkimuksen ehkä hätkähdyttävin jakso käsittelee ns. optio-oikeutta eli mm. Rytin ja Paasikiven esittämää oikeutta karjalaisten jäädä Neuvostoliiton miehittämille alueille, siis valita kansalaisuutensa.

Tutkimuksessaan *Suur-Suomen kahdet kasvot. Itä-Karjalan siviiliväestön asema suomalaisessa miehityshallinnossa 1941—1944* (Otava) li-

sensiaatti Antti Laine antaa varsin kattavan selvityksen suomalaisten toiminnasta Itä-Karjalan alueella. Tutkimus koostuu hyvinkin erillisistä osaselvityksistä, jotka käsittelevät mm. suomalaisen hallinnon ja väestökysymysten järjestelyä, väestön kasvatusta ja valistustyötä, kantaväestön toimeentuloa sekä väestön suhtautumista suomalaiseen miehitykseen. Osatutkimuksia kokoavana kehiksenä on ollut selvittää itäkarjalaisiin kohdistunut suomalaistamispolitiikka.

Jo teoksen nimikin Suur-Suomen kahdet kasvot, viittaa siihen dualistisuuteen, joka vallitsi Itä-Karjalan alueella. Suomalaiset ponnistelivat alueen "kansallisen" väestön elinolosuhteiden järjestämiseksi edes siedettäväksi niissä vaikeissa oloissa. Tästä ovat ehkä parhaimpina osoituksina koulu- ja terveydenhoito-olojen organisoiminen. Elintarviketilanne oli vaikea, mutta sitä se oli Suomessakin.

Sitävastoin alueen "epäkansallisen" väestön asema oli surkea. Se eli suureksi osaksi keskitysleireihin suljettuna terveydenhoidollisesti alarvoisissa oloissa. Kuolleisuus oli — vaikka otettaisiin ikärakennekin huomioon — kevään ja kesän 1942 kuluessa hälyttävä. Vapaan venäläisen väestön olot eivät juuri olleet paremmat karjalaisiin verrattuna heikommasta palkkauksesta ja elintarvikeannoksista johtuen. Lapsillekin ryhdyttiin antamaan koulutusta vasta miehitysjen loppuvaiheissa. Arasta aiheesta huolimatta Laine on onnistunut viileän asiallisesti, keittäen syyttelemättä käsittelemään aihetta.

Viimeisimpänä SUOMA-projektin väitöskirjoista ilmestyi marraskuussa 1983 Suomen Historiallisen Seuran sarjassa (no 124) lisensiaatti Ilkka Seppisen tutkimus *Suomen ulkomaankaupan ehdot 1939—1944*. "Taloushistoriallisesta" otsikosta huolimatta Seppisen tutkimus on poliittista historiaa. Siinä selvitetään laajassa mitassa Suomen riippuvuus ulkomaisesta tuonnista sekä sen poliittiset heijastusvaikutukset. Tutkimus antaa uutta valaistusta aina ajankohtaiseen ajopuokeskusteluun. Seppinen on selvittänyt, kuinka lähellä Suomen tosiasiallinen liittyminen länsivaltoihin oli heti talvisodan jälkeisessä tilanteessa. Tanskan ja Norjan miehityksen aattona Suomi ja Englanti allekirjoittivat ns. sotakauppasopimuksen, joka toteutuessaan olisi merkinnyt Suomen sitoutumista länteen. Skandinaavisten veljeskansojen liittäminen Saksan valtapiiriin esti kuitenkin alkaneen kehityksen.

Suomi joutuikin tekemään valintansa kauppapolitiikan alueella jo ennen varsinaista poliittista valintaa. "Ajopuukautta" kesti vain kevään

1940, ja siitä lähtien Suomi kuului taloudellisesti tiukasti Suur-Saksan talousalueeseen. Toisaalta Seppinen on myös osoittanut kuinka vähän merkitystä sodan myöhemmässä vaiheessa Saksan taloudellisilla pakotteilla oli: Saksa ei voinut liiaksi kiristää Suomen ”suolivyötä”, sillä se tarvitsi toisaalta Suomen luotettavaa sotapotentialia. Kuten Seppinen toteaa: Suomen suurin myyntivaltti oli — ei nikkeli ja kupari — vaan taistelukykyinen armeija.

Kun edellä kuvatut tutkimukset olivat SUOMA-projektin varsinaisten tutkijoiden työn tuloksia, liittyvät kaksi seuraavaakin väitöskirjaa — tosin paljon löyhemmin — samaisen projektin eri vaiheisiin. Lisensiaatti Alpo Rusin väitöskirja *Lehdistösensuuri jatkosodassa. Sanan valvonta sodankäynnin välineenä 1941—1944* ilmestyi Suomen Historiallisen Seuran sarjassa (no 118) syksyllä 1982. Rusi toteaa, että Suomessa valtiovalan harjoittama sensuuri oli itse asiassa helläkäytistä. Sensuurin perusajatus muodostui etukäteisohjannasta ja vaikutuksensa puolesta ns. itsesensuurista. Sensuuri kyllä kykeni lähes poikkeuksetta katkaisemaan kärjen terävimmiltä mielipiteenilmaisuilta, mikäli se katsoi siihen olevan tarvetta.

Rusi katsoo tutkimustulostensa osoittavan, ettei Suomessa toisaalta pyritty eikä viime vaiheessa kyettykään ”pimentämään” lehdistöä. Tosin lehdet saatiin sodan eri vaiheissa — vielä aivan lopussakin — puhumaan muunnettua totuutta.

Keväällä 1983 väitteli lisensiaatti Hannu Heikkilä tohtoriksi tutkimuksellaan *Liittoutuneet ja kysymys Suomen sotakorvauksista 1943—1947*. (Suomen Historiallisen Seuran sarja no 121). Heikkilän eräänä tutkimustuloksena on, että sotakorvaukset olivat Neuvostoliitolle vain tae siitä, että Suomella olisi mahdollisuuksia taloudelliseen yhteistyöhön jatkossakin. Ison Britannian politiikan yleistavoitteena oli, ettei Suomen kysymys millään tavoin heikentäisi englantilaisten ja venäläisten suhteita. Yhdysvalloilla ei ollut Suomessa Isoon Britanniaan verrattuna sellaisia taloudellisia etuja valvottavanaan. Vasta Pariisin rauhankonferenssin jälkeen amerikkalaiset olivat valmiita myöntämään Suomen tarvitsemia luottoja. Niidenkään tarkoituksena ei ollut — Heikkilän mukaan — auttaa Suomea sotakorvausten yli, joista Suomi muutenkin amerikkalaisten käsityksen mukaan selviäisi. Luottojen tarkoituksena oli ensisijaisesti tukea puunjalostusteollisuutta ja sitä kautta länsimaista yhteiskuntajärjestelmää Suomessa.

Muita tutkimuksia toisesta maailmansodasta

Myös muut kuin väitöskirjan tekijät ovat vilkkaasti tutkineet toista maailmansotaa. Aiheesta on ilmestynyt erikoistutkimusten lisäksi eräitä yleisteoksia. Volyymiltaan näistä laajin (528 s.) on Valittujen Palojen kustantama kokoomateos *Suomi sodassa. Talvi- ja jatkosodan tärkeät päivät*. Teos on runsaasti kuvitettu ja koostuu sekä sotahistorian että poliittisen historian asiantuntijoiden artikkeleista. Kirjaan on sisällytetty myös yksityiskohtainen — osin päivittäinenkin — kronologia sodan taustatapahtumista.

Samaan aikaan on ilmestynyt myös toinen *Suomi sodassa 1939—1945* -niminen kirja, jonka kirjoittaja on Seppo Myllyniemi. (Otava. Historiallinen kirjasto XX. Historian Ystävien Liiton Julkaisuja). Teos on laatuaan ensimmäinen yhden kirjoittajan tekemä uusimpaan tutkimukseen perustuva yksiin kansiin puristettu kokonaisuus sodan sotilaallisesta ja poliittisesta toiminnasta.

Eräänlainen yleisteos on myös Olli Vehviläisen toimittama SUOMA-projektin jäsenten tutkimuksista muodostuva *Jatkosodan kujanjuoksu*. (WSOY). Teos koostuu yhdeksästä erikoistutkimuksesta, jotka käsittelevät mm. Suomen ja Saksan sotilaallista yhteistyötä, Suomen irtautumista sodasta, länsivaltoja ja Suomea, Suomen sisäpoliittista rintamaa, taoudellista rasitetta, sotilaallista kestäkykyä ja taistelutahdon ylläpitämistä, jatkosodan päämääriä sekä Mannerheimin osuutta päätöksiin sodan alkuvaiheessa.

Mannerheimiana

Nyt, kun Stig Jägerskiöld on päässyt valtaisan Mannerheim-biografiansa loppuun, on alettu julkaista Mannerheimia koskevaa alkuperäisaineistoa, lähinnä kirjeenvaihtoa ja päiväkirjoja. Sarjan viimeinen osa: *Viimeiset vuodet — Mannerheim 1944—1951* (Otava) valaisee seikkaperäisesti Mannerheimin presidenttikauden alun aktiivisuutta, mutta myös väistämätöntä vanhan miehen väsähtämistä. Valitettavasti Jägerskiöld jättää tutkimatta tyystin Mannerheimin muistelmien taustan syyt, jotka

saivat vanhan marsalkan aikaisemmista päätöksistään huolimatta tarttumaan kynään. Heti viimeisen osan jälkeen seurasi saman kirjoittajan yksiin kansiin tehty ”kansanpainos” Mannerheimista.

Inhimillisempää kuvaa tulevasta marsalkasta voi etsiä julkaisusta *Päiväkirja Japanin sodasta 1904—1905*, joka sisältää myös kirjeenvaihtoa. Samaa linjaa jatkaa myös Jägerskiöldin toimittama *Kirjeitä seitsemän vuosikymmenen ajalta*. (Kaikki Otavan kustantamia). Mannerheimin persoonaan liittyy läheisesti Kullervo Killisen *Miekka tuppeen. Poliittisen ja sotilaallisen johdon dualismi Suomen sodissa 1939—1944* (WSOY).

Ennen sota a ja sodan jälke en

Opetusministeriön rahoittama Punakaarti -projekti on myös loppuvaiheissaan. Jussi T. Lappalaisen kaksiosainen *Punakaartin sota* (Valtion painatuskeskus) murtaa rajusti myyttejä vieläkin arkaluontoisesta aiheesta. Lappalainen osoittaa, kuinka minimaalisen vähäinen venäläisen sotaväen merkitys punaisella puolella oli. Sodan kuva nousee yhä keskeisemmin veljessodaksi.

Reino Arimon kattava tutkimus *Suomen linnoittamisen historia 1918—1944* (Otava) antaa nimenomaan sota a edeltäneistä, vähemmän käsitellyistä vuosista merkittävää uutta tietoa.

Jo Jägerskiöldin Mannerheim-sarjan viimeinen teos käsitteli sodanjälkeistä aikaa. Niin tekee myös nyt ensimmäistä kertaa kaupallisena painoksena julkaistu edesmenneen Lauri Hyvämäen tutkimus *Lista 1:n vangit. Valvontakomission aloitteesta sotarikoksista vangittujen suomalais-ten sotilaiden tarina*. Kirjan on toimittanut Hannu Rautkallio (Weilin & Göös). Teos kertoo paljolti siitä, mihin edellä viitattu Laineen Itä-Karjala -tutkimus päättyy.

Kirjansa *Maanalaista diplomatiaa vuosilta 1944—1948, jolloin kylmä sota teki tuloaan Pohjolaan* tutkielmissa Jukka Nevakivi porautuu aikaisemmin käyttämättömään lähdeaineistoon perustuen Suomen sodanjälkeisiin ulkopoliittisiin ratkaisuihin. Englantilaisesta arkistoa-ineistosta ilmenee, kuinka monin sitein Suomen tilanne oli liittynyt kansainvälispoliittiseen konstellatioon. Nevakivi on hätkähdyttävästi selvittänyt mm. Suomen ja Neuvostoliiton välisen yya-sopimuksen nopeutta-

neen NATO:n perustamista, ja kuinka Suomea alun alkaen pidettiin mahdollisena läntisen liittoutuman jäsenenä!

Suomen ja Venäjän kansojen tuhatvuotista ystävyyttä käsittelee Osmo Jussila kohua herättäneessä kirjassaan *Venäläinen Suomi*. Viipurista ”vanhana venäläisenä kaupunkina” kimmokkeensa saanut tutkimus on lajissaan ainutlaatuinen suomalaisen Venäjän-tutkijan selvitys venäläisestä/neuvostoliittolaisesta Suomea koskevasta historiankirjoituksesta. Kirjoittaja lähtee liikkeelle Moskovan ruhtinaitten ajasta, mutta tutkimus on mitä ajankohtaisinta nykypäivää ja analysoi venäläisissä/neuvostoliittolaisissa käsityksissä tapahtuneita muutoksia.

Sampo Ahto

Puolustusvoimain tutkimuskentältä

Vuonna 1983 Sotakorkeakoulussa opintonsa päättäneillä maa- ja ilmasotalinjan yleisillä opintosuunnilla valmistui yhteensä 35 diplomityötä; niistä yhdeksän aihepiiri oli sotahistoriallinen. Enemmistö näistä töistä kosketti edellisten kurssien tavoin puolustusvoimiemme rauhan ajan historiaa, jonka tutkimusta Sotakorkeakoulu on pyrkinyt viime vuosina edistämään tämän alan historiateoksen ollessa suunnitteilla Sotatieteen Laitoksessa. Myös omien sotiemme 1939—45 sotilaallisten tapahtumien tutkimisella on Sotakorkeakoulussa perinteisesti tärkeä sija, joskin on valitettavaa, ettei esimerkiksi operaatioiden sotatieteelliseen ja erityisesti — historialliseen analyysiin ole ollut riittävästi mahdollisuuksia.

Tällä kertaa viimeksi mainittua puolta edustivat K. Heinosen tutkimus *Talin — Ihantalan suurtaistelu kesällä 1944* yhtymän johtamisen kannalta tarkasteltuna sekä J. Kalmin työ *Helsingin ilmatorjunta vuosina 1941—1944*. Kumpikin aihe on sellainen, että niistä luulisi äkimmillään ajatellen olevan jo aivan riittävästi tutkimuksia. Todellisuudessa asia ei ole kuitenkaan näin, ja niinpä näihin asioihin perehtyvien onkin syytä pitää mainitut diplomityöt mielessä. Otsikkonsa mukaisesti Heinosen työssä korostuvat taistelun johtamiseen liittyvät tekijät; niinpä kir-

joittaja on pyrkinyt paneutumaan muun muassa tuolloisiin osittain ongelmallisiin henkilösuhteisiin, joista kärjekkäimpänä mainittakoon välirikko kenraaliluutnantti Laatikaisen ja kenraalimajuri Paalun välillä. Kalmi puolestaan tarkastelee Helsingin ilmatorjuntaa ilmapuolustuksen osana, jolloin käy esiin eräitä painavia puutteitakin kuten se, ettei suomalaista yöhävittäjätoimintaa ollut olemassa.

Toiseen maailmansotaan liittyy myös I. Asparan tutkimus *Reservin alipäällystön ja miehistön koulutus jalkaväessä Suomen sodan 1941—1944 aikana*. Työn painopiste on koulutuskeskusten toiminnan tarkastelussa. Tasapuolinen ja erittäin perusteellinen tutkimus antaa seikkaperäisen kuvan sodan aikana tapahtuneesta jalkaväen koulutuksesta ja sen arvoa lisäävät tekijän monet ja perustellut arviot sekä johtopäätökset.

Vaikka tämän vuosikirjan lukijoita yhdistää yhteinen mielenkiinto sotahistoriaa kohtaan, kiinnostuksen kohteet saattavat olla tarkemmin katsottuina sangen erilaisia. Niinpä tuskin on saavutettavissa yksimielisyyttä siitä, mikä valmistuneista töistä olisi mielenkiintoisin. Henkilökohtaisesti nimeäisin sellaiseksi kuitenkin H. Toivosen *Maavoimien sotaharjoitukset 1920- ja 1930-luvuilla*. Työ arvioitiin myös erääksi korkeatasoisimmista päättyneen kurssin diplomitöistä. Toivonen tarkastelee tuolloisia sotaharjoituksia moneltakin kannalta, mutta jo pelkkä tutkimuksen runkona oleva kaikkien maailmansotien välisen ajan suomalaisten sotaharjoitusten kirjaaminen on maininnan arvoista perustutkimusta.

Sotataidon historian harrastajista sen sijaan saattaisi olla kiintoisin A. Raunion *Tulevan sodan luonteesta vallinneet käsitykset Suomessa maailmansotien välisenä aikana*. Runsaaseen lähdeaineistoon perustuvassa tutkimuksessa aihetta lähestytään ensisijaisesti taktiikan ja operatiotaidon näkökulmasta.

Muita maailmansotien välistä aikaa käsitteleviä diplomitöitä olivat T. Lehtosen *Varikkojärjestelmämme 1919—1939* sekä E. Mäkipellon *Siirtyminen aluejärjestelmään 1930-luvulla*. Kumpikin tutkija on onnistunut työssään hyvin, ja näin ollen näiltä aloilta tietoa tarvitsevien on syytä pitää mainitut tutkimukset mielessään. Jälkimmäisestä työstä todettakoon, että sen teemana on nimenomaan tapa, jolla aluejärjestelmään siirtyminen toteutettiin; aluejärjestelmän toteuttamisen syytähän on ennatetty käsitellä jo monessa muussakin työssä.

Vain yksi tämänkertaisista diplomitoista käsitteli itsenäisyytemme koko lähes 70-vuotista aikaväliä. Tämä työ oli J. Myyryläisen *Valistus-toiminnan kehitys turvallisuuspolitiikan opetuksesi itsenäisen Suomen puolustusvoimissa*. Jokapäiväisemmällä kielellä lausuttuna kirjoittaja toisin sanoen käsittelee rauhan ajan puolustusvoimissa harjoitettua propagandatoimintaa maanpuolustuksen perusteiden selvittämiseksi niin varusmiehille kuin kantahenkilökunnallekin. Myyryläisen kriittinen asenne ja hänen hienokseltaan viljelemänsä ironia tekevät työstä sangen lukukelpoisen.

Koska tässä tuli puheeksi propaganda, sallittakoon lopuksi vähäinen propaganda Sotakorkeakoulun diplomitoidenkin puolesta. Niiden suhteen vallitsi aikoinaan koulun ulkopuolella käsitys, että ne olivat etupäässä harjoitustöitä, joilla tuskin oli mainittavampaa tieteellistä merkitystä. Tällainen oletamus pitää valitettavasti paikkansa monen vailla lähdeviitteitä olevan vanhemman työn suhteen, mutta muutos parempaan on tapahtunut jo vuosia sitten. Minkään korkeakoulun kaikki op-pilastyöt eivät voi luonnollisestikaan edustaa alansa huippua, mutta aivan selvää on, ettei tuoreinta sotahistoriaamme tutkiva henkilö saisi enää sivuuttaa Sotakorkeakoulun diplomitoita, kuten monesti edelleen tapahtuu. Niiden joukosta löytyy monta alansa hyvää perustutkimusta, jotka saattavat olla suureksi avuksi muille historiantutkijoille.

SOTATIETEEN LAITOS ESITTÄYTYY III

Matti Lappalainen

Sotahistoriallisen Seuran ja Sotamuseon läheinen yhteistoiminta on näkynyt mm. yhteisenä vuosikirjana, johon aina vuoteen 1978 saakka sisältyi Sotamuseon vuosikertomus.

Kun vuonna 1980 yhteisen vuosikirjan nimi muutettiin Sotahistorialliseksi aikakauskirjaksi, niin samalla Sotamuseon sijasta julkaisuvastuuseen tuli koko Sotatieteen Laitos. Tällöin aloitettiin kirjoitussarja, jossa on pyritty esittelemään ne muut Sotatieteen Laitoksen yksiköt, joiden toimintaan sotahistoria ja siihen liittyvä palvelu ja tutkimus läheisesti liittyvät. Sotahistoriallinen aikakauskirja 1:ssä esiteltiin — yksiköistä vanhimmat — Sota-arkisto ja Sotatieteen keskuskirjasto ja 2:ssa Sotahistorian toimisto.

Tämä esittelysarja onkin luonnollista päättää seuraavaan Sotamuseon esittelyyn, varsinkin kun sille ja sen toiminnalle 1980-luku on perusteellisten uudistusten aikaa.

Markku Melkko

Sotamuseo uudistusten edessä

Katseet Suomeenlinnaan

Sotamuseolle ja koko sotilasmuseotoiminnalle tulee 1980-luku merkitsemään perusteellisten uudistusten aikaa. Itse museotyön keskeinen sisällös; tallennus-, tutkimus-, näyttely- ja julkaisutoiminnot ovat jo vakiinnuttaneet asemansa jokapäiväisissä museotoiminnoissa. Sen sijaan museoiden merkitys osana kansakunnan muistia ja omaatuntoa on tuotu vasta äskettäin suurenkin yleisön tietouteen.

Sotamuseon velvollisuuksia toimia puolustusvoimien esineellisen perinteen dokumentoijana ovat jo pitkään vaikeuttaneet niin toimitilojen

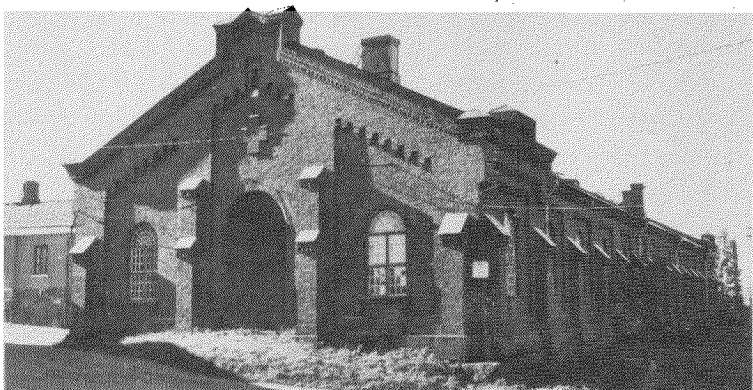
kuin henkilö- ja taloudellisten resurssien niukkuus. Nykyiset tilat Uudenmaan kasarmissa ovat käyneet auttamatta ahtaiksi ja varastot pullistelevat noin 80 000 esineen määrystä. 1960-luvun lopulla ryhdyttiinkin laatimaan suunnitelmia Sotamuseon siirtämiseksi Suomenlinnaan, jossa museon keskusvarastot ja Rannikkotykistömuseo olivat jo pitkään toimineet. Opetusministeriön 1969 asettama Suomenlinna-komitea totesikin 1972 antamassaan mietinnössä Suomenlinnan soveltuvan ensisijaisesti sotahistoriaan ja merenkulkuun liittyvään museotoimintaan mainiten Sotamuseon ja Merimuseon kokoelmat.

Kun tilanpuute haittasi yhä enenevässä määrin niin Sotahistoriallisen Tutkimuslaitoksen kuin samassa korttelissa toimivan Sotakorkeakoulun toimintoja, ehdottivat valtion tilintarkastajat suorittamansa tarkastuksen jälkeen vuonna 1972 kertomuksessaan Sotamuseon siirtämistä Suomenlinnaan, josta Merisotakoulu oli suunnitteilla siirtää Obbnäsiin. Vuoden 1974 alussa puolustusministeriö päätti kuitenkin koulun jäämisestä Suomenlinnaan. Tällöin käännyttiin Suomenlinna-komitea 1969:n mietinnön pohjalta perustetun museoviraston Suomenlinnan käyttösuunnitelmatyöryhmän puoleen ja pyydettiin tätä ottamaan suunnitelmissaan huomioon Sotamuseon sijoittaminen Suomenlinnaan. Saman vuoden lopulla julkistettuun Suomenlinnan käyttösuunnitelmaehdotukseen ei kuitenkaan sisällynyt Sotamuseon sijoittamista vanhalle linnoitusalueelle.

Kyseisen julkaisun sekä opetusministeriön ja puolustusministeriön käymien neuvottelujen pohjalta valtioneuvosto teki vuoden 1975 lopussa opetusministeriön esittelystä Suomenlinnan tulevan käytön periaatteista päätöksen, jonka mukaan alueelle voidaan järjestää mm. saarten menneisyyteen ja merelliseen ympäristöön liittyvää museotoimintaa.

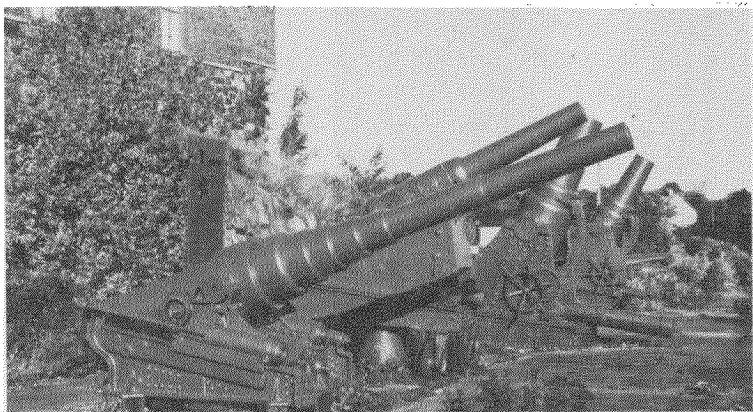
Katsoen edellä esitetyn päätöksen sisältävän edellytykset Sotamuseon Suomenlinna-hankkeen toteutumiselle puolustusministeriö teki helmikuussa 1976 asiaa koskevan esityksen opetusministeriölle. Tämä saattoi asian edelleen Suomenlinnan hoitokunnan käsiteltäväksi.

Saatuun asiasta Suomenlinnan hoitokunnan ja museoviraston puoltavat lausunnot opetusministeriö päätti 29. 8. 1980 sijoittaa Sotamuseon Suomenlinnaan siinä laajuudessa kuin maneesirakennuksen C 77, inventaarikamarin C 74 ja nykyisen Rannikkotykistömuseon tilat sallivat. Inventaarikamaria ehdotettiin lisäksi laajennettavaksi entisöimällä v. 1944 pommituksissa tuhoutunut siipirakennus.

Sotamuseon keskusvarastona toimiva entinen tykistömaneesi C 77 Suomenlinnassa tullaan peruskorjaamaan museon näyttelytiloiksi. Kuva: Sotamuseo.

The former artillery manège C 77, now used as central depot for the Military Museum, will be readied for exhibition use at Suomenlinna.

Sotamuseon eräänä ongelmana on ollut raskaan museokaluston huolto. Järeää rannikkotykki- ja mörssärikalustoa Carpelanin kasarmin edessä Suomenlinnassa. Rakennuksessa sijaitsi Sotamuseo vuosina 1933—39 sekä sen laivasto-osasto vuosina 1948—63. Kuva: Sotamuseo.

One of the problems of the Military Museum has been the maintenance of the heavy museal equipment. Shown here are heavy coastal guns and mortars in front of the Carpelan Barracks at Suomenlinna. The Military Museum was located in this building 1933—39 and its Navy Department 1948—63.

Takaisin tuttuun ympäristöön

Rakennusten saneeraaminen tullaan suorittamaan puolustusministeriön omana työnä suunnittelun ja valvonnan tapahtuessa yhteistyössä Suomenlinnan hoitokunnan ja museoviraston kanssa. Pääsuunnittelijaksi puolustusministeriö kiinnitti Arkkitehtitoimisto Timo ja Tuomo Suomalaisen. Sotamuseon perustamis- ja esisuunnitelma valmistui vuoden 1983 aikana ja alustavat rakennustyöt on tarkoitus aloittaa vielä vuoden 1984 kuluessa. Hankkeen toteutuminen merkitsee museon näyttelytilojen kaksinkertaistumista sekä toimisto- ja tutkimustilojen kolminkertaistumista.

Toisaalta Sotamuseon siirto merkitsee museotoimintojen hajasijoittamista koska konservointi- ja varastotiloja ei saarilla ole. Hankaluutena tulee myös olemaan museon tutkimustilojen sijainti erillään Sota-arkiston ja Sotatieteen keskuskirjaston hallussa olevien lähdeaineistojen välittömästä läheisyydestä.

Sotamuseon siirto Suomenlinnaan seuraa niitä monia ratkaisuja, joita on historiallisten linnoitusten ja sotamuseotoiminnan yhdistämisellä toteutettu mm. naapurimaissamme. Ko. toimenpide lisää ja monipuolistaa omalta osaltaan maamme huomattavimman sotahistoriallisen monumentin, ”Pohjolan Gibraltarin”, tulevaa kulttuuritarjontaa.

Sotilasmuseotoimikunta

Viime vuosikymmenten sotilasmuseotoiminnalle on ollut tunnusomaista lukuisten aselajimuseoiden perustaminen. Lahden Hennalassa kesäkuussa 1983 avattu Sotilaslääketieteen museo oli jo kymmenes tässä ketjussa. Merivoimia lukuunottamatta kaikilla aselajeilla tai puolustushaaroilla on jo oma tai jopa omia museoita.

Vuonna 1974 vahvistetun Sotatieteen Laitoksen työjärjestyksen mukaan Sotamuseo on mm. puolustusvoimien museo, jolla aselajimuseoihin nähden on keskusmuseon asema, oikeudet ja velvollisuudet. Kyseisiä tehtäviä ei kuitenkaan oltu yksilöity eikä koko museotoiminnasta puolustushallinnon piirissä ollut yhtenäisiä määräyksiä tai menettelytapoja.

Niinpä aselajimuseot toimivat erilaisilla ehdoilla puolustusministeriön kiinteistöissä ja liittivät kokoelmiinsa ministeriön materiaalia ilman selviä ohjeita.

Em. seikoista johtuen ja kun Ruotsissa oli valmistunut mietintö ”Museiverksamheten inom Försvaret” teki Sotatieteen Laitos esityksen Pääesikunnalle toimikunnan asettamiseksi selvittämään puolustusvoimiin liittyvää museotoimintaa. Pääesikunnan esityksestä puolustusministeriö asetti 16. 2. 1982 toimikunnan, jonka tehtäväksi tuli laatia yksityiskohtainen selvitys puolustusvoimiin liittyvän museotoiminnan nykytilasta sekä tehdä esitys sotilasmuseotoiminnan organisaatioksi ja kehittämisen suuntaviivoiksi.

Toimikunnan puheenjohtajaksi kutsuttiin hallitusneuvos O. P. Väänänen puolustusministeriöstä ja jäseniksi tiedesihtööri Kari Poutasuo opetusministeriöstä, hallinnontutkija Jorma Ranta valtiovarainministeriöstä, toimistopäällikkö Olavi Tapio museovirastosta, everstiluutnantti Lauri Sirkkiä Pääesikunnasta, komentaja Kari Dahlbo Merivoimien Esikunnasta, everstiluutnantti Matti Keskinen Ilmavoimien Esikunnasta ja museonhoitaja Markku Melkko Sotatieteen Laitoksesta.

Toimikunnan nimeksi vahvistettiin Sotilasmuseotoimikunta ja sihteeriksi kutsuttiin tutkija Markku Palokangas Sotatieteen Laitoksesta.

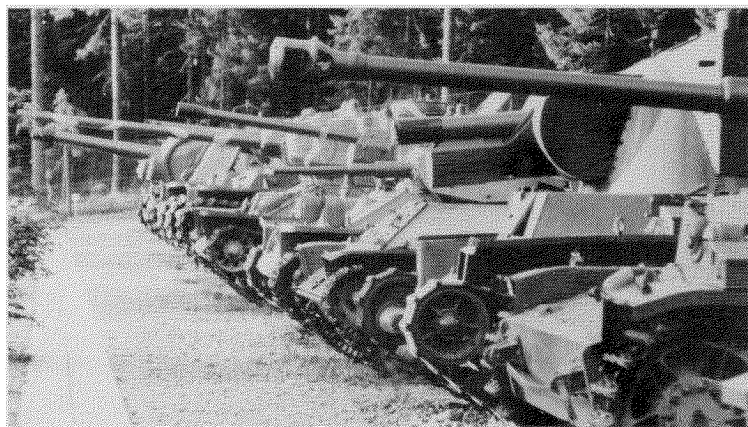
Hankkiakseen perusteelliset tiedot tehtäväalueestaan toimikunta lähetti kirjallisen kyselyn eri sotilasmuseoalan kohteisiin ja kokosi saamansa aineiston työnsä jatkokäsittelyä varten. Jo selvitystyönsä alkuvaiheessa toimikunta katsoi aiheelliseksi käsitteiden määrittämiset ja päätyi esittämään sotilasmuseotoiminnan jakamista neljälle eri tasolle. Valtakunnallisena sotahistoriallisena erikoismuseona toimii Sotamuseo. Toisen ryhmän, sotahistorialliset erikoismuseot, muodostavat: Ilmatorjuntamuseo, Jalkaväkimuseo, Keski-Suomen Ilmailumuseo, Panssarimuseo, Pioneerimuseo, Ratsuväkimuseo, RUK-museo, Sotilaslääketieteen museo, Tykistömuseo ja Viestimuseo. Kolmantena ovat joukko-osastojen perinnehuoneet ja opetuskokoelmat sekä neljäntenä eräät muut sotilasmuseotoimintaa sivuavat museot tai kokoelmat, kuten Mannerheim-museo ja Päämajamuseo.

Monet ongelmat ovat haitanneet puolustusvoimiin liittyvää museotoimintaa. Keskusmuseona toimivan Sotamuseon mahdollisuudet neuvoa, ohjata ja valvoa koko alan museotoimintaa ovat voimavarojen

Sotilasmuseoitten välinen yhteistoiminta kaipaava kehittämistä. Tosin ensimmäinen aselajimuseoiden johtajien neuvottelupäivä pidettiin Sotatie-teen Laitoksessa 25. 4. 1980. Kuva: Sotamuseo.

Co-operation between the military museums needs to be developed. The first meeting of the directors of the different branch museums was held on 25 April 1980.

Panssarimuseo on kävijämäärältään suurin sotahistoriallinen erikoismuseo. Näiden on myös vastattava hallussaan olevien, valtion omistamien museokokoelmien hoidosta. Kuva: Sotamuseo.

The Armour Museum is the most popular special museum, being responsible also for the upkeep of the state-owned museal collections on its premises.

puutteesta johtuen olleet vähäiset. Kokoelmien hoitoa on taas vaikeuttanut varojen puute. Riittävien toimittilojen vähäisyys on puolestaan ollut esteenä näyttelytoimintojen ja kokoelmien kartuttamisen kehittämiseksi. Museoiden toiminnoissa on ollut päällekkäisyyttä ja puutteita yhteistyön ja organisaation vajavaisuudesta johtuen.

Mietinnön ehdotukset

Mietinnön toimenpide-ehdotukset jakautuvat puolestaan puolustusministeriötä, Pääesikuntaa, Sotamuseota, Sotahistoriallisia erikoismuseoita ja joukko-osastojen perinnehuoneita koskeviin ehdotuksiin.

Koska sotilasmuseotoimintaan liittyvät ohjeet ja määräykset ovat hajanaisia, puutteellisia ja jääneet jälkeen maamme muun museotoiminnan kehittämiseksi valmistuneista yhteiskunnan tukitoimenpiteistä, toimikunta ehdotti, että puolustusministeriö hankkisi valtioneuvoston päätöksen museotoiminnasta puolustushallinnossa. Päätöksellä tulisi määrittää sotilasmuseotoiminnan asema ja tehtävät, eri toimintatasot ja niiden suhteet puolustushallintoon. Olisi myös tehtävä mahdolliseksi saada erikoismuseoille harkinnanvaraisia valtionavustuksia. Valtion omistamien museokokoelmien hoitoa varten tulisi varata erikseen määräraha.

Toimikunnan mielestä Sotamuseon sijoitus puolustushallinnon organisaatiossa olisi syytä tarkistaa siten, että Sotamuseon mahdollisuudet nykyistä itsenäisempään toimintaan paranevat. Sotilasmuseotoimikunta esitti tutkittavaksi tarkemmin mahdollisuudet siirtää Sotamuseo puolustusvoimien organisaatiossa komentopäällikön alaiseksi sotilaslaitokseksi, tai vaihtoehtoisesti perustaa puolustusministeriön alaiseksi erillinen Sotahistorian Laitos, johon kuuluisivat Sota-arkisto ja Sotamuseo sekä mahdollisesti myös Sotahistorian toimisto.

Sotamuseon yhteyteen tulisi perustaa erillinen meripuolustusmuseo yhdistämällä Rannikkotykistömuseon ja merivoimien museokokoelmat. Samoin ehdotetaan miinalaiva Ruotsinsalmen säilyttämistä merivoimien museo- ja perinnealukseksi.

Talennustoiminnan kannalta olisi merkittävää, että Pääesikunta uudistaisi museoitavasta materiaalista annetut määräykset ja ohjeet. Samoin tulisi luoda perinnehuoneita koskeva säädöstö.

Sotamuseon osalta nykyinen organisaatio tulisi uudistaa yleisten museoperiaatteiden mukaiseksi ja museon Suomenlinnaan siirtymiselle tarpeelliset lisäresurssit varata sen käyttöön. Museoon tulisi perustaa sotahistoriallisten erikoismuseoiden ja perinnehuoneiden toimintaa ohjaava tutkijan toimi.

Toimikunta ehdotti myös sotilasmuseoesineistön valtakunnallisen keskustiedoston perustamista Sotamuseoon, millä olisi perustavaa laatua oleva merkitys alan tutkimuksen ja tiedontarpeen tyydyttämiselle.

Sotamuseon ja museoviraston välistä yhteistoimintaa vanhemman sotilasesineistön tallentamisessa ja näytteillepidossa, sotahistoriallisesti arvokkaiden kiinteistöjen ja kiinteiden laitteiden suojelussa sekä sotilasmuseoalaan liittyvissä hallinnollisissa kannanotoissa tulisi tehostaa.

Toimikunta esitti sotahistoriallisten museoiden osalta yhteistoiminnan kehittämistä lisäämällä vaihtuvia näyttelyjä ja julkaisuja sekä perustamalla erikoismuseoiden yhteistyöelin. Sotahistoriallisten museoiden toimialat tulisi määrätä Sotamuseon esityksestä puolustusministeriön päätöksillä ja niiden näyttelyjen sisältö tarkistaa toimialan mukaiseksi. Konkreettisenä esimerkkeinä ovat Keski-Suomen Ilmailumuseo ja Ilmavoimien viestimuseo, jotka olisi mietinnön mukaan yhdistettävä ilmavoimien alan sotahistorialliseksi erikoismuseoksi.

Joukko-osastojen perinnehuoneita toimikunta ehdotti kehitettävän keskittämällä ne vain oman joukko-osaston perinteiden esittämiseen sekä olemalla yhteistyössä tarvittaessa Sotamuseon kanssa.

Sotilasmuseotoimikunnan mietintöön on saatu koottua alan keskeisimmät ongelmat ja puutteet sekä toimenpide-ehdotukset niiden korjaamiseksi. Edellä jo käsitelty Suomenlinna-suunnitelman toteutuminen ja Sotilasmuseotoimikunnan mietintö muodostavat olennaisen pohjan niin Sotamuseon kuin koko maamme sotilasmuseotoiminnan kehittämiseksi 1980-luvulla.

Summary

THE MILITARY MUSEUM FACING NEW CHALLENGES

For a long time the functioning of the Military Museum has been hampered by limited resources regarding both space, personnel, and money. The present premises in the 19th-century barracks of 1st Uusimaa Rifle Battalion in Helsinki have no doubt become too congested.

As early as the late 1960s there were plans to move the Military Museum to the Suomenlinna Fortress outside Helsinki, where the museum had been located in the thirties. On 29 August 1980, after prolonged negotiations, the Ministry of Education decided to move the museum to Suomenlinna into two buildings, now used as stores. Planning has been going on since 1982 and work is to start at the end of 1984. The Suomenlinna project will double the exhibition space and increase research and office space substantially. Typical of the Finnish museal activities of the last decades has been the establishment of numerous museums for the different branches of service. As there were no comprehensive regulations to settle the museal functions within the Defence Forces and financial support was limited the Ministry of Defence appointed a committee on 16 February 1982 to work out a memo on the present museal situation and a proposal to reorganize the military museum functions and further develop them.

In a memorandum of 30 September 1983 the Military Museum Committee proposed a quadruple museal division: 1. The Military Museum is the national special museum for military history. 2. Special museums for military history are: Anti-Aircraft Museum, Infantry Museum, Central Finland Aviation Museum, Armour Museum, Engineer Museum, Cavalry Museum, Reserve Officers' School Museum, Museum of Military Medicine, Artillery Museum and Signals Museum. 3. Regimental rooms of tradition and educational collections. 4. Other museums pertaining to this field.

The memo also presupposes a Government decision concerning the museal functions within the defence administration. The committee is also of the opinion that the status of the Military Museum be revised within the organization of the Defence Forces. The General Headquarters should also issue new regulations as to the storing of items and co-operation between the Military Museum, the Museum Directorate and the special museums for military history should be enhanced.

The most vital problems and deficiencies of the military museums have been compiled in the memo as well as the proposals to alleviate them. The Suomenlinna project and the memorandum of the Military Museum Committee are the cornerstones of the development of the Finnish military museums during the eighties.

SOTAHISTORIALLINEN SEURA r.y.

Toiminnasta vuosina 1982—1983

Hallinto

Sotahistoriallisen Seuran johtokuntaan ovat kuuluneet eversti Matti Lappalainen (puheenjohtaja), professori Matti Lauerma (varapuheenjohtaja kuolemaansa saakka 1983), professori Jarl Gallén, eversti Lauri Harvila, majuri Heikki Pohjanpää, filosofian maisteri Paavo Talvio, valtiotieteen tohtori Jaakko Ilvessalo (varapuheenjohtaja 1983), filosofian maisteri Markku Melkko sekä everstiluutnantti Sampo Ahto. Varajäseninä ovat olleet varatuomari Heikki Pohjolainen, filosofian tohtori Ohto Manninen sekä filosofian maisteri Eero Elfvengren, joka on toiminut myös rahastonhoitajana. Seuran sihteerin tehtäviä on hoitanut osastosihteeriksi Seppo Rautia.

Huomattavimman muutoksen johtokunnan kokoonpanossa muodosti seuran sihteerin ja rahastonhoitajan vaihtuminen vuosikokouksessa 1982. Tehtäviä vuodesta 1974 ansiokkaasti hoitaneet valtiotieteen maisteri Markku Palokangas ja toimistopäällikkö Leo Saulamo siirtyivät omasta pyynnöstään takaisin rivijäseniksi. Uudeksi sihteeriksi valittiin osastosihteeriksi Seppo Rautia ja rahastonhoitajaksi filosofian maisteri Eero Elfvengren. Seuran varapuheenjohtaja vaihtui myös syksyllä 1983. Kesäkuussa 1983 kuolleen professori Matti Lauerman tilalle uudeksi varapuheenjohtajaksi seuran johtokunta valitsi syyskuussa 1983 valtiotieteen tohtori Jaakko Ilvessalon.

Johtokunta on kuluneiden kahden vuoden aikana kokoontunut kaksitoista kertaa. Kokouksissa on valmisteltu esitelmätilaisuuksiin ja kesäretkiin liittyviä järjestelyjä sekä käsitelty julkaisu- ja jäsenasioita. Lisäksi on laadittu vastauksia muista seuran toimialaan liittyvistä kysymyksistä. Tieteellisten seurain valtuuskunnan järjestämissä tilaisuuksissa seura on ollut myös edustettuna.

Syyskuussa 1983 pitämässään kokouksessa johtokunta hyväksyi seuralle jäsenmerkin. Mallina käytettiin vuonna 1980 hyväksyttyä seuran tunnusmerkkiä. Jäsenmerkin pohjalta suunniteltiin tunnustusten antamista varten hopeinen ja kultainen ansiomerkki. Johtokunnassa ja sen asettamassa juhlatoimikunnassa on valmisteltu helmikuussa 1984 vietettyä seuran 40-vuotisjuhlaa.

J ä s e n t i l a i s u u d e t

Kumpanakin vuonna järjestettiin jäsenistölle kolme esitelmätilaisuutta. Esitelmien aiheina olivat mm. Suomen auttaminen Ruotsin sotilaallisissa suunnitelmissa 1930-luvulla, Hakkapeliittain historiatyön jatkaminen, Suurvallat ja Suomen jatkosota sekä Saksalainen sotapropaganda TK-filmien valossa esitettynä. Vuoden 1982 kevätkokouksen teemana oli televisiossa esitetty Jatkosota-sarja. Runsaslukuisen yleisön ja filmintekijöiden kesken käytiin ajoittain vilkastakin keskustelua. Pääesikunnan koulutusosaston toimesta tilaisuus kuvanauhoitettiin ja kuvanauhat luovutettiin aikanaan seuran käyttöön. Jäsenistölle järjestettiin myös harvinaisen tilaisuus kevätkokouksen yhteydessä huhtikuussa 1983 kuunnella Saksan liittotasavallan Sotahistoriallisen tutkimuslaitoksen tutkijan, tohtori Bernd Wegnerin suomeksi pitämää esitelmää aiheesta Saksa ja toisen maailmansodan esihistoria.

Vuoden 1982 lokakuussa syysretken puitteissa tutustuttiin Helsingin maalinnoitukseen. Vuosina 1914—1918 rakennettu linnoitusvyöhyke tarjosi useita mielenkiintoisia kohteita Helsingin ja Espoon alueella.

Jäsentilaisuudet on pidetty retkeilyjä lukuunottamatta Helsingissä Sotatieteen Laitoksen, Sotakorkeakoulun, Pääesikunnan tai Katajano-kan Kasinon tiloissa. Seuran jäsenille on kokousten yhteydessä varattu myös tilaisuus tutustua Sotamuseon vaihtuviin erikoisnäyttelyihin.

K e s ä r e t k e t

Vuoden 1982 kesäretki tehtiin 28.—29. 8. linja-autolla Helsingistä Auraan, Säskylään ja Niinisaloon. 49 henkilön matkaseurue tutustui Koskipirtin museotaloon, Porin prikaatiin ja sen perinteisiin sekä Niinisalon varuskuntaan ja Tykistömuseoon. Motelli Lomasäkyä toimi matkaseurueen majoituspaikkana.

Kesäkuun 6.—10. päivinä 1983 pidettiin Wienissä Itävallan Sotahistorian Komission toimesta kokous, jonka aiheena oli Eurooppa ja osmanikonfliktit 1500—1800. Kokoukseen osallistui seitsemän seuran jäsentä.

Seuraava kesäretki tehtiin 27.—28. 8. linja-autolla Hankoniemelle. Matkakohteina aluksi olivat Raaseporin rauniolinna, Uudenmaan prikaati ja sen perinteitä edustava Kapteenin puustelli, Harparskog-linja,

Kesäretken osanottajat kokoontuneina Tykistömuseon pihalla Niinisalossa 29. 8. 1982.

Syysretkellä 9. 10. 1982 tutustuttiin Helsingin maalinnoitukseen. Kuvasa retken osanottajia Espoon Ruukinrannan maastossa.

Kesäretkellä 28. 8. 1983 matkalla Russarön linnakkeelle pysädyttiin ihaillemaan Hauensuolen "Saariston vieraskirjan" kalliopirroksia.

Mannerheim-kivi, korsu "Gyllene Freden" sekä Hangossa sijaitsevat venäläisten ilmatorjunta-asemat. Seuraavana päivänä 54 hengen matkaseurue tutustui Hauensuolen kalliopirroksiin ja Russarön linnakesaareen. Majoituspaikkoina toimivat hotelli Regatta ja täysihoitola Tellina-Talatta.

Molemmilla kesäretkillä toimi seurueen johtajana eversti Matti Lapalainen.

Julkaisutoiminta

Sotahistoriallinen aikakauskirja numero 2:n aineisto laitettiin painokuntoon kevään ja kesän 1982 kuluessa. Kirjan jakelu jäsenistölle aloitettiin syyskokouksen yhteydessä ja saatettiin loppuun joulukuun mennessä. Seuran aikaisempien vielä varastossa olevien julkaisujen myyntiä on jatkettu samanaikaisesti.

Numerolla 3 vuonna 1984 seuran 40-vuotisjuhlan yhteyteen ilmestyvän aikakauskirjan sisältösuunnitelma vahvistettiin alkusyksystä 1983.

Aineisto muokattiin painokuntoon loppuvuoden aikana.

Johtokunnan nimeämään julkaisutoimituskuntaan ovat kuuluneet Matti Lappalainen, Markku Palokangas ja Eero Elfvengren. Matti Lauerman tilalle valittiin Jaakko Ilvessalo ja Leo Saulamon tilalle Seppo Rautia. Julkaisutoimituskunta on kokoontunut neljästi. Lisäksi julkaisuasioita on käsitelty myös johtokunnan kokouksissa.

J ä s e n i s t ö

Vuosina 1982—1983 Sotahistorialliseen Seuraan on liittynyt 34 uutta jäsentä ja eronnut kuusi jäsentä. Kuoleman kautta seuran jäsenistöstä ovat poistuneet eversti Paavo Hirvelä, kenraalimajuri Jouko Hynninen, kauppaneuvos Lennart Kinnunen, arkkitehti A. J. Korhonen, arkistoneuvos Lauri Kujala, lääkintäeverstiluutnantti Alpo Lahti, professori Matti Lauerma, jääkärieversti Matti Laurila, isännöitsijä Esa E. Pakarinen, kenraaliluutnantti Kai Savonjousi, lehtori Niilo Tammissalo sekä sähkötekniikko Ilmari Wiitanen. Poismenneiden muistoa kunnioitettiin vuosikokouksessa hiljaisella hetkellä.

Jäsenistö 1983

Aaltonen, R. O.	eversti	Helsinki
Ahonen, Kauko	toimittaja	Riihimäki
Ahonen, Väinö	sotilasmestari	Helsinki
Ahtimo, Toivo	majuri	Aura
Ahto, Sampo	everstiluutnantti	Helsinki
Aitola, V-P.	ekonomi	Helsinki
Alanen, Pertti	yliluutnantti	Hyrylä
Anttila, Henrik	kenraalimajuri	Helsinki
Arimo, Reino	kenraaliluutnantti	Helsinki
Asla, Jussi	ylivääpeli	Helsinki
Aukio, Erkki	kauppias	Helsinki
Aulavuo, Pertti	varatuomari	Helsinki
Aunela, Veikko	johtaja	Porvoo
Autio, Aimo	kauppat. lis.	Helsinki
Backström, Åke	suurlähtetilas	Sofia
Bergholm, Tauno	arkkitehti	Helsinki
Bergman, Leo	liikennetarkastaja	Helsinki
Bergroth, Tom	filosofian kandidaatti	Turku
Bäckström, Matti	filosofian ylioppilas	Oulu
Castrén, Klaus	suurlähtetilas	Ankara
Dorsén, Åke	maisteri	Helsinki
Edelmann, Margit	rouva	Helsinki
Eerola, Esko		Tampere
Ehrnrooth, Carl	valtiotieteen maisteri	Mäkelä
Ekman, Per-Olof	ekonomi	Helsinki
Elfvengren, Eero	filosofian maisteri	Helsinki
Engström, Jarl	kapteeni	Helsinki
Ericsson, Christoffer	filosofian tohtori	Helsinki
Erolin, Sakari	johtaja	Helsinki
Eränen, Tom		Espoo
Eräsaari, Eero	eversti	Helsinki
Eskola, Armas	everstiluutnantti	Helsinki
Fredriksson, Karl-Johan	everstiluutnantti	Helsinki
Gallén, Jarl	professori	Espoo
Geust, Carl-Fredrik	diplomi-insinööri	Masala
Grahn, Sven	johtaja	Helsinki
Grönholm, Rainer	majuri	Helsinki
Haapalinna, Osmo	everstiluutnantti	Evitskog
Haapkylä, Jorma	kontra-amiraali	Helsinki
Haaranen, Olli J.	rikosylikonstaapeli	Rovaniemi
Hahtela, Martti	kapteeni	Kontiolahti
Hakala, Ilmari	majuri	Helsinki
Halla-Seppälä, Niilo	majuri	Kotka
Halvari, Juhani	filosofian ylioppilas	Helsinki
Hanén, Lauri	majuri	Helsinki
Hanhivaara, Timo	filosofian maisteri	Vantaa
Hannula, Antti	pankinjohtaja	Espoo
Harju, Pentti	hallintojohtaja	Tampere
Harvila, Lauri	eversti	Helsinki
Hautala, Erkki	filosofian kandidaatti	Helsinki
Hautamäki, Jussi	everstiluutnantti	Parolannummi
Havanto, Jaakko	rautatievirkamies	Espoo
Heikkilä, Rainer	sotilasmestari	Espoo

Heinilä, Harri	kapteeni	Helsinki
Heinrichs, Per	kauppaneuvos	Kauniainen
Helme, Helge	apulaisjohtaja	Espoo
Herttola, Eero	pankinjohtaja	Helsinki
Hess, Helmut	toimitusjohtaja	Helsinki
Hietanen, Silvo	filosofian tohtori	Helsinki
Holmström, Eric	diplomi-ekonomi	Espoo
Honkala, Antti	kapteeni	Turku
Honkala, Lauri	valtiotieteen maisteri	Helsinki
Honkala, Niilo	filosofian maisteri	Helsinki
Huhanantti, P. J.	varatuomari	Helsinki
Huhtala, Aimo	filosofian maisteri	Helsinki
Hult, Heikki	majuri	Lontoo
Hyvönen, Jaakko	suunnittelija	Helsinki
Hyvönen, Osmo	maisteri	Jyväskylä
Hyytiäinen, Juhani	filosofian maisteri	Helsinki
Häikiö, Martti	valtiotieteen tohtori	Helsinki
Hämeen-Aalto, Valter	ekonomi	Helsinki
Hämäläinen, Lauri	majuri	Helsinki
Ignatius, Hannes	insinööri	Helsinki
Ignatius, Ilkka J.		Espoo
Ihanus, Kyösti	utkimusapulainen	Helsinki
Ilmoni, Lars-Eric	osastopäällikkö	Helsinki
Ilvessalo, Jaakko	valtiotieteen tohtori	Helsinki
Immonen, Antti	merkonomi	Helsinki
Johansson, Erik	pankinjohtaja	Espoo
Jokipii, Mauno	professori	Korpilahti
Joutsen, Erkki		Helsinki
Jukanen, Sulo	kapteeni	Helsinki
Juutilainen, Antti	everstiluutnantti	Helsinki
Juutilainen, Ilkka	filosofian ylioppilas	Helsinki
Jylhä, Seppo	toimitusjohtaja	Helsinki
Jäntti, Lauri	kanslianeuvos	Helsinki
Järvenpää, Pauli	valtiotieteen tohtori	Helsinki
Kaarlonen, Pentti	yliluutnantti	Helsinki
Kamila, Mikko	huoltopäällikkö	Espoo
Kandelin, P.	osastosihteri	Helsinki
Kanninen, Ermei	kenraaliluutnantti	Helsinki
Kantola, Hemmo	metsänhoitaja	Helsinki
Karjalainen, K.	diplomi-insinööri	Hamina
Kataja, Matti		Espoo
Kataja, Väinö	toimitusjohtaja	Espoo
Kaukiainen, Aulis	toimitusjohtaja	Helsinki
Keinänen, Pentti	arkistonhoitaja	Helsinki
Kerkkonen, Gunvor	professori	Helsinki
Kerkkonen, Karin	filosofian maisteri	Helsinki
Kerkkonen, Martti	professori	Helsinki
Keskinen, Valentin	johtaja	Helsinki
Kilkki, Pertti	eversti	Toikkala
Kilpeläinen, Ilmari	filosofian kandidaatti	Helsinki
Kivikuru, Arto	komentaja	Helsinki
Klemetilä, Seppo	filosofian maisteri	Espoo
Knuutila, Jukka	everstiluutnantti	Vantaa
Korhonen, Ilkka	filosofian maisteri	Helsinki
Korpioja, Risto	koneenpiirtäjä	Espoo

Koskimies, Tapio	hum. kandidaatti	Helsinki
Koskinen, Veli-Jussi	arkkitehti	Kiljava
Kostia, Etti	piirtäjä	Helsinki
Kotkavuori, Olavi E.	konttoripäällikkö	Helsinki
Kouvo, Juha	filosofian maisteri	Helsinki
Kulomaa, Jukka	filosofian kandidaatti	Espoo
Kuopion Isänmaallinen Seura		Kuopio
Kuosa, Kalle	everstiluutnantti	Helsinki
Kuosa, Tauno	eversti	Helsinki
Kuula, Matti	valtiotieteen maisteri	Espoo
Kuussaari, Pirkko	rouva	Helsinki
Kärhä, Reino	insinööri	Helsinki
Lahtela, Pentti	ekonomi	Helsinki
Lahti, Torsti	eversti	Helsinki
Lahtinen, Matti	etsivä	Espoo
Lappalainen, Jussi T.	apulaisprofessori	Turku
Lappalainen, Matti	eversti	Helsinki
Lauerma, Helvi	filosofian maisteri	Turku
Laurila, Bror	majuri	Vantaa
Lehmusvirta, Toivo	everstiluutnantti	Helsinki
Lehti, Gunnar	toiminnanjohtaja	Helsinki
Lehtimäki, Pentti	everstiluutnantti	Washington D.C.
Lehtinen, Viljo	teknikko	Helsinki
Lehtonen, Esko	myymäläpäällikkö	Helsinki
Lehtonen, Niilo	filosofian maisteri	Helsinki
Leppola, Pentti	liikennetarkastaja	Helsinki
Lilius, Herbert	kapteeni	Helsinki
Lindroth, Einar	prokuristi	Helsinki
Lohman, Aimo	varatuomari	Kerava
Lopmeri, Olavi	eversti	Espoo
Lucander, N. E. J.	diplomi-insinööri	Helsinki
Luopajarvi, Allan	huoltopäällikkö	Espoo
Lyytinen, Olavi	eversti	Espoo
Magnusson, Gustav Erik	eversti	Helsinki
Mannerkorpi, Matti	filosofian lisensiaatti	Helsinki
Manninen, Ohto	filosofian tohtori	Helsinki
Martikainen, Eero A.	luonnonvaraintutkija	Helsinki
Mattila, Tapani	komentaja	Espoo
Mattsén, Björn	vanhempi konstaapeli	Maarianhamina
Melkko, Markku	filosofian maisteri	Espoo
Mikkola, Alpo	insinöörieverstiluutnantti	Helsinki
Mikola, K. J.	eversti	Helsinki
Mock, Björn	toimitusjohtaja	Helsinki
Multanen, Pentti	kenraaliluutnantti	Helsinki
Mustakallio, Asko	insinööri	Helsinki
Myllyniemi, Urho	everstiluutnantti	Helsinki
Mäkelä, Pentti	muusikko	Helsinki
Mäki-Hirvelä, Vilho	myyntipäällikkö	Oulu
Mäkinen, Rauno	merkonomi	Helsinki
Mäkipeska, Hannu	toiminnanjohtaja	Kauniainen
Niitynperä, Tapio	yliluutnantti	Masala
Nordlund, Väinö	everstiluutnantti	Helsinki
Norilo, Niilo	yleissihteeri	Helsinki
Nybom, Randall	varatuomari	Helsinki
Oinas, Erkki	varatuomari	Helsinki

Ojala, Ilmari	rehtori	Helsinki
Ojalehto, Hannu	pastori	Oulu
Okko, Seppo	ekonomi	Helsinki
Ollila, Kauko	kapteeni	Helsinki
Ollila, Olli	teollisuusneuvos	Helsinki
Ollinen, Matti	vakuutusvirkaileija	Helsinki
Orko, Risto	kauppaneuvos	Helsinki
Paarma, Heikki	professori	Oulu
Pajakkala, Juhani	kirjanpitäjä	Kuopio
Pakkala, Eero	kommodori	Espoo
Palmroth, R. W.	majuri	Helsinki
Palokangas, Eero	tekniikan ylioppilas	Helsinki
Palokangas, Markku	valtiotieteen maisteri	Helsinki
Palokangas, Markus	sosiaali-neuvos	Helsinki
Palolampi, Erkki	sosiaali-johtaja	Helsinki
Paloposki, Toivo J.	professori	Helsinki
Parmi, Helge	kanslianeuvos	Kauniainen
Partanen, Unto	valtiotieteen maisteri	Espoo
Parvio, Pentti	toiminnanjohtaja	Helsinki
Paulaharju, Jyri	everstiluutnantti	Vantaa
Pero, Tauno	insinööri	Helsinki
Pesonen, Aake	majuri	Helsinki
Pesonen, Kauko	kauppias	Helsinki
Pesonen, Pirjo	kanslisti	Helsinki
Pirhonen, Pentti	toimittaja-kirjailija	Espoo
Pirinen, Jouko	kapteeni	Helsinki
Pitkääkoski, Eino	everstiluutnantti	Helsinki
Pohjamo, Eino	mainoshoitaja	Kirkkonummi
Pohjanpää, Heikki	majuri	Helsinki
Pohjanvirta, Yrjö	eversti	Helsinki
Pohjolainen, Heikki	varatuomari	Helsinki
Ponteva, Matti	lääkintäeversti	Helsinki
Qvick, Aulis	ekspeditööri	Helsinki
Raassina, Aimo	toiminnanjohtaja	Helsinki
Raassalo, Esko	merkonomi	Vantaa
Rahikainen, Veijo	ostopäällikkö	Heinola
Railo, J. E.	ylilääkäri	Helsinki
Rannikkotyöstön Upseeriyhdistys r.y.		Helsinki
Rautia, Seppo	hum. kandidaatti	Espoo
Rekola, Kauko	filosofian tohtori	Helsinki
Remes, Viljo	kenttäpiispa	Helsinki
Rommi, Viljo	eversti	Lempäälä
Ruutu, Olavi	majuri	Helsinki
Räihä, Antti-Jussi	markkinointipäällikkö	Järvenpää
Räihä, Eero	liikkeenharjoittaja	Lappeenranta
Räisänen, Asko	varatuomari	Helsinki
Saari, Eero	filosofian maisteri	Espoo
Saarinen, Eero-Eetu	everstiluutnantti	Kauniainen
Saarniala, Niilo	kapteeni	Helsinki
Salminen, Tuija	toimistoapulainen	Helsinki
Saloranta, Lasse	lääkäri	Kotka
Saraste, Erja	yhiteksuntatiet. kand.	Helsinki
Sariola, Mauri	kirjailija	Helsinki
Sarva, Kalevi	kenraalimajuri	Helsinki
Saulamo, Leo	toimistopäällikkö	Helsinki

Saulamo, Yrjö	metsäteknikko	Helsinki
Savolahti, Raimo	eversti	Joensuu
Savolainen, Kauko	ylivääpeli	Helsinki
Savonjousi, Matti	everstiluutnantti	Hämeenlinna
Saxberg, Erik	henkilöstöpäällikkö	Espoo
Schulman, Otto	diplomi-insinööri	Helsinki
Selén, Kari	filosofian tohtori	Helsinki
Selinheimo, Oras	everstiluutnantti	Espoo
Seppälä, Helge	everstiluutnantti	Vantaa
Seppälä, Ilkka	eversti	Luumäki
Siiki, Kari	kapteeni	Turku
Silvast, Pentti	eversti	Tampere
Silvennoinen, Unto	majuri	Helsinki
Silvo, Erkki	eversti	Helsinki
Simonkari, Esko	varastonhoitaja	Helsinki
Sinerma, Martti	everstiluutnantti	Espoo
Sippola, Martti	filosofian maisteri	Helsinki
Sippola, Pertti	vakuutusvirkaileija	Helsinki
Siukosaari, Martti	majuri	Tampere
Skog, Tapio	majuri	Helsinki
Soila, Pekka	professori	Helsinki
Soinne, Juhani	lehtori	Helsinki
Soivio, Antti	dosentti	Espoo
Stråhlberg, Eila	rouva	Helsinki
Suokas, Erkki	teknikkoluutnantti	Helsinki
Suolahti, Jaakko	professori	Helsinki
Suominen, Pertti	majuri	Helsinki
Suvanne, Kauko	hovi oikeudenneuvos	Helsinki
Särkisilta, Sakari	filosofian maisteri	Helsinki
Särkiö, Hannu	eversti	Helsinki
Taipale, Ensio	lääkintäeversti	Helsinki
Talari, Tapani	komentajakapteeni	Helsinki
Talvio, Paavo	filosofian maisteri	Helsinki
Tamminen, Pertti	rehtori	Virrat
Tamminen, Veli E. E.	varatuomari	Loviisa
Taunula, Hannu	ekonomi	Helsinki
Tervasmäki, Vilho	eversti	Helsinki
Tetri, Juha	järjestösihteeri	Helsinki
Tirronen, Eino	everstiluutnantti	Lahti
Toivonen, Ossi	myyntipäällikkö	Lahti
Tolvanen, Kari	everstiluutnantti	Lahti
Toukola, Matti	toimitusjohtaja	Helsinki
Tukiainen, Lauri K. J.	lakitieteen lisensiaatti	Helsinki
Tuomisto, Antero	järjestöjohtaja	Espoo
Turpeinen, Heikki	filosofian maisteri	Turku
Turtola, Martti	valtiotieteen lisensiaatti	Jokela
Törmä, Topi	filosofian maisteri	Helsinki
Ulkuniemi, Martti	kouluneuvos	Vaasa
Vaasterä, Alf	everstiluutnantti	Turku
Wadstein, Sven-Erik	toimitusjohtaja	Helsinki
Vainio, Markku	toimitussihteeri	Rauma
Wallenius, Ossi	osastopäällikkö	Helsinki
Wallin, Lauri	apulaisjohtaja	Helsinki
Wallstedt, Kalevi	sairaankuljettaja	Oulu
Valtari, Jukka	yliluutnantti	Helsinki

Valve, Väinö	jääkärikenraaliluutnantti	Helsinki
Vappula, Kari	kenntärovasti	Veikkola
Waris, Wille	professori	Helsinki
Varviala, Esko	toimitusjohtaja	Pennala
Vatanen, Erkki	ylivääpeli	Helsinki
Westersträhle, S-E	edustaja	Helsinki
Wihtol, Erik	kommodori	Helsinki
Viitasalo, Mikko	filosofian tohtori	Helsinki
Wikberg, Stig	kontra-amiraali	Espoo
Viljanen, Eeva	filosofian kandidaatti	Helsinki
Wirilander, Kaarlo	filosofian tohtori	Helsinki
Vitikka, Olli	kommodori	Helsinki
Voipio, Viljo J.	toiminnanjohtaja	Helsinki
Vuohelainen, Aaro	sotilasmestari	Helsinki
Vuorela, Markku	varatuomari	Helsinki
Vuorela, Pertti	museovirkailija	Helsinki
Vuorenmaa, Anssi	everstiluutnantti	Helsinki
Vuorisjärvi, Esko	valtiotieteen maisteri	Helsinki
Väänänen, Kyösti	teologian tohtori	Mikkeli
Väänänen, Risto	insinööri	Helsinki
Ylikoski, Pekka J.	valtiotieteen maisteri	Helsinki
Ylimäki, Martti	karttateknikko	Helsinki
Ylirisku, Otto	kenraaliluutnantti	Helsinki

**SOTAHISTORIALLINEN SEURA r.y. —
KRIGSHISTORISKA SAMFUNDET r.f.**

Seuraan kuuluu henkilöitä ja oikeuskelpoisia yhteisöjä, joita kiinnostaa Suomen sotahistoriallisten muistojen tallentaminen ja vaaliminen. Edelleen seura toimii kaikkien ase- ja varushistorian harrastajien ja tutkijain yhdyselimenä. Seuran lähimpänä päämääränä on aatteellisesti ja taloudellisesti tukea sotahistoriallista tutkimustyötä ja asianharrastusta. Tätä työtä seura suorittaa järjestämällä näyttelyitä, esitelmiä, elokuvaesityksiä ja muunlaisia valistustilaisuuksia sekä harjoittamalla julkaisutoimintaa.

Seuran puheenjohtajana toimii eversti Matti Lappalainen, varapuheenjohtajana valtiotieteen tohtori Jaakko Ilvessalo, sihteerinä osastosihteerinä Seppo Rautia (puh. Helsinki 174 657) ja rahastonhoitajana filosofian maisteri Eero Elfvengren (puh. Helsinki 177 791). Seuran postiosoite on PI 223, 00171 Helsinki 17.

Seuran lahjoittajajäsenmaksu on 1 000 markkaa, ainaisjäsenmaksu 500 markkaa ja vuosijäsenmaksu 50 markkaa. Vuosikirja sisältyy jäsenmaksuun.

ISSN 0357-816x

ISBN 951-95217-4-7